

Tegelencloupedie

Tegelencloupedie

Encyclopedie voor Tegelen & Steyl

Samenstelling Ragdy van der Hoek

De *Tegelen* encyclopedie is een encyclopedie met ruim zeshonderd stukjes (lemma's) over Tegelen en Steyl. Aan het samenstellen ging jarenlang onderzoek vooraf. Daarbij is gebruik gemaakt van alle beschikbare literatuur over beide Venlose stadsdelen. Er is archiefonderzoek verricht in het gemeentearchief van Venlo (met name in het archief van de voormalige gemeente Tegelen en in de verzamelingen van Frans Oehlen en Sibilla Noten) en er werd gespeurd in de leggers van de *Tegelsche Courant*.

Bovendien is contact gezocht met vele tientallen personen en vertegenwoordigers van instanties en verenigingen die in Tegelen en Steyl actief zijn en waren. Om de betrouwbaarheid van de encyclopedie te verhogen werden conceptlemma's voorgelegd aan betrokkenen of experts om ze aan te vullen en waar nodig te verbeteren.

De samensteller heeft ernaar gestreefd de lemma's zo objectief mogelijk te schrijven, waarbij keuzes steeds door hemzelf werden gemaakt, na overleg met een 'Tegelse klankbordgroep' bestaande uit drs. Marcel Dings en drs. Willem Kurstjens. Journalist Adri Gorissen gaf waardevolle adviezen ten aanzien van de duidelijkheid en de leesbaarheid. De Tegelse encyclopedie is een naslagwerk en streeft derhalve niet naar volledigheid. De lemma's bevatten de belangrijkste feiten en geven achtergrondinformatie. Bij het al dan niet opnemen van personen gold als criterium dat iemand in Tegelen of Steyl geboren moest zijn of dat hij of zij er geruime tijd woonde en in die tijd landelijk, internationaal of voor de lokale gemeenschap een rol van betekenis speelde. Enkel het gegeven dat iemand in het Tegelse ziekenhuis werd geboren, was geen reden voor opname in dit boek.

De lezer dient geen conclusies te verbinden aan de lengte van de lemma's, of aan de aanwezigheid van een afbeelding bij een onderwerp. Zo heeft de lengte ook te maken met de beschikbaarheid van informatie en had vormgever Baer Cornet een flinke vinger in de pap bij het illustreren.

De *Tegelen* encyclopedie is het eerste naslagwerk over de stadsdelen Tegelen en Steyl en een vervolg op de eerder verschenen Venloclopedie (1992) en de Blericklopedie (1994). Het is een rijk geïllustreerd boek dat vragen beantwoordt en de lezer deelgenoot maakt van allerlei wetenswaardigheden. Ik wens u hierbij heel veel opzoek-, kijk- en leesplezier.

Ragdy van der Hoek

Detail van kaart 712 (uitgave 1897) uit de 'Grote Historische Atlas Limburg', Uitgeverij Nieuwland, Tilburg, 2006.

De Aalsbeek.

Aalsbeek Beek die de natuurlijke grens vormt tussen Tegelen en Belfeld. De Aalsbeek ontspringt achter het gehucht Maalbeek en stroomt van daaruit (als Molenbeek) door het Belfelder Broek. Hier wordt de beek van de Maalbeeker molen opgenomen, waarna zij langs het Bakenbos stroomt en uitkomt in de molenvijver van de Holtmühle, waar de beek van De Snelle Sprong zich erbij voegt. De Aalsbeek stroomt dan door Nabben, duikt onder de Rijksweg door op de grens van Tegelen met Belfeld en mondt uit in de Maas. Vroeger stond aan de Aalsbeek een watermolen. Met name tussen de vistrap en de Maas vormt de beek een ecologische verbindingzone tussen het hoogterras en het Maasdal. De beek dankt haar naam aan de aal, die er vroeger volop in werd gevangen. **Zie: Vistrap.**

Aan de Pas Woonwijk in Steyl. Omstreeks 1970 werden Aan de Pas de eerste woningen gebouwd. In 1996 werd de wijk met andere woongebieden samengevoegd tot Nieuw Steyl. De naam Aan de Pas verwijst naar de oversteekplaats in de Aalsbeek tussen Tegelen en Belfeld.

Aap, Aan d'n Oude benaming voor een gebied bij de Erkenkamp in de omgeving van de Kloosterstraat in Steyl. De naam verwijst mogelijk naar welgestelde bewoners. 'Hij heeft den aap binnen' betekende in de zeventiende eeuw dat iemand in het bezit was van veel geld.

Aardsbroederschap **Zie: Broederschappen; Sint-Anthonius.**

Accordeolino Accordeon- en mandolinevereniging. Accordeolino is in feite een orkest, bestaande uit piano, accordeons, mandolines en gitaren. Het orkest kwam tot stand na een fusie van een accordeonvereniging en mandolinevereniging Crescendo. Die fusie vond plaats op 5 september 1950. Eerste dirigent was Jan Verdijk, enkele jaren later opgevolgd door Jo Eysermans. Van 1962 tot 1969 was de muzikale leiding in handen van Piet Helmes, die werd opgevolgd door Piet Verregaert. Accordeolino speelt zowel licht klassiek, volksmuziek, musicals als filmmuziek. Hoogtepunten van Accordeolino waren een optreden in het Kurhaus van Wiesbaden en een optreden met het Limburgs Symfonie Orkest en trompettist Willy Schobben. Een teruglopende belangstelling van muzikanten noopte het orkest de laatste jaren om voor uitvoeringen een beroep te doen op de leden van een zustervereniging in het Duitse Dülken.

Alland, De Woonwijk. De Alland, ten zuiden van het centrum van Tegelen tussen de spoorbaan en de Roermondseweg, werd vanaf het midden van de jaren zestig bebouwd met laagbouw- en middelhoogbouwwoonwoningen. In de loop der jaren verloederde de wijk sterk. Hierop besloten de gemeente Tegelen en de woningstichting de wijk rigoureuus aan te pakken. Via een ingrijpende herstructurering (waarbij 168 woningen werden gesloopt en 120 nieuwe werden gerealiseerd) onderging het gebied een metamorfose. In 1996 hadden de gemeente Tegelen en de woningstichting het karwei geklaard, waarna de wijk werd omgedoopt in Nieuw Steyl. De naam Alland verwijst naar waterland. **Zie: Nieuw Steyl.**

Aloysiuschool **Zie: Basisonderwijs.**

Ambachtschool **Zie: Technisch onderwijs.**

Ambaum, Jan Priester, theoloog. Jan Ambaum werd op 27 november 1949 geboren in Tegelen. Na een studie aan het kleinseminarie te Rolduc studeerde hij filosofie en theologie aan de universiteit van Bonn. In 1975 werd Ambaum tot priester gewijd. Drie jaar later promoveerde hij tot doctor in de theologie op een proefschrift met de titel *Glaubenszeichen Schillenbeeckx Auffassung von den Sakramenten*. Ambaum werkte toen al als docent aan het Groot Seminarie Rolduc. De Tegelenaar bekleedde diverse bestuurlijke functies. Zo was hij van 1991 tot 1994 president van het internationaal

Accordeolino.

De Alland.

academisch instituut voor studies over huwelijk en gezin (Medo) en was hij lid van de internationale theologencommissie. Ook zat hij in de redactie van het internationale theologisch tijdschrift *Communio*. Hij publiceerde in 1985 *Het gebed des Heren, overwegingen over het Onze Vader* en schreef een vertaling in het Nederlands van de catechismus die de Duitse bisschoppen in 1985 publiceerden. Jan Ambaum overleed op 9 maart 2000.

Animo Zangvereniging. Animo uit Steyl werd opgericht door enkele leden van voetbalvereniging Steyl, die met een opvoering van een operette de clubkas wilden spekken. De uitvoering viel bij zangers en publiek in goede aarde, waarop men besloot om door te gaan. Op 2 februari 1933 werd hierop een zanggroep van acht man opgericht, die de naam kreeg: Kwartetvereniging Animo. Animo begon als dubbelkwartet, maar noemde zich al snel kwartetvereniging, een naam die beter

10 [Antares Woonservice ... Atletiekvereniging Tegelen]

Animo.

overeenkwam met de werkelijke bezetting van zestien zangers (vier per stemsoort). Wiel van Eyk werd de eerste dirigent, maar hij werd na enige tijd al opgevolgd door Gerrit de Bruyn, die met de zangvereniging aan diverse concoursen deelnam. Dat bleek een succes, want al bij de eerste deelname, in 1938, behaalden de zangers een eerste prijs. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd gerepeteerd in de wijnkelders van Villa Elise. Animo trad na de oorlog onder meer op voor de Duitse radio. Het koor kende toen vier dirigenten: Bèr Verolie-meulen, Ben Benders sr., Martin Schmitz en Ben Benders jr. De laatste langspeelplaat werd in 1987 opgenomen, in 1995 gevolgd door de cd *Det is Animo* met een hommage aan het overleden koorlid Giel Aerts. In 1997 kwam het mannenkoor met een kerst-cd, in 1999 met de derde cd *Animo International* en in 2000 verscheen *Wien, Berlin, Broadway*. In april 2004 werd een cd gepresenteerd *Animo zingt Comedian Harmonists*, gevolgd door de cd *Animo Quer durch den Garten* en *Animo 75 jaar 1933-2008*. **Literatuur:** Camps, Hen, Steyl. *Prenten met een plaatje* (Venlo 1982); Thissen, Harrie et al, *Animo: kwartetvereniging Steyl 1933-1993* (Steyl 1993).

Antares Woonservice Woningstichting. Antares kwam per 1 januari 2000 tot stand door een fusie van de Tegelse Bouwvereniging met Woningstichting De Horst uit Meijel en Woningstichting Blariacum uit Blerick. Op het moment van de fusie beheerde de corporatie 5345 woningen. Het aantal woningen nam daarna tot 2009 af met circa tweehonderd door verkoop en sloop. Naast woningen exploiteert Antares Woonservice

Antares.

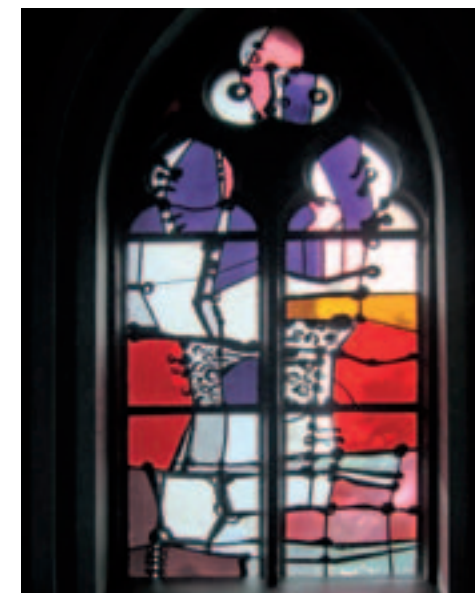
garages, parkeerplaatsen en bedrijfsruimtes en voert ze het beheer voor derden. De naam van de stichting verwijst naar de ster Antares. Het hoofdkantoor van de woningstichting is gehuisvest aan de Venloseweg. **Zie: Tegelse Bouwvereniging.**

Aparty **Zie: Havo Big Band.**

Archief Het archief van Tegelen bestaat onder meer uit het archief van het kerspel Tegelen, het gemeentelijk archief en registers van de burgerlijke stand en doop-, trouw- en sterfregisters, die tot 1792 door de parochie en daarna door de burgerlijke overheid zijn bijgehouden. De oudste doopregisters zijn van de hand van pastoor Conradus Sären (1637-1671). Ze bevinden zich in het Regionaal Historisch Centrum Limburg te Maastricht. Het archief bevat slechts weinig

11 archiefstukken van vóór de negentiende eeuw. Dat komt deels doordat bij de overbrenging van het archief van het oude naar het nieuwe raadhuis in 1883 papieren bij een brand verloren gingen. Een gedeelte van het archief bevond zich destijds op de zolder van de bewaarschool; een ander deel berustte in de pastorie. In 1900 kwamen, na een slepend conflict over het eigendom, archiefstukken uit de parochie naar de gemeente. Naast de archieven van overheid en kerk, bevat het Tegels archief enkele particuliere collecties, zoals het archief van oud-redacteur van de *Tegelse Courant* Frans Oehlen (1908-2000) en amateur-historica Sibilla Noten (1924-2004). Na de gemeentelijke herindeling verhuisde het Tegels archief naar het gemeentearchief van Venlo. Andere archivalia, zoals delen van het archief van de Sint-Martinusparochie, archieven van de Schepenbank, de Kamer van Koophandel en Fabrieken Tegelen en de broederschap van Onze Lieve Vrouw, bevinden zich in het Regionaal Historisch Centrum Limburg in Maastricht. **Literatuur:** Mulken, W. van, *Inventaris van de archieven van de gemeente Tegelen* (1974).

Armenzorg In de Middeleeuwen was eenderde deel van de tienden die aan belasting moest worden betaald, bestemd voor de minderbedeelden. De latere armbesturen hadden de beschikking over geringere inkomsten, veelal opbrengsten uit land en de interest van een geschonken of geërfd kapitaal. Het armbestuur in Tegelen heette Mensa Spiritus Sancti, of Heilige Geesttafel. Eind zestiende eeuw kwam de rente van de ter ziele gegane broederschap van het Heilig Kruis aan de armen. In 1627 stichtten Engelbert van Holtmeulen en zijn vrouw een kapitaal voor de Tegelse armen. Daarnaast waren er nog twee armenstichtingen. Een van die twee was de Agische fundatie, opgericht eind zeventiende eeuw en genoemd naar de stichter dr. Herman Agisch uit Keulen. De tweede stichting was de armenstichting van de Munt, die in 1771 werd opgericht door Francisca de Wevelickhoven. Het oude armbestuur, hield zich sinds 1921 bezig met de uitvoering van de Armenwet. Sinds de negentiende eeuw bestaat er in Tegelen ook een kerkelijk armbestuur. Aanvankelijk keerde dit geld uit aan individuele personen, later gebeurde dat via charitatieve organisaties als de Sint-Vincentius- en de Sint-Elisabethvereniging. **Literatuur:** Canoy, P.M. *Tegelen en Steyl. Herinneringen van vader tot zoon overgegaan met enige uittreksels uit oude werken* (Mechelen 1861); Driessen, Th. W.J., *Geschiedenis van Tegelen* (Tegelen 1952); G. Peeters, *Chronologische beschrijving van Tegelen, benevens aantekeningen over Belfeld en Steyl* (Roermond 1876).

Atelier Flos.

Atelier Flos *Glaskunstatelier.* Atelier Flos ontstond rond 1910 binnen het gelijknamige Tegelse schildersbedrijf. Het atelier aan de Tuinstraat had in de jaren dertig een belangrijk aandeel in de ontwikkeling van kunstambachten in Tegelen. Schilders als Charles Eijck en Daan Wildschut waren er kind aan huis. In 1977 werd de glas-in-loodafdeling – onder leiding van Toon Flos – zelfstandig. Het atelier in Steyl werkt met en in opdracht van diverse glaskunstenaars en houdt zich bezig met het vervaardigen en restaureren van gebrandschilderd glas-in-lood en andere glaskunstvormen, zoals epoxy en mozaïek. Flos restaureerde in Tegelen onder meer de glas-in-loodramen van de Sint-Martinuskerk en maakte glas-in-loodramen voor diverse Tegelse kerken, klooster de Nieuwe Munt en het voormalige raadhuis. Ook thans nog werkt Atelier Flos samen met kunstenaars als Sjer Jacobs, Marijke Billekens en Diego Semprun Nicolas.

Atletiek **Zie: Atletiekvereniging Tegelen; Scopias.**

Atletiekvereniging Tegelen Op 1 juli 1949 werd de Atletiek Vereniging Tegelen (AVT) opgericht als onderafdeling van krachtsportvereniging DOS. Mannen van het eerste uur waren onder anderen Cor Timmermans, Wiel Geraeds, Jan Lamers, Sjaar Janssen en Piet Gubbels. Aanvankelijk werd geoefend op een veldje bij de watertoren. In 1951 viel het besluit om een eigen zelfstandige vereniging op te richten. Dat was niet de eerste Tegelse atletiekclub, want vóór de Tweede Wereldoorlog was er al een club actief onder de naam Rood-Wit.

Atletiekvereniging Tegelen.

De oprichting van AVT vond plaats bij café Trienes aan de Industriestraat. De eerste 25 jaren had de club het moeilijk omdat veelvuldig moest worden gewisseld van accommodatie. Naast andere wedstrijden organiseerde AVT vanaf 1950 jaarlijks De Snelle Sprong Cross. De eerste baanwedstrijd vond plaats op het terrein van voetbalclub Irene in 1956. Na een bescheiden begin ontwikkelde AVT zich tot een van de grootste verenigingen van het zuiden. In 1959 werd een jeugdafdeling in het leven geroepen. In dat jaar werden ook dames en meisjes toegelaten. De bloei begon met name nadat de vereniging in 1963 op sportpark De Snelle Sprong een eigen accommodatie kreeg. Het ledental groeide hierna tot ongeveer 380 in 1989. In de jaren zeventig werd een trimafdeling opgericht en werd gestart met de organisatie van allerlei volkslopen. Tijdens regionale en nationale atletiekkampioenschappen kwamen AVT-leden regelmatig op het podium. Zo werd Ger Gubbels in 1972 nationaal recordhouder kogelslingeren bij de jongeren en bezat Jacques Janssen vanaf 1977 het Nederlands record kogelstoten indoor. Vanaf 1981 organiseerde AVT veertien maal de 'Trim Halve Marathon', waar op het hoogtepunt meer dan vijfhonderd atleten aan deelnamen. In 1992 fuseerde AVT met de Venlose atletiekvereniging Festina, waarna er verder werd gesport onder de naam Scopias. Tot de meest succesvolle leden van AVT hoorden Jacques Janssen, Marco Gielen en vooral Carla Beurskens.

Zie: Bakenbos; Beurskens, Carla; DOS; Scopias; Snelle Sprong. Literatuur: Ambaum, Maurice, AVT 1949-1989: een terugblik op veertig jaar atletieksport in Tegelen (Tegelen 1989).

Badminton Zie: Olympia '56.

Bakenbos 1/Gebied tussen Tegelen en Belfeld. In het Bakenbos ligt een middeleeuwse handelsweg, die lang de grens vormde tussen Tegelen en Belfeld. Ook werden in het gebied resten van een prehistorische nederzetting aangetroffen. Het Bakenbos, genoemd naar een oud bos, was lang een open agrarisch gebied. In 2005 werd er een sportpark

Boerderij Bakenbos.

D'n Bas.

aangelegd. **2**/Boerderij gelegen op de Leemhorst, ten zuiden van kasteel Holtmühle. De Bakenbos of Bakenbosch is een gesloten hoeve rondom een binnenplaats. De hoeve wordt al in 1432 genoemd, maar is waarschijnlijk ouder. De boerderij hoorde bij kasteel de Holtmühle. De naam verwijst naar 'varken' en 'bos'. **3**/Sportcomplex. Sportpark Bakenbos werd eind 2005 in gebruik genomen door voetbalclub TSC '04 en SC Irene. Het complex kwam in de plaats van sportpark De Snelle Sprong en de voetbalvelden aan de watertoren, die plaats moesten maken voor de aanleg van de autowegen A73/A74.

Bas, D'n Vijver bij kasteel de Holtmühle. De naam is afgeleid van de familie Van Basten Batenburg die lange tijd het kasteel bewoonde. De vijver werd in het verleden ook wel Groëte Wiërd genoemd. Zie: Basten Batenburg, familie Van.

Basisonderwijs Het eerste onderwijs in Tegelen werd gegeven door rondtrekkende geloofspredikers. In de late Middeleeuwen waren het vooral de koster die in hun woning les gaven in godsdienst, lezen en schrijven. Als loon mochten zij ieder jaar twee rondgangen maken door de parochie om geld op te halen. De schooltaal was tot in de achttiende eeuw Nederlands. Van 1811 tot 1818 werd les gegeven in het Hoogduits en vanaf 1818 weer in het Nederlands. Hoofdvakken waren godsdienst, lees- en schrijfonderwijs. Tot 1811 bleven het ambt

van koster en schoolmeester aan elkaar verbonden. In dat jaar eiste de Franse wet een akte van bekwaamheid. De koster miste deze, zodat toen voor het eerst een aparte onderwijzer benoemd moest worden. Dat werd Johan Dambacher, die de Tegelse dorpsschool overnam van koster Jan Denissen. Dambacher gaf les in het Hoogduits en Frans. In totaal waren er destijds 141 schoolkinderen. Jongens en meisjes kregen gezamenlijk les. Het schoolbezoek was echter zeer onregelmatig. Nadat Tegelen in 1817 als gevolg van het Traktaat van Aken bij Nederland was gekomen, moest Dambacher weg vanwege zijn gebrekkige kennis van het Nederlands. Tegelen kreeg daarna zijn eerste bevoegde hoofdonderwijzer: Jacobus Geurts die het beroep van 1818 tot 1863 uitoefende. Vanaf de zestiende eeuw lagen de schoollokalen in de directe nabijheid van de kerk. In 1823 veranderde dat, toen de Tegelse school werd verplaatst van het kerkplein naar In Gen Zand, aan het huidige Plein 1817. Die school bleef in gebruik tot in 1870 iets zuidelijker een nieuwe school werd geopend. Deze school deed tot 1916 dienst. In dat jaar werd zij vervangen door de Julianaschool, die thans nog bestaat onder de naam Sint-Jozefschool. In 1881 startten de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid, die een grote rol in het onderwijs gingen spelen, in Tegelen een bijzondere lagere meisjesschool. Aanvankelijk werd les gegeven in het Vredeshuis aan de Grotestraat en daarna in

Sint-Rochusschool, 1983.

een nieuw gebouw achter het oude raadhuis aan het Wilhelminaplein.

In 1916 openden zij aan de huidige Sint-Sebastianusstraat in Steyl de Theresiaschool voor meisjes. In de Heilig Hartparochie in Tegelen-oost verzezen in 1932 de Sint-Aloysiuschool voor jongens en de Sint-Annaschool voor meisjes. De meisjesschool kwam onder het bestuur van de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid.

In het begin van de jaren vijftig werd ook in de Sint-Josephparochie in Tegelen-noord met onderwijs gestart. Eerst opende hier op initiatief van de Zusters van Onze Lieve Vrouw in 1950 de Sint-Willibrordusschool haar deuren voor jongens en meisjes in het oude gemeentehuis aan het Wilhelminaplein. Een jaar later betrok die school een nieuw gebouw aan de Van Wevelickhovenstraat. In 1956 werd de school gesplitst in een nieuw gebouwde jongensschool (Sint-Willibrordus) en een meisjesschool (Maria Immaculata). De Sint-Willibrordusschool, de Maria Immaculataschool en de kleuterschool Bernadette gingen na een fusie in 1985 aan de Van Wevelickhovenstraat samen verder onder de naam De Mulbeek. In datzelfde jaar werden de lagere scholen en kleuterscholen basisscholen. Eerder, in 1976, waren de Sint-Jozefschool en de Vincentiuschool aan de Schoolsraat (eveneens opgericht door de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid) al gefuseerd.

Aan de Venloseweg openden de Zusters van Onze Lieve Vrouw rond 1952 de school van Onze Lieve Vrouw. Deze jongensschool was gevestigd in het pensionaat van het klooster de Nieuwe Munt. In het schooljaar 2003-2004 werd de school samengevoegd met basisschool De Mulbeek. Beide scholen gingen hierna verder onder de naam De Wingerd.

Sint-Jozefschool, 1936.

In het schooljaar 2003-2004 verhuisde De Wingerd naar Mundium aan de Van Wevelickhovenstraat. In Tegelen-Oost ging in 1969 basisschool 't Tremke aan de Spechtstraat van start, in 1972 gevolgd door Wambeke aan de Galgenvenstraat. Wambeke, 't Tremke en de Panneketser (vanaf 1985 de nieuwe naam voor de Sint-Aloysiuschool) fuseerden in 1994, waarna de drie verder gingen als basisschool De Kleiberg. Op 22 maart 2002 was de verbouwing van De Kleiberg aan de Galgenvenstraat klaar. Het schoolgebouw werd voorzien van een nieuwe centrale multifunctionele hal en er werden nieuwe lokalen en verblijfsruimten bijgebouwd. In 1979 startte aan de Mulgouwsingel in de wijk Op de Heide een openbare lagere school in één lokaal met zeven leerlingen. Aanvankelijk was de benaming alleen 'openbare school', maar toen er twee jaar later een openbare kleuterschool aan werd toegevoegd, kreeg de school de naam De Toermalijn. In de groeiperiode die daarna volgde, ontwikkelde de school zich langzaam maar zeker in de richting van het Jenaplanconcept en in het midden van de

15 jaren tachtig mocht De Toermalijn zich officieel Jenaplanschool noemen. De uitbreiding van het leerlingenaantal ging jaarlijks gepaard met de toevoeging van een semi-permanent lokaal, totdat in 1990 overgegaan werd tot de bouw van een nieuwe school, op dezelfde plaats, die in 2000 flink werd uitgebreid. Aan de Hoogstraat startte in 1991 een tweede openbare Jenaplanschool. Toen het oude, semi-permanente onderkomen hier te klein was geworden, kreeg de school, die de naam Het Maasveld had gekregen, in 1999 een nieuw markant onderkomen in de gelijknamige wijk waar toen driehonderd kinderen onderwijs volgden. Het basisonderwijs in Steyl kende een nagenoeg gelijke ontwikkeling als in Tegelen. De eerste 'lagere school' ging hier omstreeks 1817 van start. Het was Johan Dambacher die, nadat hij in Tegelen was ontslagen, in Steyl een particuliere school voor lagere en middelbaar onderwijs begon. Ook waren er nog enkele onderwijzers die thuis aan kinderen les gaven. Van deugdelijk onderwijs was echter geen sprake. In 1864 besloten de achteventig gezinshoofden van Steyl daarom een eigen school te bouwen, die vier jaar later aan de Tuinstraat werd geopend. Henri Bastiaans was het eerste hoofd, weldra opgevolgd door meester Göbel. De lasten bleken echter nauwelijks te dragen, waardoor de school vele jaren niet kon worden afgebouwd. Pas in 1877 bleek de gemeenteraad van Tegelen bereid de Sint-Rochusschool over te nemen. Wel werd er begin 1868 van gemeentewege een onderwijzer aangesteld. In 1951 werd in Steyl een nieuwe Sint-Rochusschool gebouwd aan de Sint-Sebastianusstraat. Bekende onderwijzers waren hier meester Perry en meester Verstraelen. Aan de Kenzenstraat was toen al vanaf 1914 een lagere meisjesschool, de Theresiaschool. Die laatste school verhuisde in 1966 naar de nieuw gebouwde wijk De Alland. Beide lagere scholen werden toen toegankelijk voor zowel jongens als meisjes. De Sint-Rochusschool en de Theresiaschool fuseerden in 1985 met de kleuterschool tot basisschool De Schalm. Na al die fusies telde Tegelen in 2009 de volgende zeven basisscholen: de Sint-Jozefschool, De Kleiberg, De Schalm, het Maasveld, De Toermalijn, De Wingerd en De Lings voor speciaal onderwijs. **Zie: Juliana-school; Lings, De; Sint-Jozefschool; Congregatie van de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid.** **Literatuur: Peeters, G., Chronologische beschrijving van Tegelen, benevens aantekeningen over Belfeld en Steyl (Roermond 1876).**

Basten Batenburg, familie Van Bewoners van kasteel de Holtmühle (van 1883 tot 1975). De familie Van Basten Batenburg is afkomstig uit het Gelderse Lichtenvoorde. Een aantal leden van deze familie

verhuisde eind negentiende eeuw naar Tegelen. Via een huwelijk met Theodora de Rijk erfde Johan van Basten Batenburg (1858-1915) in Tegelen onder meer kasteel de Holtmühle. Johan van Basten Batenburg was politicus en ondernemer. Hij was lid van zowel Provinciale als van Gedeputeerde Staten van Limburg en was van 1895 tot 1907 voorzitter van de plaatselijke Kamer van Koophandel. Ook andere leden van de Tegelse tak van de familie bekleedden diverse publieke functies. Zo was Johans zoon Rutger (1887-1973) lid van Gedeputeerde Staten van Limburg. Zijn broer Carel (1860-1921) was van 1906 tot 1923 burgemeester van Tegelen en gaf in die hoedanigheid de aanzet tot de bouw van het Tegelse ziekenhuis. Johans zus Maria (1867-1931) was overste van de Dienaressen van de Heilige Geest van de Altijddurende Aandbiding in Steyl en zijn neefje Maximiliaan (1901-1986) was pastoor in diverse Limburgse dorpen. Ook op industrieel terrein was de familie actief. Johan van Basten Batenburg startte in 1887 in Tegelen de ss-bronwaterfabriek en samen met zijn broers Wigbold en Willem behoorde hij in 1901 tot de medeoprichters van Kleiwarenfabriek Tiglia.

Zie: Briefhouderfabrieken; Bronwaterfabriek; Holtmühle, De; Rijk, familie De; Tiglia.

Batavieren, De Handboogvereniging. Op 24 juni 1906 werd handboogvereniging de Batavieren opgericht. Vanaf de oprichting kwamen de schutters bijeen in café Cremers (later café Driessen) aan de Hoogstraat. Toen dit café in 1989 sloot, werd tot juni 1992 gebruik gemaakt van de Harmoniezaal en gemeenschapshuis 't Zaelke. Uiteindelijk vond de vereniging bij café Schillings, bijgenaamd Coba, aan de Koningstraat een vast onderkomen. Achter het café werd een schietbaan gebouwd waar de Batavieren hun pijlen op zeven banen van binnen naar buiten schieten. Door de jaren heen schommelde het ledental van de vereniging tussen de dertig en veertig, met als uitschieter het topjaar 1986 toen er 45 schutters waren. Thei

Handboogvereniging De Batavieren.

De Beerpiëp.

Noten was in 1954 de eerste Batavier die in het Nederlandse team schoot. In datzelfde jaar werd Jan van Eyk kampioen in de klasse A. De Batavieren is aangesloten bij de Bond Gezellig Samenzijn, een afsplitsing van de Nederlandse Handboog Bond. Binnen de bond schieten de Tegelenaren al vele jaren in de Ereklasse. Met name Felix Clabbers wist de aandacht op zich te vestigen door tweemaal het keizerschap te behalen en zich zesmaal in het Gezellig Samenzijn-team te schieten. *Literatuur: Handboogschutterij de Batavieren 1906-1986 (Tegelen 1986).*

Beckx, familie Zie: *Orchestrionfabriek*.

Bedrijventerreinen Tegelen herbergt verschillende kleine bedrijventerreinen, waarvan de meeste in of nabij woongebieden liggen. De belangrijkste terreinen liggen aan de Kaldenkerkerweg (gedomineerd door dakpannenfabriek Koramic), de Nassaustraat, de Windhond (met de dakpannenfabriek KDN), de Industriestraat (rond Metaalgieterij Giesen), de Veldstraat/Hoogstraat en aan de Erkenkamp. Sinds 1971 streeft de gemeente ernaar om zoveel mogelijk bedrijven uit woonkernen te verplaatsen naar modernere bedrijventerreinen.

Beerpiëp, De *Vastelaovesgezelschap*. In de tweede helft van de jaren zestig richtte een vijftiental klanten van café De Lange aan de Posthuisstraat onder de naam De Klotsköp een vriendenclub op om enkele gezellige avonden te organiseren vlak

voor carnaval. Gaandeweg breidde de club zich uit, waarop de naam werd veranderd in Vastelaovesgezelschap De Beerpiëp. Dat gebeurde tijdens een ledenvergadering op 11 augustus 1967. Dit is tevens de officiële datum van oprichting. Het gezelschap trad hierna meer naar buiten en werd lid van de Bond van Carnavalsverenigingen van Limburg (BCL). Onder de slogan 'De Beerpiëp is d'r vur idderein' manifesteerde het gezelschap zich van meet af nadrukkelijk als een vereniging van en voor het volk. Met een eigen prinselijk trio, een jaarlijkse pronkzitting en Maedjeszitting en een eigen vastelaovendkrant, 't Piepke. In de jaren zeventig en tachtig had De Beerpiëp ook een eigen joekskapel en een dansgarde. Sinds 1981 wordt jaarlijks de onderscheiding de Pannekletser uitgereikt aan mensen die zich bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt voor de Tegelse gemeenschap. *Zie: Flash; Pannekletser; Vastelaovend.*

Beeten, In de Zie: *Betenveld*.

Begraafplaatsen Op de grens van Tegelen, Venlo en Kaldenkerken, tussen de abdij Ülingshof en boerderij Gasthuishof ligt een Germaans grafveld. In 1884 waren hier nog 28 grafheuvels zichtbaar. In de buurt kwamen bij werkzaamheden veel urnen aan de oppervlakte. In 1829 werd niet ver hier vandaan een Romeinse begraafplaats ontdekt. In de jaren zestig van de twintigste eeuw vond men in hetzelfde gebied een dertigtal grafheuvels met urnen uit de ijzertijd. Zes van deze heuvels,

17 alsook de zogenaamde 'generaalsheuvel', zijn thans beschermde Rijksmonumenten. Ook de plaats waar nu het bejaardenhuis Erkenkamp is gebouwd en de plek waar later in Steyl de kerk verrees, gebruikten de Romeinen als grafveld. In de tuin van het voormalige kasteel Wambach werd een Frankisch graf met urnen gevonden. Na de kerstening van Tegelen kwamen er begraafplaatsen rondom de kerk. Dat gebeurde rond 1000 nabij de Sint-Martinuskerk. Rijke herenfamilies vonden zelfs in de kerk hun laatste rustplaats. In 1670, 1829 en 1872 werd het (vanaf de zeventiende eeuw ommuurde) kerkhof vergroot en in 1874 bouwde men er een lijkenhuisje. Het kerkhof bij de Sint-Martinuskerk werd tot 1909 gebruikt. Het was toen al behoorlijk 'overbevolkt'. Een deel van het oude kerkhof, gelegen bij het begin van de Kerkstraat, was niet gewijd; men noemde dit het 'vreemdenkerkhof'. Niet-katholieken en zelfmoordenaars vonden in een ver verleden een laatste rustplaats op dit stukje ongewijde aarde. Het kerkhof bij de Sint-Martinuskerk veranderde in 1959 in een plantsoen, dat vervolgens moest wijken voor parkeerplaatsen. De begraafplaats aan de Kerkhoflaan, die als vervanging van het oude kerkhof dienst ging doen, werd in 1909 aangelegd. De gemeente ging er destijds nog vanuit dat in deze omgeving niet gebouwd zou gaan worden. De Kruiserbeek werd speciaal voor het nieuwe kerkhof omgeleid. Op het terrein verrees een doodgraverswoning, een lijkenhuis en een bergplaats. Alles volgens een ontwerp van architect S. Sarolea. Goddelozen en andersdenkenden werden nadien waarschijnlijk in een hoek nabij de doodgraverswoning ter aarde gesteld. Tot na de Tweede Wereldoorlog veranderde er nagenoeg niets aan de begraafplaats. Er vond enkel in het begin van de jaren zeventig een uitbreiding plaats door een strook parallel aan de Kerkhoflaan op te hogen en zo voor begravingen geschikt te maken. In 1981 voorzorg de gemeente Tegelen, als eerste gemeente in Noord-Limburg, het kerkhof van een columbarium (urnenmuur). De Tegelse begraafplaats is streng symmetrisch opgebouwd rond twee assen die op een centraal punt samenkomen. Op dat punt bevindt zich een Calvarieberg met een kerkhofkruis. De meest monumentale graven, van Tegelse fabrikantenfamilies, bevinden zich rondom de Calvarieberg. In Tegelen zijn verder nog begraafplaatsen in de kloostertuinen van de Benedictinessen, de Cisterciënzers, het Missiehuis, de Dienaressen van de Heilige geest, de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid en in de tuin van het klooster van de Zusters van Onze Lieve Vrouw. Het kleinste kerkhof (het zogenoemde Capucijnenkerkhof) telt vier graven en bevindt zich in de botanische tuin in

Steyl, aan de Maaszijde. *Literatuur: Denessen, R.H.M., Cultuurhistorische inventarisatie algemene begraafplaatsen gemeente Venlo: Venlo-Tegelen-Blerick-Belfeld (Roermond 2005).*

Beitel Oude naam voor het gebied waar zich thans de Kerkstraat bevindt. De naam Beitel verwijst naar een een smalle strook land met korte zijden.

Bejaardenhuizen Zie: *Erkenkamp, Huize*.

Beken Zie: *Aalsbeek; Engerbeek; Kruiserbeek; Molenbeek; Mulbeek; Munterbeek; Peskesbeek; Wylderbeek*.

Belgische tijd Periode tussen 1830 en 1839 waarin Tegelen bij het Koninkrijk België hoorde. Na de Belgische Opstand arriveerde het corps van de Belgische generaal Daine op 10 november 1830 in Tegelen om van daaruit een dag later de vesting Venlo te overmeesteren. De Belgische periode eindigde na de ondertekening van het traktaat van Londen op 19 april 1839. Tegelen werd toen, samen met de andere delen van het Hertogdom Limburg, teruggegeven aan het Koninkrijk der Nederlanden.

Benders, Ben jr. *Dirigent*. Ben Benders werd op 29 januari 1955 in Steyl geboren. Na de middelbare school, studeerde hij van 1974 tot 1981 piano- en zangstudie aan het conservatorium in Maastricht. Hierna zette hij zijn zangstudie voort bij Elisabeth Coymans in Den Bosch. Benders is onder meer dirigent van de koren Animo en Excelsior, directeur van het kerkkoor Sint-Martinus Venlo en docent zang, piano en muziek beluisteren aan het Kunsten-centrum Venlo. In 2004 ontving Ben Benders een onderscheiding van het KNZV-Limburg als erkenning voor zijn muzikale inspanningen en prestaties en tevens de pauselijke onderscheiding Pro Ecclesia et pontifice voor zijn verdiensten als kerkmusicus.

Berchmans, broeder *Oprichter en conservator van het Missiemuseum*. Broeder Berchmans werd op 25 mei 1868 als Johann Giesen in Brand (bij Aken) geboren. Op 28 maart 1891 trad hij in Steyl toe tot de congregatie van het Goddelijk Woord, waar hij aanvankelijk in de boekbinderij werkte. Op 17 november 1896 werd Berchmans naar Brazilië gezonden, waarvan hij op 28 mei 1900 om gezondheidsredenen in het Moederhuis te Steyl terugkeerde. Hier werkte hij vanaf 1901 in het missiemuseum dat zich toen in de drukkerij van het Missiehuis bevond. Onder zijn beheer groeide de collectie enorm en in 1929 startte hij – in opdracht van de toenmalige overste, pater Auf der Heide – de bouw van een nieuw museum, dat in februari 1931 werd

Beugelen.

geopend. Dankzij contacten met tal van paters en broeders in de verschillende overzeese missiegebieden, wist hij een ongekende collectie bezienswaardigheden en wetenschappelijke rariteiten te verzamelen. Broeder Berchmans verzamelde en catalogiseerde voorwerpen, relikwieën, parafernalia, antropologische souvenirs en opgezette beesten en stelde uit deze bonte kermis een lijvige collectie samen. Met name zijn vlinderverzameling werd famous. Berchmans overleed op 24 juni 1934 in het ziekenhuis van Kaldenkerken. De museumpresentatie van broeder Berchmans is tot op heden intact gebleven. **Zie: Missiemuseum. Literatuur: Camps, Hen, Steyl. Prenten met een plaatje (Venlo 1982); Gorissen, Adri, 'De Schmetterlingenbroeder van Steyl' in *Buun* 10 (2009) 124-138.**

Betenveld Het gebied tussen de huidige Grotestraat, Spoorstraat, Industriestraat, Muntstraat en Bongerdstraat wordt op kadastrale kaarten uit omstreeks 1825 aangeduid als Beten. Later werd de naam In den Beto of In de Beeten gebruikt. Beten en Beto zijn afgeleid van het Midden-Nederlandse woord 'bat' wat 'goed' betekent. Betenveld verwijst naar vruchtbaar bouwland. In de Beeten is thans de naam voor een straat die parallel loopt aan de Kerkstraat en de Gasthuisstraat. Een deel van dit gebied werd ook wel 'Betouw' genoemd, wat eveneens een verwijzing is naar vruchtbaar land.

Betouw **Zie: Betenveld.**

Beugelen *Balsport*. Waarschijnlijk werd er al in de zestiende eeuw in Tegelen gebeugeld. Aanvankelijk gebruikte men daarvoor de deel, het lager deel van de boerderij waar het vee werd gehouden. Later kwamen er open banen bij diverse cafés. De naam beugel komt uit het Nederfrankisch en betekent 'ring'. Op 14 maart 1935 richtte een aantal beugelliefhebbers in lokaal Driessen aan de Kerkhoflaan in Tegelen een Noord-Limburgse beugelbond op. Ook het eerste bondsconours vond op 6 oktober 1935 in Tegelen plaats. Een maand later startte de competitie. Uit Tegelen namen deel Ons Genoegen en De Kuiters. In Steyl was een beugelbaan in de tuin van de paters. In Tegelen is nog een baan bij café Niessen-Schreurs (vroeger Nöl van Schnieder Thei) en bij café Schreurs aan de Kerkhoflaan. Eerder waren er onder meer banen bij Christis en Timmermans aan de Venloseweg, bij Van Eyck op de hoek Muntstraat-Krekelberg, bij Pierke Joosten aan Quatre Bras, bij Frans Wetzels in Steyl, bij They d'n Bats, bij Joes en Petatte Nelke, bij 't Swaentje en bij Chris van Bertje. Het spel wordt gespeeld op een met een houten schutting afgeschermd baan van zo'n tien bij vijf meter. Een goot over de hele breedte vormt de startzijde. Op 2,5 meter van de achterzijde bevindt zich een beugel met een doorsnee van circa 28 centimeter, waardoor met een 'schleger' een houten bal moet worden geslagen.

19 De ondergrond bestaat traditioneel uit leem, maar tegenwoordig wordt er ook op tapijt gespeeld. De eerste club die in Tegelen actief werd was De Kuiters (1933), gevolgd door Ons Genoegen (1935). **Zie: Kuiters, de. Literatuur: Klerken, Jan, Beugelen, klassieker onder de sporten (Venlo, 2008).**

Beurskens, Carla *Atlete*. Carla Beurskens werd op 10 februari 1952 in Tegelen geboren. Zij was vanaf het eind van de jaren zeventig tot ver in de jaren 1990 een vooraanstaande Nederlandse atlete op alle afstanden vanaf drieduizend meter tot en met de marathon. Op dit laatste nummer was ze zelfs geruime tijd toonaangevend. Hoezeer Beurskens alle aspecten van het metier beheerste, blijkt uit de verdeling van de drieëntwintig nationale titels die zij gedurende haar lange carrière in de wacht sleepte: drie op indoor- en vijf op outdoorbanen, negen op de weg en zes tijdens een veldloop. Zij is op de lange afstanden verreweg de meest succesvolle Nederlandse atlete ooit. Tweemaal nam zij deel aan Olympische Spelen (in 1984 en in 1988), driemaal aan de Europese en eenmaal aan de wereldkampioenschappen. Om uiteen-

Carla Beurskens.

lopende redenen kwam ze niet tot grootse prestaties. Nooit reikte ze hoger dan de vijfde plaats op de marathon tijdens de Europese kampioenschappen 1982 in Athene. Wel won ze marathons van verschillende grote wereldsteden. Zo behaalde ze bij de vrouwen onder meer overwinningen in het Japanse Nagoya en in Honolulu op Hawaï. Die laatste marathon won ze maar liefst acht keer. Ook in Rotterdam ging Beurskens tweemaal met de hoogste eer strijken. **Zie: Scopias.**

Beurskens, Huub *Dichter/schrijver*. Huub Beurskens werd geboren te Tegelen op 18 februari 1950. Hij studeerde van 1969 tot 1975 aan de Academie voor Beeldende Kunsten in Tilburg en vestigde zich in Amsterdam als leraar tekenen en kunstgeschiedenis. Beurskens debuteerde in 1975 met de bundel *Blinkkap*, gevolgd door *Cirkelgang* (1977). Daarna verscheen vrijwel elke twee jaar een nieuwe gedichtenbundel. Typerende thema's en motieven van zijn verhalen en gedichten uit de jaren tachtig zijn: oertijd en oermens, fossielen, verstenen en stilstand. In zijn fictieve werk spelen Tegelen en Steyl een rol zonder dat Beurskens deze expliciet noemt. In 1979 verscheen zijn eerste roman *De leguaan*. Als poëziecriticus was Beurskens verbonden aan het *Dagblad voor Noord-Limburg* en het weekblad *De Groene Amsterdammer*. Daarnaast is hij beeldend kunstenaar. Ook vertaalde hij poëzie van Gottfried Benn, Georg Trakl en Nelly Sachs. Voor de dichtbundel *Hollandse wei en andere gedichten* (1990) werd hem in 1991 de Herman Gorterprijs toegekend. In 1995 ontving hij voor zijn bundel *Aangod en de afmens* de vSB-poëzieprijs en in 1996 won hij de Jan Campertprijs voor *Iets zo eenvoudigs*. Andere werken van Beurskens zijn: *Op eigen schaduw hurken* (1978), *Noordzeepalmen* (1980), *Vergat het meisje haar badtas maar* (1980), *De stroman* (1982), *Het graf van Dubois* (1983) en *Kid* (2007). **Zie: Powesie. Literatuur: Eykhout, K., 'Huub Beurskens en Tegelen' in *De Buun* jrg. 1 nr. 4 (nov. 1993) 1-5; Gorissen, Adri, *Limburgs literatuur lexicon* (Maastricht 2007).**

Beurskens, Wim *Dialectschrijver*. Wim Beurskens werd op 23 april 1951 in Tegelen geboren. Hij schreef tientallen artikelen en gedichten voor onder meer Veldeke, het *Dagblad voor Noord-Limburg* en de *Oeleskrant*. Ook schreef hij teksten voor revues van Excelsior, de Tegelse Revue (1988, 2007) en elf maal de Oeles (mini)-revue. Als zanger won hij in 1982 het Tegelse liedjesconours met *Ich bun in Tegele gebaore* en trad hij op met Tegels Plat. In 2007 ontving Beurskens de Tegeliërspluim voor zijn vele verdiensten voor de Tegelse gemeenschap. **Zie: Tegelse revue; Tegels Plat.**

Bibliotheek In 1939 werd aan de Grotestraat een openbare bibliotheek opgericht waar tegen een geringe vergoeding boeken konden worden geleend. Die bibliotheek kon een vliegende start maken omdat zowel de RK Werkliedenbond als de Katholieke Jonge Middenstand hun boekenbezit in de nieuwe bibliotheek onderbrachten. Met name tijdens de Tweede Wereldoorlog werd er veel gelezen en waren de boeken niet aan te slepen. Een granaatinslag zorgde er echter voor dat er van eind 1944 tot begin 1947 geen uitleen mogelijk was. In 1951 verhuisde de bibliotheek naar het voormalige raadhuis, vlak bij de Sint-Martinuskerk. Toen dit pand zes jaar later werd gesloopt, verhuisde de bibliotheek naar de Spoorstraat, waar ze tot in 1965 bleef. Inmiddels was ze in 1963 uitgebreid met een leeszaal. In 1965 kreeg de bibliotheek een nieuw en heel wat rianter onderkomen aan de Bongerdstraat. Na enkele jaren bleek echter ook deze ruimte te beperkt om de groei bij te kunnen houden. Een oplossing kwam er pas in 1993 toen de bibliotheek – via een noodlocatie aan de Gasthuisstraat – op haar huidige locatie aan de Engerstraat terecht kwam. Vanaf 1974 werden er door de bibliotheek ook boeken uitgeleend via de bibliobus. Dat gebeurde met name om het aantal jeugdige lezers te verhogen. Aanvankelijk was de bibliotheek enkel een uitleencentrum van boeken, maar in de loop der jaren kwam daar de uitleen van andere informatie- en geluidsdragers bij. De bibliotheek ontwikkelde zich steeds meer tot kennis- en informatiecentrum. In 2005 fuseerde de Tegelse bibliotheek met die van Venlo. In het hierop volgende jaar werd er gerenoveerd, waarbij er ruimtes werden gecreëerd voor culturele activiteiten. **Zie: Volkshuis, het. Literatuur: Oehlen, F., Th. Peters en H. Joosten, *Openbare bibliotheek Tegelen 1939-1989* (Tegelen 1989).**

Big Band **Zie: Havo Big Band.**

Biljarten De oudste Tegelse biljartvereniging werd op 26 oktober 1925 in café 't Posthoës opgericht en kreeg als naam BV Ons Genoegen. In 1932 werd biljartvereniging Oefening Baart Kunst (OBK) opgericht bij 'Maor van de Krauw önger in 't gaat aan de Kaakerkerwaeg'. Die vereniging verhuisde later naar D'n Tunnel aan de Nachtegaalstraat. Nadat meer verenigingen het levenslicht hadden gezien, werd in 1928 de Tegelse Biljartbond opgericht. Andere Tegelse biljartverenigingen zijn: De Ketsers

Bert Cramer (BC Tegelen).

(vanaf 1958 BC Tegelen); Onder Ons; Cobra; De Panesjop; De Windhond; De Krauw; In den Oeles; De Koekoek; Topteam Tegelen; De Heide; 't Veerhuis; De Poedelhater en Lichtenberg, Paul Hansen (BC Tegelen) behaalde in 1984 het Nederlands kampioenschap topklasse libre. Har Janssen (BC Tegelen) werd in 1986 nationaal biljartkampioen libre klein en Jos Schmits van De Lichtenberg werd in 1987 Zuid-Nederlands kampioen driebanden.

Bioscopen Aanvankelijk kon er in Tegelen alleen in het Volkshuis naar films worden gekeken die deel uitmaakten van reizende voorstellingen. De Volksbond probeerde een tijdlang zelfs de exploitatie van het Volkshuis te bekostigen uit de opbrengst van filmvoorstellingen. Deze opzet slaagde ten dele. De films, die van de Katholieke Actie werden betrokken, vielen bij de kijkers niet zo in de smaak en anderzijds beantwoordden ze niet aan het gestelde doel. Vandaar dat het experiment na enige tijd werd beëindigd. Ook in de Harmoniezaal werden begin jaren twintig films vertoond. In januari 1930 kreeg Tegelen zijn eerste (Scala-) bioscoop, gelegen aan het Wilhelminaplein. Die filmzaal werd geëxploiteerd door de familie Peters uit Venlo. In 1967 werd deze bioscoop ge-

sloten. Tussendoor, van 1933 tot 1939, was de bioscoop enkele jaren gesloten vanwege een conflict over de leeftijdsgrens waarop de jeugd de bioscoop mocht bezoeken. Verder werden er in Tegelen in de jaren zeventig in vormingscentrum Fjoetser, onder de naam Studio Modern, enkele avonden in de week films geprojecteerd.

Blauwe Zusters **Zie: Congregatie van de Dienaressen van de Heilige Geest.**

Bluesrockfestival **Muziekfestival.** Het festival in Tegelen is het oudste bluesrockfestival in Nederland. Het muziekfestijn is een initiatief van toenmalig wethouder Henk Opsteegh en wordt vanaf 1984 jaarlijks georganiseerd in De Doolhof. De organisatie is in handen van Buro Pinkpop en Mojo Concerts en het festival wordt gesubsidieerd door de provincie Limburg. Op het podium verschenen in de loop der jaren legendarische namen als Rory Gallagher, Canned Heat, Walter Trout, Eric Burdon, Garry Moore, Solomon Burke en Ten Years After. Het festival kende hoogte- en dieptepunten. Zo trok de vijftiende editie slechts 1184 bezoekers, het laagste aantal ooit, maar waren er in 1992 2300 betalende muzikliefhebbers. De avond voor het festival begint, wordt sinds 1993 'The night before' georganiseerd. In een tiental Tegelse cafés vinden dan liveoptredens plaats van bluesbands. **Zie: Doolhof, De.**

Bobcats **Orkest.** De Bobcats werd in 1961 opgericht door Tegelenaar Pierre Orval. De groep bestond naast Orval uit Henk Opsteegh, Wil van der Ven en Arno Aarts. In 1962-1963 speelde het orkest zestien maanden in de City-bar in Venlo en trad het op in Duitsland. In 1963 werden de Bobcats opgeheven waarna enkele leden met oud leden van de Slow Rockets verder musiceerden onder de naam (nieuwe) Bobcats. Die groep bestond uit: Pierre Orval, Peter Dorpmans, Wil van de Ven, Frans Mooi en Wiel Spruijtenburg. Op het laatst werden Van de Ven, Dorpmans en Mooi, in verband met het vervullen van de militaire dienstplicht, vervangen door Henk Westheim en Jan van Cleef. **Zie: Slow Rockets.**

Bocciavereniging **Balsportvereniging.** De Tegelse boccia-vereniging SC-CRIT werd in 1987 opgericht door Prisco Carafa. De Tegelse club won vijfmaal de nationale beker. De vereniging bestaat in 2009 uit zo'n 55 families. Boccia is een ingewikkelde variant van koersbal en wordt met vier harde kunststof ballen (bocce) en een klein balletje (pallino) gespeeld. Er zijn drie manieren om te werpen: rollen, kaatsen via de grond of rechtstreeks door

de lucht. Het is de bedoeling de grote bal zo dicht mogelijk bij de kleine bal te krijgen. De bocciabaan is vijftientwintig bij vier meter en verdeeld in speelvakken. De twee Tegelse banen bevinden zich op het sportcomplex aan de Windhond. Hier verrees in 1999 een nieuwe accommodatie, die in 2000 werd overdekt. **Zie: Centro Ricreativo Italiano Tegelen.**

Boekenmanifestatie Van 1981 tot 2002 werd in Cultureel Centrum De Haandert jaarlijks een boekenmanifestatie georganiseerd. De initiatiefnemers waren boekhandelaar Wil Brokken en de culturele activiteitencommissie van De Haandert. In 1981 gingen er 350 toegangsbewijzen over de toonbank. De jaren hierna was de happening telkens nagenoeg uitverkocht. Heel wat Nederlandstalige schrijvers beklommen in De Haandert het podium voor een interview, om te debatteren of om voor te lezen uit eigen werk. Bekende namen waren onder anderen Harry Mulisch, Jan Wolkers, Remco Campert, Hugo Claus, Adriaan van Dis, Kees van Kooten, Gerard Reve en Hella Haase. Nadat in 1990 het aantal belangstellenden was teruggelopen van 600 naar 300, besloot de organisatie de formule enigszins aan te passen. De boekenmanifestatie werd een literaire avond met een cabarettact en een boekenmarkt. Die formule sloeg aan, want in 1991 zat de organisatie weer in de plus en een jaar later kwamen er zeventienhonderd mensen op de avond af. Nieuw was ook de Rabobank Lenteprijs voor Literatuur, die werd uitgereikt voor het beste korte verhaal in een literair tijdschrift van een auteur die nog nooit eerder in boekvorm had gepubliceerd. Bekende winnaars waren Karel Glastra van Loon (1998), Arnon Grunberg (1994) en Erwin Mortier (2000). De prijs vormde voor hen een opstapje naar een grote literaire carrière. Na negentien jaar zette de organisatie in 2002 een punt achter de manifestatie vanwege een terugloop in de publieke belangstelling. De Rabobank Lenteprijs ging met steun van het Literair Productiefonds nog twee jaar verder als Nieuw Prozaprijs en werd uitgereikt tijdens de kunstmanifestatie Steyl Cultureel in 2004 en 2005. Na enkele jaren niet meer te zijn uitgereikt, blies de Culturele Raad Tegelen, met steun van de gemeente Venlo, de literaire prijs in 2008 nieuw leven in. De prijs kreeg nadien de naam Nieuw Prozaprijs Venlo.

Boerderijen Rond de bebouwde kom van Tegelen lagen verschillende grote en kleinere boerderijen. De bekendste hoeven waren: de Haanderthof, de Bakenbos en de boerderij van Wambach. Verder waren er: Bosserhof, Lingsterhof, Drumselhof,

Boerderij bij De Holtmühle.

Bongertshof, Engerhof, Dieckerhof, Kruitserhof (aen gen Kruits) en Companus of Paons op de Leemhorst en Merterhof aan de Oude Markt. De Haanderthof, Bosserhof en Bakenbos waren ontginningsboerderijen van middeleeuwse oorsprong. **Zie: Bakenbos; Bongertshof; Bosserhof; Drumselhof; Haanderthof; Kruiserhof; Lingsterhof; Merterhof; Ülingshoeve.**

Boerenleenbank **Zie: Rabobank.**

Boereraod, De Vastelaovesvereniging. In 1955 werd vastelaovesvereniging De Boereraod in de wijk Op de Heide opgericht. Dat gebeurde op initiatief van de gezamenlijke buurtverenigingen en harmonie Eendracht. In 1966 kwam er een eigen dansgroep die na twee jaar oefenen voor het eerst meedeed aan een wedstrijd in Simpelveld, waar een dubbele overwinning in verschillende leeftijdsklassen werd behaald. Dit bleek het begin van een lange serie nationale en internationale successen. Op vele podia in de regio en ver daarbuiten werd door de Tegelse meisjes in garde-uniformen tijdens carnavalszittingen en bonte avonden opgetreden. In 1990 en in 1994 organiseerde de Boereraod in de Haandert het Nederlands kampioenschap garde- en showdansen. Al eerder, in 1988, werd een internationaal toernooi georganiseerd. De eigen hofkapel, de boerejoekskapel, dateert uit 1977. Een vijftiental muzikanten pakte toen onder

Boereraod.

leiding van Manni Beckers de instrumenten op. De boerejoekskapel is sindsdien verantwoordelijk voor de muzikale opluistering van alle verenigingsactiviteiten. Het seizoen van de boereraod wordt op 11 november gestart met een Heilige Mis, opgeleust door de eigen kapel. Hierna zit de Boerefamilie aan een koffietafel. Het oude boerebruidspaar en de getuigen worden dan officieel in het Boeregilde opgenomen. Na het verloofdenbal wordt vervolgens op zaterdag vóór carnaval het onechte huwelijk voltrokken in de Haandertboerderij. Onder het toezien van de Oelesprins geven bruid en bruidegom elkaar dan het jawoord, waarna het hele gezelschap opnieuw plaatsneemt aan een koffietafel. Op maandag neemt de voltallige raad deel aan de Oelesoptocht.

23 Op 1 januari 1999 presenteerde de Boerejoekskapel ter gelegenheid van haar vier maal elfjarig jubileum de cd *Boeremoos*. De boereraod heeft als onderscheiding een klomp van blauw keramiek en zilver. **Zie: Vastelaovend. Literatuur: Kolster, Piet, Vastelaovend oppe Hei: 3 x 11 jaor v v De Boereraod (Tegelen 1988).**

Boetseerclub In 1935 richtten kapelaan J. Boost, fabrikant George Goossens, onderwijzer Jo Storms en kunstschilder Jean Flos een boetseerclub op. De initiatiefnemers wilden zo Tegelse jongeren interesseren voor de oude keramische sierkunst. In het begin was het clubje gehuisvest in een lokaal onder de Bühne van het patronaatsgebouw en vanaf 1936 op de droogzolder van Alfred Russel aan de Kaldenkerkerweg. De lessen werden verzorgd door pottenbakker Joep Felder en schilder Jean Flos. De boetseerclub vormde de basis voor de stichting Tekavok (Tegelsche Keramiek en Volkskunst) en nog later, in 1938, voor de n.v. Triangel, een zusterbedrijf van Russel-Tiglia, dat zich bezighield met sierkeramiek en waarin een aantal van de in de boetseerclub gevormde jongeren aan de slag ging. **Zie: Felder, Joep; Flos, Jean; Goossens, George; Russel-Tiglia; Tekavok.**

Böl, De Café aan de Stationsstraat. De naam van het café slaat mogelijk op de ballen die bij het beugelen worden gebruikt. Andere bronnen verwijzen naar bollen op het hekwerk vóór het café waaraan paarden werden vastgemaakt. Het café, dat lang werd geëxploiteerd door de familie Ewals, is in 1987 gesloten.

De Böl.

Jacques Bongaerts.

Bongaerts, Jacques **Keramist.** Jacques Bongaerts werd op 24 april 1920 in Tegelen geboren. Hij volgde aan de ambachtschool te Venlo een opleiding voor machinebouwteknaar. Omdat zijn werk in de Tegelse boetseerclub opviel, vroeg George Goossens hem om in zijn steenfabriek te komen werken in een nieuw te openen afdeling sieraardewerk. Dat gebeurde in 1936. Bij Russel-Tiglia kreeg Bongaerts op een gegeven moment de leiding over de afdeling fijnkeramiek. Hij bezocht tussen 1946 en 1948 de Staatliche Hochschule für Keramik in Landhutt (Beieren), waar hij tot meester werd opgeleid. Gaandeweg specialiseerde hij zich in gelegheids- en gebruiksardewerk en keramiek die volgens traditionele technieken werden vervaardigd. Ook legde hij zich toe op de zogenoemde vierkleurenklei-techniek en grote borden met figuratieve voorstellingen in slib-kras (graffito) techniek. Terug in Tegelen richtte hij in 1948 met een kennis De Steenbok op, waar paardjes, vaasjes, wandborden en bierpullen werden gemaakt. Dat werd geen succes, waarna hij in dienst trad bij de Nedinsco in Venlo en nog later bij de Zonnebloem. De industriële productie trok hem echter steeds minder, vandaar dat hij in 1952 aan de Spoorstraat opnieuw voor eigen rekening ging werken onder de naam Jabo Keramiek. Het werd een succesvol bedrijf dat onder meer voorwerpen maakte voor de Efteling en unica's produceerde, zoals gedenktegels, wandtegels, beelden, kannen,

24 [Bongard, Piet van den ... Bree, Piet van]

kruiken en bierpullen die wereldwijd werden verkocht. Vanaf 1990 wijdde Bongaerts zich geheel aan het vervaardigen van keramiek in de traditie van de oude volkskunst uit Tegelen en het gebied Nederrijn. Maar omdat de vraag naar dergelijke producten afnam, sloot het atelier in 2000. Jacques Bongaerts maakte dat zelf niet meer mee, hij overleed op 19 maart 1997.

Bongard, Piet van den *Wandelaar*. Piet van den Bongard werd op 18 maart 1861 in Limbricht geboren. Van den Bongard werd in Tegelen een bekend figuur omdat hij in 1934 als bedevaartspilgrim te voet van Tegelen naar Rome liep. Dat deed hij met een handgemaakt karretje waarin hij onderweg sliep. Extra bewonderenswaardig was dat de Tegelenaar toen al de respectabele leeftijd van 73 jaar had bereikt. Over de heenweg deed de krasse bejaarde 87 dagen, waarbij hij alleen de hoogste bergen per spoor overbrugde. Hij had toen 2060 kilometer afgelegd. Na zijn aankomst mocht hij nog op dezelfde dag bij de Paus op audiëntie. Van den Bongard bleef acht dagen in de Eeuwige Stad en liep daarna weer terug naar huis. Na vier en een halve maand arriveerde de wandelaar weer in Tegelen, waar hij onder een enorme belangstelling feestelijk werd ontvangen. Piet van den Bongard overleed op 9 oktober 1950.

Bongertshof *Oude hoeve*. In 1402 was de hoeve nabij het klooster Nazareth (de Oude Munt) een Gelders leen. Dat was een stuk grond dat in leen werd uitgegeven, in ruil voor trouw en gehoorzaamheid. Hierna was het een onderdeel van kasteel de Holtmühle en van 1626 tot de Franse tijd weer een Gelders leen. In de Middeleeuwen was de Bongertshof het middelpunt van Tegelen. In de zestiende eeuw werd de hoeve Bongart genoemd. De eigenaar van de hoeve was waarschijnlijk ook degene in Tegelen die munten mocht slaan. Het huidige hof aan de Kloosterstraat dateert uit 1698. Het woonhuis werd diverse malen verbouwd en diende vanaf 1875 onder meer als rectorwoning en als onderkomen voor gasten van het klooster.

Boonekamp *Maagbitter*. Hendrik Kamp, een Tegelse burgemeesterszoon, produceerde rond 1840 in de distilleerderij van zijn vader aan het Wilhelminaplein een maagbitter gemixt met jenever. De benodigde kruiden kwamen uit de tuin van schipperkoopman Gradus de Rijk (thans de Jochumhof). De naam Boonekamp voor kruidenbitters kwam

Boonekamp.

ook elders voor en was mogelijk geïnspireerd door de populariteit van de Amerikaanse schrijver Daniel Boone. In Tegelen wordt wel eens beweerd dat het populaire Underberg van het Tegelse bitter zou zijn afgekeken. In Tegelen werd Boonekamp geproduceerd door Kamp, Houba en Leenen. De laatste fles Tegelse maagbitter werd in 1979 verkocht bij Huub Leenen.

Bosserhof *Boerderij die bij kasteel de Munt hoorde*. De Bosserhof dateerde van vóór 1473. De hoeve, ook wel Op den Busch genoemd, lag aan de weg van De Drie Kronen naar de Hulsterhof en was oorspronkelijk omgeven door grachten. De hoeve bestond uit een woning, stalling en een schuur. Er tegenover lag een bakhuis, waar brood werd gebakken. Op de plaats van de oude schuur op de hoek van de Ariënsstraat-Bosserhofweg werd in 1939 een nieuwe woning gebouwd.

Botanische tuin *Zie: Jochumhof*.

Bouten, Mariëlle *Zitvolleybalster*. Mariëlle Bouten werd op 15 november 1963 in Tegelen geboren. Ze begon op elfjarige leeftijd haar volleycarrière bij BVC Holyoke in Belfeld. Van 1980 tot 1986 speelde ze bij Civitas, waar ze op tweede-divisie niveau speelde. In 1987 keerde ze terug naar Holyoke, waar ze met het eerste team in de Promotieklasse speelde. Na een meniscusoperatie ging Mariëlle Bouten bij zitvolleybalvereniging JSS te Steyl spelen. Hier speelde ze vier seizoenen in de Ere-klasse. In 1992 werd de Tegelse geselecteerd in het Nederlands zitvolleybalteam. In juni 1993 werd ze vervolgens met het Nederlands vrouwenteam Europees kampioen en aansluitend in 1994 wereldkampioen. In 1994 keerde zij terug naar BVC Holyoke, waar ze tot 1999 speelde. *Zie: Volleybal*.

Brandweer Tot 1778 hadden inwoners van Tegelen zich bij branden weten te behelpen met emmers. In genoemd jaar werd bij koperslager Strucken uit Kaldenkerken een eerste brandspuit gekocht. Die spuit werd opgeslagen in een spuithuisje aan de huidige Industriestraat. Nadat er enkele brandjes waren uitgebroken bij de missieorde in Steyl, vonden de broeders het in 1880 nodig

om een eigen brandweer in het leven te roepen, waarna ook zij een brandspuit aanschafte. Het korps werd bemand door de daar aanwezige studenten. Vanaf dat moment was de bedrijfsbrandweer van het klooster tevens de officiële brandweer van Tegelen. De eerste brandweerauto, een T-Ford, werd in 1925 op het missieterrein gestald. Vanaf dat jaar werd het brandweerkorps – dat sindsdien onder de verantwoordelijkheid van Burgemeester en Wethouders van Tegelen viel – gevormd door burgers én broeders. Vandaar dat 27 mei 1925 wordt beschouwd als het oprichtingsjaar van de Tegelse brandweer. Feitelijk was er echter pas na de Tweede Wereldoorlog sprake van een zelfstandig Tegels brandweerkorps. De Tegelse brandweer bestreed in de jaren hierna vele honderden grote en kleine branden. Enkele van de meest aansprekende branden waren die van dakpannenfabriek Jos Kurstjens, hotel-restaurant Het Wapen van Tegelen, meubelfabriek Steiner, zaal Lucker, het Heilig-Hart klooster in Steyl, Ewals Transport, Laumans kleiwarenfabriek en Hedebro meubelfabriek. Het brandweerkorps bestond in 2000 uit 26 leden en had de beschikking over twee blusvoertuigen. Na de gemeentelijke herindeling met Venlo in 2001 kwam het Tegelse brandweerkorps onder commando van de brandweer Venlo. In Tegelen bleef tot 2010 een post aan de Muntstraat, die werd bemand door ruim twintig vrijwilligers.

Bree, Piet van *Dirigent/componist/muzikant*. Piet van Bree werd op 3 juni 1945 in Steyl geboren. Van 1956 tot 1961 volgde hij een klassieke pianoopleiding bij Jacques Penninx te Venlo. Toch werd muziek niet zijn beroep. Van Bree verdiende de

Brandweer.

kost als schaderegelaar bij een verzekeringsbedrijf. In zijn vrije tijd speelde hij lichte muziek, onder meer als pianist/accordeonist van een amateurdansorkest. In 1966 volgde hij een eenjarige opleiding tot kerkorganist/dirigent bij de Gregoriusvereniging. Van 1968 tot 1978 was hij organist van de Sint-Rochusparochie te Steyl, waar hij in 1973 ook een van de oprichters en eerste dirigent was van het Jongerenkoor Steyl-Tegelen. Vanaf 1975 was hij actief als liedjesschrijver, zowel in de vastelaoves-sfeer als in andere genres. Zijn bekendste liedje werd 't *Kapelke van Geloë*, dat hij samen met Dré Geraeds in 1979 schreef.

Piet van Bree was dirigent van de Mal-Maaszengers uit Belfeld en van zanggroep De Vlaegels, die in die periode de Tegelse vastelaovesplaten inzong. De Steylenaar werkte elf jaar mee aan de Tegelse Oeles-revues, de eerste vijf jaar als begeleider aan het orgel, daarna – samen met Dré Geraeds – als componist en tekstdichter van liedjes én als arrangeur/orkestleider van het Revue-orkest. Verder was hij muzikaal leider van de kapel van de Boereraod, de Holtmühler Blaaskapel en van het smartlappenkoor 'Steyler Staar'. Gedurende enkele jaren speelde Piet van Bree als pianist bij de Havo Big Band. In 1992 werd hij dirigent van het Parochieel Gemengd Zangkoor te Steyl. Bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan van dit koor in 2008, componeerde hij de *Missa Festivo* P G Z, een werk voor 4-stemmig gemengd koor, orgel, fluit, hobo en klarinet. *Zie: Geraeds, Dré; Havo Big Band; Parochieel Gemengd Zangkoor; Revue; Vlaegels, De.*

Briefhouderfabriek Egidius Janssen.

Briefhouderfabrieken In april 1893 startte de uit Polen afkomstige Oswald Assmann, een oud-werknemer van de firma Kamp & Soeten, aan de Venlosestraat de Maatschappij tot Exploitatie van Assmann's Briefhouders. Hier maakte hij door hem uitgevonden en gepatenteerde mechanieken en andere metalen onderdelen voor briefhouders. De fabriek werd na zijn dood in 1909 voortgezet door zijn zoon Oswald Reinhold. In de Tweede Wereldoorlog werd het bedrijf zwaar beschadigd, waarna er na de oorlog aan de Parallelweg een nieuw bedrijf verrees (later drukkerij De Zon), dat echter al in 1954 werd gesloten. De fabricage van de briefhouders zelf liet Assmann over aan anderen. Een van die anderen was Henri van Basten Batenburg, die in 1894 met de productie van briefhouders startte. Daartoe stichtte hij in een van de poortgebouwen van kasteel de Holtmühle de Briefhouder-Maatschappij Tegelen. De briefhouders van Van Basten Batenburg bleken gewild en vonden hun weg in heel Europa. Die positieve ontwikkeling hield tot in het eerste decennium van de twintigste eeuw aan. Tijdens de Eerste Wereldoorlog kwam er echter een einde aan de voorspoed. In 1920 namen twee werknemers, Jos Pereij en Egidius Janssen, de briefhouderfabriek over. In 1924 kocht Janssen Pereij uit, waarna het bedrijf aan de Spoorstraat verder ging als Egidius Janssen Briefhouderfabriek & Handel. Aan de Spoorstraat stichtte Janssen ook een metaalwarenfabriek. Egidius Janssen groeide in de loop der jaren uit tot een bedrijf dat praktisch in alle behoeften van de

toenmalige katoenmarkt kon voorzien. In 1950 werkten er 170 personen. Na het overlijden van Janssen senior werd het bedrijf voortgezet door diens jongere broer Huub en diens kleinzoon Egidius Janssen jr. In 1969 verhuisde het bedrijf de productie naar een nieuwe kartonnagefabriek in Belfeld. **Literatuur:** Derix, Jan, *Naam & Faam. Zeventig jaar briefhouder- en metaalwarenfabrieken Egidius Janssen NV* (Belfeld 1990).

Broederschappen *Godsdienstige verenigingen van mannen en jongelingen.* In Tegelen waren in de zestiende eeuw drie broederschappen actief: de broederschap van Onze Lieve Vrouw (mogelijk uit 1474), de schuttersbroederschap van Sint-Antonius en de broederschap van het Heilig Kruis van schippers en kooplieden. Die laatste werd in de zestiende eeuw opgeheven. De broederschappen schonken geld aan de kerk, gingen voor in het gebed en liepen mee in processies. Een eerste vermelding van broederschap Sint-Antonius dateert uit 1511. In de loop der tijd ging deze broederschap zich toeleggen op de schietkunst. Ze verdedigde als burgerwacht de Tegelse bevolking tegen aanvallen en rondtrekkend gespuis. Sint-Antonius bleef voortleven onder de naam 'oude schutterij'. Met de Franse Revolutie verdwenen de broederschappen tijdelijk van het toneel, maar spoedig daarna werden ze heropgericht. Op 11 november 1846 kwam er een breuk en scheidden zich verschillende jonge schutters af die vervolgens broederschap Sint-Martinus in het leven riepen. Ter

27 onderscheiding van Sint-Antonius noemde men zich de 'jõnge sjõtterie'. De band met de kerk was ook hier bijzonder hecht. Zo was het deelnemen aan processies en het bijwonen van hoogmissen verplicht. In 1806 was de broederschap van O.L. Vrouw van de Allerheiligste Rozenkrans gesticht, die in 1934 voor het laatst door de kerk trok en in 1879 werd de broederschap van Maria Onbevlekt Ontvangen opgericht, die vooral streefde naar een verdieping van het godsdienstige leven. In de eerste decennia van de twintigste eeuw was er daarnaast een broederschap van Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstand actief.

Op 30 december 1866 werd in Steyl de broederschap van de Heilige Rochus opgericht door de paters Redemptoristen. Het was een broederschap die zich richtte op het gebed. In 1872 werd in Steyl schutterij broederschap Sint-Sebastianus opgericht. In 1920 trad zij voor het laatst op, mede doordat een jaar eerder in de cao van de klei-industrie de uitbetaling van ziekgeld was opgenomen, waardoor het lidmaatschap van de broederschap minder interessant was geworden. **Zie: Schutterijen; Sint-Antonius; Sint-Martinus. Literatuur:** Canoy, P.M., *Tegelen en Steyl. Herinneringen van vader tot zoon overgegaan met enige uitreksels uit oude werken* (Mechelen 1861); Driessen, Th.W.J., *Geschiedenis van Tegelen* (Tegelen 1952); G. Peeters, *Chronologische beschrijving van Tegelen, benevens aantekeningen over Belfeld en Steyl* (Roermond 1876).

Broek, 't *Voormalig moeras in het oostelijke gebied van de Belfeldse tot aan de Venlose grens.* Omstreeks 1860 werd 't Broek grotendeels ontwaterd. Hiervoor werd een nieuwe sloot gegraven. In 1900 werd een tweede waterlossing gegraven in de richting van de Hulsterhof.

Brökske *Oude naam voor gebied in de omgeving van de Industriestraat/Betouwstraat.* De naam Brökske of Breukske verwijst naar het klein moerassig gebied.

Bronwaterfabriek *Frisdrankfabriek.* In 1887 startte Johan van Basten Batenburg uit Lichtenvoorde aan de Kasteellaan een fabriek voor koolzuurhoudend water. Als grondstof werd kwelwater uit de nabijgelegen steilrand gebruikt. De productie vond aanvankelijk plaats in een pand dat hij speciaal daartoe aan de Kasteellaan liet bouwen. Limonade-fabriek De Snelle Sprong produceerde tot en met de eerste decennia van de twintigste eeuw zogenoemd ss-water. Daarnaast maakte men citroenen frambozenlimonade, gemberbier en champagne-limonade. Een deel van de productie werd geëxporteerd. Het water van De Snelle Sprong bleek een unieke samenstelling te hebben met veel mine-

ralen. Het was bovendien licht koolzuurhoudend waardoor het extra aantrekkelijk was om het als tafelwater te drinken. Via een ondergronds buizenstelsel werd het water vanuit de bron naar de anderhalve kilometer verderop gelegen fabriek geleid, waar het een koolzuurbehandeling onderging en gebotteld werd. Dat het aanvankelijk goed ging, bleek uit het feit dat alleen al in de eerste twee jaren zo'n 300.000 flessen hun weg vonden naar afnemers in vele landen. Omstreeks 1905 werd het bedrijf verplaatst naar de kasteelhof, de huidige Tiendschuur. De oorspronkelijke bronwaterfabriek kreeg toen een agrarische bestemming. Na de dood van de oprichter in 1915 raakte de fabriek in de versukkeling. Onder leiding van zoon Rutger werd in 1924 een herstart gemaakt. En niet zonder succes, want na de Tweede Wereldoorlog werkten er in het bedrijf circa twintig personen. Rond 1950 kwam aan die voorspoed echter een einde met de opkomst van de grote frisdrank-industrie. De ss-limonadefabriek beleefde na 1973 nog een korte opleving doordat er in licentie de Oostenrijkse kruidendrank Almdudler mocht worden geproduceerd. Na de verkoop van het kasteel aan de gemeente Tegelen, in 1975, werd de fabriek ontmanteld. **Zie: Basten Batenburg, familie Van. Literatuur:** Bongartz, Jo, 'Hoe ze in Tegelen limonade maakten. De geschiedenis van De Snelle Sprong' in *Buun* 2007, 79-84.

Brouwerijen Bier was ook in Tegelen van oudsher dé volksdrank. Al in 1474 werd melding gemaakt van een brouwer Heyn. Wat er zich hierna allemaal in het Tegelse brouwerswereldje afspeelde, is nauwelijks bekend. Wel weten we dat er in het begin van de negentiende eeuw vier brouwerijen waren. Rond 1850 waren dat er zes. Al die brouwers werkten voor klanten binnen de gemeente en uit de directe omgeving. Rond 1900 waren er nog drie brouwerijen over: Cambrius aan de Grotestraat (van Emile Gitmans), National (opgericht door Joseph Auguste Hubert Houba in 1893) aan de Sint-Martinusstraat en In den Gouden Berg van Paulus Houba aan de Sint-Martinusstraat. Deze laatste brouwerij sloot in 1924 haar deuren. Ook National hield in dat jaar op te bestaan, terwijl er bij Cambrius in 1927-1928 voor het laatst werd gebrouwen. In het Missiehuis in Steyl en in het Trappistenklooster werd eveneens lange tijd bier gebrouwen. **Zie: Gouden Berg, In den; Trappistenbier.**

Burgemeesters In 1817 kwam Tegelen in het Koninkrijk der Nederlanden. Het burgemeestersambt werd hierna achtereenvolgens bekleed door: J.W. Kamp (1806-1830), J.J. Ronck (1831-1836), P. van Leipsig (1836-1848), G.J. de Rijk (1848-1852),

Burgemeester F. Pesch.

L.P. de Rijk (1852-1862), J.J. Beelen (1862-1869), S. Houba (1870-1888), C. de Rijk (1888-1906), W. van Basten Batenburg (1906-1923), M. Coenders (1923-1927), F. Pesch (1927-1960, m.u.v. de periode tussen 8 september 1944 en 1 maart 1945, toen Ortsgruppenführer Potthoff als burgemeester optrad), E. Rutten (1961-1979),

N. Goossens (loco-burgemeester 1979-1981) en P. Visschers (1981-2000). Met de gemeentelijke herindeling in 2001 kwam er een einde aan de periode waarin Tegelen een eigen burgemeester had. Vanaf de herindeling werd de burgemeester van Venlo tevens burgemeester van het stadsdeel Tegelen. Die burgemeesters waren achtereenvolgens: J. Schrijen (2000-2005), J. Mans (waarnemend 2005) en H. Bruls (2005-heden).

Buus, De *Hotel/uitspanning aan de Grotestraat van de familie Gitmans.* Later werd het etablissement bekend onder de naam hotel-café-restaurant Geisler en Het Wapen van Tegelen. De naam Buus was een verwijzing naar de bijnaam van voormalig eigenaar Alphons Gitmans die naast aarde-

Gemengd koor Caecilia.

werk keramische drainagebuizen voor rioleringen fabriceerde. De Buus was onder meer het clublokaal van de Tegelse Voetbalclub TVV. In 1975 werd het café door brand verwoest.

Caecilia *Gemengd koor.* In 1925 richtten acht Tegelse zangliefhebbers in het Volkshuis een dubbelkwartet op dat onder leiding kwam te staan van de heer J. Huberts. Dit dubbelkwartet trad slechts sporadisch op en leed feitelijk een noodlijdend bestaan. In een laatste poging om door te kunnen zingen, werd in 1929 besloten er een mannenkoor van te maken, dat gebeurde officieel op 12 maart. Een twintigtal zangers sloeg hierna onder leiding van dirigent W. Bors aan het repeteren. Omdat de leden na verloop van tijd aangaven liever verder te willen gaan met een beroepsmusicus, werd Venlonaar Martin Schmitz bereid gevonden het koor te leiden. Nadat door de dirigentenwisseling aanvankelijk een sterke groei van het aantal leden te zien was, liep het ledenaantal toch weer terug en zocht men naar een manier om het koor een nieuwe impuls te geven. Het voorstel om er dan een gemengd koor van te maken viel in goede aarde bij de leden, maar er moest eerst toestemming komen van de bisschop en van het bestuur van de Werkliedenvereniging, die het koor financieel ondersteunde. Bestuur en leden gingen op 12 juli 1935 overstag na het geslaagde optreden met de dames van Levenslust bij

de opening van de nieuw beschilderde zaal van het Volkshuis. In 1949 werd Schmitz opgevolgd door de ambitieuze dirigent Jan Meulendijks. De Horstenaar introduceerde polyfone koormuziek, waarna werken uit de barok en renaissance naar de achtergrond verdwenen. In de jaren vijftig won het koor verschillende prijzen in de afdeling uitmuntendheid tijdens KAB-zangconcoursen en tijdens het prestigieuze AVRO concours. Ook luisterde het koor diverse malen radio- en televisieuitzendingen op (NCRV, KRO, het Duitse WDR en de toenmalige ROZ). Na het koor ruim veertig jaar te hebben geleid, nam Meulendijks in 1993 afscheid. Zijn opvolger werd Paul Jansen uit Maasbracht. Onder zijn leiding werden moderne genres aan het repertoire toegevoegd. Sinds 2006 werd het koor gedirigeerd door Paul Mestrom. Het koor zong hoofdzakelijk à capella, maar concerteerde ook wel eens met instrumentale begeleiding. Een van de laatste uitvoeringen was in 2008 het *Requiem* van Fauré. Caecilia werd eind 2008 opgeheven wegens een gebrek aan leden.

Cafés In Tegelen is geen gebrek geweest aan drinkgelegenheden. Zo zou er er rond 1900 in de Tegelse vastelaovesoptocht een kar mee zijn getrokken die het honderddertigste café in Tegelen voorstelde. En dat terwijl de gemeente toen slechts vijfduizend inwoners telde. Veel van die cafés waren 'huiskamerkroegen' waar niet al te veel volk over de vloer kwam. Maar er waren ook drinkgelegenheden die de zaken commerciële aanpakten. Al in de achttiende eeuw waren er in Tegelen herbergen en uitspanningen die een groter publiek bedienden. Die zaken luisterden naar namen als: Den Gouden Berg, Den Engel en De Drie Kronen. Op het eind van de achttiende eeuw telde Tegelen zo'n tien herbergen, maar in 1861 waren er al zesentwintig gelegenheden waar bier, wijn en jenever werd geschonken. In 1876 was het aantal gestegen tot zesenvijftig. En die stijging zette kennelijk door, gezien de voorstelling van zaken in de carnavalsoptocht. Mede door een felle strijd tegen het overmatig drankgebruik van de RK Volksbond slonk het aantal cafés in het eerste decennium van de twintigste eeuw. Aan die daling droeg ook de economische crisis van de jaren dertig een steentje bij. Er bleven desondanks nog heel wat cafés over, zoals De Spraon aan de Hoogstraat, Paviljoen Modern aan de Roermondseweg, De Sportbar aan de Muntstraat, De Harmoniezaal aan de Posthuisstraat, Het Witte Huis aan de Grotestraat, café-restaurant Lucker aan de Roermondseweg, café D'n Huub aan de Hoogstraat, De Frenck aan de Kaldenkerkerweg en café De Weegbrug aan de Industriestraat. Dat het aantal drinkgelegenheden

was afgenomen, bleek begin jaren vijftig toen er nog maar een veertigtal cafés was overgebleven. In de jaren zestig veranderde de aard van de cafés. Naast de bekende bruine kroegen en buurtcafés, kwamen er bars en openen speciale jeugdcafés hun deuren. Voorbeelden van dergelijke cafés waren: De Up Quelle en Studio B. Nachtbrakers, of zij die niet alleen voor een glas bier de deur uitgingen, konden bij De Drie Kronen terecht, waar het legendarische duo Appy en Henk een semi-nachtclub runde. Verder waren er in de jaren zeventig en tachtig café-discotheken, zoals De Lange en 't Piepke aan de Posthuisstraat en 't Hukske aan de Hoogstraat. Nieuw waren ook de eetcafés, die aanvankelijk slechts een kleine kaart, maar gaandeweg ook complete menu's serveerden, zoals Sintermerte en Staccato in Tegelen en 't Vaerhoës in Steyl.

Ook in Steyl was steeds volop gelegenheid om een glas bier te drinken. In deze kleine gemeenschap waren rond 1900 maar liefst achttien cafés. Bekende Steyler etablissementen waren Central van de familie Cleophas aan de Maasstraat, De Tramkiët van Jos van Heel en café-zaal De Vriendenkring aan de Arnoldus Janssenstraat. In 2009 zijn er in Tegelen en Steyl in totaal zo'n twintig cafés. **Zie: Buus, De; Drie Kronen, De; Gouden Berg, In den; Harmoniezaal, De; Kiët, De; Lucker; Quatre Bras; Ronckhuis; 't; Studio B; Vaerhoës 't; Vriendenkring, Zaal; Witte huis, 't.** **Literatuur: Canoy, P.M., Tegelen en Steyl. Herinneringen van vader tot zoon overgegaan met enige uitspraken uit oude werken (Mechelen 1861); Peeters, G., Chronologische beschrijving van Tegelen, benevens aantekeningen over Belfeld en Steyl (Roermond 1876).**

Cambrinus **Zie: Brouwerijen.**

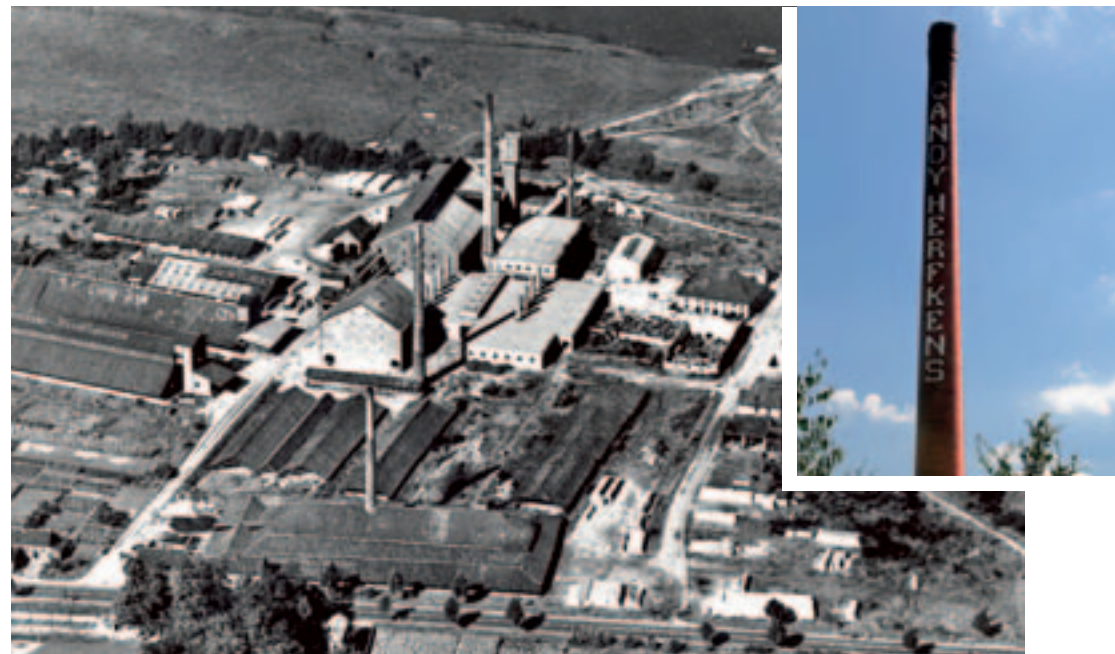
Campanella *Vocaal ensemble.* Campanella werd in april 1989 opgericht op initiatief van dirigent Jan Knaapen. Het idee ontstond doordat Knaapen, die dirigent was van jeugdkoor de Steyllandertjes, het jammer vond dat de meiden van dit koor, die rond hun achttiende jaar het jeugdkoor ontgroeid waren, stopten met zingen. Aanvankelijk was het groepje zangeressen nog zo klein, dat er bij de dirigent in de huiskamer geoefend werd, maar al snel moest uitgeweken worden naar een grotere ruimte en werd de Tegelse muziekschool op vrijdagavond de vaste thuishaven voor de wekelijkse repetities. De bekendheid van het koor werd langzaam groter, er kwamen meer leden en de vraag naar optredens groeide gestaag. Na een tijdje had het koor zijn bestaansrecht bewezen en werd een naam gekozen: Vocaal Ensemble Campanella (Campanella is de Italiaanse naam voor klokken-

30 [Canoy-Herfkens ... Congregatie van de Dienaressen van de Heilige Geest van de Altijddurende Aanbedding]

spel). Het koor werd officieel een vereniging op 31 maart 1990 en meldde zich aan bij de KBZON. Het repertoire varieert van modern tot klassiek en er wordt in allerlei talen gezongen. Campanella treedt op bij diverse gelegenheden zoals concerten, missen en korenfestivals, waarbij het ensemble al enkele keren lovende juryrapporten in ontvangst mocht nemen. Zo won het koor in november 2005 de Prix Dominique, een wisseltrofee voor de winnaar van een concours voor amateurbeoefenaars van klassieke en licht klassieke muziek.

Canoy-Herfkens Kleiwarenfabriek. Carel Canoy en Gerard Herfkens startten op 6 april 1880 bij De Drie Kronen aan de Maas tussen Venlo en Tegelen de eerste steenfabriek van Nederland. Het bedrijf maakte aanvankelijk profielstenen voor onder meer boogramen van kerken. Daarna volgden sier- en gevelstenen. In 1881 werd een stoommachine gekocht en in 1883 werd er een ringoven gebouwd. Omstreeks 1900 bakte Canoy-Herfkens ook in Venlo stenen. De stenen werden gemaakt van tichelleem uit Tegelen en vooral gebruikt voor de bouw van schoorstenen. Die schoorstenen verzezen in het hele land. In 1955 waren er in de fabriek ruim tweehonderd mensen in dienst en werden er jaarlijks achttien miljoen stenen afgeleverd. In 1966 fuseerde Canoy-Herfkens met de NV

Canoy-Herfkens.

Russel-Tiglia tot een nieuw bedrijf Tegula NV (later Tegula BV). In 1970 nam de firma De Ridder uit Leiden de schoorsteenbouw over. Naar schatting heeft Canoy-Herfkens zo'n drieduizend schoorstenen gebouwd, tot wel 120 meter hoog. Op de afdeling keramiek werkten na de Tweede Wereldoorlog zo'n honderd mensen. Dat aantal liep echter terug tot drie in 1970. In 1971 nam een tweetal werknemers de afdeling over. In 1976 stopte Tegula B.V. met de gehele productie. Door te late aanpassingen ging de concurrentieslag verloren. De twaalf meter hoge schoorsteen, die als visitekaartje van de firma werd ontworpen en bewaard bleef, dateert deels van vóór 1895 en kreeg in 2004 de status van rijksmonument. Naast reclameobject was ze de uitlaatpijp van één van de twee ringovens. De fabriek zelf werd bij de aanleg van de Zuiderbrug gesloopt. **Zie: Keramische industrie; Russel-Tiglia. Literatuur: De stenen spreken. Canoy-Herfkens Steenfabrieken NV (Tegelen 1955); Mientjes, Twan, 'Een schoorsteen simpel maar fier' in De Buun jrg. 1 nr. 1 (feb. 1993) 20-24.**

Cargo Care **Zie: Ewals.**

Carnaval **Zie: Vastelaovend.**

Cecilia **Zie: Sint-Cecilia.**

31 **Centro Ricreativo Italiano di Tegelen** Culturele en recreatieve vereniging voor in Tegelen wonende Italianen. CRIT startte in 1974 als gezelligheidsvereniging voor Italiaanse gastarbeiders, die vanaf het begin van de jaren zestig naar Tegelen waren gekomen. De meesten kwamen uit Zuid-Italië en dan met name uit Sicilië. De aanzet tot de oprichting van het CRIT werd gegeven door Nicola Caroselli. Aanvankelijk was het alleen een soort trefpunt, maar na enige tijd kwamen daar cursussen Nederlands en andere sociaal-culturele activiteiten bij. Voor veel Italianen werd de vereniging een klein stukje vaderland. In 1998 werd de naam veranderd in SC-CRIT Boccia om het sportieve element te benadrukken. **Zie: Bocciavereniging.**

Centrumplan Stedenbouwkundig project dat de kern van Tegelen een facelift moest geven. Met het Centrumplan wilden de gemeente Venlo en woningstichting Antares het centrum van Tegelen nieuw leven in blazen en de afzonderlijke gebieden beter op elkaar aan laten sluiten. Het plan waarmee men een deel van de vooroorlogse bebouwing wilde herstellen, bestond uit een aantal deelplannen die afzonderlijk werden aangepakt. Het betrof zowel aanpassingen aan de openbare ruimte en de verkeerscirculatie als het ontwikkelen van nieuwbouwprojecten. Belangrijke deelgebieden waren Plein 1817 en omgeving en het gebied rond het Wilhelminaplein. Met het Centrumplan werd in 2005 gestart. In juni 2008 werd, als onderdeel van het plan, de vernieuwde Kerkstraat geopend. **Zie: Komplan. Literatuur: Gemeente Venlo, Ontwikkelingsplan Centrum Tegelen (Venlo 2005).**

Charitatieve instellingen **Zie: Armenzorg.**

Comité Kinderfeesten Het comité Kinderfeesten werd in 1952 opgericht uit de federatie van Tegelse buurtverenigingen. Het voornaamste doel van het comité werd het in stand houden van traditionele kinderfeesten, zoals de intocht van Sint-Nicolaas, het Sint-Maartensfeest, de Palmhöltsjoptocht (Palmpaasoptocht) en sinds het begin van deze eeuw ook de fietsjesoptocht met Koninginnedag. Het comité kwam aanvankelijk in café Jacobs aan de Grotestraat bijeen. G. op het Veld werd de eerste voorzitter. Het comité bekostigt zijn activiteiten uit subsidie van de gemeente en steun van het bedrijfsleven. Daarnaast houden de Zwarte Pieten in het weekend van de intocht van Sint-Nicolaas een huis-aan-huis collecte onder de Tegelse bevolking. Eind jaren vijftig werd het comité uitgebreid met de groep Steyl Actief, die in het kloosterdorp kinderactiviteiten organiseerde. Vanaf dat moment is er één organisatie die de kinderfeesten voor heel

Tegelen organiseert. **Literatuur: Bovendeerd, Harry, Comité Kinderfeesten 1952-2002 50 jaar: Programma-boekje jubileumfeest Comité Kinderfeesten Tegelen (Tegelen 2002).**

Congregatie van de Dienaressen van de Heilige Geest Kloosterorde. Op 8 december 1889 stichtte Arnold Janssen samen met Helena Stollenwerk en Hendrina Stenmanns een congregatie van zusters, die zich vooral bezighielden met onderwijs, ziekenzorg, werk in gezinnen en de ondersteuning van missionarissen. De officiële naam van de orde werd: Congregatio Servarum Spiritus Sancti. In 1895 vertrokken de eerste vier zusters naar Argentinië. Bij de dood van Arnold Janssen in 1909, telde de congregatie 490 zusters en 105 novicen. De zusters die, vanwege hun donkerblauw habijt ook wel 'blauwe zusters' worden genoemd, houden zich bezig met missiewerk over de hele wereld. Na op diverse locaties in Steyl te hebben gewoond, betrok de congregatie in 1904 een eigen klooster aan de Zusterstraat. Vanuit dit Heilig-Hartklooster trokken tienduizenden missiezusters de wereld in. In 2009 zijn er wereldwijd circa 3500 zusters van de Heilige Geest, waarvan tachtig in Steyl. In de gastenverblijven vinden jaarlijks vele duizenden overnachtingen plaats. **Zie: Janssen, Arnoldus; Klooster van de Dienaressen van de Heilige Geest; Stenmanns, Hendrina; Stollenwerk, Helena. Literatuur: Serva spiritus sancti: 75 Jahre Steyler Missionsschwwestern – 75 years Missionary Sisters Servants of the holy spirit – 75 anos de la congregacion misionera de las siervas del espiritu santo (Steyl 1964).**

Congregatie van de Dienaressen van de Heilige Geest van de Altijddurende Aanbedding Kloosterorde. Arnoldus Janssen bracht op 8 december 1896 een tweedeling aan in de orde van de Dienaressen van de Heilige Geest, waarbij een deel van de zusters verder ging als slotzusters, die via gebed steun zochten voor het welzijn van het missiewerk en voor het heil van de gehele mensheid. De officiële naam van deze orde werd Congregatio Servarum Spiritus Sancti de Adoratione Perpetua. Aanvankelijk waren er maar zeven zusters. De zusters woonden enkele jaren in een vleugel van het Missiehuis tot in 1914 hun slotklooster aan de Kloosterstraat gereed kwam. Toen Arnold Janssen in 1909 overleed, waren er in Steyl dertig zusters en vijf novicen. Bij het eeuwfeest in 1996 telde de orde 450 leden, verdeeld over achttien kloosters. De zusters werden in de volksmond 'roze zusters' genoemd, naar de kleur van hun habijt. Hun aantal nam in de hierop volgende jaren echter snel af. In stille teruggetrokkenheid bidden en werken de

Congregatie van de Dienaressen van de Heilige Geest van de Altijdurende Aanbedding.

zusters dag en nacht, zonder enige onderbreking. Dat gebeurt volgens een streng schema waarin ze elkaar steeds aflossen. Het eeuwigdurende gebed werd éénmaal onderbroken tijdens de watersnood van 1993. De zusters leven in Steyl in een volkomen isolement en voorzien onder meer in hun levensonderhoud door het bakken van hosties en het vervaardigen van kerkelijke kleding. Wereldwijd zijn er in 2009 nog zo'n vierhonderd aanbidding-zusters, waarvan zo'n vijftig in het kloosterdorp aan de Maas. **Zie: Janssen, Arnoldus; Klooster van de Dienaressen van de Heilige Geest van de Altijdurende Aanbedding.** Literatuur: Bar, Cathérine de, P. Penning de Vries, *De ware geest van de zusters van de altijdurende aanbidding van het allerheiligste sakrament van het altaar en het paradijs van de eeuwigdurende aanbidding* (Tegelen 1975).

Congregatie van de Zusters Benedictinessen van het Heilig Sacrament Kloosterorde. De orde van de Zusters Benedictinessen van het Heilig Sacrament werd gesticht door Moeder Mechtildis (1614-1698). Mechtildis werd geboren als Catherine de Bar te St. Dié in het Franse Lotharingen. In 1639,

tijdens de Dertigjarige Oorlog, trad ze in bij de Benedictinessen van Rambervillers in het bisdom Toul. Op de vlucht voor het oorlogsgeweld kwam ze via allerlei omzwervingen in 1653 in Parijs terecht, waar ze in 1659 met zes zusters de altijdurende, eerherstellende aanbidding van het heilig Sacrament begon. In 1875 vestigden zusters van deze orde vanuit Viersen zich in de Munt in Tegelen. De Benedictinessen hebben geen abdis, omdat Maria geacht wordt deze taken te vervullen. Het hoofd van de kloosterlijke gemeenschap op aarde is een priorin, een vestiging heet priorij. Het klooster in Tegelen heet officieel Priorij Nazareth. **Zie: Klooster van de Zusters Benedictinessen van het Heilig Sacrament.** Literatuur: *Benedictinessen van het Heilig Sacrament* (Tegelen 1975).

Congregatie van de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid Kloosterorde. De orde van de zusters van de Goddelijke Voorzienigheid werd in 1842 gesticht door de Westfaalse priester Eduard Michelis. In 1876 moesten de zusters vanwege de Kulturkampf hun klooster in Munster verlaten. In maart 1876 vestigden zij zich in het Steylerveld in een villa die beschikbaar werd gesteld door de welvarende weduwe Wilhelmina Moubis-de Rijk. Deze villa ging hierna als moederhuis dienen. Van daaruit breidde de congregatie zich uit over Nederland. In Tegelen werden door de orde in totaal drie kloosters gesticht. In de hoogtijdagen, rond 1950, telde de congregatie in Nederland 760 leden. De zusters speelden onder meer een belangrijke rol in het onderwijs. In Tegelen stichtten zij drie kleuterscholen en evenzoveel scholen voor basisonderwijs, een huishoudschool en een mulo. Op aandrang van de burgemeester van Tegelen namen de zusters de bouw van het Sint-Willibrordziekenhuis op zich, dat in 1927 gereed kwam. Als dank voor hetgeen de orde voor de gemeenschap heeft betekend, schonk de gemeente Tegelen in 1992 aan de zusters een beeldhouwwerk, met twee handen, bereidwillig opgevouwen, dat in de Kerkstraat werd geplaatst. In de volksmond worden de zusters ook wel 'zwarte zusters' genoemd. **Zie: Basisonderwijs; Klooster van de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid; Ziekenhuis.** Literatuur: Jans, Henrica, *150 Jaar Congregatie van de Goddelijke Voorzienigheid* (Tegelen 1992); Poeth, P.J.W., *De congregatie van de zusters van de Goddelijke Voorzienigheid. Ontstaan, groei, activiteiten* (Tegelen 1989).

33 Congregatie van de Zusters van Onze Lieve Vrouw Kloosterorde. De congregatie van de Zusters van Onze Lieve Vrouw werd in 1804 in Amiens gesticht. De congregatie hield zich met name bezig met onderwijs en opvoeding. In februari 1891 vestigden zusters uit Mülhausen (Kreis Kempen) zich in Tegelen aan de Venloseweg op de Nieuwe Munt, waar ze een kweekschool voor Duitse onderwijzeressen startten. In 1890 werd die school verplaatst en kwam er een pensioonaat voor schipperskinderen. In 1925 richtte de orde een Nederlandse provincie op met een eigen noviciaat: de Zusters van Onze Lieve Vrouw van Tegelen. Het moederhuis van de orde is vanaf 1947 in Rome. **Zie: Klooster van de Zusters van Onze Lieve Vrouw.** Literatuur: Willibrord, Maria, *Haar rustige gang: Groei en geest van de congregatie der zusters van Onze Lieve Vrouw in haar eerste honderd jaren, 1850-1950* (Roermond 1957)

Congregatie van het Goddelijk Woord Kloosterorde. Het Missiehuis in Steyl is het moederhuis van de Congregatie van het Goddelijk Woord, in het Latijn: Societas Verbi Divini (SVD). De orde werd in 1875 in Steyl gesticht door Arnoldus Janssen en behoort tot de tien grootste kloostergemeenschappen voor mannen ter wereld. Steyl lag weliswaar in Nederland, maar het Missiehuis was feitelijk een Duits huis. Omdat het aantal Nederlandse priesterstudenten toenam werd in 1910 een zelfstandige Nederlandse afdeling gestart, die een jaar later in Uden een nieuw Missiehuis betrok. Het hoofdbestuur van de congregatie zetelde tot 1927 in Steyl en werd daarna overgeplaatst als Collegio del Verbo Divino naar Rome. Na het tweede Vaticaanse concilie veranderden de traditionele opvattingen over het missiewerk. De missionarissen van Steyl wijden zich sindsdien in internationale gemeenschappen aan opvoeding en vorming en zetten zich in voor vrede en gerechtig-

Congregatie van het Goddelijk Woord

heid en het behoud van de schepping. In de loop der jaren werden er vanuit klooster Sint-Michaël meer dan tweeduizend missionarissen uitgezonden naar alle delen van de wereld. De congregatie omvat meer dan vijftig nationaliteiten. Anno 2009 leven er wereldwijd in rond de zeventig landen ruim zesduizend missionarissen, verbonden aan de Steyler orde, waarvan sommigen af en toe in het Maasdorp komen verpozen. Het aantal overnachtingen lag in 2008 rond de zeventig duizend. Het klooster telt in 2009 ongeveer vijftig vaste bewoners. In 2003 werd de oprichter van de orde, Arnoldus Janssen, door Paus Johannes Paulus II heilig verklaard. Een van de bekendste leden van de congregatie SVD is Fernando Lugo (1949), die in 2005 ontslag nam als bisschop en in 2008 de verkiezingen in Paraguay won. **Zie: Janssen, Arnoldus; Missiehuis Sint-Michaël, Missiemuseum.** Literatuur: Driessen, Th. en Edmund Plazinski, *Het begon aan de Maas. 100 jaar missionarissen van Steyl* (Tegelen 1975).

Coöperatie Sociaalcharitatieve instelling. Op 6 oktober 1907 besloot een veertigtal Tegelse arbeiders om een coöperatieve winkel te gaan runnen. Hun doel was: het leveren van goede waren tegen billijke prijzen, een einde maken aan het afbetalingssysteem, het verlenen van steun aan sociale organisaties en het uitkeren van eventuele winst aan de leden. Op 8 juni 1908 werd gestart in een gehuurd winkeltje aan de Kerkstraat dat de naam De Volharding kreeg en waarin kruidenierswaren en textiel werden verkocht. De Volharding bleef twee jaar in dit pand. In die tijd stegen de omzetten, waardoor men naar een grotere ruimte moest uitkijken. In 1911 werden aan de Kerkstraat enkele nieuwe panden in gebruik genomen. De coöperatie beschikte toen over een grotere winkel met magazijnen en een eigen bakkerij. Ook werd een bedrijfsleider aangesteld, Huub Hovens, onder wiens leiding De Volharding goede zaken deed. Een deel van de winst keerde de coöperatie uit aan haar leden, waarvan het aantal in de loop der jaren aardig was gestegen. Het lidmaatschap was overigens alleen toegankelijk voor leden van de RK Werkliedenvereniging. In 1923 nam De Volharding de toen noodlijdende coöperatie Eigen Hulp in Belfeld over. In 1925 werd in Tegelen een nieuwe bakkerij in gebruik genomen. Twee jaar later werden de activiteiten uitgebreid na de overname van de brandstoffenhandel van de Werkliedenvereniging, die toen in omzet terug was gelopen. Onder de hoede van De Volharding kwam de handel in kolen weer tot bloei. Tegelijkertijd startte de coöperatie met een dokters- en apothekersfonds, een activiteit waar geld op werd toegelegd,

De Volharding.

maar dat kon door de inkomsten uit andere activiteiten. Ook nam ze de exploitatie van het Volkshuis voor haar rekening. In het voorjaar van 1930 ging er bovendien elfduizend gulden naar uitgesloten arbeiders als aanvullende steun op de uitkering van de bonden. Een tijdelijke steun die nadien werd omgezet in een gewaarborgde vaste uitkering in geval van werkloosheid. In 1931 startte De Volharding een eigen slagerij en een jaar later werd een pensioenfonds in het leven geroepen.

Tot de Tweede Wereldoorlog was de coöperatie een groot succes. In de oorlog liepen de gebouwen veel schade op, maar na de oorlog volgde een nieuwe periode van bloei. De slagerij en de bakkerij werden verbouwd en uitgerust met nieuwe machines. Er kwam een nieuwe banketbakkerij, een nieuwe schoenwinkel, een meubelshowroom en een nieuw ingerichte textielwinkel. Het aantal gezinnen dat lid was van de coöperatie groeide van veertig in 1908 tot bijna 1700 in 1954. In de jaren zeventig liep de omzet, mede als gevolg van de opkomst van het grootwinkelbedrijf, sterk terug, waarna de coöperatie eind jaren zeventig ophield te bestaan.

Het bedrijfspand van De Volharding, gebouwd in 1933 naar ontwerp van architect L. Noten en afgewerkt met Jugendstildetails, werd in 1992 nagenoeg in zijn oorspronkelijke staat teruggebracht en herbergt thans een aantal winkels. **Zie: Volkshuis. Literatuur: Jacobs, Piet et. al. Coöperatie 'de Volharding UA' Tegelen 1908-1948 (Tegelen 1948).**

Culturele Raad Tegelen De Culturele Raad werd opgericht in 1998 met als doel het ondersteunen en bevorderen van het culturele leven in Tegelen. De raad kwam voort uit de culturele activiteitencommissie van cultureel centrum De Haandert – kortweg CAC genoemd – met als eerste leden L. Rours, W. Kurstjens, J. Holtman en P. Hovens. De Culturele Raad entameert concerten, toneelvoorstellingen, exposities en publicaties en bevordert het overleg tussen culturele verenigingen en instellingen. Ook dient de raad de gemeente van advies op cultureel gebied. Verder ondersteunt men basisscholen bij de organisatie van cultuur-educatieprojecten. Sinds 2002 organiseert de Culturele Raad een kunstmanifestatie in Steyl. **Zie: Boekenmanifestatie; Kurstjens, Willem.**

Cup, Yvonne *Kunstenares.* Yvonne Cup werd op 12 oktober 1967 in Tegelen geboren. Zij studeerde aan de Hoge School Katholieke Leergangen te Sittard in de vakken tekenen en handvaardigheid. Na haar diplomering in 1991 gaf ze les bij de Stichting Kunstzinnige Vorming in Venlo en Venray en is ze actief als educatief medewerker bij het Museum van Bommel van Dam in Venlo. Daarnaast werkt Yvonne Cup als beeldend kunstenares. Haar werk bestaat uit schilderijen (acryl op doek), klein werk op papier en kleine bronzen en keramische sculpturen, waarbij de natuur de belangrijkste inspiratiebron vormt.

Koramic.

Daenen, Pii *Beeldend kunstenaar en ontwerper.* Pii Daenen werd op 23 april 1950 in Tegelen geboren. Daenen werkte enige tijd bij de paters van drukkerij Steyl als letterzetter. Hij ging van 1974 tot 1976 naar de Academieklas in Tilburg en vervolgens naar de Stadsacademie voor Toegepaste Kunsten in Maastricht, richting plastische vormgeving. In 1979 studeerde hij hier af, waarna hij aan het werk

Pii Daenen.

ging als zelfstandig kunstenaar. Van 1980 tot en met 1996 werkte hij in een atelier aan de Maas in Tegelen. Daarna opende hij zijn atelier Pii in Belfeld. Pii boekte vanaf 1996 internationaal succes mede dankzij een samenwerking met de Amerikaanse meubelontwerper John Hutton. Pii Daenen exposeerde onder meer in Maastricht, Brussel, Mönchengladbach en Londen. **Literatuur: Lenssen, Thijs, 'Pieter de geelgieter' in Buun 2004, 180-186.**

Dakannenfabrieken De aanwezigheid van klei-afzettingen uit een interglaciale periode in de prehistorie zorgde ervoor dat Tegelen een centrum werd van de keramische industrie. Zo werden er al in de Romeinse tijd dakpannen gemaakt. De dakpannenindustrie groeide vanaf de achttiende eeuw uit tot de belangrijkste tak van nijverheid en de grootste bron van werkgelegenheid voor de Tegelse bevolking. Aanvankelijk was het kleinschalig handwerk, maar gaandeweg werd er steeds vaker in een fabrieksmatige omgeving geproduceerd. De pannenindustrie bloeide vooral op door toedoen van de hertogen van Gulick, die in verband met het brandgevaar daken van stro verboden. Het oudste dakpannenbedrijf in Tegelen was van Willem Houba en Mathijs Kamp, die in 1773 werd opgericht.

In 1812 waren er in Tegelen drie grotere pannenfabrieken: die van Willem Kamp, Frans Noten en Steven Dings. De Tegelse pannen gingen naar Pruisen en naar Luik en omstreken. Ze dankten

hun reputatie aan hun sterkte, gladheid en kleur. In de zogenoemde pannesjops werd aanvankelijk gestookt met vetkolen. In aardmolens werd de grondstof gemalen. Bovenin een grote bak werd klei gestort en onder de bak viel de gemalen aarde in een geul. In 1830 waren er zeven pannesjops. In 1863 waren er al negen fabrieken met 94 werknemers. De meeste pannesjops waren in handen van goeude families als: Houba, Kamp, Canoy, De Rijk en Ronck. Na de oorlog van 1870-1871 ontstond er in Duitsland een enorme vraag naar pannen. De ene fabriek na de andere verrees. In de jaren 1880-1890 waren er in Tegelen maar liefst dertig sjoppen in bedrijf. Tussen 1900 en 1918 kwamen veel bedrijven stil te liggen. Na de Tweede Wereldoorlog nam de machinale productie in ringovens snel toe. In het begin van de jaren vijftig waren er in Tegelen vier grote bedrijven, namelijk die van Kurstjens, Laumans en Teeuwen en Thissen (tot 1959) en de pannen- en kleiwarenfabrieken Russel-Tiglia. Heden ten dage zijn er nog drie grote dakpannenfabrieken in Tegelen gevestigd: Narvik (voorheen Kurstjens) en Janssen-Dings (voorheen in Belfeld gevestigd), die tot het Wienerberger concern behoren, en Laumans, dat tot de Monier-groep behoort. **Zie: Houba en Kamp; Keramische industrie; Kleiwinning; Kurstjens, Jos; Pannesjop; Romeinse Tijd. Literatuur: Teeuwen, P.J.M., *Uit aarde geschapen: aspecten van bedrijfsbeleid in de keramische nijverheid binnen het oude industriegebied van Noord-Limburg 1815-1965* (Leeuwarden 1991).**

Dentjens, firma Jos **Zie: Industria; Metaal-industrie.**

Dialect **Zie: Tegels dialect.**

Dings, Nicolas *Beeldend kunstenaar.* Nicolas Dings werd op 20 juli 1953 in Tegelen geboren. Na een jaar Stadsacademie te Maastricht in 1970 vertrok Dings naar Amsterdam waar hij tussen 1973 en 1978 de Rijksacademie bezocht en waar hij sindsdien woont en werkt. Dings maakt sculpturen, tekeningen en schilderijen en werk voor in de openbare ruimte. Dings gaf onder meer een wand in het ING-gebouw te Amsterdam vorm met sculpturen en maakte een enorme terrazzo sculptuur in Wallenhorst (Duitsland). Zijn kunstwerken zijn verder te zien in een aantal galleries en in enkele musea. Hij is zeer geïnteresseerd in het grensgebied tussen officiële kunst en volkskunst. Bij de beelden

die hij daaraan ontleent, gaat het hem vooral om universele waarden, die hij bijvoorbeeld gebruikt om de politieke actualiteit van commentaar te voorzien.

Döbbel Hae Döbbel Het *Zangkwartet.* In 1996 besloot het zangduo Anja Peters en Leon Janssen na het Tegelse liedjesmatinee, samen te gaan zingen met het duo Tessy Meijer en Roy Peters, die toen hun debuut hadden gemaakt in het carnavalscircuit. Het eerste succes behaalde het viertal in 2000 toen ze met het nummer *Veurjaorsgeveul* op de Tegelse liedjesavond een eerste plaats behaalden en met het nummer *De kater* derde werden. In 2001 werd vervolgens de liedjesavond van de Belhamers in Belfeld gewonnen met *D'n buurman*. Vanaf dat jaar trad het kwartet op onder de naam Döbbel Hae Döbbel Het. In 2007 verscheen een eerste cd getiteld *Hebbes*.

Doesborgh, Daan *Dichter.* Daan Doesborgh werd op 21 oktober 1988 in het Venlose ziekenhuis geboren. Van 1999 tot 2007 volgde hij het vwo aan College Den Hulster in Venlo. Daarna verhuisde hij naar Amsterdam voor een studie Nederlandse Taal en Cultuur aan de Universiteit van Amsterdam. Op 30 december 2006 werd Doesborgh benoemd tot vierde stadsdichter van de gemeente Venlo. In mei 2007 verscheen van zijn hand de bundel *De Reeds Beweende Liefdes van Daan Doesborgh*. In lijn met veel dichters van de jonge generatie treedt Doesborgh voornamelijk op als podiumdichter. In die hoedanigheid stond hij al op meer dan tweehonderd podia in vijf landen. Ook organiseerde hij met enige regelmaat activiteiten in Noord-Limburg om de podiumpoëzie te promoten. Zijn poëzie kenmerkt zich door een sterke nadruk op het metrum, wat ook in zijn performance naar buiten komt. Terugkomende thema's zijn de mislukte liefde, afscheid en geweld. In Duitsland won Daan Doesborgh op poetry slams tweemaal de 'Düsseldorfer poesieschlacht' (2007, 2008) en in Nederland was hij in 2007 de winnaar van de 'pareltje in je moerstaal wisselbokaal', een prijs voor regionaal talent die in Roggel op het jaarlijkse literaire evenement *Open/Dicht* wordt uitgereikt.

Doolhof, De *Openluchttheater.* De Doolhof aan de Haandertstraat werd in 1926 voor het eerst als theater gebruikt. Daarvoor was het een bidtuin van de missiepaters uit Steyl. De eerste voorstelling in het theater in 1926 was *Joseph in Dothan* uitgevoerd

DOS.

door een toneelgezelschap uit Overloon, een jaar later gevolgd door het *Sint-Franciscusspel*, dat werd georganiseerd door het comité 'Tegelse Openluchtspelen', dat toen De Doolhof pachtte. Op de inmiddels gebouwde bühne in de tuin kon de Tegelse bevolking in 1931 de eerste uitvoering van het *Passiespel* zien. Hiervoor werd het theater aangekleed met een bijbels decor naar plannen van W. Siebgen en P. van Gerven. Eerst ten gevolge van een storm en later door oorlogshandelingen, werd dit decor verwoest. Het theater werd in 1946 herbouwd onder leiding van A. Boosten, waarbij De Doolhof zijn huidige vorm kreeg. Alleen de overkapping ontbrak nog. Die stalen boogconstructie met een spanwijdte van 36 meter en een hoogte van 30 meter, die het theater zijn karakteristieke aanzicht verleent, werd in 1967 toegevoegd. Na de komst van de overkapping moest het aantal zitplaatsen worden teruggebracht van 4500 naar 3500. Het aantrekkelijke van het theater zijn onder meer de terrasachtige hoogteverschillen, met trappen, paden, beplanting en een vijver. Het totale park heeft een oppervlakte van 225 hectare. In 1969 werd de gemeente (opnieuw) eigenaar omdat de Stichting Passiespelen, de toenmalige eigenaar, de exploitatie door dalende bezoekersaantallen niet meer rond kreeg. Behalve het *Passiespel* vinden er in De Doolhof allerlei Eucharistievieringen, toneel-, film- en muziekuitvoeringen plaats, waaronder het Bluesrockfestival. Er zijn plannen om op het terrein van De Doolhof in 2015 een nieuw cultureel centrum te bouwen dat gemeenschapshuis De Haandert gaat vervangen. **Zie: Bluesrockfestival; Openluchtspel; Passiespel.**

DOS *Krachtsportvereniging.* Op 3 december 1933 vond in café De Kroon aan de Grotestraat de oprichtingsvergadering plaats van krachtsportvereniging Door Oefening Sterk (DOS). Oorspronkelijk hielden de leden zich uitsluitend bezig met

Herberg De Drie Kronen.

gewichtheffen en worstelen. Atletische kunsten werden vertoond door De Engverdi's (vormenspringen over een kist). Gaandeweg hield DOS zich ook bezig met andere sportieve activiteiten. Zo werden er stratenlopen georganiseerd, aanvankelijk uitsluitend bedoeld om de conditie op te vijzelen, maar later groeide die tak van sport uit tot een heuse atletiekvereniging: AV Tegelen (thans Scopias). Tweemaal werd DOS Zuidelijk kampioen gewichtheffen. Het meest prominente lid was Chris Hovens, die in 1937, 1938 en 1942 Nederlands kampioen gewichtheffen werd. Eind jaren vijftig gingen leden ook de judosport beoefenen. Een sport die zo populair werd dat ze de krachtsport al snel overvleugelde. Herhaalde pogingen om de krachtsporten weer nieuw leven in te blazen mislukten. **Zie: Atletiekvereniging Tegelen; Engverdi's; Hovens, Chris; Judo.**

Dreijers *Oude naam voor een pad in Steyl dat langs het klooster van de Dienaressen van de Heilige Geest liep.* Het vrijerspaadje dankte zijn naam aan de ijzeren stangen, die fietsers tegen moesten houden en waar men doorheen moest.

Drie Kronen, De *Horeca-etablisement.* De herberg De Drie Kronen, gelegen aan de huidige Venloseweg dicht bij de gemeentegrens met Venlo, werd in 1706 gebouwd door Peter Eichers. Eichers had in Tegelen een jeneverstokerij. De naam verwijst mogelijk naar de tol van drie kronen die ter plaatse bij het tolhuis betaald diende te worden. Decennia lang was De Drie Kronen een van de populairste horecagelegenheden in Tegelen. Tot de kleurrijkste uitbaters hoorde het duo Appy & Henk, die er in de jaren zeventig een semi-nachtclub exploiteerden. De Drie Kronen werd eind 1990 gesloopt om plaats te maken voor een afrit van de Zuiderbrug. Het café was lange tijd een begrip in Tegelen.

Driessen, Pierre *Regisseur*. Pierre Driessen werd op 29 mei 1932 in Tegelen geboren. Op veertienjarige leeftijd speelde hij al mee in het *Passiespel* en op achttienjarige leeftijd bij toneelgezelschap Het Tegels Toneel. Vanaf 1971 vervulde Driessen bij het *Passiespel* vier edities de rol van Judas en eind jaren zeventig speelde hij in de eerste twee Oelesrevues. Begin jaren zeventig begaf hij zich op het pad van de regie. Dat gebeurde onder meer bij Setovera in Sevenum en bij Blutz in Beegden. Driessen voerde de regie over een aantal musicals en revues, zoals de jubileumrevue van de Sevenumse carnavalsvereniging Den Ezelskop en de historische revue die in 1995 in De Doolhof werd opgevoerd ter gelegenheid van honderd jaar LLTB. Bij de Oelesrevue voerde hij tienmaal de regie en bij het *Passiespel* had hij viermaal de artistieke leiding in handen. In 1987 regisseerde Pierre Driessen het laatste stuk van het Tegels Toneel. *Zie: Passiespel; Revue; Tegels Toneel.*

Driessen, Th. *Pastoor/auteur*. Theo Driessen werd op 27 november 1911 in Steyl geboren. Na zijn priesterstudie werd hij op 2 april 1938 tot priester gewijd in Roermond. Hierna was hij kapelaan in Leunen, Bergen en Ottersum. In 1945 werd hij benoemd tot pastoor in Middelaar en in 1961 werd hij pastoor van Well, waar hij na zijn emeritaat in 1972 bleef wonen. Driessen was bijzonder geïnte-

Pierre Driessen.

resseerd in het culturele erfgoed van Noord-Limburg. Vandaar ook dat hij vele jaren bestuurslid was van het LGOG en van de vereniging ter bevordering van Limburgse dialecten. Driessen publiceerde in *De Maasgouw* en in de *Tegelse Courant*. In 1952 schreef hij *De Geschiedenis van Tegelen*. Theo Driessen, die vanaf 1968 volledig blind was, overleed op 17 januari 1976.

Drink, De *Gebied nabij het gemeentehuis en Cultureel Centrum de Haandert*. De naam verwijst naar een gezamenlijke drinkplaats voor dieren.

Drukkerij van de missionarissen van het Goddelijk Woord Vanaf 1874 gaf pater Arnoldus Janssen als directeur van het Apostolaat des Gebeds, een blad uit met als naam de *Herz Jesu Bode*. Dat deed hij onder meer om jongeren enthousiast te maken voor het missiewerk. Aanvankelijk werd dit blad in Kempen gedrukt. Vanaf 1876 gebeurde dat in Steyl. De schuur van het Missiehuis werd hiervoor omgebouwd tot een eenvoudige drukkerij. Uit Duitsland werd een drukpersje gehaald dat werd bediend door de jonge Duitser Josef Stute. De drukkerij werd in de loop der jaren flink uitgebreid. In 1894 werd een nieuwe drukkerij gebouwd tegenover het klooster aan de Parkstraat. In 1901 had die drukkerij al een vijfkleurendrukkers, die

Drukkerij Steyl.

nog maar één jaar daarvoor op de wereldexpo in Parijs stond. Weldra werd een stoommachine aan de drukpers gekoppeld. In 1907 volgde een zetmachine. Zo ontstond in Steyl een voor die dagen kolossale, moderne drukkerij met een eigen fotografisch atelier en een eigen clichéfabriek. Alle zettters, drukkers, instekers en boekbinders waren lekenbroeders van het missiegenootschap.

39 Elke maand verschenen er in die tijd – naast vele boeken en brochures – honderdduizend exemplaren van het missietijdschrift *Stadt Gottes* en een missiekalender die in een oplage van vijfhonderdduizend stuks verscheen. De drukkerij was een trendsetter in de grafische wereld met moderne apparatuur, een eigen boekbinderij en een logistieke afdeling. Aan die technische voorsprong kwam echter in de jaren zeventig een einde, wat er in de jaren tachtig toe leidde dat veel klanten wegbleven. Het bedrijf begon leeg te lopen en werd teruggeworpen op religieuze uitgaven, waarvan de oplagen slonken. In 2001 kreeg Drukkerij Steyl, zoals ze toen heette, van de generaalraad van de SVD in Rome drie jaar de tijd om uit de rode cijfers te komen. Daartoe werd voor het eerst een leek aan het roer van de drukkerij gesteld. Het mocht niet baten: in de zomer van 2004 ging de eens zo roemrijke drukkerij failliet. *Zie: Janssen, Arnoldus. Literatuur: Drukkerij Steyl 1876-1976 (Steyl 1976); Linssen, Ruud, 'Een kloosterdrukkerij kruipt weg van de afgrond' in Buun 2003, 197-202.*

Drunselhof *Boerderij die lag tussen de Munt en Hulsterhof, ten noorden van de tegenwoordige Broeklaan*. De boerderij, ook wel Drumpsel of Drunsel genoemd, was voorzien van ringgrachten en werd al in 1363 genoemd. In de zeventiende en achttiende eeuw behoorde Drunselhof tot de goederen van de bezitters van de Munt. Omstreeks 1800 werd de hoeve afgebroken. Drunsel is afgeleid van 'drumslo', wat bos bij het eindpunt betekent. Een andere verklaring duidt op een rondsel, wat een verwijzing zou zijn naar de ligging in een kom tussen een hoge wal van het Bosserveld.

Dubois, Eugène *Zie: Tiglien.*

Duits geld Tot aan de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) was het in Tegelen gebruikelijk om in Duits geld te betalen. Alleen de belastingen werden destijds met Nederlandse valuta voldaan. In de Muntwet van 1907 was weliswaar vastgelegd dat het verboden was in Nederland met vreemde munt te betalen, maar de wetgever had voor de provincie Limburg, waar van oudsher meer Duits en Belgisch dan Nederlands geld circuleerde, een uitzondering gemaakt. In Tegelen was dat zelfs zo sterk dat er nagenoeg alleen Duits geld circuleerde. Aan die situatie kwam in de loop van december 1914 een einde toen minister Treub besloot dat in heel Nederland zakelijke transacties enkel nog in Nederlandse gulden mochten plaatsvinden. Om de berg aan Duits geld weg te werken, kregen bezitters van Duits geld eenmalig de gelegenheid hun belastingschulden in marken te voldoen.

Duivensport In 1923 werd in Tegelen een eerste postduivenvereniging opgericht met als naam: De Postduif. Café Den Huub aan de Hoogstraat fungeerde van 1923 tot 1990 als clublokaal, later werd dit café Schillings aan de Koningstraat. Kort hierna kwam er een tweede vereniging die zich De Luchtstrijders noemde. In 1924 besloten beide verenigingen hun krachten te bundelen en verder te gaan als Postduif-Luchtstrijders-Combinatie, een vereniging met meer dan honderd leden. Door onenigheid besloot een aantal leden zich af te splitsen en verder te gaan als Pro Patria. In de crisisjaren daalde het aantal leden van beide verenigingen sterk. Vandaar dat er in 1933 weer als één vereniging werd opgetreden. Die vereniging kreeg als naam De Verenigde Liefhebbers. Op 29 september 1948 werd opnieuw een tweede postduivenvereniging opgericht, ditmaal in café Driessen. Die vereniging heette Postduivenvereniging Tegelen (PDV Tegelen) en telde bij de start veertig leden. Café Driessen werd het clublokaal, terwijl voor het inkorven etc. werd uitgeweken naar Harmoniezaal Rooskens aan de Posthuisstraat. Nadien werd er nog enkele malen van clublokaal gewisseld. In 2005 gingen beide Tegelse verenigingen samen verder als Postduivenvereniging Verenigde Liefhebbers Tegelen. De vereniging telt in 2009 circa 35 leden en neemt deel aan wedvluchten en tentoonstellingen. Het clublokaal is café Schillings aan de Koningstraat. *Literatuur: PDV De Verenigde Liefhebbers Tegelen 75 1923-1998 (Tegelen 1998).*

Eendracht *Harmonie*. Eendracht werd opgericht op 23 oktober 1937 door Sef Lempens en enkele andere leden van harmonie Voorwaarts, die zich niet konden verenigen met de keuze voor een nieuwe dirigent. Aanvankelijk noemde men zich Eendrachtig Voorwaarts, maar op 19 november werd die naam gewijzigd in Harmonie Eendracht. Louis Felten werd de eerste dirigent en eind november waren er genoeg instrumenten om in café Brulot met de repetities te kunnen beginnen. De harmonie groeide hierna zowel in ledental als in muzikale kwaliteiten. In 1938 werd een eerste concert gegeven en in 1939 werd men lid van de Federatie van Harmonie- en Fanfaregezelschappen in Nederland. Tijdens de Tweede Wereldoorlog ging het echter bergafwaarts. Na de oorlog sloegen de Tegelenaren weer snel aan het repeteren en namen weer deel aan concoursen, waar regelmatig de eerste prijs werd weggesleept. Zo werd Eendracht in 1961 Nederlands kampioen in de Erefdeling. In 1948 volgde Frits Jakma uit Nijmegen Louis Felten op. Jakma gaf op zijn beurt in 1953 het stokje door aan zijn zoon Frits. In 1958 werd Mathijs Scheffer uit Schinnen dirigent, onder wiens leiding de

Harmonie Eendracht.

harmonie zich opwerkte tot de afdeling Superieur. Onbetwiste hoogtepunten waren eerste plaatsen op het wereldmuziekconкурс in Kerkrade in 1954 en in 1958.

Na het behalen van het landkampioenschap in de Eredivisie in 1961 en een overwinning in de afdeling Superieur in 1964 brak echter een moeilijke periode aan, waarin het ledental terugliep. Begin jaren zeventig kwam de ommekeer toen de jeugd-afdeling zijn vruchten begon af te werpen en het korps langzaam maar zeker weer op sterkte kwam. In 1972 werd opnieuw deelgenomen aan een bondsconкурс waarna het korps eerst in de Superieure afdeling speelde om in 1984 terug te keren naar de klasse Uitmuntend. Ruim twaalf jaar zou Scheffer de muzikale identiteit van de harmonie bepalen. Zijn opvolger werd Jos Rijken uit Broekhuizen. In 1975 werd Hub Crüts dirigent. Hierna kwam het stokje in handen van respectievelijk Harry Cober, Leon Wolfs en Marc Koninkx. In 1995 en in 1999 won Eendracht tijdens concourses nog tweemaal een eerste prijs in de Afdeling Uitmuntend.

In 1965 werd een eigen drumband opgericht die al na enkele jaren in de Eerste Afdeling speelde. In 1972 volgde een majorettekorps, dat in 1974 Nederlands kampioen werd. In 2002 fuseerde Eendracht met Voorwaarts. Beide verenigingen waren financieel gezond, maar hadden te weinig leden om nog langer zelfstandig verder te gaan. Aanvankelijk zou ook Tegelen derde harmonie Sint-Caecilia opgaan in de nieuwe vereniging, maar deze haakte af vanwege het niveauverschil tussen de harmonieën. De nieuwe harmonie, die

onder de naam Sempre Avanti ging musiceren, telde bij oprichting meer dan tweehonderd leden. **Zie: Sempre Avanti; Voorwaarts. Literatuur: Kolster, Piet C., 50 Jaar Harmonie Eendracht 1937-1987 (Tegelen 1987).**

Eerste Wereldoorlog Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, op 1 augustus 1914, bracht ook in Tegelen veel consternatie teweeg. Algemeen heerste de vrees dat de Duitsers de Nederlandse neutraliteit zouden schenden waarna Tegelen in de frontlinie zou komen te liggen. Om eventuele

Eerste Wereldoorlog.

aanvallers de doortocht te beletten, betrokken in 1914 Nederlandse militairen de wacht aan de Maas. Weldra volgde een algehele mobilisatie en werd voor alle gemeentes langs de rijksgrens de Staat van Beleg afgekondigd. Dat hield in dat er in het gebied strenge restricties volgden. Door de oorlog stagneerde de uitvoer, waardoor zo'n 135 Tegelse kleibewerkers plotseling geen werk meer hadden. Levensmiddelen werden schaars en vrijwel alles moest worden gedistribueerd. Aan de andere kant kwamen er dagelijks vele honderden Duitsers de grens over om er in het geniep inkopen te doen, terwijl er door veel Tegelenaren driftig gesmokkeld werd. Die smokkelhandel was een doorn in het oog van de overheid en de bestrijding ervan kreeg vanaf 1916 een steeds grimmiger en gewelddadiger karakter. Ondanks de gevaren werden sommige smokkelaars in korte tijd erg rijk, maar ook ondernemers en middenstanders voeren er wel bij. De enigen die er niet beter van werden, waren de industriearbeiders die direct na het begin van de oorlog door hun werkgevers op hun loon werden gekort. Dat gebeurde omdat de productie inkromp wegens gebrek aan orders en grondstoffen. Ondanks het feit dat Tegelen als gevolg van de oorlog niet echt slecht was gegaan, was er toch een zucht van verlichting te horen toen keizer Wilhelm II in november 1918 de strijd opgaf.

Eggen, Wil Kunstenaar. Wil Eggen werd op 23 oktober 1935 in Heerlen geboren. Eggen studeerde van 1953 tot 1957 aan de middelbare Kunstnijverheidsschool in Maastricht en van 1959 tot 1963 aan de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten in Den Haag. Eggen, die vooral stillevens, landschappen en vrouwelijk naakt schildert, werkt veel met olieverf en aquarel in een naturalistisch-impresionistische en traditionele stijl. Hij was naast zelfstandig kunstenaar docent tekenen aan het Collegium Marianum in Venlo. Vanaf 1970 woont en werkt Eggen in Tegelen. **Literatuur: Berghs, Koos, 'Wil Eggen. Schilder vanuit de traditie' in Buun 2006, 168-173; Rouw, Winus de, Wil Eggen: Stillevens-portretten-naakten (s.l., 1987).**

Egypte Buurtschap. Egypte is ontstaan bij een driesprong in het buitengebied van Tegelen aan de rand met het buitengebied van Venlo. Aan de driesprong liggen enkele huizen, gebouwd voor opzichters van de kleigroeven. In Egypte bevonden zich verschillende van de oudste kleigroeven van Tegelen, waarvan de kuilen, nu gedeeltelijk gevuld met grondwater, nog zijn te zien. De naam Egypte kan verwijzen naar een plek waar in vroegere eeuwen zigeuners verbleven. Mogelijk is het ook een voorbeeld van een willekeurige exotische

Egypte.

naam, zoals die wel vaker werden gegeven aan plekken die ver van een dorpskern af lagen.

Eijk, Geert van Hockeyer. Geert van Eijk werd op 8 oktober 1948 in Tegelen geboren. Na de HBS in Venlo te hebben bezocht, studeerde hij van 1967 tot 1972 aan de Katholieke Academie voor Lichamelijke Opvoeding in Tilburg. Hierna was hij werkzaam als docent lichamelijke opvoeding aan de Rijkscholengemeenschap (later Den Hulster) in Venlo. Van 1968 tot 1981 speelde Van Eijk hockey in Heren I van de Venlose Hockeyclub. Daarvoor speelde hij vanaf zijn vijftiende bij de Tegelse Hockeyclub. In zijn Venlose periode speelde VHC in de overgangsklasse en in de hoofdklasse. Van Eijk kwam veertig maal uit als international in de zaal (een record!) en speelde zeventig veldinterlands. Aanvankelijk als rechtsvoor, maar na zestien interlands als aanvallende rechtsback. Hoogtepunten in zijn carrière waren de deelname aan de Olympische Spelen in Montreal (1976), waar een vierde plaats werd behaald, een interland Nederland-India ter ere van de Venlose pater Frans Schlooz, het wereldkampioenschap van 1978 in Buenos Aires (2e plaats) en in hetzelfde jaar de Europese kampioenschappen in Hannover (2e plaats). Na zijn carrière als speler ging Van Eijk als trainer/opleider aan de slag bij de KNHB om toekomstige trainers aan hun trainersdiploma te helpen. Hierna trainde hij de talenten in de b-jeugd van Zuid Nederland en Limburg. Ook was hij van 1999 tot 2001 trainer/coach van de Dames I van Oranje Zwart (Eindhoven). In 2003 was hij werkzaam als assistent-bondscoach van het Nederlands zaal hockey-team met zoon Jeroen in de basis. Zijn laatste wapenfeit was het behalen van een tweede plaats tijdens het Europees kampioenschap voor 60+ spelers in 2009.

Eike, Sjeng van den **Zie: Stoffels, Sjeng.**

Eksplosie **Zie: Handbal.**

Elektriciteit In Tegelen werd het eerste elektrische licht in 1893 ontstoken in de ijzerfabriek van Dentjens, Hekkens en Co. Gaandeweg volgden meer bedrijven die zelf stroom opwekten. Van een elektriciteitsnet was toen nog geen sprake. In 1912 kreeg de gemeente een aanbod voor de levering van stroom van de Maatschappij tot Verkoop van den Electriscen Stroom der Staatsmijnen in Limburg. Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog zorgde echter voor jarenlange vertraging, maar in de loop van 1921 was het zover en kreeg Tegelen zijn elektriciteitsnet. Het grootste gedeelte van het net werd ondergronds gelegd. Alleen het gedeelte ten oosten van de spoorlijn kwam bovengronds te liggen. Ook de straatverlichting werd op het net aangesloten. De Maatschappij tot Verkoop van den Electriscen Stroom der Staatsmijnen in Limburg voerde tot 1931 het beheer over het Tegelse elektriciteitsnet, waarna de gemeente deze taak overnam. De administratie en de technische dienst waren tot 1957 in het raadhuis ondergebracht. In dat jaar verkaste de dienst naar de oude sigarenfabriek van de firma Feyen aan de Roermondseweg, die tot bedrijfsgebouw was omgebouwd. In 1989 ging de gemeentelijke dienst op in de Provinciale Limburgse Energie Maatschappij (PLEM). Die maatschappij fuseerde in 1992 met Limagas tot Mega-Limburg. Dit bedrijf ging in 1997 samen met de PNEM, waarna de PNEM/Mega in 1999 met de EDON-groep fuseerde tot Essent. **Zie: Ketelhuis.**
Literatuur: Bors, J., *Gemeentelijk elektriciteitsbedrijf Tegelen 60 jaar: 1921-1981* (Tegelen 1981).

End Gehucht. In de eerste helft van de negentiende eeuw was End een gehucht aan de westkant van Tegelen. Het gebied werd eerder ook wel Aen Gen Eyndt of Aan 't Ing genoemd. De naam verwijst naar het einde van de dorpskern en de aldaar gelegen woning met dezelfde naam.

Engelen, Dries *Beeldhouwer.* Dries Engelen werd op 11 juni 1927 in Tegelen geboren. Van 1940 tot 1947 werkte hij in de keramische industrie en bezocht hij de nijverheidsschool in Tegelen en de kunstnijverheidsschool in Maastricht. Na zijn militaire dienstdienst studeerde hij van 1950 tot 1954 aan de Jan van Eyk-academie in Maastricht, waarna hij zich in die plaats als zelfstandig beeldhouwer vestigde. In Maastricht werkte hij tussen 1969 en 1987 als docent beeldhouwen aan de Stadsacademie. Engelen ontwikkelde zich in een moderne, abstracte richting. Van zijn hand is onder meer een

gedenksteen ter nagedachtenis van koningin Wilhelmina, die in 1970 in de Kerkstraat werd geplaatst. Aan de Paul Guillaumestraat, tegen een buitenmuur van een woning, bevindt zich van Engelen een reliëf genaamd *Het bouwende gezin* (1963).

Engerbeek *Oude beek.* De Engerbeek, die oorspronkelijk Mulbeek werd genoemd, stroomde vanaf het hoogterras via de Onderste Houtmolen te Venlo naar Tegelen. Andere benamingen waren Tegelse of Munterbeek. Op Tegels grondgebied vulde de beek de grachten van de Munt. Ze vervolgde haar weg langs het Eng om uit te monden in de Maas. In de zestiende en zeventiende eeuw waren er talrijke conflicten met Venlonaren, die probeerden het kostbare water naar hun stad te doen stromen om er hun molens mee aan te drijven. In 1662 werd het conflict definitief in het voordeel van de Venlonaren beslecht. De oude Mulbeek was sindsdien van de baan. Het restant van de beek, Munterbeek genaamd, werd gevoed met water uit het Broek, de Potkuilen en de Wambacher Molenbeek. Toen in 1848 de Rijksweg van Maastricht naar Nijmegen werd aangelegd moest men de beek nog via een brug oversteken. Later kwam er in het centrum een overkluizing. In de jaren vijftig werd de Engerbeek gekanaliseerd en werd zij voor een groot deel in het rioolstelsel opgenomen. De naam Beekstraat herinnert nog aan de waterloop en in de wijk Maasveld is het verloop van de stroom zichtbaar gemaakt. De oude naam Engerbeek is afgeleid van ing, ind of einde.

Engerveld *Zie: End.*

Engverdi's *Acrobatentrio.* De Engverdi's bestonden uit Jo Engelen, Sjraar Verbong en Fried Didden. Samen vormden zij vanaf 1938 een acrobatentrio dat internationale lof oogstte. Het trio was voortgekomen uit de Tegelse krachtsportvereniging DOS. In 1942 debuteerde het trio bij circus Rens. Later stonden ze ook bij andere circussen onder contract. Engelen trad op als grondwerker, Verbong als verlengstuk en Didden werkte bovenin. In de nadagen van de Tweede Wereldoorlog vielen de Engverdi's uiteen, waarna Engelen en Verbong als duo verder gingen onder de naam Engverris. Later werd de act aangevuld met Truus Trines en Sef Sijbers. De groep werd in 1950 ontbonden. **Zie: DOS.**

Erkenkamp (1968).

Erkenkamp, Huize *Bejaardentehuis.* In de jaren 1966-1968 werd in de tuin van de zusters Dienaresen van de Heilige Geest aan de Kloosterstraat in Steyl een bejaardentehuis gebouwd. Eerder was er vanaf 1951 al in de noordelijke vleugel van het klooster een tehuis voor ouden van dagen, Sterre der Zee genaamd. Dit was in feite een noodvoorziening. Huize Erkenkamp werd op 29 juni 1968 officieel in gebruik genomen. Het nieuwe tehuis, naar een ontwerp van de Maastrichtse architect A. Swinkels jr., bood plaats aan 120 personen. In de loop der jaren werd het bejaardentehuis enkele malen verbouwd en uitgebreid. In 1993 nam Erkenkamp Huize Lucia in Beesel over terwijl een jaar later in Reuver een dependance werd geopend. Huize Lucia werd hierna afgebroken. In 1998 kwam het tot een bestuurlijke fusie van de Stichting Huize Erkenkamp en de Professor Duboisstichting, die in Tegelen het verpleeghuis Martinushof exploiteerde. De naam Erkenkamp is afgeleid van 'schuttersveld' (erker verwijst naar uitbouw/schietgat en kamp naar een open veld).

Ewals *Transporteur/logistiek dienstverlener.* Alfons Ewals startte in 1906 in Tegelen een 'gemengd bedrijf' dat bestond uit een café en een boerderij. Ook transporteerde hij zand en grind binnen de regio. Een van zijn zoons, Gerardus (Sjraar) Ewals, nam na de Tweede Wereldoorlog de transporttak van zijn vader over. Het bedrijf hield zich in eerste instantie bezig met het vervoer van lokale producten als staal, steen en klei. Vanaf 1971, toen Sjraars zonen Henk en Fons de leiding overnamen, richtte de onderneming zich meer op internationale logistieke dienstverlening. Tussen 1945 en de jaren tachtig breidde het bedrijf zijn activiteiten

uit naar Scandinavië, Zwitserland, Oostenrijk, Frankrijk, Italië en Engeland. In 1968 stapte Ewals over op het transport van stukgoed. In 1972 gebeurde dat met 21 auto's. Eind jaren zeventig verhuisde de onderneming van de Oude Markt naar het terrein aan de Tichlouwstraat. Een voormalige steenfabriek op het terrein werd aangepast en in gebruik genomen als loods. Het pand met een oppervlakte van 10.000 vierkante meter ging op 17 juli 1983 echter door brandstichting in vlammen op. De broers bouwden hierna op hetzelfde terrein een nieuwe loods en begonnen met volumetransporten. Hiervoor ontwikkelden zij de Supersize Carrier, een motorwagen met aanhanger, die ervoor zorgde dat het transportvolume flink kon worden uitgebreid. Onder de bedrijfsnaam Cargo Care werden vanaf 1984 de eerste transporten naar Engeland en Scandinavië uitgevoerd. Midden jaren negentig werden Ewals en Cargo Care samengevoegd tot Ewals Cargo Care bv, waarna de onderneming verhuisde naar de Ariënsstraat. Onder leiding van Henk Ewals groeide Ewals Cargo Care uit tot een toonaangevende logistieke dienstverlener. In 1991 ontwikkelde het bedrijf de zogenaamde MEGA trailer en railer, transportunits met een inhoud van honderd kubieke meter voor transport over weg en spoor. Deze units werden later een internationale standaard. In de jaren negentig breidde het bedrijf zich verder uit richting Oost-Europa en in 2006 werd een eerste vestiging in Azië (Shanghai) geopend. In 2006, het jaar dat het bedrijf honderd jaar bestond, overleed Henk Ewals. Zijn drie zoons, Bram, Pim en Sjoerd, zetten het bedrijf hierna voort. In 2009 heeft Ewals 49 vestigingen in 18 landen met circa 1990 medewerkers en 4500 transporteenheden.

Excelsior.

Excelsior Mannenkoor. Excelsior werd in 1894 opgericht op initiatief van Thei en Hen Noten, A. van Alem en P. Bartels. Op 22 november van genoemd jaar vond de oprichtingsvergadering plaats in café National aan de Sint-Martinustraat. Bij die vergadering meldden zich direct dertig leden aan. Als naam koos men Excelsior, wat 'steeds hoger' betekent. De eerste muzieknnummers werden geleend van een koor in Helmond, waar Thei Noten goede contacten mee had. Er werd meteen begonnen met repeteren onder begeleiding van onderwijzer H. Geurts. Een andere onderwijzer, P. Bartels, werd de eerste voorzitter. Naast zingen, speelden de leden van Excelsior ook toneel. P. Bartels en later H. Delvaux waren daarbij de regisseurs. Eerst repeteerde het koor in café National, later in een lokaal van de openbare school. Na de sloop van de school, in 1912, werd café Insulinde (later café-restaurant De Tegel) aan de Grotestraat het vaste repetitielokaal. In 1943 kwam aan de vereniging een tijdelijk einde omdat het bestuur zich niet aan wenste te sluiten bij de door de Duitsers gecontroleerde Kultuurkamer. Door de jaren heen wist Excelsior zich op een hoog artistiek niveau te handhaven. Het koor stond ruim veertig jaar onder leiding van dirigent Jan Kuypers, die in 1979 werd opgevolgd door Ben Benders jr., die daarmee de vijfde dirigent van Excelsior werd. Het ongeveer tachtig leden tellende koor voert gemiddeld drie tot vier concerten uit per jaar, waarvan sommige in het buitenland. Zo reisden de koorleden in 1994 ter gelegenheid van het eeuwfeest af naar Berlijn, waar samen met het Potsdamer Männerkoor een groot concert werd gegeven. In november 1999 presenteerde het koor zijn eerste cd, waarvoor de opnames werden gemaakt in de bovenkerk van de trappistenabdij op de Ülingsheide. **Literatuur:** Cremers, A., *100 Jaar 'Excelsior' 1894-1994* (Tegelen 1994).

Fanfare In het begin van de negentiende eeuw begonnen kleine groepjes muzikanten zich te verenigen. Uit één van die groepjes ontstond fanfare Concordia, ook wel 'de Sjteyler Sjaag' genaamd, die in 1868 ophield te bestaan. In 1853 werd een fanfare opgericht met als naam Sint-Cecilia die vanaf 1889 onder leiding stond van Paul Guillaume. In 1904 werd dit gezelschap omgevormd tot een harmonie. **Zie:** Sint-Cecilia; Steyler Sjaag.

FC Steyl '67 **Zie:** TSC '04; Voetbal.

Felder, Joep Pottenbakker. Joep Felder werd op 4 augustus 1908 in Bottrop (Duitsland) geboren. Felder begon in 1935 in Tegelen als pottenbakker een eigen bedrijf. Vanaf 1938 was hij verbonden aan de avondnijverheidsschool, waar hij leraar klei-bewerking was. Hij stond bekend om zijn goede draaitechniek. Ook boetseerde hij het corpus voor een wegkruis en maakte hij de eerste oeles voor vastelaovesgezelschap D'n Oeles. In 1943 werd hij opgeroepen om dienst te nemen in het Duitse leger, wat hij niet durfde te weigeren, hetgeen hem door sommigen nog lang is verweten, ondanks het feit dat hij na enige tijd deserteerde en onderdook. Na de oorlog kwam hij terug in Tegelen en zette zijn bedrijf, dat inmiddels zeven personen telde, voort tot aan de sluiting in 1961. Felder maakte toen vooral sier- en gebruiksvoorwerpen. Joep Felder overleed op 29 maart 1997. **Zie:** Boetseerclub; Pottenbakkers.

Fjoetser Vormingscentrum. In 1969 veranderde de Mater Amabilisschool in het VJV (Vormingswerk voor Jong Volwassenen). Het vormingscentrum kreeg de naam Fjoetser, een alternatieve Tegelse verwijzing naar het Engelse woord voor 'toekomst'. Het centrum streefde naar een socialistische maatschappij. Daartoe werden scholingen georganiseerd door de 'Marxist' André Mommen. Vanwege zijn maatschappijkritische uitgangspunten en acties kreeg het centrum al snel een negatieve naam. In 1983 werd Fjoetser omgedoopt in De Wijzer, een instituut voor basiseducatie. Aan het politiserende vormingswerk kwam toen een einde. **Literatuur:** Verberkt, Mariet, 'Fjoetser. 'de marxistische verplettering van Tegelen' in *Buun* 2008, 135-146.

Flash Dansgroep. In 1994 werd op initiatief van enkele leden van vastelaovesgezelschap De Beerpiëp dansgroep Flash opgericht. Aanvankelijk was de groep onderdeel van het vastelaovesgezelschap, maar in 1994 ging men als zelfstandige dansgroep verder. Flash neemt deel aan wedstrijden showdansen met tilfiguren. In 1996 behaalde de groep, onder leiding van Ria Repping, de Nederlandse titel (NDO) in haar discipline en werd ze zesde tijdens de Europese kampioenschappen in 1997. Het hierop volgende jaar lukte het de Tegelse meiden wel om Europees kampioen te worden. Ook in 2001 eiste Flash het Nederlands kampioenschap voor zich op.

Flos, Jean Schilder. Jean Flos werd in 1901 in Tegelen geboren. Hij overleed in 1987. Samen met Joep Felder leidde hij in de jaren dertig een boetseerclubje, dat later opging in Russel-Tiglia. Jean Flos bezocht de Kunstschule in Düsseldorf en werkte lange tijd bij het schildersbedrijf Flos om in zijn levensonderhoud te kunnen voorzien. In zijn gezellertijd verrichtte hij onder meer restauraties in Duitse en Italiaanse kerken. Zijn werk heeft verwantschap met de figuratieve en naïeve schilderkunst. Jean Flos schilderde voornamelijk met olieverf. Later experimenteerde hij met een soort frescotechniek op board en hout. **Zie:** Boetseerclub.

Fontein Op 18 september 1991 werd op het voorplein van het raadhuis een piramidevormige fontein onthuld. Het kunstwerk is een creatie van de kunstenaar Hans Reijnders. Reijnders maakte dit werk ter gelegenheid van het zeventigjarig bestaan van de gemeentebedrijven en de overname van deze bedrijven door de PLEM, het Waterleidingsbedrijf WML, het antennebedrijf CAI en Kabelmij. Limburg. De fontein bevat de elementen water en licht en symboliseert het middelpunt van het nieuwe centrum, met een verwijzing naar het oude centrum. De plastiek is bekleed met donkerrode gepolijste graniet; de zijanten bestaan uit crèmegele kalksteen.

Frankton In 1948 nam Anton Woerdman uit Amersfoort de firma Keramiek Pedri over van Piet Peters uit Tegelen. Twee jaar later veranderde hij de naam in Keramiek Frankton (naar zijn zoons Frank en Ton). Woerdman werd daarbij gesteund door Willem Schumacher, die als investeerder optrad. In 1973 wist Schumacher zich van het bedrijf meester te maken, waarna Frankton in 1978 failliet werd verklaard. Hierna werd er nog enkele jaren verder gewerkt onder de naam Royton. Frankton, waar eind jaren zeventig 125

mensen werkten, was gespecialiseerd in gebruiksaardewerk, met name bloempotten. **Zie:** Keramische industrie.

Franse tijd Aan het einde van de achttiende eeuw, toen Frankrijk na de Revolutie aan een grote expansie was begonnen, werd Tegelen door Franse troepen bezet. Waarschijnlijk gebeurde dit op 5 oktober 1794. De bezette gebieden tussen Maas en Rijn kwamen hierna met volmacht van de Franse regering in handen van drie volksvertegenwoordigers, die een nieuw bestuur instelden. Het Gulickse Tegelen werd onderdeel van het arrondissement Aken. Vanaf 9 februari 1801, bij de Vrede van Lunéville, werd Tegelen definitief bij het Franse keizerrijk ingelijfd. Het behoorde toen al een aantal jaren tot het departement van de Roer. Net als andere plaatsen mocht Tegelen in 1798 een eigen 'agent municipal' en 'adjoind' kiezen. Op de drempel van de negentiende eeuw vonden opnieuw veranderingen plaats in de organisatie van het bestuur. Krachtens de nieuwe gemeentewet van 17 februari 1800 werd de municipaliteit opgeheven. De gemeente Tegelen was hierna een zogenaamde mairie met aan het hoofd een maire (burgemeester) met enkele adjoints (wethouders). Daarnaast werd een conseil municipal (gemeenteraad) ingesteld, maar die had nauwelijks bevoegdheden. In de Franse Tijd had Tegelen veel te verduren van doortrekkende troepen en zware inkwartiering. Ook was tussen 1801 en 1814 de dienstplicht van kracht. Ongeveer dertig Tegelse jongens werden opgenomen in het Franse leger. De Franse Tijd eindigde in 1814, waarna drie Pruisische jaren volgden. **Literatuur:** Dings, M.P.M.H., *Tegelen in de Franse Tijd 1794-1814* (Tegelen 1987).

Franssen, Caspar Architect. Caspar Hubertus Joannes Franssen werd op 14 mei 1860 aan de Spoorstraat in Tegelen geboren als telg uit een oud Tegels geslacht. Na de lagere school bezocht hij de Hogere Burger School in Venlo. Als ingenieur-vrijwilliger deed Franssen ervaring op bij Cockerill in Serain (België). Ook was hij enige tijd opzichter bij bouwmeester Pierre Cuypers in Roermond. De autodidact Franssen werkte onder meer als opzichter bij restauraties en vergrotingen van kerkelijke gebouwen. In 1888 startte hij zijn eigen kantoor in Tegelen, waarna hij in 1892 naar Roermond verhuisde. In datzelfde jaar trouwde hij daar met Léonie Guillaume, met wie hij zes kinderen kreeg. In 1890-1891 bouwde Franssen in Nederasselt zijn eerste kerk. Enige jaren later was hij in het zuiden de vertrouweling van menig bouwpastoor. In totaal ontwierp Caspar Franssen zo'n vijftig kerken. Ook restaureerde hij tientallen kerken en

torens. Een van die kerken is de Sint-Martinuskerk in Tegelen. Voor sommige godshuizen ontwierp hij ook het meubilair, zoals altaren en preekstoelen. Zijn bouwstijl was, op enige uitzonderingen na, neogotisch. Het ontwerp van de Sint-Antonius van Paduakerk in Blerick bezorgde hem op een grote wereldtentoonstelling in Brussel een gouden medaille voor de mooiste dorpskerk. Naast kerken ontwierp Franssen andere bouwwerken, zoals in Tegelen het huis Spoorstraat 9, het huis van Laumans op het Wilhelminaplein, het huis van slagerij P. Dings aan de Beekstraat, het klooster en de school van de zusters in de Kerkstraat, het Sint-Josephklooster met school en kapel in Steyl en het RK Ziekenhuis de Goddelijke Voorzienigheid, de Sint-Jozefschool, het patronaat, het missie-museum en de abdij van de Trappisten op Ülingsheide. Caspar Franssen werkte vele jaren samen met zijn oudste zoon Joseph (1893-1968), die het bureau na zijn dood voortzette. Caspar Franssen overleed op 5 januari 1932. **Literatuur:** [Rambout, J., 'Een Tegelse ontwerper van kerken en torens. Architect Caspar Franssen \(1860-1932\)' in *De Buun* jrg. 2 nr. 4 \(winter 1994\) 24-27.](#)

Franssen, Pierre *Dichter*. Pierre Franssen werd op 10 februari 1884 in Tegelen geboren als zoon van een innovatieve smid, die later een rijwielfabriek oprichtte en onder de naam Cyrus fietsen, bromfietsen en motoren vervaardigde. Pierre bezocht het gymnasium in Venlo, maar moest hierna in de rijwielfabriek werken. Als tegenwicht voor zijn handelsactiviteiten maakte hij muziek en schreef hij poëzie. In 1909 debuteerde hij in de *Limburger Koerier*. In 1910 verscheen zijn eerste bundel *Liedjes en verzen*. Franssen publiceerde hierna gedichten in diverse bladen. Een tweede bundel liet echter op zich wachten tot 1949 toen *Impulsen en Impressies* verscheen. In 1959 volgde een derde bundel, getiteld *De Andere*. Begin jaren vijftig publiceerde hij zijn novelle *Keesje* als feuilleton in het *Dagblad voor Noord-Limburg*. Pierre Franssen overleed op 25 augustus 1964 in Venlo. **Literatuur:** [Gorissen, Adri, *Limburgs literatuur lexicon* \(Maastricht 2007\).](#)

Frei Husaren Regiment Von Glasenapp *Acht-tiende-eeuwse vrijwilligerstroep*. Het regiment werd in 1760 opgericht door de Pruisische kolonel Joachim Reinold von Glasenapp om tegen de Fransen en Oostenrijkers te vechten. De huzaren vochten tijdens de Zevenjarige Oorlog. Na die oorlog werd

Frei Husaren Regiment Von Glasenapp.

het regiment opgeheven. Het regiment huzaren werd op 4 februari 1996 'heropgericht' door de Tegelenaren Frank Poeth en Ton Gubbels. Doel van de initiatiefnemers was het verleden zo waarheidsgetrouw mogelijk uit te beelden. Zo dragen de huzaren het uniform dat Joachim von Glasenapp in 1760 liet ontwerpen, waarbij er ook aandacht is voor rekwisieten als pijpen, karabijnen, bestek en tenten. De huzaren hebben daarnaast een 'eigen' vaandel, uitgevoerd in rood en blauw met de wapenspreuk van Frederik de Grote *Pro gloria et patri* (Voor eer en vaderland). De nieuwe huzaren traden in 1999 voor het eerst naar buiten tijdens de boerenoptocht. Hierna gaven zij veelvuldig acte de présence tijdens allerlei feestelijke bijeenkomsten. **Zie:** [Glasenapp, Joachim Reinold von.](#)

Futsal *Zie: Zaalvoetbal.*

Gansrijden *Oude volkssport*. Op vastelaovendmaandag vond jarenlang het gansrijden ('ginkrieje') plaats. Ruiters moesten dan in volle galop de kop van de aan een boom of tussen twee palen hangende gans aftrekken. De gans moest van tevoren worden gedood, wat niet altijd gebeurde. Hierna was er een feestmaal voor de 'ginkriejers'. Omstreeks 1850 werd het gansrijden voor het laatst georganiseerd.

Garde Tegeliers *Vastelaovesgezelschap* dat op 13 november 1996 werd opgericht op initiatief van Geert Kempen, Theo Schouwenberg en Huub Nijs. De uit vijftieng mannen bestaande garde presenteerde zich voor het eerst tijdens het prinsenvoetbal. De groep draagt fantasie-uniformen, gestoeld op de Franse kleuren blauw-rood en wit en stelt zich ten doel het Tegelse culturele erfgoed te beschermen. Het gezelschap verzorgt een optreden, verge-

lijikbaar met dat van de Rote Funken uit Keulen. Vanaf 2007 reikt de garde jaarlijks 'De Tegeliers Pluum' uit, een onderscheiding voor iemand die zich bijzonder verdienstelijk heeft gemaakt voor de Tegelse cultuur. De eerste laureaat was dialectschrijver Wim Beurskens. De Garde Tegeliers stond aan de basis van het Limburgs schutterijmuseum in Steyl. **Zie:** [Schutterijmuseum; Vastelaovend.](#)

Gasthuis *Zie: Ziekenhuis.*

Gekkegraaf *Droge gracht die volgens een volksverhaal door Freiherr baron Von Glasenapp was aangelegd*. De baron zou op de heide, vanaf de bron van De Snelle Sprong, een brede gracht hebben laten graven in de richting van het Wambacher Hout. Von Glasenapp zou zo meer waterkracht hebben willen krijgen voor zijn molen op de Oelesheide. Omdat het verval te groot bleek, bleef de waterloop leeg. In de volksmond kreeg de gracht zodoende de naam Gekkegraaf.

Gemeentehuis Vanaf 1818 vergaderde de Tegelse gemeenteraad in een voormalige kosterwoning bij de Sint-Martinuskerk. Sinds 1883 was het raadhuis gevestigd in het zogenoemde huis Kamp aan het Wilhelminaplein. Gaandeweg werd dit pand te klein, waarna, in het kader van de werkverschaffing, aan De Drink een nieuw raadhuis werd gebouwd. Vóór het nieuwe raadhuis er stond, was er echter heel wat gekrakeel. Allereerst over de locatie, die door veel Tegelenaren als te drassig werd ervaren (sommigen spraken van een 'moeraskasteel') en daarnaast waren er bezwaren vanwege de grote afstand tot de historische dorpskern. Ten slotte

Gemeentehuis.

waren er inwoners die het ontwerp te pompeus vonden. Dat ontwerp was in 1939 getekend door de van oorsprong Groninger architect Fritz Peutz. Opvallend is vooral de ingang (portico) met vier met terracotta-elementen beklede zuilen, die een groot fronton ondersteunen. Peutz liet zich bij het ontwerp van die tempelgevel mogelijk inspireren door het Romeinse verleden van Tegelen of door de tempel van het Passiespel. In de driehoekige bekroning van de gevel (het fronton) werd in 1947 een door Charles Eyck ontworpen terracotta reliëfbeeldengroep geplaatst. Door de Tweede Wereldoorlog liep de bouw nogal wat vertraging op, zodat de officiële opening pas op 3 september 1947 plaatsvond. Het raadhuis werd verfraaid met gebrandschilderde ramen van Charles Eyck. In de jaren 1986-1987 werd het Tegelse raadhuis vergroot naar een ontwerp van architectenbureau AGS uit Heerlen. Er verrees toen aan de achterzijde een eigentijdse nieuwbouw waarin het bestuursgedeelte werd gehuisvest. Het gemeentehuis zelf werd gesitueerd rondom een zeventig meter lange lichtstraat, op de verdieping onderbroken door enkele spreekkamers. Alle werkplekken bevinden zich aan een buitengevel en zijn zo toegankelijk voor licht en lucht. Op 24 juni 1987 werd het verbouwde gemeentehuis officieel in gebruik genomen. Na de gemeentelijke herindeling in 2001 kwam in het (voormalige) gemeentehuis een stadswinkel, waar burgers voor een aantal dagelijkse diensten terecht kunnen. In 2009 werd het voormalige gemeentehuis verbouwd om onderdak te bieden aan het Ithaca Science Centre, waar spelenderwijs wetenschap en techniek kan worden ontdekt. **Literatuur:** [Driessen, N.G.P., *Peutz en het gemeentehuis van Tegelen* \(Tegelen 1998\).](#)

Gemeente Tegelen De naam Tegelen is volgens sommigen afgeleid van het Nederduitse woord 'tighelen' (steenbakken). Anderen verklaren de naam door te verwijzen naar het Latijnse woord 'tegula', wat dakpan betekent. Uit historische bronnen blijkt niet wanneer Tegelen een dorp of parochie werd. Mogelijk werd Tegelen pas een onafhankelijk dorp nadat Venlo in 1343 stadsrechten kreeg. De groei van het dorp werd gestimuleerd door de aanleg van steenbakkerijen. Vanaf de negentiende eeuw gebeurde dat door de industrialisatie en de komst van een groot aantal klooster-gemeenschappen. In 1800 telde de gemeente 680 inwoners. In 1850 waren dat er circa 1379 en in 1900 vijfduizend. In de periode 1830-1914 verzeven-voudigde de bevolking, terwijl de bevolking in de rest van Noord- en Midden Limburg toen slechts verdubbelde. In 1930 waren er 10.000 Tegelenaren, in 1954 zestienduizend en in 2009 ruim 20.000. Na de start van de gemeente in 1801 was Tegelen tot 1814 Frans. Hierna tot 1817 Pruisisch en van 1817 tot 1830 Nederlands. Van 1830 tot 1839 was Tegelen Belgisch en daarna weer Nederlands. Alleen tussen 8 september 1944 en 1 maart 1945 werd Tegelen, na een periode van 127 jaar, opnieuw Duits. De gemeente werd toen ingelijfd bij de gouwen Düsseldorf en Essen. In 2001 werd Tegelen een van de vier kernen van de nieuwe fusiegemeente Venlo. **Zie: Belgische Tijd; Burge-meesters; Franse Tijd; Herindeling; Tweede Wereldoorlog.**

Gemeentevlag Op 19 september 1955 werd een Tegelse gemeentevlag vastgesteld. Ze bestond uit drie horizontale banen van gelijke lengte en gelijke hoogte in – van boven naar beneden – rood, goud en zwart. Deze kleuren waren ontleend aan het gemeentewapen. Omdat deze vlag veel leek op de Duitse en Belgische nationale vlaggen keurde de gemeenteraad op 24 april 1991 een nieuw ontwerp van de Utrechtse vlaggenkundige J.F. van Heijningen goed. De nieuwe vlag bestaat uit een

Gemeentevlag.

Gemeentewapen.

geel en een rood kleurvlak, gescheiden door een diagonale lijn oplopend van links onder naar rechtsboven. Deze diagonale scheiding symboliseert traditiegetrouw Sint-Martinus. Bovendien geeft de oplopende lijn het hoogteverschil binnen de gemeente aan, namelijk van 20 meter boven NAP bij de Maas tot 50 meter bij de Duitse grens. Pontificaal in het midden van de vlag prijkt het silhouet van de Güllickse leeuw, die eveneens deel uitmaakt van het Tegelse wapen. **Literatuur: Heemkundige Kring Tegelen, Ôs Tegele (Tegelen 1982).**

Gemeentewapen Bij Koninklijk Besluit van 11 december 1896 kreeg Tegelen zijn gemeentewapen. Boven in het schild is de Heilige Martinus met gepluimde helm in wapenrok en gezeten te paard afgebeeld, die met zijn zwaard een stuk van zijn mantel snijdt voor een bedelaar. Beneden een zwarte, getongde leeuw met klauwen (de Güllickse leeuw). Het schild is omgeven door een randschrift: 'Gemeentebestuur van Tegelen'. Het wapen is ook op het gemeentezegel terug te vinden. **Literatuur: Heemkundige Kring Tegelen, Ôs Tegele (Tegelen 1982).**

Gemeentezegel Het eerste gemeentezegel van Tegelen dateert, voor zover bekend, uit omstreeks 1556. Op dit zegel staat een afbeelding van Sint-Martinus te paard, naar rechts gewend en zijn mantel delend met een bedelaar. Het opschrift luidt: 'S. Martin, Patron tho Tegelen'. Het zegel werd tot de Franse Revolutie gebruikt. Gedurende de Franse en Belgische bezetting werden andere zegels gebruikt, net als na 1839 onder Nederlands bestuur.

Geraeds, Dré *Tekstschrijver/componist*. Dré Geraeds werd op 19 februari 1943 in Tegelen geboren. Hij werkte 37 jaar in verschillende functies bij logistieke bedrijven. Van 1982 t/m 1987 schreef Geraeds teksten voor de Tegelse Revue. Samen met Piet van Bree componeerde hij hiervoor meer dan zestig liedjes. Samen met Van Bree schreef hij ook tekst en muziek voor tientallen Tegelse, Belfeldse en Reuverse vastelaovesliedjes en voor de Tegeliërs schreven zij de *Tegeliërsmars*. Veel van de door het Tegelse duo geschreven liedjes werden door diverse Limburgse artiesten op plaat of cd gezet, waarvan 't *Kapelke van Geloë* het meest bekend werd. **Zie: Bree, Piet van.**

49 Geraniejums, De *Muzikaal trio*. De Geraniejums werd opgericht in 1997 en bestond oorspronkelijk uit Tegelenaar Geert Thissen, Ger Geerlings (Reuver) en Ger van Enckevort (Swalmen). Ger van Enckevort overleed in 2006 en werd hierna vervangen door Venloenaar Jos Roulaux. De naam Geraniejums werd afgeleid van de gezamenlijke voornaam van de drie leden van het eerste uur. De drie muzikanten speelden in eerste instantie liedjes uit de jaren vijftig en zestig, met als versterkers oude buizenradio's. Hierna ging het trio melodieën van oude hits van o.a. Anneke Grönlow, Peter Kraus en Conny Fröboes van komische Limburgse teksten voorzien. Die liedjes werden ook op cd gezet. Zo verscheen in 1999 de eerste cd *Onbewolkt met De Geraniejums*, gevolgd door *Van veur tot achter, Kersmis veur idderein, Beerpap of stieveries* en enkele singeltjes. De Geraniejums traden op in vele Limburgse theaters, onder andere met het Waalse Medammecour en met het Limburgs Symfonie Orkest. In 2006 kregen ze de Tegelse onderscheiding 'De Vot met Oere' en in 2009 kreeg het trio de eretitel 'Doctorandus in de Humor' van de Narre Universiteit. In datzelfde jaar verscheen ter gelegenheid van het 12,5 jarig jubileum de cd *Det ken allein maar... met de Geraniejums*.

Gezellenhuis *Voormalige woning van de familie De Rijk*. Vanaf 1882 woonden in dit huis nabij de Veerweg paters Kapucijnen, Dienaressen van de Heilige Geest (1889) en broeders van de SVD, die er hun noviciaat vestigden. Dat was de plaats waar de proeftijd van de kloosterlingen werd doorgebracht. Na de Tweede Wereldoorlog bood het huis onderdak aan gerepatrieerden, aan werknemers in de Tegelse industrie en tenslotte aan gastarbeiders. Het gezellenhuis werd afgebroken in 1984.

Giesen **Zie: MGG Group.**

Gilden **Zie: Broederschappen.**

Gitmans, Matthieu *Industrieel, crisismanager en politicus*. Matthieu Gitmans werd op 29 augustus 1906 in Tegelen geboren en werkte zich door zelfstudie op tot directeur van tabaksfabriek Kreijkamp. Op 24 oktober 1944 werd hij door de Voedselcommissaris van de provincie Limburg, M. Dings, gevraagd toe te treden tot de distributiekring Tegelen en twee maanden later benoemd tot diens gevolmachtigde. Als zodanig verving hij het ondergedoken gemeentebestuur. Gitmans ontpopte zich tot een uitstekend crisismanager, die tijdens de bevrijdingsroes van Dolle Dinsdag het hoofd koel wist te houden en weer, wind en granaatvuur trotseerde om de voedselvoorziening op peil te

Matthieu Gitmans.

houden. Door zijn doortastende optreden wist hij zowel de plaatselijke bevolking als de Duitse bezettingsautoriteiten vertrouwen in te boezemen, wat hem in staat stelde verstrekkende beslissingen te nemen. Het was mede aan hem te danken dat de oorlogsschade en het oorlogsleed in Tegelen beperkt bleven. In 1946 werd hij gekozen tot lid van de gemeenteraad. Hij trad toe tot de KVP en kwam voor die partij in 1954 in de Provinciale Staten, waar hij twee jaar later tot député werd gekozen, een functie die hij combineerde met vele andere bestuursfuncties, binnen en buiten Tegelen. Op 24 september 1959 kwam hij om bij een auto-ongeluk in Duitsland.

Glasenapp, Joachim Reinhold von *Edelman*. Jonker Joachim Reinold von Glasenapp werd in 1717 in Grosz Büllisheim (Pommern, nu Polen) geboren. Hij begon zijn – merkwaardige – loopbaan op dertienjarige leeftijd als lijfpage bij het cadetten-corps van de Pruisische koning Frederik de Grote. In 1740 werd hij vaandrig bij het regiment Jung Tresckow dat in Geldern was gelegerd. Twee jaar later promoveerde hij tot luitenant. Spoedig daarna huwde Von Glasenapp barones Anna Elisabeth Louisa von Hundt en streek neer op kasteel de Holtmühle in Tegelen. Door zijn huwelijk kwam hij in het bezit van de Haandert, Wambach, de Putting te Kessel en de heerlijkheid Tegelen. Na een duel moest Von Glasenapp het Pruisische leger verlaten. Hij zocht zijn heil bij de Saksen en later bij de Fransen. In 1760 richtte hij een eigen leger op: de Frei Husaren Von Glasenapp (circa zeventienhonderd man sterk). Hij verhuurde zijn manschappen vervolgens aan wie het meeste bood. In de zevenjarige oorlog vocht hij aan Pruisische zijde. Na die oorlog, in 1763, keerde hij volgens de volksverhalen niet bij zijn vrouw terug, maar vestigde hij zich met twaalf verlopen soldaten op een boerderij tussen Dülken en Boenheim. Von Glasenapp was een avontuurlijk en verkwistend man, die boven zijn stand leefde. Als gevolg daarvan kreeg hij grote schulden en moest hij een deel van zijn bezittingen verkopen. Volgens sommige bronnen overleed Von Glasenapp rond 1800 in een armenhuis te Keulen. **Zie: Frei Husaren Regiment von Glasenapp; Gekkegraaf; Glasenepkes; Holtmühle, De; Wambach, Huis. Literatuur: Heemkundige Kring Tegelen, Ôs Tegele (Tegelen 1982).**

De Globe.

Glasnepkes Munten. Volgens een volksverhaal zou Freiherr Joachim von Glasenapp tussen 1755 en 1760 munten hebben geslagen. De munten werden 'glasnepkes' genoemd. Er zijn tot op heden echter geen aanwijzingen dat de edelman daadwerkelijk munten heeft geslagen.

Globe, De IJzer- en metaalgietterij. In 1903 richtten drie oud-medewerkers van de 'IJzerfabriek van Tegelen', W. Doesborg, P. Beckx en Fr. Simons tussen de Stationsstraat en de Kruisstraat een ijzergietterij op. De naam van het nieuwe bedrijf werd: IJzer- en Metaalgietterij De Globe. Na drie jaar vonden de oprichters het beter om uit elkaar te gaan. Doesborgh en Beckx stichtten hierop de gietterij Eureka en Simons zette De Globe voort. In 1918 kwam De Globe in handen van de familie Kurstjens, oorspronkelijk dakpannenfabrikanten. Onder leiding van Jos Kurstjens groeide het bedrijf uit tot een van de grootste gietterijen van Nederland. De Globe groeide zodanig dat in 1947 in Belfeld en in 1963 in Weert een vestiging werd geopend. Rond 1940 was De Globe een bedrijf met landelijke betekenis waar 240 mensen werkten. De gietterij maakte eerst putdeksels, maar schakelde over op hoogwaardig gietwerk voor fabrikanten van trucks, compressoren, wegenbouwmachines en aandrijvingen. Dat gebeurde met geld van aandeelhouder Hoogovens. Vanwege een sterk verminderde afzet daalde de productie in het begin van de jaren tachtig. De fabriek in Tegelen sloot haar poorten in 1985, waarna de productie naar Belfeld verhuisde. In 1986 werd de oude fabriek in Tegelen gesloopt en verrees er op het voormalige fabrieksterrein een woonwijk. Veel straatnamen herinneren nog aan het bedrijf. **Zie: Industria; Metaalindustrie.**

Globetroubadours, De Koor. Op 18 januari 1955 werd bij ijzergietterij De Globe een mannenkoor opgericht. Bij het eerste optreden telde het koor twaalf leden. Hierna groeide het ledenaantal voortdurend, evenals het repertoire. Het koor trad op tijdens diverse concoursen en festiviteiten. De muzikale leiding was achtereenvolgens in handen van Cor Ottenheim, Stif en Theo van Dijk en Paul Janssen. In 1980 telde het koor een kleine dertig leden. Hoogtepunten waren optredens in Doenrade, een opvoering van de komische opera *Eulalia* en de medewerking aan diverse concerten en jubilea. Het koor werd in 2000 opgeheven. **Zie: Globe, De.**

Goedemondt, Ronald Cabaretier. Ronald Goedemondt werd op 12 juni 1975 in Tegelen geboren. In 1976 verhuisde hij naar Eindhoven. Na een studie communicatie aan de heao begon Goedemondt in 1999 met stand-up-comedy en maakte hij deel uit van Comedytrain. Na verhuisd te zijn naar Leiden, won hij in 2003 zowel de jury- als publieksprijs van het cabaretfestival Camaretten. In 2004 stond Goedemondt voor het eerst op de planken met zijn avondvullend programma *Spek*, dat ook op de televisie werd uitgezonden. In het seizoen 2007-2008 ging hij het land door met zijn tweede voorstelling *Ze bestaan echt* (eveneens op de televisie te zien), gevolgd door *Dedication* (2008-2009). In 2008 won hij de Neerlands Hoop, de VSCD Cabaretprijs voor veelbelovende theatermakers.

Goossens, George Industrieel ondernemer en promotor van de Tegelse volkskunst. George Goossens werd op 9 april 1899 geboren in Köln-Nippes, uit Venlose ouders. Hij voltooide een studie aan de middelbare technische school in Dordrecht en trouwde in 1924 met Gérardine Russel, jongste

George Goossens.

dochter van Alfred Russel van de gelijknamige kleiwarenfabriek. Goossens werd hierna opgenomen in de directie van dit bedrijf. In 1936 fuseerde de fabriek van Russel met de Tiglia. Goossens werd hier technisch-directeur. Op zijn initiatief gingen in de fabriek fijnkeramische ateliers van start, waar kunstenaars en ambachtslieden ontwerpen maakten en uitvoerden voor sieraardewerk. Hij nodigde kunstenaars van heinde en verre uit om er een tijdlang te komen werken, wat weer een stimulerende invloed had op de eigen medewerkers. Goossens stimuleerde het verzamelen van volksaardewerk dat in Tegelen was gefabriceerd en richtte daarvoor de Oudheidkamer op – de grondslag voor het latere Pottenbakkersmuseum. Hij was actief in allerlei verenigingen, raden en commissies op plaatselijk, provinciaal en landelijk niveau. In 1943 bracht Goossens, samen met Johan Bechtold, een boek uit met als titel *Tegelse Volkskunst*, over de achtergronden van de Tegelse keramiek, het delven, mengen en bewerken van klei. Goossens was vele jaren vice-voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Noord-Limburg en lid van de Culturele Raad Limburg. Hij onderhield een levendig contact met vele kunstenaars. George Goossens overleed op 31 mei 1977. **Zie: Kleiwarenfabriek Alfred Russel; Russel-Tiglia; Schietterrein. Literatuur: Thijs Lenssen, 'Klei, Kunst & Berenhuiden' in Buun 2002, 178-216.**

Gouden Berg, In den Burgerwoning annex herberg en brouwerij. In den Gouden Berg, gelegen aan de Sint-Martinusstraat werd in 1775 gebouwd. De herberg werd later een winkel in koloniale waren. Kort na het midden van de negentiende eeuw werd het pand van een stucgevel voorzien met karakteristieke toogvensters. In een gevelschild boven

In den Gouden Berg.

de deuroplijsting bevindt zich een afbeelding van een gouden berg met burcht. Het pand deed lange tijd dienst als redactieadres voor de *Tegelse Courant* en was de bakermat van het Passiespel.

Greswarenindustrie Teeuwen **Zie: Teeuwen, gebroeders.**

Groene Kruis In 1876 werd door de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid een begin gemaakt met 'ambulante Krankenpflege'. Deze vorm van verplegingswerk leidde in 1912 tot de oprichting van het Groene Kruis. Initiatiefnemer was de toenmalige Tegelse huisarts Carl Wreesmann. Het Groene Kruis werd verzorgd door de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid en de Dienaressen van de Heilige Geest, bijgestaan door meerdere verpleegsters. Aanvankelijk kende de vereniging als doelstellingen: het helpen genezen van zieken en het geven van voorlichting om ziektes te voorkomen; het verstrekken van hulpmiddelen en het aanstellen van wijkverpleegsters. Niet lang daarna werden de tuberculosebestrijding en de zuigelingen- en kinderverzorging hieraan toegevoegd. Ook werden bijzondere voorzieningen als een douche/badhuis aangeboden. In de jaren zeventig kreeg het Groene Kruis een neutraal karakter en vond er schaalvergroting plaats. Aanvankelijk bleven er vijf regionale verenigingen over, waarna er in 1990 één regionale Districtvereniging Het Kruis Noord-Limburg kwam.

Groëte Wiërd **Zie: Bas, D'n.**

De Haandert.

Grotten In de tuin van het Missie klooster aan de Sint-Michaëlstraat bevinden zich drie kunstmatig aangelegde grotten uit 1890-1900. De grotten zijn gemaakt uit aarde, cement en sintels. Een van de grotten wordt door middel van gekleurde glaspanelen van bovenaf belicht, wat een bijzonder dramatisch effect sorteert. De grot bevat een hellend en dalend stelsel van smalle gangen en passages. In zes nissen bevinden zich reliëfs met voorstellingen uit het leven van Maria als Moeder van Smarten. De tweede grot heeft het karakter van een kleine ondergrondse gebedsruimte met daarin een beeld van Maria met Kind. Een derde grot herinnert aan het lijden van Jezus in de Hof van Olijven. Naast een beeld van Jezus in doodsangst bevat de grot beelden van een troostende engel met een beker in de hand en drie slapende apostelen. In de tuin van het klooster van de Dienaressen van de Heilige Geest aan de Kloosterstraat bevindt zich een zogenaamde Lourdesgrot, eveneens opgebouwd uit sintels en andere steenachtige materialen. Deze grot bevat een nis met een beeld van Maria en de heilige Bernadette.

Güllick 1/Hertogdom. Van circa 1330 tot 1794 maakte Tegelen deel uit van het hertogdom Güllick met als hoofdstad Jülich. Het Tegelse stadsbestuur stond toen onder het ambt Brügggen en het bestuur in Düsseldorf. Lange tijd was Duits in Tegelen de officiële taal. **2/Zie: Sporthallen.**

Gymnastiek Zie: Leonidas.

Haandert, De 1/Oude boerderij, ook wel Haanderthof of Hanraetshoeve genoemd. De boerderij werd al in 1326 vermeld. De naam van de hoeve is afgeleid van haamrade en verwijst naar een met een haag omsloten bos. In de veertiende en vijftiende eeuw was De Haandert een leengoed van de hertog van Gelder. Met de Franse Revolutie kwam hieraan een einde. In 1709 werd het hof gekocht door Freiherr von Hundt. Van 1800 tot 1887 was de familie De Rijk eigenaar, die de boerderij na een brand in 1884 herbouwde. In dat jaar werd de hoeve door Josephine de Rijk geschonken aan het Missiehuis te Steyl. De paters noemden de hoeve Sint-Annahof en gebruikten de boerderij, die in 1888-1889 flink werd uitgebreid, voor hun voedselvoorziening. De grachten werden gedempt en rondom de boerderij ontstond een complex van nieuwe gebouwen. Er kwam een veehouderij met een slagerij. Na 1920 veranderde de hoeve wederom diverse malen van eigenaar. Vanaf de jaren dertig werden grote delen van het terrein gebruikt voor de uitbreiding van Tegelen. In een gedeelte van het complex kwam een kapelaanwoning, later kosternij en andere delen werden gebruikt als jeugdhuis. In 1954 resteerden van De Haandert slechts de oude hoeve en een westelijk deel, dat door het Missiehuis was gebouwd. Na de stichting van de Heilig Hartparochie, in 1932, kreeg De

Handbalvereniging Eksplosion (2009).

Haandert steeds meer betekenis als parochiehuis, vooral nadat in 1953 een oude schuur tot zaal was verbouwd. De boerderij werd midden jaren zeventig van de twintigste eeuw gesloopt om plaats te maken voor een cultureel centrum. **2/Cultureel Centrum.** In 1953 werd een eeuwenoude schuur van de voormalige Haanderthof in gebruik genomen als parochiehuis voor de Heilig Hartparochie. In 1977 werd deze accommodatie overgedragen aan de gemeente, waarna een ingrijpende verbouwing volgde. c.c De Haandert werd op 22 januari 1977 officieel geopend. Het centrum bestaat onder meer uit twee zalen en een foyer. In 2009 kwamen plannen naar buiten om het oude pand af te breken en nieuwbouw te plegen op het terrein van De Doolhof. De Doolhof en De Haandert zouden samen één multicultureel centrum gaan vormen. **Literatuur: Heemkundige Kring Tegelen, Ôs Tegele (Tegelen 1982).**

Handbal Handbalvereniging Eksplosion werd opgericht op 26 februari 1971. Daarbij waren 45 handballiefebbers aanwezig. Kennelijk was er in Tegelen behoefte aan een handbalclub, want drie jaar later was het ledental nagenoeg verdubbeld. Ook sportief werd aan de weg getimmerd. Zo stootte het eerste herenteam met trainer Hans Weyermann in 1975, op een haar na, door naar de landelijke competitie. Een wervingsactie in 1977 leverde in één klap 63 nieuwe leden op. In datzelfde

jaar werd voor het eerst een Tegels jeugdteam kampioen van Limburg. De mannen promoveerden in 1986 onder leiding van Alfons Verhaegh naar de hoogste afdelingsklasse. Begin jaren negentig zag het er echter niet goed uit voor de vereniging, zowel in sportief opzicht als qua ledental. Het verloren gegane terrein werd echter gaandeweg heroverd. In 1996 leidde coach Hay Idink de mannenhoofdmacht voor het eerst naar landelijk niveau. Drie jaar later promoveerde het team naar de tweede divisie. Het verblijf in de op twee na hoogste handbalklasse was echter van korte duur. Na één seizoen volgde degradatie naar de derde divisie. Na het seizoen 2004-2005, waarin Eksplosion naar de hoogste afdelingsklasse degradeerde, werd een verbintenis aangegaan met H.V. Blerick. Beide clubs konden op eigen kracht geen representatief mannen standaardteam meer op de been brengen en besloten gezamenlijk één ploeg in te schrijven onder de naam Blerick-Eksplosion Combinatie. Na een turbulent seizoen viel dat combinatieteam echter uiteen, waarna Eksplosion noodgedwongen een nieuwe start moest maken in de derde klasse van de afdeling Limburg. In 2006 promoveerde het mannenteam onder leiding van de teruggekeerde Hay Idink naar de tweede klasse. De dames promoveerden in 1998 onder leiding van Wim Dinnissen voor het eerst sinds de oprichting naar het hoogste afdelingsniveau, zeven

De Harmoniezaal.

De Steyler haven, 1935.

jaar later lukte dat met trainer/coach Marcel van Lier opnieuw. Het grootste succes uit de historie van Eksplosion was het Nederlands kampioenschap dat in 1995 werd behaald door het toenmalige jongens-aspirantenteam onder leiding van Leon van Deur, John Mulder en Constant van de Bloemen. In 2008 ging Eksplosion samenwerken met het Venlose Loreal waarna er een combinatie-team (Eksplosion Loreal Combinatie) in de hoogste klasse van de junioren mee ging spelen, met thuiswedstrijden en trainingen beurtelings in Tegelen en in Venlo. Het eerste elftal van de Tegelse handballers speelt in 2009 in de tweede klasse. In 2009 telt de vereniging zo'n honderdtachtig leden.

Handboogschieten Zie: Batavieren, De.

Harmoniën Zie: Eendracht; Sint-Cecilia; Sempre Avanti; Voorwaarts.

Harmoniezaal, De Zaal aan de Posthuisstraat. De Harmoniezaal werd eerder ook wel zaal-Rooskens, en daarna zaal-Thissen genoemd. In 1898 deed de zaal tijdelijk dienst als noodkerk nadat de Sint-Martinuskerk door een brand was verwoest. De Harmoniezaal, die uit een grote zaal met podium en een cafégedeelte bestaat, was lange tijd dé toonaangevende uitgaansgelegenheid in Tegelen. Het gros van de Tegelse verenigingen vond er

Havo Big Band.

onderdak. Rond de millenniumwisseling was daar echter de klad in gekomen. In 2003 ging de zaal zelfs failliet. In 2004 toerden nieuwe eigenaren de Harmoniezaal om in 't Muziekhoe's, met de bedoeling er een muziekpodium van te maken. Dit plan werd echter geen succes, want in 2006 moest de zaal opnieuw haar deuren sluiten.

Haven Vóór de komst van de spoorwegen en de aanleg van kanalen was Steyl een belangrijke transporthaven. Schepen uit de verre omgeving legden er met name in de bloeitijd tussen 1750 en 1850 aan om onder meer kalk, kolen, mergel, bakstenen en hout in te laden. Steyl dankte zijn haven aan het feit dat de Maas er een flauwe bocht maakt, waardoor de stroomsnelheid er afneemt. Lange tijd was Steyl de enige Maashaven van het Hertogdom Gülick en later van Pruisen. De haven lag tussen het handelsgebied van Venlo en Roermond, die hun eigen los- en laadrecht hadden. Een gaandeweg onbevaarbare Maas, belemmerende grensformaliteiten en het spoorverkeer zorgden voor een terugloop van de Maashandel. Met name nadat Venlo in 1866 werd aangesloten op het spoorwegnet was het met de voorspoed in de Steyler haven snel gedaan. Wat overbleef was een loswal, die in de jaren vijftig werd verplaatst naar de oever aan het einde van de Rivierenstraat in Tegelen.

Havo Big Band De Havo Big Band werd op 1 maart 1971 opgericht op initiatief van Frans Verstraaten en enkele andere leden van harmonie Voorwaarts. In maart van dat jaar startten twaalf musici, die zich Havo Dance Pipers noemden, met repeteren en in juni vond het eerste optreden plaats in zaal Lucker. Daarna kreeg de band gaandeweg bekendheid in de regio. Er werd onder leiding van dirigent Piet Giesen gestart met een eenvoudig (Duits) repertoire. In het begin van de jaren zeventig verzorgde de band de muzikale omlijsting van de Tegelse Oelesschlagers. Vanaf 1975 werd er ook regelmatig in Duitsland opgetreden. Na een jaar of tien werd de naam veranderd in Havo Big Band (Havo staat voor Harmonie Voorwaarts). In de loop der jaren vond een groot verloop van muzikanten plaats, met name vanwege het veranderde repertoire. Vanaf de jaren negentig was de bezetting weer stabiel. Er waren toen zeventien muzikanten, die zangeres Lotti Boermans begeleidden. Eerder, van 1988 tot 1991, trad Annie Driessen op als zangeres. In de jaren daarvoor kende de band geen zangeres. De Havo Big Band speelt vanaf het begin van de jaren negentig onder leiding van Wim Naus een gevarieerd repertoire. In 1996 verscheen een cd getiteld *Zilver*. Inmiddels maken ook Wim Naus en Ingrid Reijnders, die in 2007 Jozanne van der Velden opvolgde, deel uit van de zangsectie. In 2001 veranderde de naam in Aparty, hetgeen staat voor 'a party' ofwel 'een feest'.

Havo Dance Pipers Zie: Havo Big Band.

Heemkundige Kring Tegelen *Vereniging die streeft naar het behoud van historische gebouwen en cultuur.* De Heemkundige Kring Tegelen werd opgericht op 20 november 1978. Bij de oprichtingsbijeenkomst meldden zich direct zo'n vijftig personen als lid aan. De vereniging kreeg de 'voorlopige' naam Heemschut Tegelen. Piet Poeth, een van de initiatiefnemers, werd de eerste voorzitter. Ruim een jaar later kreeg de vereniging haar huidige naam Heemkundige Kring Tegelen, kortweg De Heem genoemd. In 1980 gaf de Heemkundige Kring een herdruk uit in één band van geschiedkundige boeken van P. Canoy (1861) en G. Peters (1876). Nadien volgden meer uitgaven zoals *Tegelen uitgebeeld* en *Zij kwamen en gingen*. Ook enkele boeken van Carel Ververs werden door de Heemkundige Kring uitgegeven. Onder het voorzitterschap van Piet Roos kreeg het archief een eigen lokaal. Roos werd in 2008 opgevolgd door Jos Wolbertus.

Heerlijkheid *Middeleeuwse bestuursvorm.* Rond 900 werden de momboirs, die namens de Frankische koning Tegelen bestuurden, zelfstandige heren. Tegelen werd toen een heerlijkheid (Dominium). De heren van Tegelen waren verwant aan de heren van Kessel en Göllick en aan de oudste Frankische adel. De heerlijkheid Tegelen was tot omstreeks 1330 een soeverein gebied. Hierna werd het een deel van het vorstendom Göllick. De heerlijkheid was achtereenvolgens bezit van de geslachten: Van Tegelen, Van Holtmolen (Holtmeulen, Holtmühle), Van Erp, Van Metternich, Von Hundt en Von Glasenapp. In de Franse tijd kwam er een einde aan deze feodale situatie.

Heide, Op de *Woonwijk in het oosten van Tegelen, ten zuiden van de Kaldenkerkerweg.* Op de Heide werd eind jaren zestig, begin jaren zeventig aangelegd. De buurt bestaat uit rijen eengezinswoningen en enkele complexen met flats.

Heideruiters, De *Ruiterclub.* In 1928 namen enkele Tegelse vrienden, onder wie de broers H. van Leipsig en Th. Linssen, het initiatief om een ruitervereniging op te richten. De eerste oefeningen vonden plaats in de kleikoel van Laumans aan de Brachterweg met paarden die door de week als werkpaard dienst deden. In 1936 organiseerde de club een eerste concours in de omgeving van kas-teel de Holtmühle. Daarna reden de ruiters op ver-

schillende terreinen in Tegelen. In mei 1940 werd de Tegelse Ruiterclub op last van de Duitse bezetter ontbonden. In 1942 werd er een nieuwe vereniging opgericht met als clublokaal bakkerij Hendrix aan de Nachtegaalstraat. M. de Jong was toen de instructeur. In 1943 verkaste de vereniging naar café Brulot (de Witte). Er kwam een nieuw bestuur en de vereniging kreeg eindelijk een naam: De Heideruiters. Er werd sindsdien niet alleen gesprongen, maar ook dressuur gereden. Vanaf die tijd werden er jaarlijks concoursen en crosscountry's georganiseerd. De eerste oefeningen vonden plaats aan de Kaldenkerkerweg bij het kruisbeeld en op een heiplak aan de Brachterweg bij de kleikoel van Laumans. Vanaf 1942 werd er gereden op de Bosserwei en vijf jaar later op een terrein bij De Drie Kronen. In 1948 werd een loods van dakpannenfabriek Thissen aan de Bongerdstraat omgebouwd tot een manege, waarin zelfs met achtallen geoefend kon worden. In 1948 kwam er een damesafdeling. Het ledental nam mede daardoor fors toe waardoor de ruiters op zoek moesten naar een groter onderkomen. Dat onderkomen werd gevonden op het terrein van Industria, waar een oude fabriekshal werd opgeknapt die op 28 februari 1971 officieel in gebruik werd genomen als rijhal. In de jaren vijftig werd gereden op een terrein aan de Koekoek langs het spoor en op de hei, op een terrein genaamd De Stoppels, van waaruit menige crosscountry werd gereden. Eind jaren zestig veranderde de naam van de vereniging in LRV en PC De Heideruiters, nadat er een ponyafdeling was gestart. In 1976 kon de vereniging een tot manege omgebouwde loods in gebruik nemen aan de Trappistenweg. Die manege kreeg als naam Heidehof.

Tot de succesvolste Heideruiters behoorden Piet Coopmans, die in 1947 Limburgs kampioen crosscountry was en Kelly Engbrocks, die eveneens enkele malen Limburgs kampioen werd en in 1995 het NK B-kampioenschap dressuur 22 behaalde. Chantal Timmermans haalde in 1991 een eerste plaats bij het springen tijdens het Limburgs kampioenschap en Heideruiter Twan Ottenheim werd in 1968 Nederlands militair kampioen all round. *Literatuur: Coopmans, Piet, De geschiedenis van Lrv en pc 'de Heideruiters', 1982-2002 (Tegelen 2002).*

Heierse Huzaren Zie: Frei Husaren Regiment von Glasenapp.

57 **Heilige Geestklooster** Zie: Klooster van de Dienaressen van de Heilige Geest van de Altijd-durende Aanbidding.

Heilig-Hartklooster Zie: Klooster van de Dienaressen van de Heilige Geest.

Heilig Hart van Jezuskerk Op 24 april 1932 kwam de in de jaren 1931-1932 gebouwde kerk in het Haandertveld op de Beneden-Hei gereed. De Heilig Hart van Jezuskerk is een grote driebeukige kerk met een sobere terzijde staande toren, gebouwd naar een ontwerp in Romaanse trant van de architecten Caspar en Joseph Franssen. De kerk werd op 24 april 1932 ingezegend. De Heilig Hartkerk bezit een bijzondere devotiekapel van Onze Lieve Vrouw van de Hei met muurschilderingen uit 1946 van de in Maasbracht geboren kunstenaar René Smeets (1905-1976). *Literatuur: Joosten, Herman, Een halve eeuw H. Hartparochie Tegelen, 1932-1982 (Tegelen 1982).*

Hekkens & Thijssen Zie: Metaalindustrie.

Hekkens, Nicolaas *Industrieel.* Nicolaas Hekkens werd geboren te Tegelen op 29 maart 1877. Hij moest als kind al vroeg werken in de pannesjop van zijn vader. Op zijn vijftienvijftigste vertrok hij naar Nordhausen in Duitsland, waar hij leerde van losse tabak 'pruimrollen' te maken. Eenmaal

Heilig Hart van Jezuskerk.

Nicolaas Hekkens.

terug in Tegelen zette hij een fabriek voor pruimtabak op onder de naam Stoom Nordhauer Rolfabriek. Hier produceerde hij Nord Pruimtabak, wat hem de bijnaam De Nord opleverde. Over Hekkens, alias De Nord, doen in Tegelen veel verhalen de ronde. Daaruit komt hij

tevoorschijn als een bonte hond, die altijd tegen de keer in was. Nadat het met zijn roltabakfabriek bergaf ging, probeerde hij allerlei andere plannen te realiseren, echter zonder succes. Zo probeerde hij tussen 1930 en 1935 tevergeefs een betonbedrijf van de grond te tillen. Ook persoonlijk moest hij heel wat tegenslagen verwerken. Uiteindelijk stierf Nicolaas Hekkens in 1947 in een psychiatrische inrichting in Venray. *Zie: Nord ziene Pool. Literatuur: Willem Kurstjens, Tussen droom en daad. Vier historische portretten (Venlo, 2004).*

Hengelsportvereniging Hengelsportvereniging De Snoekbaars werd op 3 september 1928 opgericht in café De Spraon aan de Hoogstraat. Leden van het eerste uur waren: H. Feijen, J. Coomans, W. Hermans, J. en P. van Dijk en H. Driessen. De Snoekbaars behaalde diverse malen mooie klaseringen tijdens allerlei wedstrijden, waaronder in 1974 een derde plaats bij het wereldkampioenschap. In 1965 eiste de vereniging het Limburgs en het Nederlandse kampioenschap voor zich op. Individuele successen waren er voor W. (Puck) Hermans die Nederlands kampioen en Huub Levels die in 1972 in Praag wereldkampioen werd. Vanaf eind jaren zeventig vist de vereniging in een eigen water aan de Glazenapstraat.

In Steyl werd op 12 september 1953 in café Maashoek hengelsportvereniging De Maashoek opgericht. Aanvankelijk werd aan de loswal gevist. In 1993 kreeg De Maashoek een eigen visvijver, De Wambach, in de wijk Op de Heide. Het ledental groeide toen van dertig naar tachtig. Daarna daalde het aantal naar zo'n zestig leden. In 1977 werd Hengelsportvereniging Club '77 opgericht. Die vereniging bestond uit leden van De Snoekbaars, die ontevreden waren omdat ze weinig kans kregen mee te doen aan wedstrijden. In de jaren negentig sloten leden van Club '77 zich opnieuw aan bij De Snoekbaars en bij De Maashoek.

Herindeling In 1985 publiceerde het college van Gedeputeerde Staten van Limburg een nota waarin een gemeentelijke herindeling van Noord-

Herindeling.

en Midden-Limburg werd bepleit. Een herindeling waarbij Tegelen bij Venlo zou worden gevoegd. Aanvankelijk wist de gemeente die herindeling te voorkomen, maar toen de plannen in de jaren negentig opnieuw ter tafel kwamen en steeds concretere vormen gingen aannemen, ontstond er in Tegelen veel beroering. Jarenlang werd actie gevoerd om de zelfstandigheid van de gemeente in stand te houden. Men vreesde met name dat Tegelen als deel van een grotere gemeente zijn eigen identiteit zou verliezen. In 1996 werd, op initiatief van burgemeester Piet Visschers, een burgercomité in het leven geroepen. In De Haandert vond een grote anti-herindelingsmanifestatie plaats, er werden 6500 handtekeningen verzameld, protestaffiches geplakt ('Natuurlijk Tegelen, Natuurlijk Zelfstandig') en vele politici benaderd. Zelfs de roze zusters van Steyl gingen speciaal bidden om het tij te doen keren. Nadat uiteindelijk ook juridische stappen niet het gewenste resultaat hadden opgeleverd, moest Tegelen knarsetandend zijn zelfstandigheid opgeven. Op 1 januari 2001 werd Tegelen, samen met Belfeld en een gebied rond de veiling ZON in Grubbenvorst, onderdeel van de nieuwe gemeente Venlo. Het naamloze plein vóór het voormalige raadhuis kreeg de naam Plein 2000 als herinnering aan zeven eeuwen zelfstandigheid. **Zie: Gemeente Tegelen. Literatuur: Provincie Limburg, Herindelingplan Venlo (Maastricht 1996).**

Heuvel, André van den Acteur en regisseur. Dries van den Heuvel werd op 4 juni 1927 geboren te Tegelen. Hij zette zijn eerste schreden op kunstgebied in de keramische ateliers van Russel-Tiglia waar hij tot 1945 werkte. In dat jaar vertrok hij naar Maastricht, waar hij in een atelier werkte en de Middelbare Kunstnijverheidsschool bezocht als opstap voor de Jan van Eyck Academie. Hij wilde beeldhouwer worden. Tijdens zijn militaire diensttijd in Indonesië twijfelde de Tegelenaar aan een carrière als beeldhouwer en uiteindelijk besloot hij, in het begin van de jaren vijftig, naar de Toneelacademie in Maastricht te gaan. Eerder, in 1946 had hij al meegespeeld met het *Passiespel*. Na zijn toneelopleiding (eerst in Maastricht en daarna in zijn latere woonplaats Amsterdam) kreeg Van den Heuvel een contract bij de Nederlandse Comedie. Een stormachtige carrière volgde. Hij speelde de meest uiteenlopende rollen, waarbij zijn voorkeur uitging naar het klassieke repertoire. André van den Heuvel debuteerde in 1950 in het stuk *Amphytrion* van Giraudoux. Van den Heuvel speelde zo'n beetje alle grote rollen in alle grote stukken, variërend van Shakespeare tot Euripides en van Vondel tot Brecht. Met zijn echtgenote, de actrice Kitty Janssen, voerde hij enige tijd een eigen theaterbedrijf 'Katrijn'. Als bekroning van zijn carrière werd hij benoemd tot Ridder in de orde van Oranje Nassau. Daarvoor werd hij in 1965 onderscheiden met de Harlekino en tot tweemaal toe (in 1973 en in 1992) met de Louis d'Or voor zijn rollen in *Wie is er bang voor Virginia Woolf?* en *Heldenplatz*. Hij speelde in films (zoals *Wat zien ik?*, *Mira* en *De Partizanen*) en was veelvuldig op televisie te zien in drama's en in commercials. Vanaf 1996 was Van den Heuvel actief als regisseur. Zijn debuut maakte hij met *De twaalfgezworenen*. Na zijn toneelcarrière hield André van den Heuvel zich opnieuw bezig met beeldhouwen (keramiek).

Hockey Zie: Tegelse Hockey Club.

Hofzangers Zie: Tegelse Hofzangers.

Holtman, Jacques Violist. Sjaak Holtman werd op 20 november 1933 in Tegelen geboren. Holtman was een begenadigd violist die op zijn vijftiende naar het conservatorium ging in Amsterdam, waar hij op twintigjarige leeftijd afstudeerde. Direct daarna ging hij aan de slag bij het Concertgebouworkest. Hij was onder meer concertmeester van het Kunstmaanorkest en van de Nederlandse

De Holtmühle.

Jacques Holtman.

Opera en oprichter van het befaamde Amati Kwartet. Ook was hij hoofdvakleeraar viool aan het conservatorium in Den Haag. Holtman was vele jaren eerste concertmeester en artistiek leider van het Rotterdams Filharmonisch Orkest en aanvoerder altviolen in het Orkest van de Achttiende Eeuw van Frans Brüggem. Van de stad Amsterdam ontving hij een Stradivarius uit 1713 in bruikleen vanwege zijn talent. Holtman werkte mee aan vele plaat- en cd-opnames en was te beluisteren en te zien op radio en televisie. In 1999 speelde hij voor het laatst in de Hermitage in Sint Petersburg. Zijn laatste levensjaren bracht Holtman in Swalmen door. Hij overleed er op 11 maart 2005. In 1999 maakte een neef, Noud Holtman, een film over zijn muzikale oom getiteld *Violist op sterk water*.

Holtmühle, De Kasteel aan de zuidoostkant van Tegelen. Hoe oud kasteel Holtmühle exact is, is niet bekend. Het landgoed heette mogelijk aanvankelijk Het Goed ter Horst, omdat het op een hogere plaats midden in de moerassen werd gebouwd. In 1326 werd het kasteel voor het eerst vermeld. De burcht was toen eigendom van Dirk Loef van Kleef, leenman van de graaf van Gelder. Zijn erfenis kwam in handen van de Kleefse familie Van Holtmeulen, waarna er vanaf het eind van de veertiende eeuw sprake is van het 'huys tot Holtmeulen'. Het kasteel bleef tot 1627 in bezit van de familie Von Metternich erfde het goed hierna, maar liet zich niet veel aan het kasteel gelegen liggen. Daardoor was het aan het einde van de zeventiende eeuw zo goed als vervallen. In 1702 verkocht zij haar leenrecht aan familielid Wilrich Wilhelm von Hund. In de zeventiende eeuw ontstond een bebouwing van vier vleugels rondom een kleine binnenplaats met aan de zuidvleugel twee vierkante hoektorentjes. Een eeuw later werd het kasteel door de Von Hunds, en/of door hun opvolger Joachim Reinhold von Glasenapp, grotendeels afgebroken en door nieuwbouw vervangen. Het kasteel bestond hierna uit drie omgrachte delen: het kasteel, de voorhof met koetshuis en de nederhof met de tiendschuur. Rond het midden van de negentiende eeuw verbouwde de toenmalige eigenaar, Louis de Rijk, het kasteel tot een landhuis. Via een huwelijk kwam

de Holtmühle in 1883 in handen van de familie Van Basten-Batenburg. Een bombardement in 1944 richtte veel schade aan. In 1968 werd het kasteel verkocht aan de gemeente Tegelen. Tot 1975 bleef het bewoond. De gemeente liet in 1985-1986 de beide poorten en de tiendschuur opknappen. In 1992-1993 werd het kasteel omgebouwd tot hotel-restaurant Château Holtmühle naar plannen van architect W. Thomas. Er werd een nieuw deel aangebouwd en het koetshuis werd vervangen door nieuwbouw. Op het kasteelterrein ligt thans vóór de tiendschuur een baroktuin. Aangrenzend liggen een Engels parkje en een kruidentuin. Bij het kasteel horen twee poorten: de Kaldenkerkerpoort en de Venlose poort, die werden gebouwd met materiaal van de afgebroken voor- en nederhof. **Zie: Tiendschuur. Literatuur: Gorissen, A., 'Zeshonderd jaar bouwen aan kasteel Holtmühle Tegelen' in *De Buun* jrg. 1 nr. 4 (mei 1993) 12-17; Heemkundige Kring Tegelen, *Ôs Tegele* (Tegelen 1982); Metsemakers, A.J.H., *De Holtmühle – van kasteel naar château* (Tegelen 1993).**

Holtmühleloop *Loopparcours*. De Holtmühleloop wordt vanaf 1991 georganiseerd door Trim- en Loopvereniging Tegelen. Er is een parcours van vijf en van tien kilometer voor zowel trimmers als wedstrijdathleten. Start en finish zijn bij sportpark De Snelle Sprong. **Zie: Trim- en Loopvereniging Tegelen.**

Holtmühle, Heren van *Adellijk geslacht*. De heren van Holtmühle stammen uit het land van Kleef. Ze werden ook wel Van Holtmeulen genoemd. Otto von Holtmühle ontving rond 1400 de heerlijkheid Tegelen, het later naar hen genoemde landgoed Holtmühle, de Munt en de Bongertshof door zijn huwelijk met Elisabeth van Tegelen. De heren van Holtmühle waren eeuwenlang patroonaatsheren van de Tegelse kerk. Met de dood van Engelbert van Holtmühle in 1627 stierf het geslacht Van Holtmühle uit. **Zie: Holtmühle, De.**

Holtmühler Blaaskapel *Blaaskapel*. Het muzikale gezelschap de Holtmühler Blaaskapel ontstond in 1971 uit de in 1955 opgerichte Oeles Hofkapel, die even daarvoor had opgehouden te bestaan. De Tegelse muzikanten maakten hierna de overstap van carnavalswijsjes naar Egerländer muziek. In 1987 ging het roer om. Dirigent Ton Wilberts werd in dat jaar opgevolgd door Roel Perée, die een modernere aanpak voorstond. Het instrumenta-

rium werd aangevuld met keyboard en gitaar, waardoor de kapel zich meer als een big band ging profileren. Met de komst van de nieuwe kapelmeester Toine Vercoulen keerde men terug naar de blaasmuziek, met name Tsjechische volksmuziek. De muzikanten werden in originele klederdracht gestoken. Frans Clabbers en José Linders gingen de kapel vocaal ondersteunen. Na een succesvolle periode van vier jaar met optredens tot ver in Duitsland, België en Tjechië, nam de belangstelling voor de Tsjechische volksmuziek langzaam af. Onder leiding van Piet van Bree werd het accent verlegd van traditionele naar allround stemmings- en blaasmuziek.

Hondsdijk *Dijk door het Broek, aangelegd door de graaf Von Hundt die op kasteel Holtmühle woonde*. Von Hundt was protestant en liet de dijk aanleggen om rechtstreeks over de heide bij de protestantse kerk in Kaldenkerken te komen. De naam Hundtsdijk werd verbasterd tot Hondsdijk.

Hoogland, Niek *Keramist*. Niek Hoogland werd op 11 december 1953 geboren in Tegelen. Hij volgde tussen 1985 en 1988 een opleiding aan de keramische leer/werkplaats in Tegelen. Daarna volgden leerjaren bij de keramisten Joop Cromvoets in Swalmen en Guul Jacobs en Fransje van Keulen in Milsbeek. In 1991 startte hij zijn eigen pottenbakkerswerkplaats, eerst aan de Grotestraat en later aan de Bongerdstraat in Tegelen. In 1997 verhuisde hij met zijn atelier naar de Parkstraat in Steyl. Hooglands werk komt voort uit de Tegels/Nederlandse keramiektraditie, maar met een hedendaagse uitdrukking. Hij werkt in roodbakkerend aardewerk dat hij overgiet met een witte kleislib en met ingekleurde kleislib beschildert. In zijn schilderijen, die vaak als landschappen zijn opgebouwd, komen regelmatig vogels, vissen en plantmotieven voor. De vis is ook zijn handtekening, die hij met aardse kleuren op het steenwerk aanbrengt. De laatste jaren schildert Niek Hoogland ook portretten op tegels en schalen. In 2008 trouwde hij met pottenbakster Pim van Huisseling, met wie hij toen al meer dan dertig jaar samenwoonde. **Literatuur: Rambout, J., 'De keramist maakt potten om te communiceren' in *De Buun* jrg. 5 nr. 4 (winter 1997) 33-35; Sacha Odenhoven, 'De passies van een pottenbakkerspaar' in *Buun* 10 (2009) 170-181.**

Hoog water **Zie: Overstromingen.**

Holtmühler Blaaskapel

Horck, Chrit van *Zanger*. Chrit van Horck werd 19 juli 1942 in Tegelen geboren. In 1956 speelde hij al in een eigen orkest: de Swing Stars. Later maakte Van Horck deel uit van de Caballero's, de Miranda's, het trio Chrit van Horck en sinds 1971 van het duo de Kermisgasten. Dat laatste duo speelde in op het succes van het populaire accordeonduo de Kermisklanten. In 1972 brachten de Kermisgasten de single *Rosita Bonita* uit, gevolgd door *Bonja met Sonja*, *Floep zei m'n zwabber*, *Is 't waar*, *Nooit was het genoeg*, *Ik zag haar in Parijs* en *Daar in Honolulu*. In 1984 werd de laatste single opgenomen. In 1988 stopten de Kermisgasten. Chrit van Horck trad hierna nog enkele jaren op als soloartiest.

Horck, Hans van *Kunstenaar*. Hans van Horck (Vanhorck) werd op 17 augustus 1952 geboren in Steyl. Na de lagere school ging hij eerst naar de ULO en daarna naar de ambachtsschool. Uiteindelijk belandde hij op de Academie voor Industriële Vormgeving in Eindhoven. Dat werd echter geen succes. Van Horck ging reizen en vestigde zich in 1973 in Amsterdam. Daar haalde hij een vwo-diploma waarna hij een tijdje kunstgeschiedenis en geschiedenis van de filosofie studeerde. Vanaf 1985 ging de Tegelenaar fulltime schilderen. Hij startte als aquarellist, maar na een verblijf in de Verenigde Staten begon hij te schilderen met olie- en acryl en volgde er een doorbraak naar zuiver abstract werk. Later vervaardigde hij bovendien stenen monumenten. In zijn figuratief werk

bleef de toets van de aquarellist zichtbaar in het laag over laag schilderen, waardoor een zekere transparantie ontstond. In zijn abstract werk is het stedelijk landschap en de zoektocht naar oorsprongsmythen een terugkerend thema. Van Horck exposeerde wereldwijd in galerieën en kunstbeurzen. Vanaf 1997 is Hans van Horck woonachtig in Amersfoort. **Literatuur: Duister, Frans, Remie de Cnodder, Vanhorck (Venlo 1990).**

Houba en Kamp *Dakpannenfabriek*. De kooplieden Willem Houba en Matthijs Kamp waren in Tegelen de grondleggers van de grofkeramische industrie. De twee ondernemers startten op 26 augustus 1773 op een terrein 'Aan de Koekoek' aan het einde van de huidige Koekoekstraat, een pannenfabriek. **Zie: Keramische industrie.**

Hovens, Chris *Krachtsporter*. Chris Hovens werd op 13 maart 1914 geboren in Tegelen. Al op zeer jeugdig leeftijd beoefende hij krachtsport bij DOS. In 1937, 1938 en 1942 werd hij Zuid- en Oost-Nederlands kampioen gewichtheffen in het middengewicht. In totaal behaalde hij meer dan tweehonderd medailles. Hovens was naast actief sporter werkzaam als begeleider/coach en als bestuurder. Zo was hij bondsbestuurslid en voorzitter van de technische commissie van de Nederlandse Krachtsportbond en bekleedde hij vele jaren het voorzitterschap van DOS en AVT. Tijdens de Olympische Spelen in Mexico (1968) en München (1972) had de Tegelenaar als chef d'équipe de leiding over

Huize Elka.

de Nederlandse krachtspportafvaardiging. Hovens stond aan de wieg van Atletiekvereniging Tegelen en handbalvereniging Ekpllosion en trad op als trainer van de Tegelse korfbal- en de hockeyclub. In 1959 werd hij in Tegelen benoemd tot sportman van het jaar en in 1978 ontving hij de gouden medaille van verdiensten van de Nederlandse Krachtspportbond. Chris Hovens overleed op 28 maart 1980 in Udine (Italië). **Zie: DOS.**

Hovens, Hai *Brigadier*. Hai Hovens werd op 20 mei 1931 in Tegelen geboren. De brigadier van de gemeentepolitiepolitie Tegelen werd op 29 mei 1977 in de bossen bij de Wambachgroeve doodgeschoten. De moord leidde tot heel wat speculaties. Aanvankelijk werd een Amerikaanse drugsdealer verdacht, later rees het vermoeden dat de dader in kringen rond de Rote Armee Fraction moest worden gezocht. De moord hield de gemoederen in Tegelen en omgeving lang bezig. De dader is nooit gepakt.

Huize Elka *Villa*. Huize Elka ligt vlakbij de hoek van de Hoogstraat en de Venloseweg en werd in 1910 gebouwd voor Leonard Syrier en zijn vrouw Katherina (Ward). De eerste letters (L en K) van hun voornamen verwijzen naar de naam van de villa. Syriers vader was huisarts en heeft mogelijk in een voorloper van de villa ter plekke gewoond. Van een eerdere bouw is in ieder geval een tooggewelf overgebleven. Later werd het markante pand, met zijn kasteelachtige toren, bewoond door dokter Rahier en werd de serre aan de noordelijke zijde omgebouwd tot wachtkamer.

Huys, Har *Regisseur/acteur*. Hendrik Huys werd op 3 augustus 1918 in Tegelen geboren. Naast zijn werkzaamheden als boekhandelaar/drukker was Huys een zeer verdienstelijk toneelspeler en regisseur. Huys stond vanaf 1929 op de planken en was vanaf 1933 lid van het Tegels Cabaret en vanaf 1936 speelde hij bij het Tegels Toneel. Van die vereniging was hij meer dan 25 jaar voorzitter en registreerde hij tien jaar lang de stukken. Huys was een creatief en modern regisseur met uitgesproken ideeën, die nogal eens op weerstand stuitten. Vanaf 1931 was hij actief bij het *Passiespel*, waar hij uitblonk in zijn rollen van Herodes en Pilatus. In 1975 ging hij er als regisseur aan de slag. Hij moderniseerde toen en ook bij de opvoering van 1980, de oorspronkelijke tekst van pater Schreurs. Bij een derde poging in 1985, leidde zijn moderniseringsdrang tot een breuk met het bestuur van het *Passiespel* dat hem aan de kant zette. Een ander megaspektakel was het draaksteekspel in Beesel dat zowel in 1974 als in 1981 onder zijn regie werd opgevoerd en dat hij eveneens van een nieuwe tekst voorzag. Speciaal voor zijn activiteit op het gebied van toneel vielen Har Huys verschillende onderscheidingen ten deel, waaronder een zilveren Rederijkersspeld in 1971. Hij werkte als redacteur mee aan het tijdschrift *In de Kijker* en was van 1956 tot 1958 gemeenteraadslid. Huys woonde de laatste zes jaren van zijn leven in Beesel. Hij overleed op 31 januari 1989. **Zie: Passiespel; Tegels Toneel.**

Huys, Leo *Auteur*. Leo Huys werd op 25 november 1925 in Tegelen geboren als jongste van de tien kinderen van het echtpaar Huys-Driessen, dat drukkerij Mercuur bestierde en de *Tegelsche Courant* uitgaf. Na de Tweede Wereldoorlog, die hij voor een gedeelte als dwangarbeider in Duitsland doorbracht, werd Huys mede-uitgever en redacteur van het blad. Ook werkte hij mee aan het jubileum-

63 boek over het vijftigjarig bestaan van de Rooms-Katholieke Arbeidersbeweging in Tegelen. In 1960 emigreerde hij naar Australië. Daar schreef hij onder meer *Dae Zomer in 't Kruuts*, de eerste en tot dusver enige sociaal-realistische roman in het Tegels dialect, over een groepje jonge werklozen dat in de crisistijd van de jaren dertig rondhangt bij de muurtjes tussen de drukkerij en het woonhuis van de familie Huys. De roman werd in 2002 uitgegeven en inspireerde Willem Kurstjens tot het schrijven van het toneelstuk *De Múurkes*, dat in 2006 werd opgevoerd. Huys schreef ook gedichten in het Tegels, waarvan er een aantal in 2003 werd gepubliceerd in *Tegels Kwartet*. Leo Huys overleed op 6 september 2009 in Sidney. **Zie: Kurstjens, Willem.**

Huzaren *Zie: Frei Husaren Regiment von Glasenapp.*

Industria *Metaalwarenfabriek*. In 1890 namen de fabrikanten Dentjens, Hekkens en Thijssen de IJzerfabriek Tegelen, gelegen aan de Maas, over. Die fabriek was in 1854 opgericht door Kamp en Soeten. Lambert Hekkens was in 1888 aan de Hoogstraat gestart met de Eerste Nederlandse Roosterstavenfabriek, in 1933 omgedoopt in Hekkens' IJzergieterij Tegelen. Niet lang na de start nam Hekkens zijn zwager Thei Thijssen in deze zaak op en werd de naam gewijzigd in IJzergieterij van Tegelen Hekkens en Thijssen. Na de overname van het bedrijf van Kamp & Soeten werd verder gewerkt als IJzerfabriek van Tegelen, Dentjens, Hekkens en Cie. Met name de kar- en wagenassen en de machines voor het scherpen van molenstenen vonden gretig aftrek. Eind 1891 stapte Lambert Hekkens uit het bedrijf en werd de naam gewijzigd in IJzerfabriek Tegelen Dentjens en Cie. Onder leiding van Jos Dentjens ging de fabriek snel vooruit. Rond 1900 waren er 95 vaste personeelsleden in dienst. De bloeitijd van de fabriek was toen echter al voorbij. In 1905 overleed Jos Dentjens, waarna de leiding van de fabriek overging op medefirmant L. Spickenheuer. Deze hield de leiding tot 1926. Het bedrijf gold in de jaren twintig als een voorbeeld op het gebied van marketing en bedrijfsorganisatie. Men vervaardigde onder meer kneedtafels voor de margarine-industrie, zaagmachines voor de houtbewerkings-industrie en kabelmoffen voor elektriciteits-bedrijven. De specialiteit kar- en wagenassen verdween na 1920 geleidelijk aan. Spickenheuer werd opgevolgd door G. Dijkers, die op zijn beurt werd opgevolgd door ir. Siertsema. Het was deze laatste, die de naam omstreeks 1930 veranderde in Industria. In 1942 kwam het bedrijf in handen van

W. van de Schoot en H.W. Franssen. Nadat Van der Schoot in 1956 was uitgetreden, zette Franssen met de gebroeders Ebus en P. Bors het bedrijf voort onder de naam Fa. Industria IJzerfabriek Tegelen. In de jaren zestig ging het snel bergafwaarts met de metaalindustrie, waarop in 1965 werd besloten de productie te stoppen. De laatste eigenaren verkochten het bedrijf toen aan transportbedrijf Frans Maas, waarna de fabriek nog enkele malen van eigenaar wisselde om uiteindelijk in 1994 te worden gesloopt. **Zie: Kamp & Soeten; Metaalindustrie.**

Inter '80 *Zie: Zaalvoetbal.*

Irene *Zie: Sportclub Irene; Voetbal.*

Jacobs, Pierre *Buuteredenaar*. Pierre Jacobs werd op 15 mei 1918 geboren in Steyl. Hij woonde sinds zijn huwelijk in 1946 in Tegelen. Zijn carnavaleske carrière begon direct na de Tweede Wereldoorlog toen Jacobs in Steyl meedeed aan bonte avonden. Hierna werd hij lid van het Steyler en Tegels Toneel en van revuegezelschap De Blokboys. In 1954 stapte hij voor het eerst in de buut en vanaf 1975 raakte hij betrokken bij de Oelesrevue. Jacobs trad alleen op, maar ook als duo met Sjengske Vercoulen. Pierre Jacobs was de derde generatie die getooid ging met de bijnaam 'de Prikker', een naam uit het pannenfabriekjargon, die ernaar verwijst dat iemand weinig pannen stuk liet vallen. In 1945 was Jacobs duivelsrechter/officier van justitie. In 1971 werd hij kampioen buuteredenaar van Noord- en Midden-Limburg. Van 1949 tot 1980 was hij werkzaam bij de gemeente Tegelen. Pierre Jacobs overleed in Tegelen op 17 augustus 1994 op 76-jarige leeftijd. **Literatuur: Camps, Hen, Steyl. Prenten met een plaatje (Venlo 1982).**

Jacobs, Sjer *Beeldend kunstenaar*. Sjer Jacobs werd op 4 december 1963 in Tegelen geboren. Hij bezocht aanvankelijk de docentenopleiding Tekenen en Handvaardigheid in Sittard. Omdat het vrije kunstenaarsbestaan hem meer trok dan het docentschap, vervolgde hij zijn studie aan de Stadsacademie van Maastricht. In 1989 keerde Jacobs terug naar Tegelen waar hij als beeldend kunstenaar aan de slag ging. Een groot gedeelte van het oeuvre van Sjer Jacobs bestaat uit grote plompe mensfiguren. Zijn schilderijen zijn uitgevoerd in olieverf en inkt. Sinds 1998 heeft Jacobs een eigen galerie aan de Grotestraat. Sjer ontleent zijn thema's aan zijn directe omgeving. Mensen vormen daarbij zijn belangrijkste inspiratiebron. Zijn beelden en schilderijen zijn figuratief, maar niet realistisch. Jacobs

Sjer Jacobs, beeldengroep, 2008.

beeldt mensen uit het dagelijkse leven uit, hoe mensen kijken en hoe ze zich gedragen. **Literatuur:** Rambout, J., 'De vervormde beelden van Sjer Jacobs' in *De Buun* jrg. 4 nr. 1 (voorjaar 1995) 1-4.

Janssen, Arnoldus Priester en oprichter van drie kloosterorden. Arnoldus Janssen werd op 5 november 1837 geboren in het Duitse Goch als zoon van de vrachtrijder Grades Janssen. Op aandringen van een kapelaan ging de jonge Nölke verder leren. Eerst in Goch, Gaesdonck en Munster en later aan de universiteit van Bonn. Op 21-jarige leeftijd studeerde Arnold Janssen af en op 15 augustus 1861 werd hij in Munster tot priester gewijd. In die hoedanigheid werd hij leraar en conrector aan een middelbare school in Bocholt. In 1873 verruilde hij het onderwijs voor een rectoraat bij de Ursulinen in Kempen, waar hij tot 1875 bleef. Hij richtte zich toen vooral op de binnenlandse missie, bijvoorbeeld door de uitgave van zijn *Kleiner Herz-Jesu-Bote*. In het tijdschrift publiceerde hij, naast misologische artikelen, allerlei stukken over verre landen. Zo probeerde hij belangstelling op te wekken voor de missie. In zijn tijdschrift pleitte hij ook voor de stichting van een Duits missiehuis. Zijn plannen waren echter tot mislukken gedoemd aangezien op dat moment de Kulturkampf zijn hoogtepunt naderde. Als gevolg van het zo-

Arnoldus Janssen.

geheten Klostersgesetz uit 1875 werden alle orden en congregaties uit Duitsland geweerd. Vandaar dat veel orden op zoek gingen naar vestigingsplaatsen in het buitenland. In Steyl kocht Arnoldus Janssen in 1875 van Nicolaas Ronck het zogenoemde Ronckhuis. Hier vestigde hij het missiehuis Sint-Michaël. Janssen ging voortvarend te werk want al op 2 maart 1879 vertrokken de eerste twee missionarissen naar China. Veel missionarissen zwermden nadien vanuit Steyl over de hele aardbol uit, terwijl duizenden priesters en studenten het missiehuis opzochten voor retraite en geloofsverdieping. In totaal stichtte Arnoldus Janssen in Steyl drie congregaties. Dat waren in 1875 de congregatie van het Goddelijk Woord, in 1889 gevolgd door de Dienaressen van de Heilige Geest en in 1896 de Dienaressen van de Heilige Geest van de Altijd-durende Aanbidding. Daarnaast startte hij een grote en voor die tijd moderne drukkerij/uitgeverij voor katholieke boeken, tijdschriften en kalenders. Tussen 1888 en 1904 stichtte Janssen bovendien missiehuizen in Rome, Wenen, Silezië, het Saarland en de Salzburger Alpen. Op 15 januari 1909

overleed Arnoldus Janssen op 72-jarige leeftijd in Steyl. Zijn lichaam werd aanvankelijk bijgezet in een sarcofaag in de kapel van het missiehuis. Toen in 1975 de congregatie van het Goddelijk Woord haar eerste eeuwfeest vierde, werd Janssen door paus Paulus VI zalig verklaard. Op 5 oktober 2003 volgde zijn heiligverklaring door paus Johannes Paulus II na een onderzoek van een wonder dat op Janssens voorspraak zou hebben plaatsgevonden. Zijn stoffelijke resten werden bij die gelegenheid overgebracht naar een bronzen tombe in de Steyler benedenkerk. **Zie:** Congregatie van de Zusters van de Heilige Geest; Congregatie van de Zusters van de Heilige Geest van de Altijd-durende Aanbidding; Congregatie van het Goddelijk Woord; Drukkerij van de missionarissen van het Goddelijk Woord; Klooster van de Zusters van de Heilige Geest; Klooster van de Zusters van de Heilige Geest van de Altijd-durende Aanbidding; Missiehuis Sint-Michaël; Ronckhuis, 't. **Literatuur:** Camps, Hen, Steyl. *Prenten met een plaatje* (Venlo 1982); Hopster, Heinrich, *Arnold Janssen: Ein Apostel unsere Zeit* (Nettetal 1995).

Janssen, Egidius **Zie:** Briefhoudersfabrieken.

Janzen, Chantal *Zangeres/actrice*. Chantal Janzen werd in Tegelen geboren op 15 februari 1979. Na haar middelbare school volgde ze een vooropleiding Dans aan de School voor de Hoge Kunsten te Arnhem en de musicalopleiding aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten. Van 1998 tot

Chantal Janzen.

2000 zat ze bij dansgezelschap Jazzcool. Tijdens haar opleiding speelde Chantal Janzen in twee musicals: *Seven* en *Rewind*. Eerder, in 1996, speelde ze mee in de Tegelse Revue. Als negentienjarige liep ze stage bij de musical *42nd Street* waar ze de understudy werd van hoofdrolspeelster Angela Schijf. In 2002 brak ze door als Stefanie Mangano in de musical *Saturday Night Fever*. Daarvoor ontving ze de John Kraaijkamp Musical Award 2002 in de categorie 'Aanstormend Vrouwelijk Talent'. Eerder dat jaar kreeg ze de Soetelieve Beurs, bedoeld voor jong theatertalent. Datzelfde jaar maakte ze haar debuut als filmactrice in *Volle Maan*. Ze speelde hierna in de musical *Kunt u mij de weg naar Hamelen vertellen* (2003-2004) en was onder meer te zien in de films: *Fighting Fish* (2004), *Feestje* (2004), *De*

dominee (2005), *Deuce Bigalow: European Gigolo* (2005), *Kicks* (2007) en *Alles is liefde* (2007). Chantal Janzen oogstte ook veel succes met hoofdrollen in de musicals *Crazy for you* (2004-2005), *Beauty and the beast* (2005) en *Tarzan* (2007). Naast haar werk in het theater presenteerde Janzen televisieprogramma's als *D'r Op Of D'r Onder* (2003), *Idols* (2005-2006), *de Staatsloterij Live* (2005-2006), *Musical Sing-a-long* (2007-2008), *Ranking the stars* (2006-2007), *Pink Ribbongala* (2008) *de Gouden Televizier* (2008), *Chantal@avro.nl* (2008) en *Zóóó 30!* (2009), *Wie is mijn ex?* (2009) en *Weten zij veel* (2009). In 2008 zong Chantal Janzen samen met Willem Nijholt een cd in met kinderliedjes van Toon Hermans. In 2009 liet het entertainmentbedrijf van Joop van den Ende speciaal voor haar de musical *Petticoat!* schrijven. **Zie:** Tegelse revue.

Jeka **Zie:** Wienerberger.

Jochum, Peter *Priester/biologieleraar*. Peter Jochum werd geboren in Schiffweiler (Duitsland) op 7 december 1890. Hij studeerde in Sint-Wendel en Sint-Gabriël bij Wenen, waar hij op 1 oktober 1915 tot priester werd gewijd. Tijdens de Eerste Wereldoorlog was Jochum legeraalmoezenier, daarna leraar in Sint-Wendel. In 1926 kwam hij als leraar naar Steyl, waar hij achtereenvolgens muziek, aardrijkskunde en Latijn doceerde. Hij was dirigent van het koor, regisseerde toneelvoorstellingen en was de grondlegger van de botanische tuin Jochumhof. Van 1942 tot 1946 werkte Jochum als rector in

Peter Jochum.

het Sint-Jozefziekenhuis in Kerkrade, waarna hij als priester naar Steyl terugkeerde. In 1973, bij het veertigjarig bestaan van de Jochumhof, werd hij benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau. Op 23 september 1979 overleed Peter Jochum in het Missiehuis te Steyl. **Zie:** Jochumhof.

Jochumhof *Botanische tuin*. In 1933 plantte pater Peter Jochum aan de Maashoek in Steyl de eerste aanwas voor de latere botanische tuin Jochumhof. De tuin lag op het voormalige landgoed van de familie De Rijk. De tuin groeide uit van een kwekerij tot een grote tuin met vijver, rotsen en bomen en planten uit diverse missielanden en was bedoeld als botanische tegenhanger van het meer op dieren gerichte Missiemuseum, om samen een spiegel van de natuur te vormen.

In de Tweede Wereldoorlog en de jaren daarna raakte de tuin in verval. In 1964 mocht Jochum een tropenkas in gebruik nemen, waar later citroenen, bananen en koffieplanten zouden bloeien. Er kwam een kruidentuintje en een heidetuin. In de loop der jaren ontstond ook buiten de opleidingsinstituten van het missiehuis belangstelling voor de merkwaardige tuin. Ooit kwamen er meer dan 40.000 bezoekers. In 1969 kwam er een kink in de kabel. De opleiding in het noviciaat verhuisde naar Duitsland, wat het einde van de botanische tuin betekende. Op initiatief van Jacques Gommans, de toenmalige voorzitter van de Tegelse v v v, werd een actie gestart om de tuin te behouden. Eind 1970 was de zaak gered: de gemeente ging subsidiëren en er kwam een stichting Botanische Tuin van Steyl Jochumhof. Op 12 juni 1971 vond de heropening plaats. Op 28 april 1973, bij het veertigjarig bestaan, werd de nieuw aangelegde heidetuin geopend. Een oude boerderij werd afgebroken en maakte in 1975 plaats voor een documentatiecentrum dat in dezelfde stijl als de boerderij werd opgetrokken. In het centrum bevinden zich een expositieruimte, een leeszaal en een film- en diazaal. De heemtuin, waarin het hele Noord-Limburgse landschap vanaf de Mariapeel tot aan de Maas is nagebootst, werd op 4 juni 1977 geopend. In de tuin ligt een achttiende-eeuwse wagenshuur die bij het landhuis van de familie De Rijk hoorde. In 1984 verwierf de Jochumhof de Tiglientuin met een aangrenzend wandelpark, die vanaf 1978 werd gepacht van het Missiehuis. In de tuin is het landschap nagebootst zoals dat ongeveer 1,6 miljoen jaar geleden in Tegelen en omgeving te vinden was. De Stichting Botanische Tuin Jochumhof richtte zich vanaf het midden van de jaren negentig meer op het educatieve element. De tuin werd opnieuw ingericht waarbij men oude planten verving door planten uit het Middellandse-Zeegebied. De heidetuin maakte plaats voor een rozenhof en er kwam een geurentuin. De financiën werden in 2000 overgenomen door Natuur- en Milieu-educatiecentrum Hagerhof van de stichting Wel.kom. Vanaf 2006 is de exploitatie van de Jochumhof in particuliere handen. **Zie: Jochum, Peter. Literatuur: Camps, Hen, Steyl. Prenten met een plaatje (Venlo 1982).**

Joekskapellen **Zie: Vastelaovend.**

Joy Juve Jongerenkoor. In 1973 werd op initiatief van pastoor Billekens van de Sint-Rochusparochie te Steyl Jongerenkoor Steyl-Tegelen opgericht, dat al snel een interparochiaal karakter kreeg. Het koor zong aanvankelijk alleen in de kerk, maar later ook bij andere gelegenheden, zoals tijdens diverse festivals. Naast kerkelijke liederen zong het koor folksongs en volksliederen. Aanvankelijk was de muzikale leiding in handen van Piet van Bree. In 1980 werd dat Wim Suilen, die op zijn beurt in 1984 werd opgevolgd door Saskia Ramakers-Sanders. Op 1 oktober 1983 werd de naam gewijzigd in Joy Juve (van joyeusement: 'vrolijk' en juvénilé: 'jeugdig'). In 1988 werd het koor opgeheven.

JSS **Zie: Volleybal.**

Judo De judosport werd in Tegelen op verenigingsniveau voor het eerst beoefend door leden van krachtsportvereniging Door Oefening Sterk (DOS). In de jaren zestig werd de judosport zelfs zo populair dat ze de krachtsport volledig overvleugelde. Aanvankelijk werd getraind onder leiding van A. Krystek uit Heerlen. De eerste echte judotrainer van DOS was Theo Stoffels. Later, onder J. Konings, sloot de club zich aan bij de Budo Bond Nederland. In 1943 legden DOS-leden beslag op twee NJJA-kampioenschappen. Jan Dorssers werd enkele malen kampioen van Nederland in de periode 1967/'69. Hij behaalde als eerste DOS-judoka de zwarte band. Het meest succesvol was Alex Smeets. In Steyl werd op 11 november 1978 Judoclub Stoffels opgericht. Initiatiefnemer was Thei Stoffels. De judo- en jiu-jitsu-club trainde eerst in zaal De Vriendenkring en later in het gemeenschapshuis. Op toernooien en bij Limburgse kampioenschappen wisten leden van de club regelmatig beslag te leggen op eerste plaatsen. Stoffels (vijfde dan) begon zijn eigen judoclub, nadat hij eerder als trainer bij DOS werkzaam was geweest. Per 1 januari 1989 werd zijn sportschool een officiële vereniging. **Zie: DOS; Smeets, Alex.**

Juliana **Schietvereniging.** Juliana werd op 18 juni 1948 opgericht door Jac en Frans Faassen, G. Faassen en J. Janssen. Dat gebeurde in café Pierre Brulot (later café De Witte) aan de Nachtegaalstraat. Bij de eerste en beste competitie gingen er heel wat bekertjes mee naar sv Juliana. Diverse kampioenschappen volgden. De eerste tien jaren werd met pluimpjes geschoten, daarna met kogeltjes. Ook

Judo.

de afstand tussen doel en schutter veranderde. Eerst schoot men vanaf vijf meter, later vanaf tien meter. Een verandering die verband hield met de eisen van de Koninklijke Nederlandse Schutters Associatie, waarvan Juliana sinds 1973 lid was. De naam werd toen aangepast van windbuksvereniging in schietvereniging. Vanaf 1988 werd er niet alleen met het luchtgeweer, maar ook met het luchtpistool geschoten. In 1998 organiseerde sv Juliana het districtkampioenschap van district 8 van de KNSA waaraan 130 schutters deelnamen.

Julianaschool School aan de Roermondseweg. De openbare lagere Julianaschool werd in 1916 gebouwd naar een ontwerp van architect Caspar Franssen. Het is een tweelaags gebouw met hoek- en middenrisalieten voorzien van frontons. Sinds 1927 heet de school r k Sint-Jozefschool. **Zie: Sint-Jozefschool.**

Kaetelaers **Vastelaovesgezelschap.** De Kaetelaers bestonden al in de negentiende eeuw, maar nog niet als vereniging. Die officiële vereniging kwam er pas in 1952 onder voorzitterschap van ('opperduuvel') Jacques Driessen. Het vastelaovendseizoen wordt jaarlijks door de Kaetelaers ingeluid met de Veurproof. Dit is een mis die wordt opgeluisterd door de eigen joekskapel en jeugdkoor de Steyllandertjes. Hierna vindt een feestvergadering plaats met vorst Lucifer en de Kaetelappers. Die laatste is een vriendengroep die jaarlijks voor de sponsoring zorgt van de vastelaovesactiviteiten. Het informatieboekje van de vereniging draagt de toepasselijke naam *De Zwaegelaer* (dialect voor

lucifer). Het blad verschijnt vier tot vijf keer per jaar om de band binnen de vereniging ook buiten het carnavalsseizoen te behouden. Het eerste exemplaar verscheen in 1993. De joekskapel van de Kaetelaers werd opgericht in 1981. Onder leiding van Thei Beijers ging toen een zeventiental enthousiaste jongeren aan de slag met toonladders en blaasoefeningen. Naast carnavalsmuziek speelt de kapel Duitse schlagers en Tsjechische blaasmuziek. De kapel kwam in 2006 met een cd die de titel droeg: *Wat wilsse veur 'n tiëntje?* **Zie: Kaetelgerich; Steyllandertjes; Vastelaovend. Literatuur: Kaetelaers Steyl 1883-1983 (Steyl 1983); Schouwenberg, André, Joekskapel de Kaetelaers Steyl 1981-1991 (Tegelen 1991).**

Kaetelgerich **Carnavalesk wagenspel dat op carnavalsdinsdag driemaal in de vijf jaar in Steyl plaatsvindt.** De oorsprong van het kaetelgerich ligt in het bespingsrecht van de Germaanse mannenbonden, die leden, die zich uitpattingen hadden veroorloofd, publiekelijk aan de schandpaal nagelden. Het spel werd in Steyl al in 1874 opgevoerd, getuige een advertentie in het *Venloosch Weekblad*. Er was toen een gezelschap actief dat zich Tegelse Zoepcompnie noemde. Volgens sommigen zou de aanzet zijn gegeven door boekhouder Van Poppel, die iets dergelijks in Luik had gezien. Toen de directeurs van de Venlose Woltersbank werden veroordeeld vanwege de verduistering van gelden waardoor tientallen Tegelenaren hun werk verloren als gevolg van het faillissement van de IJzergieterij Tegelen, bewerkstelligde hij de oprichting van een kaetelgerich in Steyl. Zo waren de bankdirecteurs

van de Woltersbank de eerste die in de ketel verdwenen. Archiefstukken hierover ontbreken, wat bij een volksfeest vaker voorkomt. Bij aanvang van de publieke rechtszitting staan de beschuldigen verkleed tussen het publiek. Nadat de officier van justitie de zitting heeft geopend, vraagt vorst Lucifer om de beschuldigde voor de rechters te brengen. Tientallen duivels, gewapend met een drietand, halen dan de tegenstribbelende beklagde uit het publiek. Dan volgen de (kolderieke) aanklacht en het verweer van de verdediger. Steevast eindigt de verdachte in de ketel. De beklagden zijn personen die iets misdreven hebben en die veel over de tong zijn gegaan. Zij moeten na een veroordeling in de ketel, waarna zij – al naar gelang het de kromme rechtspraak van het ketelgericht behaagt – worden gebraden of slechts plaatselijk worden geschroeid ('de baom wurt gesjreuid'). Vorst Lucifer is de verpersoonlijking van de duivel, terwijl de ketel de hel symboliseert. Bij het eerste Kaetelgerich zaten de rechters op een paardenkar. Later werd dat een pompeuze rechters- en een imposante ketelwagen. De eerste wagen, die van 1952 tot 1980 werd gebruikt, was ontworpen door kunstenaar Daan Wildschut. De originele drakenkop van die wagen werd in 1998 geheel gerestaureerd en heeft een plaats gekregen boven de ingang van het Duuvelshome Zaal Vriendenkring. **Zie: Kaetelaers; Vastelaovend.** **Literatuur: Camps, Hen, Steyl. Prenten met een plaatje (Venlo 1982).**

Kamer van Koophandel Op 23 augustus 1888 werd in Tegelen een Kamer van Koophandel in het leven geroepen. Dat Tegelen een eigen Kamer in het leven riep, had alles te maken met de snelle groei van de industrie in de gemeente. Eerste voorzitter werd Quir Laumans en August Houben was de eerste secretaris. De Tegelse Kamer van Koophandel behartigde de belangen van de industriëlen tot 1 april 1922. Vanaf die datum werden hun belangen en die van andere Tegelse ondernemers overgenomen door de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Noord-Limburg, die in Venlo was gevestigd.

Kamp, familie *Regentenfamilie*. De familie Kamp bekleedde van de zeventiende tot de negentiende eeuw belangrijke politieke en economische posities in Tegelen. Johannes Mathias Kamp was een van de grondleggers van de Tegelse pannenindustrie, terwijl diens kleinzoon Hendrik Hubert kan

worden beschouwd als medestichter van de Tegelse metaalindustrie. De familie Kamp stond in nauw contact met de welgestelde en invloedrijke families Ronck en De Rijk. **Zie: Houba en Kamp; Kamp & Soeten.**

Kamp & Soeten *IJzerfabriek*. Hendrik Kamp, pannenfabrikant uit Tegelen, startte in 1854 samen met zijn zwager Frans Soeten aan de Maas een smederij, gieterij en constructiewerkplaats onder de naam IJzerfabriek Tegelen, later Industria genaamd. De onderneming fabriceerde assen voor wagens en karren en allerhande soorten gereedschappen voor de landbouw, kachels e.d. Spoedig na de stichting werd ook een ijzergieterij in bedrijf genomen. Beide ondernemers gingen voortvarend te werk, want bij de start namen ze al zestien arbeiders in dienst. Ook werden er gespecialiseerde krachten uit Duitsland aangetrokken. Omstreeks 1866 kwam er een nieuw product bij: ijzermenie. Het bedrijf bestond toen uit een stoomgrof-smederij, een ijzergieterij, een constructiewinkel en een fabriek. Op 15 januari 1871 overleed Hendrik Kamp, waarna Soeten het bedrijf alleen voortzette. In de jaren 1873-1876 werd de assensmederij uitgebreid. In 1876 waren er 33 personen werkzaam in de ijzergieterij en grofsmederij en zes personen in de ijzermeniefabriek. Omstreeks 1880 trok men modelmaker Anton Probst aan en enkele jaren later bedrijfsingenieur Oswald Assmann. Als gevolg van het faillissement van de Woltersbank in Venlo (de bankier was commanditair vennoot) werd de fabriek in 1882 een half jaar gesloten. Het lukte Soeten uiteindelijk geld bijeen te krijgen en het bedrijf kwam er weer bovenop. Het aantal producten nam toe (er werden onder meer machines voor de klei-industrie gefabriceerd). Rond 1900 waren er honderd man in dienst. Toen Soeten senior in 1890 overleed, werd het bedrijf overgenomen door de fabrikanten Dentjens, Hekkens en Thijssen. De fabriek heette daarna IJzerfabriek van Tegelen, Dentjens, Hekkens & Cie. De stichting van de firma Kamp & Soeten kan worden gekarakteriseerd als het begin van de industrialisatie in Tegelen. Bijna alle ondernemers in de Tegelse metaalindustrie kregen hier hun opleiding. **Zie: Briefhoudersfabrieken; Industria; Metaalindustrie; Probst, Anton.**

69 **Kapellen** *Zie: Kapel van de Aartsengelen; Kapel van de HH Fabianus en Sebastianus; Kapel van Onze Lieve Vrouw van de Vrede; Kapel van Sint-Rochus en Sint-Sebastianus; Theresiakapel; Sint-Rochuskapel; Verrijzeniskapel.*

Kapel van de Aartsengelen *Gebedshuis*. De kapel van de Aartsengelen aan de Waterloostraat in Steyl werd in 1898 gesticht door rector Jos Moubis, een telg uit het invloedrijke koopmansgeslacht Moubis. De kapel werd gebouwd met giften van familieleden van de rector en omwonenden en werd toegewijd aan de aartsengelen Michaël, Gabriël en in het bijzonder Raphaël. Volgens de oprichtingsbrief gebeurde dat tengevolge van een belofte na een genezing.

Kapel van de HH Fabianus en Sebastianus *Gebedshuis*. In de vijftiende of zestiende eeuw werd in Steyl een Fabianus en Sebastianuskapel gebouwd. Deze kapel werd in de zeventiende eeuw vervangen door een kapel opgedragen aan Sint-Rochus en Sint-Sebastianus. **Zie: Kapel van Sint-Rochus en Sint-Sebastianus.** **Literatuur: Camps, Hen, Steyl. Prenten met een plaatje (Venlo 1982).**

Kapel van Onze Lieve Vrouw van de Vrede *Gebedshuis*. In 1952 verrees aan de Bakenbosweg bij kasteel de Holtmühle een kapelletje toegewijd aan Onze Lieve Vrouw van de Vrede. Het kapelletje werd door buurtbewoners opgericht die daarmee een belofte, gedaan tijdens de Tweede Wereldoorlog, inlossen.

Kapel van de Aartsengelen.

Kapel van Onze Lieve Vrouw van de Vrede.

Kapel van Ronck *Zie: Kapel van Sint-Rochus en Sint-Sebastianus.*

Kapel van Sint-Rochus en Sint-Sebastianus *Gebedshuis*. De kapel van Sint-Rochus en Sint-Sebastianus werd in 1678 gebouwd nadat er een hevige dysenterie-epidemie had geheerst die 23 inwoners het leven kostte. Het geld voor de bouw werd door giften van inwoners van Steyl, waaronder de rijke koopman Jacques Ronck, bijeengebracht. De kapel werd in 1835 vergroot en werd op 17 november 1855 tot hulpkapel van Tegelen verheven. De kapel bleef hierna in gebruik als rectoraatskerk tot in 1857, op enige afstand van de oude kapel, een nieuwe kapel van Sint-Rochus werd gebouwd. De oude Sint-Rochus- en Sint-Sebastianuskapel werd in 1860 verkocht aan Andreas Kreykamp die er een tabaksfabriek in onderbracht. **Zie: Kapel van de HH Fabianus en Sebastianus; Sint-Rochuskapel.** **Literatuur: Camps, Hen, Steyl. Prenten met een plaatje (Venlo 1982).**

Kastelen *Zie: Holtmühle, De; Munt, De; Wambach, Huis.*

Katholieke Arbeidersbeweging *Zie: Volksbond, De.*

Keméliemaekers *Toneelgroep*. De Keméliemaekers werd in 2000 opgericht om de muziektheaterproductie *ne Echte Venloner* op de planken te brengen, een satirisch blijspel over de samenvoeging van Tegelen en Venlo. Na het succes van deze voorstelling besloot het gezelschap door te gaan met andere producties, zoals *De Furie van Venlo* (2001), *De versjrumpling* (2002), *Het Bad* (2004) en *De Muirkes* (2006). De teksten van de stukken waren van de hand van Willem Kurstjens, terwijl Ludy Rours, Wim Naus en Nard Reijnders voor de muziek tekenden. In 2005 werd de groep een stichting, met als doel toneelproducties te helpen realiseren of zelf te produceren. In juni van dat jaar namen enkele leden van het gezelschap deel aan de uitvoering van *De Kringen van de Hel*, een productie van de Culturele Raad Tegelen, over de angst voor evacuatie onder onderduikers in Steyl aan het einde van de Tweede Wereldoorlog. **Zie: Culturele Raad Tegelen; Kurstjens, Willem; Toneel.**

Keramische industrie *Bedrijfstaking van producten die uit klei worden vervaardigd*. Tegelen ligt deels op de breukrand van de Peelhorst waardoor klei, zand en grind, die miljoenen jaren geleden door de Rijn en de Maas werden afgezet, dicht aan de oppervlakte liggen. Daar komt bij dat er vlak bij elkaar vier verschillende kleisoorten worden aangetroffen, die elk na het bakken en vermengen een andere kleur vertonen. De kleiwarenindustrie in Tegelen kent een lange geschiedenis. Er zijn zelfs potten aan het licht gekomen die vermoedelijk uit de Nieuwe Steentijd dateren. In de Romeinse Tijd was er een legerkamp op de Ülingsheide waar, voor eigen gebruik, betere potten en dakpannen (*terra sigillata* genoemd) werden gemaakt dan tot dusver. Nadat de Romeinen waren vertrokken, nam de betekenis van de keramische industrie af. In de dertiende eeuw was er waarschijnlijk een kleine opleving, maar daarna werd er lange tijd niet meer over deze tak van nijverheid gerept. Vanaf de achttiende eeuw kwam de klei- en aardewerkproductie weer op gang. Daarbij speelde het toenemende gebruik van dakpannen een rol. De eerste grofkeramische industrie werd in 1773 gestart door de dakpannenfabrikanten Houba en Kamp. Aanvankelijk werd er gebakken in veldovens. Vanaf de jaren tachtig van de negentiende eeuw werden die gaandeweg vervangen door stenen ring- en tunnelovens. In de negentiende eeuw was Tegelen het brandpunt van de Nederlandse dakpannenindustrie. Onder invloed van de industriële

boom in Duitsland, dat in 1871 Frankrijk had verslagen, Het aantal fabrieken nam toe van drie tot negenentwintig. Om hoge (Duitse) invoerrechten te omzeilen, ging een aantal Tegelse fabrikanten toen ook vlak over de grens kleiwaren fabriceren. Na 1910 vond in de grofkeramische industrie een schaalvergroting plaats, waardoor zeven grotere machinale bedrijven overbleven. Die zeven waren Canoy (NG1), Herfkens, Kurstjens, Laumans, Russel-Tiglia, Teeuwen en Thissen (tot 1959). Door technische vernieuwingen konden ook meer producten worden gemaakt, zoals plavuizen, vloeren trottoirtegels, geglaazuurde tegels, gresbuizen en vuurvaste stenen voor de bouw van schoorstenen. De oudst bekende pottenbakkers, die zich vooral toelegden op huishoudelijk sieraadewerk, verschenen rond 1730. Hierna waren er in de achttiende eeuw steeds tussen de drie en vijf pottenbakkers. Tussen 1820 en 1830 vond een grote bloei plaats, toen er in Tegelen maar liefst twintig pottenbakkers actief waren. Met de fijnkeramiek ging het echter na 1830 – mede door opkomende aardewerkfabrieken, zoals die van Petrus Regout in Maastricht – bergafwaarts. Pas in de jaren vijftig van de twintigste eeuw zou daarin verandering komen, toen er weer meer sierkeramiek uit Tegelse ateliers kwam.

Rond 1930 werkten er ruim duizend personen in de keramische industrie. Na de Tweede Wereldoorlog droeg de Tegelse keramische industrie in belangrijke mate bij aan de wederopbouw van platgebombardeerde Nederlandse dorpen en steden. Ruim de helft van alle bakstenen fabrieksschoorstenen in Nederland werd door Tegelse specialisten ontworpen en gebouwd. De keramische industrie bereikte haar hoogtepunt in 1965. In en rond Tegelen produceerden toen negen grofkeramische fabrieken ongeveer 45 miljoen dakpannen en circa honderdduizend ton gresbuizen. Ongeveer 1600 mensen verdienden toen in deze sector hun brood. **Zie: Canoy-Herfkens; Houba en Kamp; Kleiwarenfabriek Alfred Russel; Dakpannenfabrieken; Frankton; Kleiwinning; Kranenbreukershuis; Kurstjens, Jos; Pannesjop; Peters, Piet; Pottenbakkers; Russel-Tiglia; Teeuwen; Tegels bont; Tiglia Stoomfabriek van Kleiwaren; Veldovens.** **Literatuur: Bechtold, J en G. Goossens, Tegelse volkskunst** (Maastricht 1943); **Heemkundige Kring Tegelen, Ôs Tegele** (Steyl 1982); **Teeuwen, P.J.M., Uit aarde geschapen. Aspecten van bedrijfsbeleid in de keramische nijverheid binnen het oude industriegebied van Noord-Limburg 1815-1965** (Leeuwarden/Mechelen 1991).

71 Kerkelijke indeling Volgens overlevering werd de eerste kerk in Tegelen omstreeks 720 gesticht. Zij was toegewijd aan Sint-Martinus. Het was een moederkerk of ecclesia matrix, wat wil zeggen dat het een parochiekerk was met volledige rechten, waaronder mogelijk ook Venlo, Breyel, Bracht en Kaldenkerken vielen. De kerk van Tegelen hoorde vanaf de stichting tot omstreeks 990 bij het bisdom Keulen. Daarna was de parochie tot 1801 onderdeel van het bisdom Luik (dekenaat Wassenberg). Van 1801 tot 1821 was Tegelen gehoorzaamheid verschuldigd aan het bisdom Aken, waarna de parochie van 1821 tot 1833 weer door de bisschop van Luik werd bestuurd. Dekenaten bestonden toen niet meer; men volgde de burgerlijke indeling in kantons. In 1833 werd Tegelen bij het nieuw opgerichte dekenaat Venlo ingedeeld. Omdat de Nederlandse regering in 1839, toen ze de onafhankelijkheid van België erkende, het niet toeliet dat Luik geestelijke rechtsmacht op Nederlands gebied uitoefende, werd Tegelen – net als de rest van Limburg – tijdelijk door een apostolisch administrator bestuurd. In 1853 volgde de indeling bij het in dat jaar opgerichte bisdom Roermond. Tot 1932 veranderde er in Tegelen zelf niets. Toen werd de parochie van het Heilig Hart van Jezus opgericht, ten oosten van de spoorlijn Roermond-Venlo. In 1933 gevolgd door de parochie van Sint-Rochus te Steyl. Dit leidde tot een verkleining van de Tegelse Sint-Martinusparochie. In de jaren 1949-1950 ontstond de parochie van Sint-Jozef, die delen van het noordelijke territorium van de Sint-Martinusparochie afknabbelde. Daarna vonden er geen nieuwe oprichtingen meer plaats. In 1956 werd Tegelen een zelfstandig dekenaat, waartoe ook de parochies van Belfeld, Beesel en Reuver behoorden. Daarvóór maakte het deel uit van het dekenaat Venlo. In 2004 kregen de vier Tegelse parochies één bestuur. Sindsdien is er sprake van een parochiefederatie. **Literatuur: Joosten, Herman, Een halve eeuw H. Hartparochie 1932-1982** (Tegelen 1982); **Lier, Marcel van, en Suzanne Neervoort, 50 Jaar St. Josephparochie Tegelen 1949-1999** (Tegelen 1999).

Kerken **Zie: Heilig Hart van Jezus Kerk; Sint-Josephkerk; Sint-Martinuskerk; Sint-Rochuskerk.**

Kerkhof, Koos van den *Schrijver/dichter*. Koos van den Kerkhof werd op 11 april 1946 te Tegelen geboren. Hij publiceerde onder meer de gedichtenbundels *Huis van bewaring* (1978), *Een vuurmond liefde* (1980), *Douche* (1983), *Sporen naar binnen* (1989) en *Oud zink* (2008). Tussen 2002 en 2004 was Van den Kerkhof stadsdichter. Hij werkte voor diverse tijdschriften en als docent creatief schrijven. Eind

jaren zestig begin jaren zeventig was hij, met de artiestennaam Onan de Verschrikkelijke, zanger/performer van de popgroep Obsession. **Literatuur: Gorissen, Adri, Limburgs literatuur lexicon** (Maastricht 2007).

Kerkhoven **Zie: Begraafplaatsen.**

Kermis De kermis van Tegelen vond aanvankelijk plaats op 11 november, de dag dat de verjaardag van de inwijding van de parochiekerk werd gevierd. Later kwam aan deze traditie een einde. Vanaf 1681 vond het evenement plaats op zondag na Sint-Bartholomeus (24 augustus), of op de laatste zondag van augustus als de zogenaamde herfstkermis. In Tegelen wordt thans op het Wilhelminaplein een voorjaarskermis gehouden op de eerste zaterdag in mei.

In 1936 werd het recht om een eigen kermis te organiseren door de Tegelse raad aan Steyl ontnomen, dit omdat de kermis toen enkele jaren niet meer was georganiseerd. Enkele tientallen jaren later werd de traditie enigszins in ere hersteld met een aangeklede braderie in april. Oorspronkelijk werd de Steyler kermis door schutterij Sebastianus georganiseerd op 20 april (de naamsdag van hun patroon). Na het ter ziele gaan van de schutterij werd het weekend dat het dichtst bij die dag lag als datum voor de fancy fair, onder de naam Steyler kermis, aangewezen. Dat gebeurde aanvankelijk in het patronaat aan de Maasstraat. De kermis werd hierna met tussenpozen georganiseerd. Vanaf 1996 werd de Steyler kermis enkele malen in april georganiseerd door de Jongeren Sociëteit Steyl. Het was toen een echte kermis met muzikale attracties.

In oktober tenslotte vindt al vele jaren Op de Heide de zogenaamde Heierse kermis plaats, een liefdadigheidsfeest ten bate van de Heilig Hartparochie.

Kerspel *Kerkgemeente*. De vroegste vermelding van het kerspel Tegelen staat in een document uit het begin van de twaalfde eeuw, dat wordt bewaard in de bibliotheek van de Bollandisten te Brussel. Het kerspel was het grondgebied van de parochie. Vanaf de zestiende eeuw begon men het begrip steeds meer te gebruiken om de bestuurlijke eenheid aan te geven, die vanaf de Franse tijd de burgerlijke gemeente zou gaan vormen.

Kerststal Vanaf Eerste Kerstdag tot en met Maria Lichtmis (2 februari) kan in de cryptekerk van de trappistenabdij Ülingsheide een grote kerststal worden bewonderd. Hier worden bijbelse taferelen uitgebeeld, soms in combinatie met eigentijdse

De Kiët.

thema's. Broeder Eleuthus maakte in het begin van de jaren vijftig voor de eerste maal een grote kerststal, die ook voor niet-kloosterlingen was bedoeld. Het waren klassieke tafereelen met herdertjes en schapen. Rond het midden van de jaren zeventig was het pater Amadeus, die de kerststal verzorgde. De stal kreeg toen een omvang van zo'n 35 vierkante meter. Amadeus bouwde de kerststal tot 1985. Hij combineerde het kerstverhaal met actuele gebeurtenissen. Anderen, waaronder niet-religieuzen, zetten de traditie voort, waarbij de politieke thema's naar de achtergrond verdwenen.

Ketelhuis Hal bij het Missieklooster in Steyl waarin twee reusachtige, met vanillekleurige tegels beklede ketels uit het begin van de jaren vijftig van de twintigste eeuw staan. Naast het ketelhuis bevindt zich een rechthoekige hal met daarin een stoommachine uit 1909, die in 1956 voor het laatst heeft gewerkt. Ook staat er een stoomturbine uit 1956 die tot 1981 in bedrijf is geweest. Met het ketelhuis en de machinehal zorgden de paters generaties lang voor hun eigen energievoorziening. In het ketelhuis, dat in 1952 werd uitgebreid, staat ook een moderne ketel die stroom levert voor de wasserij van het klooster. Het gebouw en de stoommachine vallen onder het industriële erfgoed en zijn een Rijksmonument. Het ketelhuis werd inclusief de stoomketel gerestaureerd door leden van de stichting Stijlvol Steyl.

Kiët, De Café. De keet lag vanaf 1888 in Steyl tegenover het Missiemuseum, op de plek waar sinds 1928 het standbeeld van de Zaaier staat. Achter het café bevond zich de remise van de tram die van Venlo naar Steyl liep. Enkele jaren voor de oprichting van het standbeeld werd de Kiët afgebroken. De exploitanten, de familie Van

Piet Killaars.

Heel, verhuisden hierna naar 't Vaerhoës aan de Veerweg en dreven daar eveneens nog vele jaren een café. **Zie: Tramlijn; Zaaier, De.**

Killaars, Piet Beeldend kunstenaar. Piet Killaars werd op 17 oktober 1922 in Tegelen geboren. Zijn aanleg voor tekenen en boetseren viel al snel op bij de plaatselijke boetseerclub. Vanaf 1939 werkte Killaars bij het keramische bedrijf Russel-Tiglia, waar toen een nieuwe afdeling voor kunstnijverheid was gestart. Ook volgde hij tekenlessen bij Sef Moonen in Venlo. In 1941 meldde hij zich aan bij de Middelbare Kunstnijverheidsschool te Maastricht om een opleiding tot beeldhouwer te volgen bij Charles Vos. Vanaf 1948 studeerde hij in Maastricht aan de Jan van Eyck academie bij de Vlaamse beeldhouwer Oscar Jespers. In 1953 studeerde hij af en bleef nadien in Maastricht wonen. Zijn eerste belangrijke opdracht was het *Gevallenenmonument* (1955) dat aan de Raadhuisstraat werd geplaatst. In de jaren vijftig kreeg Killaars landelijke bekendheid met beelden als *Vaandeldragers* en *Vechtende eenden*. Later ontstonden beelden die waren afgeleid van vruchtvormen, van groei en

ontluiken. Een tweede thema in zijn werk is de beweging als voortgang. In 1989 maakte hij de bronzen portaaldeuren voor de gerestaureerde Sint-Servaasbasiliek in Maastricht, enkele jaren later gevolgd door de bronzen deur van de Sint-Remigiuskerk in Simpelveld. Vanaf toen rijpte bij de kunstenaar het idee om een totaalbeeld te maken waarin de mens en diens af te leggen levensweg centraal staan. In het straatbeeld van Tegelen bevinden zich diverse beelden van zijn hand, zoals *Innercirkel* bij kasteel Holtmühle. **Literatuur: Reijs, J. 'Piet Killaars in beeld' in De Buun jrg. 5 nr. 1 (voorjaar 1997) 35-37.**

Klein Zwitserland Speeluin/natuurspeelpark. Speeluin Klein Zwitserland ligt in een fraaie bosrijke omgeving met veel hoogteverschillen. Het gebied is een voormalige kleigroeve. Een eerste aanzet tot de speeluin werd in 1939 gegeven toen het terrein op initiatief van KAB-voormannen Baan Coopmans en Sjang Geurtjens en wethouder Jean van Leipsig via een werkverschaffingsproject in een wandelpark werd veranderd. Hierna werden de eerste speeltoestellen geplaatst. Een van de eerste attracties was 'de hobbende geit'. Op 28 mei 1939 zegende pastoor E. Keuller de speeluin in. Gaandeweg werd de tuin erg populair en kwamen er zelfs bussen met schoolkinderen uit de regio's Eindhoven en Zuid-Limburg. In de topjaren bedroeg het bezoekersaantal 55.000.

Klein Zwitserland.

Piet Killaars, Innercirkel.

Begin jaren zeventig zette het verval in. Terwijl her en der in het land de eerste pretparken ontstonden, raakte Klein Zwitserland steeds minder in trek. In 1989 verkeerde de speeluin in een deplorabele staat. Er kwamen in dat jaar slechts 12.000 bezoekers en er was een verlies van tienduizend gulden. In 1989 leek het doek te vallen voor de gemeentelijke speeluin. Maar er kwam een ommekeer. Een nieuw stichtingsbestuur stelde zich tot doel van de speeluin een goedlopend bedrijf te maken. Tekorten mochten niet meer op de gemeentebegroting drukken. Spelen in het

groen, géén mechanische speeltoestellen en klantvriendelijkheid werden sleutelbegrippen. Tegelen stak vierhonderdduizend gulden in de wederopbouw. Een vijfjarenplan kwam in 1992 op tafel en met de steun van velen ging het met Klein Zwitserland sindsdien bergopwaarts. De glijbaan maakte plaats voor de grootste glijbuis van Europa: 36 meter. Er verschenen houten klimtorens en er werd een midgetgolfbaan aangelegd met kunststof banen. Vanaf 1991 traden op de zondagmiddag koren, harmonieën, clowns en joekskapellen op. Het bezoekersaantal steeg met sprongen. In 1990 passeerden 50.000 mensen de kassa's, in 1994 waren dat er al 130.000. In april 1995 werd het 'avonturen-speelland', met tunnels, houten torens, kabelbanen, hangbruggen, een vrije-val glijbaan en als blikvanger een 11-meter hoge Tarzanswing, geopend. In 1996 verrees op het hoogste punt een uitkijktoren. Nieuwe attracties werden het labyrint en het Fun Forest klimpark, een outdoor-recreatiepark in de bomen, op een hoogte van 5 tot 15 meter. **Literatuur:** Bongartz, Jo, 'Speelpark Klein Zwitserland: 65 jaar en springlevend' in *Buun* 2006, 200-209.

Kleine Prijs van Tegelen *Wedstrijd voor beginnende bands.* Eind jaren tachtig organiseerde de Culturele Raad Tegelen samen met de Tegelse Muziekschool voor de eerste maal een wedstrijd voor beginnende bands. De prijs werd ingevoerd na de realisering van een popoefenruimte bij de muziekschool. De wedstrijd – met een knipoog naar de Grote Prijs van Nederland – werd sindsdien driemaal gehouden in De Haandert. Deelnemers mochten niet ouder zijn dan 25 jaar en de selectie gebeurde op basis van een ingezonden geluidsopname.

Klein Hetgen Oude benaming voor een terrein bij de watertoren in Tegelen. In dit gebied werden in 1931 de sportvelden van voetbalclub Irene aangelegd. Het gebied werd ook wel aangeduid als Klein Hetje. De naam verwijst vermoedelijk naar volksbuurt 't Hetje in Venlo.

Kleitrappers, De *Vastelaovesgezelschap.* Aanvankelijk waren de Kleitrappers onderdeel van buurtvereniging De Drie Kronen uit de Sint-Josephparochie in Tegelen-noord. Vanaf 1963 organiseerde de groep jaarlijks met carnaval activiteiten in 't Zaelke. In 1993 werd er een zelfstandige vereniging opgericht: v v de Kleitrappers. Als verenigingslokaal deed De Beugelbaan dienst. Het kleine gezelschap

riep geen prins uit, maar een 'prinselijke familie'. In januari 2009 werd de vereniging vanwege een gebrek aan leden opgeheven. **Zie:** *Vastelaovend.*

Kleiwarenfabriek Alfred Russel *Kleiwarenfabriek.* In 1885 kocht ondernemer Alfred Russel van Alfred Canoy een oude 'pannesjop' en enkele ovens, waar al snel de eerste verblendstenen en plavuizen uit roodbakken klei werden gestookt. Na zeven jaren groeide de pannesjop aan de Kaldenkerkerweg uit tot een heuse fabriek met acht ovens. Er werkten toen dertig personen, die jaarlijks zo'n vijfhonderd kubieke meter klei verwerkten. Russel wilde eigenlijk architect worden. Mede om die reden specialiseerde hij zich in de productie van een hoogwaardige kwaliteit sierstenen, waaronder verglaasde en onverglaasde verblendstenen (sierstenen), profielstenen, terracotta ornamenten en plavuizen. Hij haakte in op nieuwe stijlontwikkelingen in de architectuur, met name de Neogotiek en later de Jugendstil, waarbij veel aandacht was voor traceerwerk (versieringen van meetkundige figuren), profielstenen, kleurrijke stenen en ornamenten. De steenproductie in zijn fabrieken nam met sprongen toe: van ongeveer een miljoen stenen rond 1893 naar een verdubbeling twee jaar later in 1895. Russel werd op Wereldtentoonstellingen en bouwtenntoonstellingen voor zijn producten diverse malen bekroond.

In 1922 mondde een loonconflict in de fabriek uit in een staking die circa twee maanden duurde. Rond 1924 droeg Alfred Russel de leiding van het bedrijf over aan zijn zoon Frans en zijn schoonzoon George Goossens. De fabriek groeide gestaag door. In 1935 fuseerde het bedrijf met de Tiglia Stoomfabriek van Kleiwaren, waarna verder werd gewerkt onder de naam Russel-Tiglia. **Zie:** *Canoy-Herkens; Goossens, George; Keramische industrie; Russel-Tiglia; Tiglia.* **Literatuur:** *NV Russel-Tiglia, De geschiedenis der NV Russel-Tiglia Tegelen (Tegelen 1960).*

Kleiwarenindustrie *Zie: Keramische industrie.*

Kleiwinning De Tegelse klei werd ongeveer twee miljoen jaar geleden afgezet in de bochten van de destijds hier meanderende oer-Rijn. De samenstelling van de Tegelse klei is met name geschikt voor het vervaardigen van hoogwaardige producten, zoals dakpannen en hittebestendige stenen voor industriële ovens en schoorstenen. Aanvan-

Kleiwinning.

kelijk werd klei gewonnen tussen de dorpskern en de Maas. In de Waterrieth bijvoorbeeld lagen in de vijftiende eeuw veldbrandovens waar bakstenen werden gebakken. De pottenbakkerijen en dakpannenbedrijfjes lagen vrijwel allemaal in het laaggelegen deel van Tegelen. Nadat in de eerste helft van de negentiende eeuw de belangrijkste kleiputten nabij de dorpskern leeg raakten, verplaatsten de activiteiten zich naar het hoogterras. Daarmee werd tevens de ontwikkeling van Tegelen in oostelijke richting in gang gezet. De klei werd onder meer gestoken bij de Trappistenabdij, op de Jammerdaalse heide en bij Wambach. Men ontboste de vindplaatsen, verwijderde de niet bruikbare bovenlaag en groef gaten. De klei werd daarna – via een aantal plateaus (schavotten) – naar boven gegooid. Dat gebeurde aanvankelijk met speciale schoppen. Vanaf 1935 namen machines (excavateurs) de taak van de kleistekers over. De klei ging vervolgens naar de pannesjop, waar ze in de kleimolen werd gemalen. Het vervoer ging eerst met paardenkar en later met zogenaamde 'kleitremkes', kleine locomotieven die kiepwagentjes voortrokken. Thans vindt het vervoer per vrachtwagen plaats. De kleiwarenfabrikanten mochten lange tijd, tegen een zeer lage vergoeding zoveel klei steken als ze nodig hadden. Rond de laatste eeuwwisseling ontstond echter verzet tegen een verdere afgraving van het hoogterras vanwege de aantasting van natuurwaarden. Die protesten haalden echter weinig uit. **Zie:** *Keramische industrie; Tiglien.*

Kloosterdorp Steyl Enclave met een groot aantal neogotische kloostergebouwen, -tuinen, werkplaatsen, een machinehal met ketelhuis, een voormalige drukkerij en een watertoren. Het kloosterdorp Steyl ontstond aan het einde van de negentiende eeuw, toen Duitse religieuzen vanwege de 'Kulturkampf' hun heil over de grens zochten. Het gebied werd bij de fusie met de gemeente Venlo in 2000 aangeduid als een 'kroonjuweel' van de voormalige gemeente Tegelen. Het is een unieke enclave van katholiek cultureel erfgoed en belangrijke spirituele, culturele, monumentale en landschappelijke waarden. Vandaar ook dat dit deel van Steyl in 2008 werd aangewezen als beschermd dorpsgezicht. **Literatuur:** *Derkx, Sef, Een wandeling door het kloosterdorp Steyl (Steyl 2002).*

Kloosters *Zie: Klooster Trappisten Cisterciënzer; Klooster van de Dienaressen van de Heilige Geest; Klooster van de Dienaressen van de Heilige Geest van de Altijddurende Aanbidding; Klooster van de Zusters Augustinessen; Klooster van de Zusters Benedictinessen van het Heilig Sacrament; Klooster van de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid; Klooster van de Zusters van Onze Lieve Vrouw; Missiehuis Sint-Michaël; Sint-Gregorklooster.*

Klooster Trappisten Cisterciënzer De paters Trappisten van Westmalle bij Antwerpen zochten eind negentiende eeuw een toevluchtsoord uit angst om door antiklerikalen, die in België steeds

meer macht kregen, uit het land verdreven te worden. In april 1884 werd daartoe de Ülingshoeve met veertien hectare grond aangekocht. Op 3 juni arriveerden de eerste vier bewoners. Een kamer werd ingericht als bidhuis en langzaam groeide het aantal kloosterlingen. Alles was nog primitief en de broeders leefden voornamelijk van aalmoezen. Eerste overste was pater dom Placidus van Beurden. In 1888 werd gestart met de bouw van een klooster naar een ontwerp van de Tegelse architect Caspar Franssen. Drie jaar later kwam een brouwerij gereed, die tot 1947 trappistenbier produceerde. Ook bottelden de broeders (mis-)wijn, die in vaten uit Zuid-Europa naar Tegelen werd aangevoerd. Vooral de miswijn van het 'Monasterium de Trappa Tegelse' werd beroemd, evenals de 'Trappistine likeur La Trappe'. In 1892 werd de eerste kloostervleugel gebouwd en in 1894 verzezen vleugels langs de oost- en de noordkant. Na de Eerste Wereldoorlog werd gestart met de bouw van een kloosterkerk met een crypte. Die kerk werd op 21 juni 1928 ingewijd. De kerk was gebouwd naar een ontwerp van de Venlose architect Frans Stoks en broeder Adelbertus Koevoet. Het werd een traditionalistische abdijkerk met invloeden van het Expressionisme en de Art Deco. Aan de westzijde van de kerk werd een vierkanten toren geplaatst. De priorij werd op

Klooster Trappisten Cisterciënzer.

18 september 1933 tot abdij verheven. Aloysius van de Laar werd de eerste abt. Op 21 april 1943 kreeg het convent een zware klap te verwerken toen bij een brand drie vleugels en de boerderijgebouwen werden verwoest. In de winter 1944-1945 werden ook de andere gebouwen door granaatvuur beschadigd. Onder leiding van architect Jan Strik uit Mill werd na de oorlog aan de wederopbouw begonnen. Op 20 augustus 1948 kon het nieuwe kloostercomplex worden ingezegend. Het aantal kloosterlingen liep na de Tweede Wereldoorlog echter snel achteruit. Waren er in de oorlogsjaren nog zo'n honderd geestelijken, in 1952 was dat aantal geslonken tot 71 en die daling zette door. Toen er in 2002 nog maar vijf broeders waren, fuseerde de kloostergemeenschap met de Trappistenabdij Lilbosch in Echt. Hierna werd het poortgebouw en een aangrenzende boerderij omgebouwd tot een klein klooster als uithof (buitenpost) van Echt. In het oorspronkelijke klooster vestigde zich aanvankelijk een Duitse lekgemeenschap, die mensen met een psychische stoornis opving. In 2007 werden de leeggekomen kloostergebouwen verkocht aan een katholieke stichting waarna hulporganisatie Emmaus er een opvanghuis van maakte voor dak- en thuislozen. De stichting kocht niet het hele complex, want de crypte bleef eigendom van de Trappisten die hier nog een museum hebben. **Zie: Ülingshoeve; Wijnstekerij; Trappistenbier.** **Literatuur:** Beelen, W., R.H.M. Denessen, A. Götggens, A.J.G.J. Rüsing, *Ülingsheide: Cultuurhistorische inventarisatie Trappistenabdij Ülingsheide Tegelen gemeente Venlo (Roermond 2004)*; Rongen, Hieronymus, *Monnikenleven in woord en beeld. Gedenkboek van het gouden jubilé van de Cisterciënser Abdij Tegelen 1884-1934 (Tegelen 1934).*

Klooster van de Dienaressen van de Heilige Geest *Klooster.* In 1901 startte de bouw van een klooster 'in de berg' voor de in 1896 gestichte orde van de Dienaressen van de Heilige Geest. Het klooster aan de huidige Zustersstraat werd gebouwd volgens een neogotisch ontwerp van pater Beckert. Opmerkelijk is de symmetrische plattegrond, die de vorm heeft van een (symbolische) duif. In 1904 namen de zusters hun intrek in het 'Herz Jesu Kloster', ofwel het Klooster van het Heilig Hart. Het klooster was gebouwd voor zo'n 650 bewoonsters (zusters, retraitsgangers en gasten). Na 1912 werd het Heilig-Hartklooster sterk uitgebreid. Vanaf de jaren vijftig van de vorige eeuw deed het dienst als rusthuis voor bejaarde

Klooster van de Dienaressen van de Heilige Geest van de Altijdurende Aanbidding

geestelijken. Vóór de komst van de Erkenkamp bood het klooster ook enkele jaren onderdak aan lokale bejaarden. In 2008 waren dat er nog zo'n twintig. De laatste jaren ontwikkelde het klooster zich meer tot een spiritueel centrum waar mensen geestelijk kunnen bijtanken. **Zie: Congregatie van de Dienaressen van de Heilige Geest.**

Klooster van de Dienaressen van de Heilige Geest van de Altijdurende Aanbidding

Klooster. In 1914 betrokken de zusters van de Dienaressen van de Heilige Geest van de Altijdurende Aanbidding hun nieuw gebouwde Heilige Geestklooster in het Maasveld. Het geheel ommuurde klooster, ontworpen door architect Prill, bestaat uit vier vleugels met een binnenterrein. In de tuin liggen kruiswegstaties en een Lourdesgrot. De begraafplaats van het slotklooster bevindt zich aan de overzijde van de Kloosterstraat en is via een tunneltje bereikbaar. **Zie: Congregatie van de Dienaressen van de Heilige Geest van de Altijdurende Aanbidding.**

Klooster van de paters van het Goddelijk Woord **Zie: Missiehuis Sint-Michaël.**

Klooster van de Zusters Augustinessen

Klooster. In 1875 kochten uit het Duitse Essen afkomstige zusters Augustinessen in Steyl een wijnkoperhuis met stallen aan de Sint-Michaëlstraat van de weduwe van de wijnhandelaar Mathias Moubis-De Rijk. Zij lieten het huis daarna verbouwen tot een pension voor welgestelde Duitse kinderen. Dat pension kreeg de naam Notre Dame.

Toen de zusters in 1890 naar Essen terugkeerden, kocht Arnoldus Janssen het gebouw. Hij breidde het uit met een zijvleugel en een kerk en gaf het als Sint-Gregorklooster aan de zusters Dienaressen van de Heilige Geest, die er tot 1904 bleven. Thans is in het klooster onder meer het missiemuseum ondergebracht. **Zie: Sint-Gregorklooster.**

Klooster van de Zusters Benedictinessen van het Heilig Sacrament *Klooster.*

Dit oudste vrouwenklooster aan de Van Wevelickhovenstraat in Tegelen staat bekend als Oude Munt. De zusters Benedictijnen kwamen uit Viersen, waar ze in 1875 vanwege de Kulturkampf moesten vluchten. In Tegelen kochten zij De Munt met bijbehorende kasteelboerderij. Het landgoed werd hierna verbouwd en vergroot tot de priorij Nazareth. **Zie: Congregatie van de Zusters Benedictinessen van het Heilig Sacrament; Munt, De.**

Klooster van de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid *Klooster.*

Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid kochten in 1876 het huis van de weduwe Leopold Moubis-de Rijk aan de tegenwoordige Waterloostraat, dat vóór 1860 was gebouwd. De paardenstallen werden omgebouwd tot kapel en in de wagenremise kwamen leslokalen. De zusters waren afkomstig uit Münster en vanwege de Kulturkampf uit Pruisen gevlucht. Aan de achterzijde van het gepleisterde achttiende-eeuwse landhuis verrees omstreeks 1886 een kloosterhuis met een grote kapel, dat zij de naam Sint-Josephklooster gaven. In 1901 werd het complex uitgebreid met een kapel en een kostschool

Klooster van de Zusters Benedictinessen van het Heilig Sacrament.

waarin diverse vormen van onderwijs werden gegeven. Zo was er een kweekschool, een mulo en een huishoudschool. Het complex werd gebouwd naar plannen van architect Caspar Franssen. Het gebied tussen Maashoek, Aalsbeek en Waterloostraat groeide zo uit tot een gedeeltelijk ommuurd kloostercomplex met een begraafplaats en een fraaie siertuin.

Tot 1965 was het Sint-Josephklooster provinciaal moederhuis en noviciaat. In 1963 verhuisden de eerste zusters naar het nieuwe klooster De Wylderbeek in Venlo, gebouwd naar een ontwerp van architect Jean Huysmans.

Een deel van het Sint-Josephklooster in Steyl werd hierna tussen 1969 en 1994 gebruikt als bejaardenoord voor religieuzen. Het complex werd in augustus 1994 door de congregatie verkocht waarna het werd verbouwd tot een particulier wooncomplex. In 1903 stichtten Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid aan de Kerkstraat in Tegelen een tweede Sint-Josephklooster. Aan de Kerkstraat kwam in 1916 een meisjesschool, de Vincentiusschool, gevolgd door een ulo (1938) en een huishoudschool (1950). In 1986 werd dit Sint-Josephklooster gesloopt om plaats te maken voor winkels en appartementen.

De zusters bouwden in 1932 in Tegelen een derde klooster: het Sint-Annaklooster aan de Sint-Annastraat, dat in 1933 werd ingezegend. Dit klooster werd in 1989 provinciaal na de verkoop van het klooster Wylderbeek. **Zie: Congregatie van de Zusters van het Goddelijk Woord; Park Waterloo.**

Klooster van de Zusters van Onze Lieve Vrouw

Klooster. In 1889 kochten Zusters van Onze Lieve Vrouw (een congregatie voor onderwijs en opvoeding) in Tegelen aan de Venloseweg het landhuis de Nieuwe Munt van de Venlose familie De Lom de Berg. Op de plaats van dit huis werd in 1893 een nieuwe neogotische kapel en eetzaal gebouwd. Een tijdlang was er bij het klooster een kweekschool voor Duitse onderwijzeressen en een pensionaat voor schipperskinderen, waarvoor men in 1901 twee vleugels bouwde. In 1906 volgde de bouw van een refter en een zusterhuis. Begin 2000 verkochten de zusters grond op het terrein van de Nieuwe Munt aan Antares Woonservice. Hierna verrees in de kloostertuin een nieuw klooster, naar een ontwerp van architect Han Westelaken. Op 9 januari 2002 opende dit multifunctionele klooster Sint-Julia haar poorten, waarna de zusters van de Munt er hun intrek in namen. Het U-vormige klooster herbergt in elke poot 36 identieke woonunits en een kapel met gebrandschilderde ramen. Aanvankelijk werd het gebouw alleen gebruikt voor de eigen congregatie, maar op termijn wordt het een verzorgingstehuis voor leken. Het 'oude' klooster de Nieuwe Munt werd in 2003 gesloopt. **Zie: Congregatie van de Zusters van Onze Lieve Vrouw; Munt, De.**

Kniénspiép Oude volksnaam voor de Koningsstraat. De naam verwijst naar een smalle straat of naar de aanwezigheid van een kinderrijk gezin.

Klooster van de Zusters van Onze Lieve Vrouw.

Koekoek, De Gebied rond het voormalige kerkhof bij de Sint-Martinuskerk.

Kolster, Piet *Schrijver/journalist.* Piet Kolster werd op 7 november 1918 in Utrecht geboren. Hij kwam in 1948 naar Tegelen nadat zijn werkgever de keramische fabriek Frankton had gekocht. Vanaf 1950 werkte hij in de avonduren als sportverslaggever voor de *Tegelse Courant* en vanaf 1975 tot in 1993 werkte hij er als correspondent/redacteur. In totaal schreef hij een kleine vierduizend artikelen. Piet Kolster had ook eigen radioprogramma's. Aanvankelijk was hij te horen bij de SLOT en later bij de Stadsomroep Venlo. Verder schreef hij talloze jubileumgidsen voor Tegelse verenigingen. Piet Kolster was een zeer actief man met een brede interesse, wat onder meer bleek uit het feit dat hij in 1990 een landelijke vereniging voor liefhebbers van 78-toerenplaten oprichtte. In 1993 werd Kolster, die bestuurslid was van diverse Tegelse verenigingen, onderscheiden met de legpenning van de gemeente Tegelen. Het jaar daarvoor ontving hij de Pannekletser van carnavalsvereniging De Beerpiép. Piet Kolster overleed op 21 juni 2001. Vanaf 2002 ontvangt de winnaar van de Tegelse liedjesmatinee een naar Kolster vernoemde wisseltrofee. De prijs wordt uitgereikt namens de Samenwerkende Tegelse Vastelaovesgezelsjappe.

Komplan *Stedenbouwkundig plan voor de sanering van de bebouwde kom van Tegelen.* Het komplan werd in 1962 door de Tegelse gemeenteraad goedgekeurd.

Veel oude woningen en bedrijfsgebouwen werden hierna afgebroken om plaats te maken voor nieuwbouw en bredere wegen. Door de stedenbouwkundige ingreep werd het aanzien van de dorpskern sterk aangetast. Zo verdwenen in de jaren zeventig aan de Grotestraat, de Kerkstraat en rond het Wilhelminaplein historische panden als het Witte Huis, het Scala Theater/Studio B, Het Wapen van Tegelen, café-restaurant Wilhelmina (later de Tegel genoemd), het pand Steeghs, het pand Thissen en vele andere panden uit de achttiende en negentiende eeuw. De grond waarvoorheen het Witte Huis en de bioscoop (later Studio B) stonden, werd bij het plein getrokken. **Zie: Centrumplan. Literatuur: Wilma Vastgoed BV, Komplan Tegelen (s.l. 1973).**

Koorklas *Kamerkoor.* De Koorklas ontstond in 1977 met een cursus koorscholing aan de Tegelse muziekschool. Eerste dirigent was Jan Egberink, in 1987 opgevolgd door Ben Benders. Hoogtepunten van het koor waren een optreden tijdens de landelijke slotmanifestatie van muziekschoolensembles in Den Haag en een optreden in het Amsterdamse Concertgebouw, dat via de radio en de televisie werd uitgezonden. Het koor, dat voornamelijk klassieke koormuziek ten gehore brengt, telt in 2009 zo'n zestien leden.

Koramic *Zie: Wienerberger.*

Koren *Zie: Zangkoren.*

Kranenbreukershuis.

Kranenbreukershuis Monumentaal huis. Het Kranenbreukershuis aan de Hoekstraat is het oudst bewaarde pottenbakkershuis in Tegelen. De kern van het boerderijachtig pand werd gebouwd in 1767 en deed dienst als brouwerij, wellicht in combinatie met een herberg. Het was van oorsprong een groot, rechthoekig éénlaags gebouw met een zadeldak. De eerste bewoners waren de echtelieden Houba-Cruysberg. In het pand was tussen 1829 en 1877 de pottenbakkerswerkplaats van Godfried Krambrucher. Op een van de muren bevindt zich een wit kruis tegen onheil. In later jaren deed het huis dienst als sigarenmagazijn en woonhuis, waarna het leeg kwam te staan en langzaam verviel. Tegen het oorspronkelijk hallenhuis werd omstreeks 1790 een nieuw voorhuis opgetrokken. **Literatuur:** Denessen, R.H.M., J.A. van der Hoeve, B.J.M. Klück, *Kranenbreukershuis: Bouw- en cultuurhistorisch onderzoek Hoekstraat 6-10 Tegelen, gemeente Venlo* (Roermond/Utrecht 2003).

Krekelsberg *Wijk*. Oude naam voor de omgeving van de huidige Industriestraat. De naam verwijst naar de aanwezigheid van krekels in het gebied.

Kreykamp, familie *Familie van tabaksmakers*. De uit Xanten afkomstige Bart Craycamp (Kreykamp) vestigde zich tegen het einde van de achttiende eeuw in Steyl. Hier trouwde hij met een Tegels meisje. Een van hun kinderen, Andreas, werd de grondlegger van een tabaksbedrijf dat in enkele generaties van de Kreykamps een kapitaalkrachtige ondernemersfamilie maakte. Andreas Kreykamp was aanvankelijk tabakskoopman. In 1838 staakte hij zijn handelsactiviteiten en schakelde over op het vervaardigen van kerftabak (pijptabak). Hiermee werd Kreykamp de grondlegger van de Tegelse tabaksindustrie. Zijn fabriekje aan de Maasstraat produceerde onder het merk De Zonnestrallen. In 1860 kocht hij de oude Steyler kapel, die hij bij zijn fabriek inlijfde. Kreykamp zorgde in 1881 voor een Tegelse primeur: de stoommachine. In die tijd werkten er bij het bedrijf dertien arbeiders. Het ging de Kreykamps voor de wind. In 1905 lieten zij aan de Sint-Michaëlstraat drie grote villa's bouwen. In 1920 werd een nieuwe tabaksfabriek gebouwd. Twee jaar later werkten er 22 man. Tijdens de Tweede Wereldoorlog legden de Kreykamps eigen tabaksplantages aan in Tege-

len met zogenoemde amateur-tabak. Andreas was inmiddels opgevolgd door zijn zonen Sef en Frans. Sef had een groothandel in sigaren en sigaretten. Hij voerde twee eigen merken. Het duurste merk heette KNVB, genoemd naar de voetbalbond. Het goedkopere merk heette Couvette. Na de oorlog kende het tabaksbedrijf een zeer snelle neergang. In 1960 werd de fabriek gesloten. Daarmee kwam er een einde aan het Kreykamp-tabaksimperium. **Zie:** Tabaksindustrie; Villa Elise. **Literatuur:** Rambout, J., 'Villa Elise en de familie Kreykamp in Steyl' in *De Buun* jrg. 1 nr. 3 (aug. 1993) 8-10.

Kruis *Gehucht*. Tot ver in de negentiende eeuw was Kruis de aanduiding voor een gehucht ten zuiden van de dorpskom. Sinds 1866 ligt hier de Spoorstraat. Het gehucht dankte zijn naam aan de aanwezigheid van een hagelkruis of aan de kruising van wegen. **Zie:** Kruiserhof.

Kruiserbeek *Zie:* Peskesbeek.

Kruiserhof *Boerderij in Overtegeleen*. De Kruiserhof bestond al in de zestiende eeuw ('an gen Crüts'). Zij lag op de kruising waar vier oude wegen van noord naar zuid en van oost naar west elkaar kruisten. De boerderij werd in 1860 door een herenhuis vervangen. Bij de boerderij stond een kruis en een Mariakapelletje. **Zie:** Wegkruisen.

Kuijpers, Pieter *Regisseur/producent*. Pieter Kuijpers werd op 30 juli 1968 in Tegelen geboren. Hij is de zoon van schrijfster Mariet Verbong en de neef van regisseur Ben Verbong. Op 19-jarige leeftijd verruilde hij zijn studie biologie voor een opleiding Theaterwetenschappen. Na het voltooien van zijn opleiding schreef Kuijpers scenario's voor onder meer de tv-serie *Kats en Co*. Daarna begon hij als regisseur van tv-producties. Hij maakte kinderprogramma's als *Kesjup* en *Zigzag*. In 1995 maakte hij zijn eerste film: *Darkling*. Acht jaar later verscheen zijn echte debuutfilm *Van God los*. Hierna volgden: *De ordening* (2003), *Off Screen* (2005), *De Griezelsbus* (2005), *Dennis P.* (2007) en *TBS* (2008). Daarnaast produceerde Kuijpers films als: *Elvis lives!*, *Staatsgevaarlijk*, *Opruiming*, *Monumentenoorlog*, *Zomerdag*, *VPRO Lola Landje*, *Kinkerstraat* en *Divina Gloria*. Kuijpers is in zijn films op zoek naar de drijfveren van gewone mensen om ongewone dingen doen. Voor zijn debuutfilm *Van God los* ontving hij een Gouden Kalf, terwijl *TBS* in 2008 op het Filmfestival van Philadelphia de prijs voor 'Beste Film' won. **Literatuur:** Meusen, Twan, 'Pieter Kuijpers zoekt de emotionele waarheid' in *Buun* 2007, 140-144.

Kuiters, De *Beugelvereniging*. De Kuiters werd opgericht op 1 september 1933 bij café Driessen aan het kerkhof. De vereniging speelde 68 jaar bij café De Beugelbaan aan de Kerkhoflaan. Nadat deze baan door de Nederlandse Beugelbond werd afgekeurd, moesten de Tegelenaren ruim twee jaar in Belfeld, Baarlo en Kessel beugelen. De Kuiters wonnen in het seizoen 1935-1936 het eerste bondsconcours. Het eerste team werd in 1968 voor de vierde maal in zijn bestaan kampioen. In 1987 werden de Kuiters Nederlands bekerkampioen en twee jaar later internationaal bekerwinnaar. Begin jaren negentig zetten de Tegelse beugelaars een flinke stap terug van de hoofdklasse naar de derde klasse. Een degradatie die deels werd veroorzaakt door onenigheid en het vertrek van enkele kernspelers. Daarna ging het weer bergopwaarts, wat in 1997 resulteerde in een promotie naar de hoofdklasse. In 2001 werd de vereniging in deze klasse landskampioen van de Nederlandse Beugel Bond met het jongste hoofdklassenteam ooit. Er werd toen nog op tapijt gespeeld. Omdat de baan van De Beugelbaan een tapijten bovenlaag had en de Nederlandse Beugelbond het spelen op een dergelijke vloer niet meer toestond, moest worden uitgeweken naar banen van zusterverenigingen in de omgeving. Hierna betrok de vereniging in 2003 een verbouwde fietsenstalling aan de Sint-Vincentiusstraat. In het hierop volgende jaar werd in die accommodatie het Nederlands kampioenschap beugelen in alle klassen georganiseerd. Diverse teams behaalden in de periode 2004-2007 in hun klasse het kampioenschap. Het succesvolste seizoen was 2006-2007 waarin het eerste team landskampioen werd in de hoofdklasse van de Nederlandse Beugel Bond en het tweede team de beker won van de eerste en de hoofdklasse. Ook in het seizoen 2007-2008 werd het eerste team van de Kuiters nationaal kampioen in de hoogste klasse. In het seizoen 2008-2009 speelt De Kuiters met twee teams in de hoofdklasse. De naam Kuiters is afgeleid van 'kuiten' wat in het Tegels dialect 'stoeien' betekent. **Zie:** Beugelen.

Kwartetvereniging Animo *Zie:* Animo.

Kunst Keramisch Centrum Het Kunst Keramisch Centrum is sinds 1980 gevestigd in de tiendschuur bij kasteel de Holtmühle. Het centrum staat open voor iedereen die met klei beeldend bezig wil zijn. In het centrum worden niet alleen cursussen gegeven, maar ook keramische kunstvoorwerpen gemaakt. Het centrum is voortgekomen uit het atelier van Tegula en startte onder leiding van Theo van Rens en Jan Aarts aan de Steenweg. **Zie:** Tiendschuur.

Kurstjens, Jos *Dakpannenfabriek*. In 1870 richtte Jan Willem Kurstjens langs de Stationsstraat een pannesjop op. In deze fabriek waren in 1873 vier ovens in bedrijf en er werkten toen tien arbeiders. Het bedrijf ontwikkelde zich hierna voorspoedig. Na de dood van de oprichter in 1882 kwam de fabriek in handen van zijn zoon Jos. Deze nam twee andere Tegelse bedrijven (Bruls en Simons) over en verplaatste zijn zaak in 1919 naar de tegenwoordige Nassaustraat, waar hij overschakelde op de massaproductie van dakpannen. In 1926 zette Jozeph Hubert de fabriek voort in de firma NV Jos. Kurstjens Dakpannenfabrieken. De kleiwinning werd ondergebracht in een NV Landexploitatie Maatschappij de Bovenste Houtmolen. De in 1918 overgenomen ijzergieterij De Globe werd onderdeel van NV Jos Kurstjens Industrie en Handelsmaatschappij. De directie van de dakpannenfabriek bleef generaties lang in handen van de familie Kurstjens. In 1968 vernietigde een grote brand een groot deel van de gebouwen. Het jaar daarop kwam op dezelfde plek een volledig nieuwe en geautomatiseerde dakpannenfabriek in bedrijf met een jaarcapaciteit van zes miljoen pannen. Het aantal medewerkers bedroeg toen 65. In 1992 nam Koramic het bedrijf, dat ondertussen de naam Jos Kurstjens Dakpannen- en Kleiwarenfabrieken BV aangenomen had, over. Enige jaren later werd de oven verlengd en liep de productie op tot negen miljoen stuks. Maar de vraag liep zo sterk op, dat men in 2001 een nieuwe fabriek in werking stelde, waardoor de capaciteit verdubbelde. De nieuwe fabriek is gelegen aan de Trappistenweg, op het voormalige Teeuwen-terrein, en biedt werk aan negentig personen. **Zie: Globe, De. Literatuur: Driessen, Th. en J. Th. A. Bartels, *De familie Bourgonje genaamd Kurstjens te Tegelen en omgeving* (Tegelen 1968); Teeuwen, P.J.M., *Uit aarde geschapen : aspecten van bedrijfsbeleid in de keramische nijverheid binnen het oude industriegebied van Noord-Limburg 1815-1965* (Leeuwarden 1991).**

Kurstjens, Peter *Keramist en schilder*. Peter Kurstjens werd op 29 juni 1923 in Tegelen geboren. Vanaf zijn twaalfde werkte hij in zijn vrije tijd bij pottenbakker Joep Felder. Zijn opleiding volgde hij – met een onderbreking in de Tweede Wereldoorlog – aan de Academie voor Beeldende Kunsten in Maastricht. In 1952 keerde hij terug naar Tegelen. Hij werkte bij Van der Grinten, een fabriek voor technisch porselein, en ontwikkelde via zijn oude contacten met Felder porseleinen koppen voor

zendmasten. Hierna werkte Kurstjens korte tijd in Milsbeek bij De Olde Kruyk en daarna in Bommel, Brussel, Ravenstein en opnieuw in Milsbeek, waar hij in 1956 het bedrijf van zijn oude werkgever overnam. Hier zette hij tot 1980 de bestaande lijn van beschilderd keramiek voort, maar voegde er ook nieuwe elementen aan toe. Naast het commercieel werk voor De Olde Kruyk maakte Kurstjens vrij keramisch werk en schilderde hij.

Kurstjens, Willem *Dichter/schrijver*. Willem Kurstjens werd op 13 mei 1952 in Tegelen geboren. Na zijn middelbare schoolopleiding studeerde hij enige tijd Nederlands en sociologie in Groningen. Hij brak zijn studie af, ging reizen, werkte via een uitzendbureau en pakte uiteindelijk zijn studie weer op. Kurstjens studeerde MO-Frans en rondde in 1987 een studie Nederlands af, waarna hij als vertaler werkte. Vanaf 1981 is hij werkzaam in het onderwijs. Willem Kurstjens maakte enkele films, schreef gedichten, boeken en toneelstukken. Zijn debuut als prozaschrijver maakte hij in 2001 met de novelle *Desafinado*. Gedichten publiceerde hij al vanaf zijn middelbare schooltijd. Van 1994 tot 1998 was hij in Tegelen actief als raadslid voor D'66. Hij schreef en regisseerde de toneelstukken *Nen Echte Venlo-naer* (2000), *De Furie van Venlo* (2001), *Lookalike* (2001), *De Versjrumpling* (2003), *Het Bad* (2004), *De Múurkes* (2006) en *De schaduwvanger* (2008). Daarnaast publiceerde hij de non-fictieboeken *Tussen droom en daad. Vier historische portretten* (2004), *Tegelen in de jaren dertig* (2005), *Tegelen tijdens de Tweede Wereldoorlog* (2005). In 2008 kwam zijn

Willem Kurstjens.

De Langsten Daag

bundel *Oog voor Steyl* uit met gedichten bij foto's van Jacques Peeters.

Zie: Culturele Raad Tegelen; Keméliemaekers; Peeters, Jacques. Literatuur: Gorissen, Adri, 'De omweg van Willem Kurstjens' in *Buun* 2005, 270-279.

Landweer Loopgraaf die bescherming moest bieden en die oorspronkelijk bij een Romeins kamp hoorde op de Oelesheide. **Zie: Vindelse dijk.**

Langsten Daag, De Volksfeest. De Langsten Daag was een driedaags water- en muziekfestijn dat in het weekend rond de zomerwende werd georganiseerd. De Langsten Daag werd in 1987 voor de eerste maal georganiseerd op en nabij de grote vijver van kasteel de Holtmühle. Naast het traditioneel Basjeppen (een Tegelse versie van het Friese fierljeppen, waarbij met een polsstok over een sloot moet worden gesprongen) waren er afwisselende muzikale optredens. Ook de recordpogingen, zoals 't Langste Zjwaegelke (lucifer) en het Zjwanekke (waarbij deelnemers hangende aan een lange stalen katrol kunststof zwanen moesten toucheren), waren legendarisch. De netto-opbrengst van het festijn werd jaarlijks toegekend aan een of meerdere sociale/of culturele doelen binnen de Tegelse gemeenschap. In 2002 ging De Langsten Daag na zestien afleveringen ter ziele.

Laumans, Gebroeders *Pannenfabriek*. Johannes Jacobus Laumans startte in 1835 een pannembakkerij aan de huidige Industriestraat. Na zijn dood in 1836 hertrouwde zijn weduwe met Peter Benders. Deze zette het bedrijf voort onder de naam Benders. In 1864 overleed Peter Benders en kwam de leiding van de fabriek in handen van twee zonen uit het eerste huwelijk van de weduwe Benders: Caspar en Quirinus. De fabriek werd daarna voortgezet onder de naam Laumans. Uit Frankrijk werd toen een sledepers geïmporteerd, een primeur voor Nederland. In 1880 kwam de machinale productie op gang dank zij de revolverpers. Omdat in 1885 de accijns op machinale dakpannen omhoog ging, werd er door de firma Teeuwen en de firma Laumans gezamenlijk een pannenfabriek opgericht in Kaldenkerken en zo ontstond de Firma Gebr. Teeuwen & Laumans. De producten werden onder de naam Teeuwen-Laumans en ook onder de naam Laumans-Teeuwen verkocht. Vanaf 1889 leverden beiden weer onder eigen naam en zo ontstonden de firma's Gebr. Teeuwen en Gebr. Laumans. In 1896 bouwde Laumans een fabriek in Bracht. Na het overlijden van Quirinus Laumans in 1900 werd het bedrijf voortgezet door zijn zonen Caspar en Stephan en hun oom Caspar. Die laatste trad in 1915 uit. Op de huidige locatie aan de Steenweg werd in 1921 de eerste ringoven gebouwd. Negen jaar later kwam daar een tweede bij. Vijf jaar later werd in Duitsland een fabriek in Brügggen aangekocht (voorheen Beeren) en in 1929 kocht Stephan

Pannefabriek Laumans.

in Bracht Tonwerke Ideal. Tot 1927 werd er als één bedrijf gewerkt, daarna deelden Stephan en Caspar de bedrijven op. Stephan kreeg de fabrieken in Bracht en Brüggem en Caspar de fabrieken in Tegelen en Kaldenkerken (Firma Caspar Laumans). In 1939 namen de drie zonen van Caspar – Lambert, Piet en Albert – de zaak van de gezamenlijke erven over als firma. In 1968 werd die firma omgezet in een NV en in 1972 in een BV. De drie broers maakten naam door in 1947 de eerste tunneloven voor dakpannen in Nederland in bedrijf te nemen, evenals moderne persen aan te sluiten op elevatoren om daarna de pannen kunstmatig in droogkamers te drogen. In 1964 werd een nieuwe fabriek gebouwd op de hoek van de Steenweg en de Tichlouwstraat. Laumans bleef een familiebedrijf. Vanaf de jaren zestig vormde een vijfde generatie de directie met Karel (1968-1990), Jos (1977-1990) en Ab Laumans (1979-1990). In 1970 brandde de oudste ringoven af, waarna twee jaar later weer een complete nieuwe fabriek werd gebouwd, bestaande uit een kleikelder, een nieuwe geautomatiseerde perserij en een automatische drogerij. Op de plaats van de oudste ringoven werd in 1978 een nieuwe computergestuurde staltonfabriek in bedrijf genomen en in 1986 werden de twee kleine

tunnelovens uit de jaren veertig en vijftig vervangen door één grote staalmanteloven. Dit was een wereldprimeur. In 1990 werd het bedrijf verkocht aan het Engelse Redland PLC en maakte de productielocatie Tegelen voortaan deel uit van KDN (KleiDakpannen Nederland). Zeven jaar later werd het bedrijf doorverkocht aan het Franse Lafarge en in 2007 kwam het in handen van PAI (Paribas Affaires Industrielles) waarna er verder werd gewerkt onder de naam Monier. **Literatuur:** Teeuwen, P.J.M., *Uit aarde geschapen: aspecten van bedrijfsbeleid in de keramische nijverheid binnen het oude industriegebied van Noord-Limburg 1815-1965* (Leeuwarden 1991).

Leemhorst, De *Gehucht op de grens met Belfeld*. Het gehucht dankt zijn naam aan de aanwezigheid van leem. Omstreeks 1918 werd in dit gebied gestart met bruinkoolwinning, waarna er een grote waterplas overbleef. Het terrein was eigendom van de gebroeders Van Basten Batenburg. Vanaf het begin werd er in de groeve door zo'n honderd arbeiders met de schop bruinkool gestoken. Die bruinkool werd afgevoerd in bakkenwagens, getrokken door een tremke of locomotief, naar de nabijgelegen steenfabrieken, waar ze met behulp

van steenpersen tot briketten werd verwerkt. De winning van bruinkool bleek na enkele jaren echter geen succes, zodat NV Leemhorst in 1920 haar activiteiten moest staken. De plas werd hierna door de vrijwillige reddingsbrigade aangepast, om als zwembad dienst te doen. De waterplas raakte na de Tweede Wereldoorlog in verval en werd gedempt. Vanaf 1964 was het gebied onderdeel van sportveldencomplex De Snelle Sprong.

Leenders, Jean *Radiopionier*. Jean Leenders werd op 28 juni 1887 in Steyl geboren. Hij studeerde in Rolduc en werkte daarna aanvankelijk als boom- en rozenkweker in het bedrijf van zijn vader (Andreas Leenders) en zijn oom. Dat gebeurde vanaf 1910 in een dependance van de Gebr. Leenders in Kaldenkerken. Later startte Jean een zelfstandig bedrijf in Baarlo, dat hij in de jaren dertig verkocht. Jean voelde echter meer voor de techniek dan voor de kwekerijwereld. Van daar dat hij in de jaren twintig begon met het opzetten van draadloze telegrafie. Dat gebeurde in zijn ouderlijke woning villa Rozenhof aan de Maasstraat in Steyl. In 1919 startte

Jean Leenders.

Leenders hier met de verkoop van radio- en telegrafie-onderdelen. Op een terrein naast Rozenhof werd rond 1927 een atelier gebouwd, waar onder meer honingraatspoelen werden gemaakt. De verkoop liep goed en Leenders mocht zelfs aan Philips leveren. Toen er echter steeds meer kant-en-klare radio's in de handel kwamen, werden honingraatspoelen overbodig. Leenders zag zich daarom genoodzaakt zijn fabriekje na vijftien jaar te sluiten.

Hij verzette hierna de bakens en zette samen met Emile Steyns uit Venlo een draadomroep op poten, zowel in Venlo als in Tegelen. Abonnees konden speciale luidsprekertjes kopen of huren, waarmee ze via een kabel de uitzendingen konden ontvangen. Meer dan driehonderd Tegelse huizen hadden op een gegeven moment een dergelijke luidspreker in huis. Op 12 oktober 1933 overleed Jean Leenders in Bad Honnef. De exploitatie van de draadomroep werd hierna door zijn vrouw overgenomen. De radiocentrale was lange tijd bij Leenders in de huiskamer. Rondom een microfoon stonden drie forse radio's en drie lampenversterkers. De centrale was zestien uur per dag in touw. Uitzendingen werden uit de lucht geplukt en via de vrije kabel doorgegeven. 's Avonds van

zeven tot acht werd een verzoekplatenprogramma verzorgd. In de Tweede Wereldoorlog kwam er een einde aan de uitzendingen. Jean Leenders kreeg ook naamsbekendheid als regisseur van het *Passiespel* en opvoeringen van de toneelvereniging van de RK Werkliedenvereniging. **Zie:** Leja; **Openluchtspel; Passiespel.** **Literatuur:** Camps, Hen, Steyl. *Prenten met een plaatje* (Venlo 1982).

Leja *Rozenkwekerij*. In juni 1943 startte Jan Leenders, zoon van rozenkweker Mathieu Leenders, samen met Henri Venhorst onder de naam Leja een boomkwekerij waarin ook op kleine schaal rozen werden gekweekt. Hoewel de eerste kweek door het oorlogsgeweld verloren ging, wist het bedrijf zich te handhaven en kon het na de oorlog profiteren van de grote vraag naar tuin- en plantsoenanleg. Na de dood van zijn vader Mathieu nam Jan Leenders diens rozenkwekerij M. Leenders & Co. over.

Het bedrijf specialiseerde zich in het kweken van nieuwe soorten, die wereldwijd werden geëxporteerd. Leja was onder meer hofleverancier van het Nederlandse koninklijk huis, Gustav V van Zweden en van het Vaticaan. Het tweemansbedrijf groeide uit tot een bedrijf met honderd personeelsleden in 1968. Voor zijn nieuwe rozensoorten ontving Leenders zo'n honderd onderscheidingen, waaronder de Coupe du Parfum (1984) en de Gouden Kroon met edelstenen (1965). In 1983 stapte Leenders uit het bedrijf, waarna twee van zijn zonen de zaak overnamen. Hierna ging het echter bergafwaarts, waardoor Leja rond 2003 haar activiteiten in Tegelen moest staken. **Zie: Rozenkwekerijen.** **Literatuur:** Venhorst, H.J., 'Geschiedenis van de rozenteelt in Noord-Limburg' in *Rozenbulletin* (augustus 1989) 19-22.

Lengs-Bazar *Winkelcomplex aan de Grotestraat*. De winkel werd in 1928 gebouwd naar een ontwerp van de Blerickse architect Jacq. Grubben. Opdrachtgever was Karel Lengs. Deze was rond 1880 smid die in de loop der jaren overschakelde op de fabricage van rijwielen. In 1895 werd door hem een rijwiel- annex carbidlantaarnfabriek opgericht. Ook opende hij rond die tijd Nederlands eerste verzendhuis, genaamd Leonidas, een bedrijf dat in 1913 ruim tweeduizend artikelen in binnen- en buitenland leverde. De bazar bleef niet lang open. Al in 1935 werd het winkelpand door de familie Lengs verkocht. Het in baksteen uitgevoerde pand van Lengs vertoont kenmerken van de Nieuwe Zakelijkheid en constructivisme, vooruitlopend op het Nieuwe Bouwen. Typerend zijn de zware betonnen lateien die bijdragen aan een blokvormige compositie.

Lings-Bazar.

Leonidas *Gymnastiekvereniging*. Al rond 1900 bestond er in Tegelen een gymnastiek- annex wieleren worstelvereniging. Wanneer de vereniging ophield te bestaan, is niet bekend. Op 15 oktober 1926 werd uit de Jonge Werkman gymnastiekvereniging Leonidas geboren. In 1954 was Leonidas de grootste Tegelse sportvereniging met vijfhonderd leden. Lange tijd was gymnastiek een jongenssport, maar thans bestaat het grootste deel van de leden uit meisjes. Leonidas sportte vanaf de oprichting in de gymzaal van de Julianaschool en heeft thans haar thuishonk in de sportzaal aan de Lingsweg. De vereniging doet mee aan wedstrijden en organiseert gymlessen. Ook zijn er binnen de vereniging enkele volleybalgroepen actief. In 2009 telt de vereniging circa 250 leden. **Literatuur:** Huys, L.M., *Leonidas 1926-1951 (Tegelen 1951)*. *GV Leonidas Tegelen 1926-1986 (Tegelen 1986)*.

Levenslust *Zie: Caecilia*.

Lichtenberg *Oude benaming voor een gebied midden in Tegelen tegenover de kerk*. Volgens de overlevering zou hier een kasteel hebben gestaan. Bewijzen hiervoor zijn er echter niet.

Limonadefabriek *Zie: Bronwaterfabriek*.

Lings, De 1 *Adellijk goed*. In de zeventiende eeuw lag in de omgeving van de huidige Van Wevelickhovenstraat een landgoed dat de Lings(t) werd genoemd. In de jaren vijftig was het voormalig adellijk goed een tuinderij. Zowel de naam van de woonwijk, als die van een oude boerderij en de LOM-school, herinneren aan het landgoed. De naam Lings is waarschijnlijk afgeleid van Laurentius. **2** *School voor speciaal basisonderwijs*. De Lings ging in 1986 als LOM-school van start en betrok in januari 1986 een verbouwde basisschool aan de Van Wevelinckhovenstraat. Feitelijk was de school een afsplitsing van De Schans in Blerick, waarbij de Tegelse school zich richtte op kinderen op de oostoever van de Maas, van Beesel tot en met Venlo. In augustus 1998 werden de LOM- en MLK-scholen omgevormd tot SBO-scholen (scholen voor speciaal basisonderwijs). In 2009 is De Lings een geïntegreerde basisschool voor speciaal onderwijs met elf stamgroepen voor kleuters t/m 12/13-jarigen. De naam van de school is ontleend aan het grondgebied De Lings, dat aan het schoolterrein grenst. **Zie: Lingsterhof**.

Lingsterhof *Boerderij*. De Lingsterhof, gelegen aan de huidige Lingsweg, was aanvankelijk in het bezit van de families Van Tegelen en Van Holtmeulen. Later kwam de boerderij in handen van de eige-

87 naren van de Munt. De oorspronkelijk omgrachte hoeve wordt al in een brief uit 1380 genoemd. In 1936 brandde de boerderij voor de tweede maal af, waarna ze opnieuw werd opgebouwd. Hoeve De Lingst kreeg met de komst van de wijk de Nieuwe Munt een functie als centrale wijkvoorziening.

Lipper Hütte *Huis*. Omstreeks 1880 bouwde Carel Canoy op het terrein van zijn steenfabriek aan De Drie Kronen (in de buurt van de Venloseweg) een huis voor Duitse vaklui die in het voorjaar en de zomer in Tegelen werkten. Het huis werd genoemd naar Lippetal, de plaats waar deze mensen vandaan kwamen. In 1956 werd de Hütte afgebroken. Op het terrein was een tweede Hütte, die later als timmerwerkplaats werd ingericht.

Lokale Omroep Tegelen *Zie: SLOT*.

Loswal *Zie: Haven*.

Loterijvereniging *Gezelligheidsvereniging*. Loterijvereniging De Toekomst werd op 18 oktober 1918 opgericht door tuinders en voerlui die tweemaal per jaar bij café Seelen bijeen kwamen in verband met een paardenverzekering. L. Stoffels werd de eerste president. De vereniging telde bij de oprichting 28 leden. Officieel werd de vereniging opgericht om samen mee te spelen in de lotto, maar in feite draaide en draait het steeds om de gezelligheid. Een echte hoofdprijs, op een bedrag van duizend gulden na, werd er niet gewonnen. De loterijclub reikt jaarlijks de onderscheiding 'Le derriere avec les oreilles', ofwel 'Vot met oere' uit. Een carnavaleske onderscheiding die enkel is bestemd voor 'echte Tegelse minse'. **Zie: Vastelaovend; Vot met Oere**. **Literatuur:** Houba, Sef, Herm Gommans en Jeu Rijvers, *Loterijvereniging de Toekomst 1918-1993 (Tegelen 1993)*.

LTS *Zie: Technisch onderwijs*.

Lucker 1 *Carrosseriebedrijf*. Grondlegger van het bedrijf was in 1842 Pierre Lucker, alias Smids Pau, die in een pand aan de Tuinstraat te Steyl boerengereedschap maakte en paarden besloeg. De omslag van smederij naar carrosseriebedrijf maakte Lucker na de Tweede Wereldoorlog. Aanvankelijk legde Pierre Lucker zich toe op het ombouwen van legervoertuigen voor burgergebruik. In 1972 vestigde hij zich aan de Kaldenkerkerweg. Het bedrijf groeide daar uit tot een onderneming met zo'n vijftig medewerkers. De laatste van vier generaties Lucker (de broers Theo en Gerard) stapte in 2000 uit het bedrijf. **2** *Café-restaurant*. Rond 1918 kocht Druuk Hekkens-Lucker een pand aan de

Roermondseweg om daar een café-restaurant te beginnen. In 1924 werd de zaak uitgebreid met een zaal, die de naam Paviljoen Modern kreeg. Het werd dé ontmoetingsplaats voor middenstanders en ondernemers. Harmonie Sint-Cecilia, het Tegels Symfonie Orkest en Zanglust repeteerden er en gaven er uitvoeringen, maar Lucker bood ook onderdak aan sportverenigingen. In 1976 brandde de zaal helemaal uit. Het accent lag nadien meer op het restaurant. In 2004 werd het pand-Lucker gesloopt. **Literatuur:** Lucker, Yvonne, 'Bij Lucker ... daar kon alles, daar waren we thuis' in *Buun* 2005, 45-52.

Lucker, Louis *Product designer*. Louis Lucker werd op 3 november 1938 in Tegelen geboren. Na zijn middelbare schooltijd studeerde hij tussen 1957 en 1961 industriële vormgeving aan de Academie voor Industriële Vormgeving in Eindhoven. Daarna volgde hij aan de Maastrichtse Kunstacademie de studierichting interieurarchitectuur. Van 1963 tot 1999 was Lucker in dienst bij Océ. Ook was hij enkele jaren als docent verbonden aan de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunst in Den Haag. Lucker maakte tal van industriële ontwerpen die over de hele wereld te zien waren. Door hem vormgegeven apparaten bevinden zich in designcollecties van diverse musea, zoals het Stedelijk Museum in Amsterdam, Boymans van Beuningen in Rotterdam en het Staatliches Museum für Angewandte Kunst in München. In 1981 ontving hij de Kho Liang Ie-prijs van het Amsterdams Fonds voor de Kunst. **Literatuur:** Rambout, J., 'Kopieerapparaten, design en Louis Lucker' in *De Buun* jrg. 3 nr. 3 (herfst 1995) 27-30.

Lucker Jan *Beeldend kunstenaar*. Jan Lucker werd op 29 januari 1940 geboren in Tegelen. Lucker volgde in de jaren 1956-1957 een opleiding tot pottenbakker in het atelier van Joep Felder. Hierna studeerde hij aan de Academie voor Industriële Vormgeving in Eindhoven, eerst beeldhouwen en schilderen en later textiele vormgeving. Lucker combineerde het kunstenaarschap een jaar met een baan als leraar Esthetische Vorming aan de Middelbare Tuinbouwschool in Venlo. Vanaf 1997 is Lucker full time actief als beeldend kunstenaar. In zijn abstract en ruimtelijk werk laat hij zich leiden door vormen in het landschap en beelden uit de natuur. Jan Lucker heeft een atelier in Steyl. In 2004 vervaardigde hij het bronzen kunstwerk van tromdrager Nolles, dat aan de Raadhuislaan werd geplaatst.

De Maashoek.

Maartenscollege In 1920 startten de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid in Steyl met ulooonderwijs voor Nederlandse meisjes. Daarvóór hadden de zusters al vanaf 1 april 1898 aan hun internaatsschool les gegeven aan Duitse leerlingen. Wegens plaatsgebrek werd de school in 1938 overgebracht naar Tegelen met zuster Raphaella als eerste schoolhoofd. Vanaf het schooljaar 1976/1977 kreeg de R.K. ulo Maria Virgo de nieuwe naam Tiglau. Op 1 september 1946 werd jongensmulo Sint-Martinus opgericht. Gestart werd in enkele lokalen van het Missiehuis te Steyl. Tien jaar later werd een nieuw onderkomen aan de Muntstraat in gebruik genomen. Zowel Tiglau als Sint-Martinus waren vanaf 1976 gemengd. Toen de Mammoetwet in 1968 van kracht werd, werden beide scholen omgezet in mavo's. In 1982 fuseerden Tiglau en Sint-Martinus tot de Sint-Maartenmavo. Aanvankelijk waren er twee locaties, maar met ingang van het schooljaar 1987/1988 verhuisde de hele school naar (ver)nieuwbouw aan de Muntstraat. In 1991 ging de mavo Sint-Maarten met de Scholengemeenschap lbo Tegelen verder als Maartenscollege. In 1995 ging het Maartenscollege op in College Den Hulster te Venlo waarna in 2007 de afdeling VMBO in Tegelen werd gesloten. **Zie: Voortgezet onderwijs.**

Maashoek *Gebied in Steyl.* De Maashoek ligt op de terrasrand in een vooruitgeschoven punt in de richting van de Maas bij de voormalige monding van de Steylerbeek. In vroeger tijden werd het gebied aangeduid als Aan gen Steyl. Het is de plek waar vroeger de veerovergang was gesitueerd. In het woongebied bevinden zich thans hoofdzakelijk kleine woningen uit de zeventiende, achttiende en negentiende eeuw.

Maasveld 1/Woonwijk. Het Maasveld ligt tussen de kern van Tegelen en de Maas. Het gebied hoort bij het laagterras van de rivier, waardoor de kans op overstromingen groot was. Daarom hoogde men het gebied op en werd een nieuw winterbed voor de Maas uitgegraven. In 1990 werd door Gedeputeerde Staten van Limburg het bestemmingsplan goedgekeurd, waarna werd gestart met de aanleg van een woonwijk en een park. In het Maasveld verrezen uiteindelijk zo'n negenhonderd woningen en appartementen. Een van de markantste onderdelen van het plan is appartementencomplex Het Schip, direct aan de oevers van de Maas. **Zie: Waterrieth. 2/Natuurgebied.** Rivierpark Maasveld is een onderdeel van het in 1999 gestarte plan Maascorridor waarin plannen rond de Maasoevers door enkele Noord-Limburgse gemeenten werden gebundeld. In het gebied, dat is opengesteld voor wandelaars, graast onder meer een kleine kudde Galloway-runderen. **3/Basisschool. Zie: Basisonderwijs.**

MacLaren Pipe Band *Doedelzakband.* Op 6 juni 1994 werd in Tegelen de Stichting Strathyre Pipes and Drums opgericht met het doel de Schotse cultuur en in het bijzonder de interesse voor de Great Highland Bagpipe te bevorderen. De oprichters waren in de ban geraakt van dit instrument bij een bezoek aan Schotland. Eén van de eerste optredens was in 1995 tijdens de herdenking van vijftig jaar bevrijding in Koningsbosch. Tot 1998 werd de band begeleid door Schotse instructeurs van de Royal Air Force in Duitsland. Daarna ging men op eigen kracht verder met Nederlandse instructeurs. De band draagt de tartan (geruite kleding) van de Clan MacLaren. Op verzoek van de Clan Society, het bestuursorgaan van de Clan, werd de naam in 2001 veranderd in MacLaren Pipe Band. De band bestaat uit een aantal pipers (doedelzakspelers) en drummers (snare, tenor en bass) en speelt traditionele Schotse muziek. De band repeteert in gemeenschapshuis Trianon

Maasveld.

Appartementencomplex Het Schip in het Maasveld.

en verzorgt optredens in binnen- en buitenland. Vanaf 2006 organiseren de Tegelse muzikanten jaarlijks een wedstrijd voor doedelzakspelers, de Recital Contest. In 2009 telt de MacLaren Pipe Band circa twintig leden.

Markt **Zie: Komplan; Wilhelminaplein.**

Martinushof *Verpleeghuis en dagbehandelingcentrum.* Martinushof werd in 1983 gevestigd in het voormalige Tegelse Sint-Willibrord Ziekenhuis, dat in 1988 werd gerenoveerd. Het verpleeghuis had in eerste instantie een capaciteit van 144 bedden, maar dat aantal steeg tot 224. Ook kwamen er

achttien dagbehandelingplaatsen en zeven nachtbehandelingsplaatsen in de psycho-geriatrie. In 1989 besloten de stichtingen Martinushof en Maria Auxiliatrix een fusie aan te gaan. Aanvankelijk had het samenwerkingsorgaan geen naam. Vanaf 1994 werkt men onder de naam Professor Dubois Stichting, thans Zorggroep Noord-Limburg.

Martijntjes, De Kinderkoor. In oktober 1989 richtte Paul Tacken een kinderkoortje op dat aanvankelijk als kerkkoor zong in de Sint-Martinuskerk. Het koor trad in de jaren hierna ook buiten de kerk op en verleende medewerking aan enkele cd's. In 1999 ging het kinderkoor samen met jeugdkoor Mezzo Forte verder onder de naam kinderkoor Mezzo Forte. **Zie: Mezzo Forte.**

Mavo **Zie: Maartenscollege.**

Melvin, Mike *Zanger.* Mike Melvin is de artiestennaam van de Tegelse zanger Martin Derix. Deze werd op 23 juli 1947 in Tegelen geboren. Hij werd dakdekker, maar maakte vanaf het midden van de jaren zeventig naam als zanger. Aanvankelijk onder de artiestennaam Martin Mantano en later als Mike Melvin. Onder die laatste naam werd de Tegelenaar bekend met Engelstalig rock 'n roll

repertoire. Op zijn eerste langspeelplaat, *Let's think about rock 'n roll* (1972), stonden drie eigen nummers en Engelse covers. In 1984 verscheen een eerste Nederlandstalig nummer met als titel *Zo'n leuke meid als jij*, waarmee hij te zien was in het muziekprogramma *Op volle Toeren*. Hierna was hij in datzelfde programma te zien met *Toe, kom terug en Hé, neem me maar mee*. In totaal bracht hij negen singletjes uit, een lp en vier cd-albums, waaronder de cd *Vriendschap* die in 2009 verscheen.

Merterhof Saksische boerderij die in de zeventiende eeuw aan de Oude Markt lag. Tot ongeveer 1925 was de Merterhof als woonhuis in gebruik.

Metaalindustrie Ooit was Tegelen de bakermat van het ijzergieten in Zuid-Nederland. In 1855 richtten Hendrik Kamp en zijn zwager Adriaan Soeten een eerste gieterij op, die later bekend zou worden onder de naam Industria. Bijna alle Tegelse ondernemers kregen hier hun opleiding. Het duurde hierna tot in de jaren tachtig van de negentiende eeuw voordat er ook andere metaalfabrieken werden gesticht. In 1888 waren het Lambert Hekkens en Thei Thijssen die aan de Hoogstraat een ijzergieterij begonnen. Hun bedrijf fuseerde in 1890 met Kamp & Soeten en Dentjens tot de IJzerfabriek Tegelen. Drie jaar later werd de samenwerking met Dentjens echter opgezegd en zetten Hekkens en Thijssen hun oude bedrijf weer voort. In 1911 werd de firma Hekkens & Thijssen opgesplitst. Lambert Hekkens zette hierna het oude bedrijf voort – Eerst onder de naam Eerste Nederlandse Roosterstavenfabriek L. Hekkens & Zonen en vanaf 1934 als Hekkens IJzergieterij Tegelen – terwijl Thijssen een nieuwe gieterij aan de Parallelweg startte. In 1945 kwam de leiding van Hekkens in handen van schoonzoon Harry Gubbels. In de jaren zeventig was dunwandig gietwerk voor kachels en haarden de specialiteit. De zaken liepen naar wens, tot in de jaren negentig van de twintigste eeuw. Dat het hierna slechter ging, kwam deels door een verouderde gieterij en door concurrentie uit het voormalige Oostblok. Hekkens, dat 57 werknemers in dienst had, ging in 1999 failliet. Op de fabrieksterreinen verzezen daarna woningen. In 1893 was O. Assmann in Tegelen met de productie van briefhouders gestart, een jaar later gevolgd door H. van Basten Batenburg. Tien jaar later werd door de heren Doesborgh, Beckens en Simons, oud-medewerkers van IJzerfabriek

Monument metaalindustrie.

Tegelen, ijzer- en metaalgieterij De Globe opgericht. Dit was het derde bedrijf dat uit de firma Kamp & Soeten voortkwam. W. Doesborgh en P.J. Beckx richtten in 1906 de gieterij Eureka op. In 1912 trad Beckx uit de directie van Eureka, dat hierna door Doesborgh werd voortgezet. De naam van het bedrijf was inmiddels gewijzigd in W. Doesborgh en Zonen. Ook H. Mulder had intussen een fabriek gesticht met als specialiteit kleibewerkingsmachines en pompen. Deze Mulder was eveneens eerder werkzaam bij de IJzerfabriek Tegelen. Na de Eerste Wereldoorlog werden in de metaalindustrie in korte tijd tien nieuwe fabrieken opgericht, terwijl de bestaande fabrieken aanzienlijk werden uitgebreid. De orders, waaronder enkele zeer grote uit Nederlands Indië, stroomden binnen. In deze tijd werd ook de basis gelegd voor de metaalwarenfabriek van Egidius Janssen, die uitgroeide tot een van de grootste van Nederland.

91 IJzergieterijen en metaalgieterijen waren aanvankelijk aan elkaar verbonden. Pas rond 1920 ontstond er een splitsing. De eerste pure metaalgieterij in Tegelen was die van G. Doesborgh. In 1921 begon W. Poeth een fabriek die zich specialiseerde in moleninstallaties. De Nederlandse Staalwarenfabriek A. Beurskens & Zn. legde zich toe op het vervaardigen van messen. J. Driessen startte in de Erkenkamp een emaillier- en moffelinrichting annex haardenfabriek. De Tegelse Metaalwarende industrie TMI startte met de fabricage van rijwiellantaarns en Lucker & Steiner begonnen een matrassenfabriek. Er kwamen modelmakerijen, zoals die van Gommans, Kemp & Zonen, Lempens & Peters, Margriet en de fabriek van modelplaten van H. Giesen. In 1930 waren er in Tegelen als gevolg van deze groei 43 metaalbedrijven. Ongeveer een kwart van de Tegelse beroepsbevolking werkte destijds in de metaalsector, waarvan het merendeel bij grote bedrijven als Hekkens, Thijssen, Industria en De Globe. Na de Tweede Wereldoorlog waren er circa tachtig gieterijen in Nederland, waarvan twintig in Tegelen en omgeving. Eind jaren vijftig kwam er door de opkomst van allerlei kunststoffen en aluminium een einde aan de voorspoed. De ijzergieterijen kwamen in zwaar weer terecht, wat in de jaren zestig en zeventig tot een harde sanering leidde. Industria stopte in 1965, Thijssen in 1995 en Hekkens moest in 1999 de poorten sluiten, terwijl de Globe zijn Tegelse vestiging ontmantelde. Alleen Metaalgieterij Giesen (MGG), gestart direct na de Tweede Wereldoorlog, wist zich als groot bedrijf in Tegelen te handhaven. **Zie: Giesen; Globe, De; Industria; Janssen, Egidius; Kamp & Soeten; Probst, Anton.**

Mezzo Forte Jeugdchor. Op 9 september 1980 werd in de wijk Op de Heide door Jan Corbeek een kinderchor opgericht onder de naam Heide-rekeltjes. Carina Corbeek zorgde voor de muzikale begeleiding en John Schatorjé werd de dirigent. In 1985 nam Wouter Frencken de muzikale begeleiding op zich en nam Carina Corbeek het dirigeerstokje over. In 1987 veranderde de naam in Mezzo Forte. Omdat de oudere jeugd liever een ander repertoire zong dan de jongste leden, werd het koor opgesplitst in twee zanggroepen: Mezzo Forte I en Mezzo Forte II. Naast de verzorging van gezinsmissen en optredens in bejaardenverzorgingshuizen werd vanaf 1988 deelgenomen aan carnavalsactiviteiten. Zo verzorgde het koor de vocale begeleiding van de mini oeles-revue. In oktober 1999 breidde het aantal leden zich flink uit door een samengaan met kinderchor De Martijntjes. **Zie: Martijntjes, De.**

MGG Group Metaalgieterij. In 1945 begon Sjaar Giesen in een schuurtje aan de Industriestraat met het gieten van crucifixen, Mariabeeldjes, afbeeldingen van koningin Wilhelmina en andere zaken waar de mensen om vroegen. Als grondstoffen gebruikte hij oud oorlogstuig, zoals aluminiumschroot van neergestorte vliegtuigen en granaathulzen. Naast die activiteiten, werkte hij 's nachts nog bij IJzergieterij Thijssen als voorman. In 1947 zette Giesen ook de formele stap als ondernemer, toen hij een vestigingsvergunning aanvraag voor Metaalgieterij G. Giesen. Al snel werden de eerste personeelsleden in dienst genomen en begon de onderneming ook qua ruimte te groeien. In de loop van de jaren vijftig bestond de productie nog voornamelijk uit metalen modelplaten, naast wat koper en aluminium zand- en coquillegietwerk (dat laatste met behulp van metalen matrizen). De zaken liepen gesmeerd, met grote klanten als Philips en DAF. Halverwege de jaren vijftig stonden er al meer dan twintig mensen op de loonlijst. In de jaren hierna groeide 'de Gies' uit tot de grootste aluminiumgieterij van de Benelux en een van de modernste gieterijen van Europa. Bij die groei speelde de ontwikkeling van de aluminium verwarmingsketel in 1970 een belangrijke rol. In de jaren zeventig werden ook grote hoeveelheden gevelplaten geproduceerd, onder meer voor enkele ministeries en voor het hoofdkantoor van Albert Heijn in Zaandam. Om verdere groei van het bedrijf te kunnen waarborgen, verkocht Sjaar Giesen in 1968 de helft van zijn aandelen aan het toenmalige Hoogovens. Later verkocht hij ook zijn andere aandelen aan een investeringsmaatschappij en aan het Duitse Lemmertz, een producent van stalen en aluminium wielen. Datzelfde bedrijf kocht in 1980 de andere aandelen op. In 1995 werkten er bij Metaalgieterij Giesen (MGG), inclusief dochterbedrijf in Antwerpen, 560 werknemers. In Tegelen waren dat er 340. Het bedrijf produceerde toen met name aluminium gietwerk voor de automobiel- en de verwarmingsindustrie. In 1990 bouwde MGG een nieuwe productiehhal op het voormalige terrein van IJzergieterij Thijssen. De omzetten stegen, maar rond de eeuwwisseling was er sprake van een dip. In 1997 werd MGG een onderdeel van Hayes Lemmerz International Inc. Tien jaar later hoorde het bedrijf met zo'n achthonderd medewerkers bij de Nederlandse ECF bedrijvengroep. In 2009 werd – vanwege de credietcrisis – de fabriek in Antwerpen gesloten en werd de Tegelse vestiging sterk afgeslankt. **Zie: Metaalindustrie. Literatuur: '60 Years MGG Group', Special Gietwerk Perspectief 25 (2005), nummer 2.**

Ingang Missiehuis.

Midzomerfeest *Driedaags zomerfestijn.* Het Midzomerfeest vindt vanaf 1977 in augustus plaats op de Posthuisstraat. Het is een feest met veel muziek, dat wordt afgerond met een grote braderie. De organisatie is in handen van harmonie Voorwaarts en de kasteleins van de Posthuisstraat en de Engerstraat. Vanaf 1997 wordt het feest in juli gehouden. De opbrengst van het Midzomerfeest gebruikt Voorwaarts voor de aanschaf van nieuwe uniformen en instrumenten.

Mignon *Zie: Tegels Symfonisch Orkest.*

Missiehuis Sint-Michaël *Missionair opleidingsinstituut.* Het Sint-Michaëlklooster (kortweg het Missiehuis) in Steyl is het onderkomen van de door Arnoldus Janssen gestichte congregatie van het Goddelijk Woord. Het begon in 1875 met de aankoop van de herberg van Klaas Ronck, die in de loop der jaren regelmatig werd uitgebreid. In totaal gebeurde dat in twaalf fases. Zo werden in 1883-1884 de neogotische beneden- en de boven-

kerk in gebruik genomen – gebouwd naar een ontwerp van de priester Prill van het aartsbisdom Keulen. De zuidelijke gebouwen werden later door pater Erlemann getekend. Het klooster werd omgeven door prachtige tuinen met grotten (gebouwd van afval en slak uit de steenfabrieken), heuvels en een kruisweg. De bouw van het klooster en de aanleg van de tuinen werden grotendeels gefinancierd met giften en legaten. In 1879 vertrokken de eerste twee Steyler missionarissen naar China. Anderen gingen in 1898 naar de toenmalige Duitse kolonie Togo, Nieuw-Guinea, Japan, Afrika en Indonesië om mensen – in de geest van de oudchristelijke caritas – te helpen en vooral ook om hen te bekeren.

Vele honderden zouden hen volgen. Het Missiehuis in Steyl werd een theologisch opleidingscentrum met een Klein Seminarie. Daarin kregen jongeren de kans het gymnasium te volgen als voorbereiding op de theologie en de missie. Het Missiehuis werd daarnaast vanaf 1877 een retraitehuis voor priesters en leken. Bij het Missiehuis hoorden een drukkerij, een boekbinderij, een tekenschool, een smederij en een timmerwerkplaats, een glas-inloodatelier en een atelier voor kunstschilders en beeldhouwers. Omstreeks 1900 telde het Missiehuis meer dan vijfhonderd bewoners. Daar kwamen soms driehonderd of meer personen bij als er grote retraites waren. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het kloostercomplex door honderden granaatinslagen getroffen, maar na de oorlog werd het in oude luister hersteld. De zuidvleugel van het Missiehuis herbergt thans een gastenverblijf. Verder zijn er drie grote zalen (tot 150 personen) en meerdere logeerkamers. Het Missiehuis biedt dagen van bezinning, cursussen en stilte. **Zie: Congregatie van het Goddelijk Woord; Drukkerij; Grotten; Janssen, Arnoldus; Sint-Gregorklooster.**

Missiemuseum *Volkenkundig-, natuurhistorisch en missiologisch museum.* Waarschijnlijk gaf pater J.B. Anzer die in 1884 de eerste voorwerpen uit China meebracht naar Steyl de aanzet tot het museum. Deze voorwerpen werden ondergebracht in een 'Naturalienkabinet', dat uit een paar glazen kasten bestond en ten behoeve van gymnasiasten werd gebruikt. Die collectie vormde het allereerste begin van het museum. In de hierop volgende jaren werden door terugkerende missionarissen steeds meer voorwerpen en gedode dieren uit China, Nieuw-Guinea, Japan, Afrika en Indonesië naar Steyl gebracht, waar ze werden tentoongesteld

Missiemuseum

in een van de kamers van het Missiehuis. In 1894 werd bij de nieuwbouw voor de drukkerij op de hoek Parkstraat-Kloosterstraat voor de steeds groter wordende collectie een ruimere zaal gereserveerd. Eind negentiende, begin twintigste eeuw maakte het museum daar een sterke ontwikkeling door. Pater Hermann auf der Heide en broeder Philo waren de preparateurs, die het eerste museum inrichtten. Gaandeweg kreeg ook de presentatie meer aandacht. In 1901 werd broeder Philo opgevolgd door broeder Berchmans. Hij was de man die het museumbeeld uiteindelijk ging bepalen. In 1931 verhuisde het museum naar zijn huidige onderkomen aan de Sint-Michaëlstraat.

Op 1 februari 1931 was de officiële opening. Bij zijn overlijden in 1934 liet broeder Berchmans een volgroeid museum achter. Het missiemuseum toont gebruiksvoorwerpen uit allerlei culturen en een prachtige kleurrijke vlindercollectie uit de tropen en de subtropen. Later werd die collectie verrijkt met de vermaarde verzameling Nederlandse, met name Limburgse vlinders van Latiers, een gepensioneerde leraar van Rolduc, die in Steyl was gestorven. Verder zijn er vitrines met vogelspinnen, kakkerlakken, schorpioenen, kevers, duizendpoten en kolibries. Daarnaast is er een opstelling van geprepareerde dieren, die veel wegheeft van een momentopname in een overbevolkte dierentuin. Een opgezette beer aan de ingang begroet jaarlijks enkele tienduizenden bezoekers. De beer beweegt zijn kop als er een muntstuk in de gleuf wordt gestopt. Het museum is eigendom van de congregatie van het Goddelijk Woord. **Zie: Berchmans, broeder. Literatuur: Camps, Hen, Steyl. Prenten met een plaatje (Venlo 1982); Adri Gorissen, 'De Schmetterlingenbroeder van Steyl' in Buun 10 (2009) 125-134.**

Molenbeek *Beek, die de oude watermolen van Wambach van energie voorzagt.* De Molenbeek ontspringt op de Heide, loopt door het Tegels Broek en stroomt vervolgens samen met de Mulbeek in de Maas.

Molenpas *Oude naam voor het gebied achter het voormalige postkantoor aan de Grotestraat.* De naam verwijst naar de voormalige molen van kasteel De Munt. Ook de villa die later postkantoor werd, droeg de naam Molenpas.

Molens *Zie: Patersmolen; Rijstpelmolens; Watermolens.*

Moskeeën *Islamitische gebedshuizen.* In de wijk Alland opende in 1982 een Turkse moskee aan de Neeringerweg. Het gebedshuis verhuisde in 1999 naar de Haandertstraat, waar toen de nieuwe Sultan Ahmed Camii Moskee gereed was gekomen, die wordt geëxploiteerd door de Islamitische Stichting Nederland. Aan de Spoorstraat werd in 1989 een moskee van de Marokkaanse gemeenschap geopend in de voorbouw van het pand van het oude patronaat. Dit kerkgebouw wordt beheerd door de stichting Marokkaanse Moskee Elfath Tegelen. **Zie: Sultan Ahmed Camii Moskee.**

Motorsport *Tussen 1969 en 1979 organiseerde De Vriendenkring op een parcours rond de Bakenbos motorraces. Dat gebeurde onder auspiciën van de Nederlandse Motorsport Bond. Er ontstonden in die tijd in Tegelen diverse motorclubs, zoals MC De Maasrijders. De bekendste Tegelse motorcoureur was Peter Driessen. Na een dodelijk ongeluk werden de races niet meer georganiseerd.*

Moubis, familie *Koopmansfamilie*. De familie Mo(u)bis komt oorspronkelijk uit het Duitse Lobberich. In deze omgeving bezat de familie enkele handelshuizen in koloniale waren. In 1798 trouwde Johann Heinrich Moubis uit Schaag met Hendrina Franssen, de dochter van postmeester Franssen uit Tegelen. In een andere tak Moubis trouwde Leopold Moubis in de negentiende eeuw met Wilhelmina de Rijk, de dochter van de schatrijke Gradus de Rijk uit Steyl. Leopold vestigde zich in Steyl en begon daar een handelshuis. Het echtpaar Moubis-de Rijk woonde in een paleisachtige villa aan de Waterloostraat. Dit huis werd in 1876 aangekocht door de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid, waarna het werd verbouwd tot het Sint-Josephklooster. Door huwelijken raakte de familie Moubis in Steyl ook geparenteerd aan de families Canoy en Ronck. Leden van de familie waren onder meer kooplieden/wijnhandelaars, priesters (rector Jos Moubis) en onderwijzers. De familie bezat drie statige handelshuizen in Steyl, die thans deel uitmaken van het gebouwencomplex van het missiemuseum, het klooster Sint-Gregor en de kloosterbibliotheek. **Zie: Moubis, Lies; Park Waterloo.**

Moubis, Lies *Vrouwelijke telg uit de Moubisfamilie, die in de jaren dertig van de twintigste eeuw aan de zelfkant van de samenleving belandde*. Ze trok op met spitusdrinkers uit de Riethstraat, waar ze een pand bewoonde van 'De Nord'. Haar teloorgang was een afschrikwekkend voorbeeld voor opgroeiende meisjes.

Mulbeek 1/**Zie: Engerbeek. 2**/**Zie: Basisonderwijs.**

Mulgouw, De In de Frankische tijd droeg het waterrijke gebied westelijk van de steilrand, waarin ook Tegelen lag, de naam Mulgouw. Tegelen lag in het gebied waar de Molenbeek in de Maas uitmondde. 'Mul' is mogelijk afgeleid van het Keltische 'mel', wat onrein of donkerkleurig betekent.

Mundium 1/*Gelatiniseerde naam voor een momboir (muntheer)*. De momboir trad in de vierde of de vijfde eeuw als bestuurder van Tegelen en omgeving op namens de Frankische koningen. Munt verwijst naar 'voogdij'. De burcht van de momboir, waar onder meer recht werd gesproken, werd eveneens mundium of munt genoemd. De soortnaam werd in Tegelen eigenaam. Na 900 werden de momboirs zelfstandige heren. Zij werden zelf

Mundium.

kleine vorsten. Hun gebied was de heerlijkheid. Omstreeks 1330 kwam Tegelen onder Gülicks bestuur, wat het einde van het mundium betekende. **2**/*Multifunctioneel centrum*. MC Mundium werd op 23 april 2004 geopend. Het gebouw herbergt een brede school en een kantoor van het Groene Kruis. Het centrum werd ontworpen door architectenbureau Duijsens & Meier Viol uit Kerkrade. **Zie: Basisonderwijs; Munt, De.**

Munt, De 1/*Vroegmiddeleeuws ommuurd en omgracht kasteel aan de huidige Van Wevelickhovenstraat*. De munt deed dienst als mundium (bestuurszetel) en na 1330 als woonplaats voor adellijke families. Tot in de zeventiende eeuw was het kasteel bewoond. De Munt was lang het huis van de heren van Tegelen. Omstreeks 1700 restte van het kasteel niet meer dan een ruïne. Die ruïne werd vervolgens gesloopt om plaats te maken voor een park. De heuvel (motte) waarop de oude burcht stond, werd met sierhout beplant. Sinds 1880 bevindt zich op deze plek het kerkhof van de zusters Benedictinessen. **2**/*Herenhuis/klooster*. Het bakstenen herenhuis De Munt aan de huidige Van Wevelickhovenstraat werd in 1733 gebouwd door Henricus van Wevelickhoven. Na de Franse Tijd deed De Munt enige tijd dienst als casino, waar onder meer bals werden gehouden. In 1831 kwam het goed in bezit van de familie De Lom de Berg. Deze verkocht het in 1875 aan de zusters Benedictinessen uit Viersen, die het verbouwden tot een klooster. Het klooster werd hierna Oude Munt genoemd ter onderschei-

Nabben.

ding van het nieuwe landhuis dat De Lom de Berg bouwde en dat de naam Nieuwe Munt kreeg. Bij het oude huis hoorde een groot park, een pachterwoning en een boerderij. In 1900 bouwden de zusters een ringmuur om de grachten, die na 1925 werden gedempt. Thans maakt het gebouw nog steeds deel uit van de priorij Nazareth. **Zie: Congregatie van de Zusters Benedictinessen van het Heilig Sacrament; Klooster van de Zusters Benedictinessen van het Heilig Sacrament.**

Munterbeek **Zie: Engerbeek.**

Musea **Zie: Missiemuseum; Pottenbakkersmuseum; Schutterijmuseum.**

Muziekschool Op 8 oktober 1965 vond de officiële oprichting plaats van de Tegelse muziekschool. Louis van den Hoonard werd de eerste directeur en de lessen werden gegeven in de Sint-Jozefschool, waar drie klaslokalen tot zes leslokaaltjes waren verbouwd. Vanaf 1976 was de school gehuisvest in Cultureel Centrum De Haandert. In het eerste cursusjaar meldden zich maar liefst 450 leerlingen aan. De school kreeg in de loop der jaren een regionale betekenis met dependances in Belfeld, Baarlo en Maasbree. Een van de belangrijkste taken vanaf de start was de ondersteuning van de plaatselijke harmonieën. Tussen 1970-1975 werd het groepsonderwijs en het homogene samenspel (samenspel met eenzelfde instrument)

ingevoerd. In de tweede helft van dat decennium volgden de lichte muziek en het balletonderwijs, gevolgd door popmuziek eind jaren tachtig. Bij het 25-jarig jubileum, in 1990, telde de school twaalfhonderd leerlingen. In 1970 kwam de leiding van de muziekschool in handen van Michaël Nuyten, die in 1974 werd opgevolgd door Ludy Rours. De Tegelse Muziekschool had in september 2005 ongeveer 900 cursisten. In het schooljaar 2005-2006 ging de Stichting Tegelse Muziekschool op in het Kunstencentrum Venlo.

Nabben *Gehucht*. Nabben is de naam voor het gebied langs de Aalsbeek. Eerder heette dit deel van Tegelen Overtegel. Nabben is genoemd naar een uit de zestiende eeuw stammende boerderij. Het gebied werd ook wel Middelt of Siep genoemd. **Zie: Overtegel.**

Nazareth **Zie: Klooster van de Zusters Benedictinessen van het Heilig Sacrament.**

Nieuwe Munt, De 1/**Zie: Klooster van de Zusters van Onze Lieve Vrouw. 2**/*Woonwijk*. In 2007 werd op het terrein van het voormalige klooster De Munt een woonzorgcomplex (wozoco) gerealiseerd. Initiatiefnemers waren Antares Woon-service en Zorggroep Noord-Limburg, die tot de conclusie was gekomen dat haar verzorgingshuis Erkenkamp en verpleeghuis Martinushof niet meer aansloten bij de wensen van de bewoners. Naast 48 urbanvilla's in de koopsfeer worden er in

de wijk De Nieuwe Munt 190 huurappartementen gebouwd in een parkachtige omgeving. Een deel daarvan huurt de Zorggroep van Antares onder meer voor de bewoners van genoemde verzorgingstehuizen.

Nieuw Steyl Woonwijk. De wijk Nieuw Steyl ontstond tussen 1993 en 1995 door een samenvoeging van het voormalige Globeterrein, de Krekelsberg, de Heyskampstraat, Nabben, Aan de Pas en de wijk de Alland. **Zie: Alland, De.**

Nolles Dorpsfiguur. Nolles was de dikke-tromdrager van harmonie Sint-Cecilia. Waarschijnlijk was Nolles de bijnaam voor de in 1860 in Amern St.-Georg (Pruisen) geboren Johannes Hendriks, die als vondeling door de Tegelse kastelein Piet Ewalds mee werd genomen naar Tegelen. Hier werkte hij als knecht bij Hubertus Dings, die een beschuitbakkerij had. Het is niet bekend wanneer Nolles Tegelen verliet, maar waarschijnlijk keerde hij naar Duitsland terug. De gediensige Nolles

Nolles.

werd in 2003 tot nieuw leven gewekt in de vorm van een bronzen standbeeld van de hand van kunstenaar Jan Lucker, dat op de rotonde aan de Raadhuislaan werd geplaatst. In de sokkel van het beeld werd een kluis ingebouwd met tijdsdocumenten. In de loop van de tijd werd de naam Nolles verbonden met een specifieke Tegelse uitdrukking: 'Neet mèt zich laote nollese', wat vrij vertaald betekent: 'niet met je laten sollen'.

Zie: Lucker, Jan; Sint-Cecilia.

Nord ziene Pool Archeologisch monument. Nicolaas Hekkens, die onder meer eigenaar was van een tabaksfabriek, wilde in zijn woonplaats een betonindustrie van de grond tillen. Hij richtte hiervoor in 1930 aan de Horsterberg betonbedrijf De Nord op voor het vervaardigen van stenen. Het bedrijf ging echter al rond 1935 failliet. In 1954 werd het fabriekspand gesloopt. De put en de betonnen zuilen, die aan dit mislukte experiment herinneren, werden in de volksmond Nord ziene Pool genoemd. De put bleef bewaard, maar de restanten van de fabriek gingen in 2008 verloren. **Zie: Hekkens, Nicolaas.**

Noten, Lambert Architect. Lambert Noten werd op 14 juni 1885 in Tegelen geboren. Hij ging in de leer bij Caspar Franssen en startte rond 1905 in Tegelen als zelfstandig architect. Noten bouwde aanvankelijk voor kleine particulieren in de regio, maar later werkte hij ook aan grote lokale opdrachten. Zo bouwde hij voor Hekkens IJzergieterijen, ijzergieterij De Globe en coöperatie De Volharding. Noten was in de eerste helft van de twintigste eeuw de belangrijkste ontwerper in Tegelen en Belfeld. Lambert Noten overleed op 26 oktober 1965.

Noten, T.M. firma Fabrikant van transportbanden. Op 13 oktober 1925 richtte Theodorus Noten in Tegelen een leerlooierij op, die zich al snel ging toeleggen op de productie van drijfriemen. Na de Tweede Wereldoorlog kwam de leiding van het bedrijf in handen van diens zonen Har en Lou. Aan de productie van drijfriemen werden toen werkhandschoenen en andere artikelen toegevoegd die wereldwijd werden verkocht. In 2002 werd het familiebedrijf, dat vanaf 1997 in Belfeld was gevestigd, verkocht aan het Venrayse Numac, een onderneming die is gespecialiseerd in machineonderhoud. De oude fabriek in Tegelen werd gesloopt, waarna er op het terrein in 2009 huizen werden gebouwd.

97 Oehlen, Frans Journalist/publicist. Frans Oehlen werd op 27 oktober 1908 te Tegelen geboren. Na de middelbare school werkte hij als administrateur bij de firma Teeuwen. Van 1945 tot en met 1989 bepaalde hij als redacteur het gezicht van de *Tegelse Courant*. Dat was werk dat hij met name in de avonden verrichtte. Oehlen voetbalde en deed aan atletiek. In 1932 werd hij Limburgs kampioen op de 400 meter. Ook was hij (bestuurs)lid van diverse Tegelse verenigingen. In 1993 verscheen van zijn hand *Tegelen Uitgebeeld*, een boek met een inventarisatie van beelden en monumenten die vanaf de openbare weg zichtbaar zijn. De Tegenaar stond verder aan de wieg van tal van culturele activiteiten in zijn woonplaats. Frans Oehlen overleed op 14 september 1999 in Tegelen. In 2000 werd aan de Sint-Martinusstraat ter nagedachtenis aan Oehlen een plaquette onthuld. **Zie: Tegelse Courant.**

Oehlen Mathieu Beeldend kunstenaar. Mathieu Oehlen werd op 19 juli 1915 in Tegelen geboren. Oehlen ontwikkelde zich al op jonge leeftijd tot een bekwam en creatief boetseerder en ontwerper. Dat deed hij als autodidact. In 1941 trad hij in dienst bij de Greswarenindustrie Teeuwen, waar hij de leiding kreeg over het atelier kunstkeramiek. Hij ontwierp er beelden en vazen. Toen Teeuwen in 1955 met de productie van sieraardewerk stopte, werd Oehlen belast met de ontwikkeling van glazuuren en baktechnieken. In zijn vrije tijd maakte hij beelden en reliëfs, met de nadruk op portretten, kruiswegstaties, kerstgroepen en kinderspelen. De herleving van de religieuze kunst na de Tweede Wereldoorlog is duidelijk herkenbaar in zijn werk. Aanvankelijk gebeurde dat in een neo-Romaanse stijl, die hij na 1955 verliet. Oehlen vervaardigde naast boetseerwerk linsneden. Tot aan het eind van zijn leven was hij actief in de boetseerkunst. Mathieu Oehlen overleed op 22 juli 1991.

Oehlen Jos Kunstenaar. Jos Oehlen werd op 3 december 1953 in Tegelen geboren. Hij studeerde aan de kunstacademie in Tilburg en aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten te Amsterdam. Later vestigde hij zich in Bilthoven. Oehlen is beeldhouwer en werkt meestal in brons, maar ook in graniet en marmer. Bekende werken zijn *Danseres* en *Dubbel figuur*. In 1993 maakte hij *Ontvangende En Gevende Handen*, dat op de hoek van de Kerkstraat/Raadhuislaan werd geplaatst als gedenkteken voor de Zusters van de Congregatie van de Goddelijke Voorzienigheid. In 1995 vervaardigde hij een abstract beeld voor het park Waterloo.

Oeles, D'n Vastelaovesgezelschap. Sinds 1937 bestond in Tegelen een vastenavondgezelschap. Als gevolg van een in de Tweede Wereldoorlog gedane belofte, om gedurende 25 jaar geen carnavalsfeest te vieren als men de oorlog goed door zou komen, werd die vereniging echter ontbonden. D'n Oeles werd heropgericht op 25 september 1951 in de achterzaal van café Baer van Roob. Aan de oprichting was een informatieve bijeenkomst vooraf gegaan van enkele Tegelenaren, die zich eraan stoorden dat met de carnaval er een complete uittocht richting Venlo plaatsvond. Grote animator was Rein Olders, die er zich met hart en ziel voor inzette om het Tegelse carnaval opnieuw van de grond te krijgen. Geïnspireerd door de titel van de winnende schlager uit 1937 noemden de initiatiefnemers zich het Oelescomité en toen de vereniging er eenmaal was, werd de naam Tegelse Oelesvereniging gekozen. De naam Oeles is afgeleid van 'olla', wat in het Latijn 'pot' betekent. Het is een specifiek soort pot met één oor en een inhoud van ongeveer één liter, waaruit vroeger melk en bier werd geschonken. Tijdens de oprichtingsvergadering stelde de Tegelse kasteleinsvereniging zich garant voor een beginkapitaal van tweeduizend gulden. Twee maanden later hield D'n Oeles een eerste zitting in de 'hoogburg', toen nog zaal Rooskens aan de Posthuisstraat. Sjeng Denessen was de eerste vorst en Theej Smeets in 1952 de eerste naoorlogse prins. Hij werd op het kiosk voor de Sint-Martinuskerk geïnstalleerd en doopte daar de oeles – een verdwenen traditie waarbij men een aarden oeles stuk sloeg. De schlager van dat jaar droeg de titel: *Al haesse auch miër geld as ich*. Een jaar later, in 1953, werden door de watersnoodramp alle activiteiten afgelast, maar de fundamenten bleken sterk genoeg om het jaar hierop verder te gaan op de ingeslagen weg. D'n Oeles had als residenties: Het Witte Huis, café D'n Tomp, zaal Lucker en café Quatre Bras. Sinds 1973 is D'n Oeles aangesloten bij de Samenwerkende Limburgse Carnavalsverenigingen. D'n Oeles heeft een eigen joekskapel die luistert naar de naam Tegels Blood. **Zie: Boereraod, Kaetelaers, Revue; Vastelaovend. Literatuur: Bree, Suzanne van, Marcel van Lier en Piet Kolster, Jubilee-jum oetgave Oeles 4 x 11: 1951-1995 (Tegelen 1995).**

Oelesheide **Zie: Ülingsheide.**

Olympia '56 Badmintonclub. Op 1 januari 1956 werd BC Olympia opgericht. Dat gebeurde door een vriendenclub die bestond uit Piet en Wiel Kuntzelaers, Leny en Joop Terstroote en Sjaak Saelmans. Bij de oprichting meldden zich direct twintig leden aan. Het eerste officiële onderkomen werd de Harmoniezaal (eerder was er korte tijd

Het Gevallenmonument.

gespeeld in bondszaal De Volharding aan de Kerkstraat en in zaal De Vriendenkring in Steyl). Aanvankelijk werden er onderlinge partijen gespeeld, met soms een wedstrijd in een andere plaats in de buurt, maar in 1957 stapte de club in de competitie. In 1967 was men genoodzaakt een nieuwe zaal te zoeken omdat de Harmoniezaal niet voldeed aan de eisen van de pas opgerichte Nederlandse Badminton Bond. De competitiewedstrijden werden hierna afwisselend gespeeld in de gymzaal aan de Hoogstraat en in het Gemeenschapshuis te Steyl. Inmiddels telde de vereniging veertig leden. Na vier jaar heen en weer reizen, vond Olympia in 1971 een vast honk in sporthal Güllick. De club bleef groeien. Eind 1981 waren er maar liefst 240 leden. In sportief opzicht ging het de club ook voor de wind. In het seizoen 1971-1972 promoveerden de Tegelse badmintonners naar de Tweede Klasse. In de periode 1982-1986 was er in sportief opzicht een dalletje. Onder leiding van trainer Gé van den Broek promoveerde het eerste team in het seizoen 2004-2005 echter opnieuw naar de tweede divisie van de bondscompetitie. Een van de succesvolste spelers was Ton Regeer, die landskampioen werd bij de veteranen in 1981 en in 1994. In 2009 telt de vereniging circa 220 leden en is daarmee een van de grootste badmintonclubs van Limburg.

Onderwijs Zie: **Basisonderwijs; Maartenscollege; Technisch Onderwijs; Voortgezet onderwijs.**

Oorlogsmonumenten In Tegelen bevinden zich twee monumenten die herinneren aan de Tweede Wereldoorlog. Het *Gevallenmonument* aan de Raadhuislaan, versierd met een Madonnabeeld, is van kunstenaar Piet Killaars en dateert uit 1955. Het monument *Ik zal handhaven*, aan de Trappistenweg, werd in 1940 gemaakt door Piet Peters. Dit wordt wel het eerste oorlogsmonument (van de Tweede Wereldoorlog) in Nederland genoemd. Het monument werd enkele maanden na de bezetting geplaatst ter herinnering aan een ramp met een Nederlandse mijnneveger op 8 september 1939, waarbij Tegelenaar Henk Peters om het leven kwam. Hoofdmotief van het gedenkteken is de Nederlandse driekleur, die door een hand tussen dreigende wolken en kolkende golven omhoog wordt geheven. Zie: **Peters, Piet; Killaars, Piet.** Literatuur: **Oehlen, Frans, Tegelen uitgebeeld (Tegelen 1993).**

Openluchtspel Omdat de inwoners van Tegelen in de jaren twintig van de twintigste eeuw voor hun ontspanning bijna uitsluitend op Venlo waren aangewezen, richtte een groepje Tegelenaren in 1926 het Tegelsch Openluchtspel-comité op. Tot

Oorlogsmonument Ik zal handhaven.

de initiatiefnemers behoorden Jean Leenders, Josef Teeuwen, André Siebgens, Herman Delvaux en Piet Peters. In het opvoeren van openluchtspelen zag men een goed middel 'tegen moderne ont-aarding van bioscoop- en jazzmuziek'. De eerste uitvoering was *Jozef in Dothan*. Pastoor Justinus Janssen schreef hierop een Sint-Franciscusspel, dat in 1927 bij gelegenheid van het jubeljaar van de Heilige Franciscus, voor het eerst in De Doolhof werd opgevoerd. C. de Rooy componeerde de muziek en trad op als dirigent. De muziek werd uitgevoerd door het Tegels orkest Mignon met vocale medewerking van Zanglust, dat voor die gelegenheid met enkele dames was versterkt. Na het Sint-Franciscusspel werd in 1928 *Eva's droom* van Felix Rutten op de planken gezet, een jaar later gevolgd door *Het Grote schouwtoneel der wereld* (van Pedro Calderon de la Barca) en *Yousseuf* (opnieuw van Felix Rutten). Die laatste voorstellingen vonden in augustus 1930 plaats met muziek van Karl Hamm. Jean Leenders voerde toen de regie. De voorstellingen liepen echter uit op een financieel debacle omdat het stuk te ver van het publiek afstond. Toch gaf Leenders de moed niet op. Hij kwam terug met iets nieuws: een passiespel. Zie: **Doolhof, De; Leenders, Jean; Passiespel; Peters, Piet.** Literatuur: **Stichting Passiespelen Tegelen, Van openluchtspelen tot Passiespel (Tegelen 1952).**

Wilhelminamonument.

Opsteegh, Henk Politicus. Henk Opsteegh werd op 24 september 1947 in Tegelen geboren. Hier bezocht hij de mulo, waarna hij aan de slag ging bij Holland Conserven in Roermond. In 1970 werd Opsteegh als lijsttrekker van de Progressieve Konsentrasie Tegelen (een lokaal samenwerkingsverband van diverse linkse partijen) in de Tegelse gemeenteraad gekozen. Hij moest echter tot zijn 23ste verjaardag wachten voor hij die zetel ook daadwerkelijk mocht bezetten. In 1968 trad Opsteegh toe tot de PvdA. Voor die partij werd hij in 1978 de eerste sociaaldemocratische Tegelse wethouder. Hij bekleedde het wethouderschap tot hij in 1991 werd benoemd tot burgemeester. Eerst in Swalmen en vanaf 1998 in Schijndel. Opsteegh was verder lid van het dagelijks bestuur van het Gewest Noord-Limburg en voorzitter van het Gewest Midden-Limburg. Van 1961 tot 1963 speelde Henk Opsteegh gitaar in de popgroep de Bob Cats. Ruim twintig jaar later stond hij aan de wieg van het Bluesrock-festival. Zie: **Bluesrock-festival; Bob Cats; Politiek.**

Oranjecomité In 1925 werd in Tegelen een plaatselijk Oranjecomité in het leven geroepen om een jaar later, samen met andere comités in Nederland, een geschenk aan te kunnen bieden aan koningin Wilhelmina en prins Hendrik bij gelegenheid van hun vijfentwintigjarig huwelijksfeest. Het initiatief daartoe ging uit van burgemeester M. Coenders. In 1938 nam Coenders' opvolger, burgemeester F. Pesch, het initiatief om een permanent Oranjecomité in het leven te roepen voor de viering van Oranje- en andere nationale feesten. H. Teeuwen

werd de eerste voorzitter. De eerste activiteit werd de viering van het veertigjarig regeringjubileum van koningin Wilhelmina in 1938. Mede als gevolg van de Tweede Wereldoorlog vond het volgende feest pas in 1947 plaats. In de hierop volgende jaren organiseerde het comité diverse activiteiten, waarbij men vanaf de jaren zestig meer rekening hield met leeftijdsverschillen onder de bevolking. Mede op initiatief van het Oranjecomité verrees er in 1970 aan de Kerkstraat een monument ter nagedachtenis van wijlen koningin Wilhelmina. Later werd het monument verplaatst naar een pleintje achter het gemeentehuis. **Literatuur:** *Metsemakers, A.J.H., Vijftig jaar Oranjecomité Tegelen 1938-1988 (Tegelen 1988).*

Oranje, FC Voetbalclub. FC Oranje ontstond in 1969 toen een groep jongeren van de toenmalige Sint-Jozefschool besloot te gaan voetballen tegen andere scholen. De jongens wisten beslag te leggen op oranje shirts en een naam was dan ook snel gekozen. Acht jaar later werd gestart met zaalvoetbal. In 1994, toen de club een kwart eeuw bestond, organiseerde FC Oranje een eerste popmuziekquiz en bij gelegenheid van haar dertigjarig bestaan in 1999 het eerste Tegels dictee. **Zie:** *Tegels dictee; Voetbal. Literatuur: Frank Giesen, Wiel Dings en Hans Schreurs, FC Oranje 1969-1994 (Tegelen 1994).*

Orchestrionfabriek Vanaf het begin van de twintigste eeuw werden in de fabriek van P.J. Beckx-de la Fai aan de Spoorstraat orchestrions (ook wel nickelodeons genoemd) en elektrische piano's vervaardigd. De oprichter van de fabriek, Petrus Johannes Beckx, werd in 1859 in Kessel geboren. In Tegelen exploiteerde hij gedurende een aantal jaren een goedlopend café. Ook bezat hij een kantoorboekhandel en was hij medeoprichter van de ijzergieterij Eureka. Nadat Beckx rond 1896 in een Berlijns café kennis had gemaakt met het fenomeen mechanische muziek, kocht hij een orchestrion voor zijn eigen café. De aankoop trok veel bekijks en zo kwam Beckx op het idee als vertegenwoordiger op te treden van orchestrionfabrieken. Hoewel hij in 1904 officieel als handelaar begon, was Beckx feitelijk al enkele jaren eerder op dit gebied actief. Hij verkocht niet alleen orchestrions, maar ook speeldozen en spreekmachines (voorlopers van de grammofoons). De verkochte instrumenten werden met paard en wagen bij de klanten afgeleverd. Naast veer- en

gewichtaangedreven instrumenten verschenen er spoedig elektrisch aangedreven pianola's en orchestrions. Na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog ondervond het bedrijf problemen met de import van de instrumenten. Om toch aan de vraag te kunnen voldoen, ging Beckx zelf produceren. Voor het maken van de muziekkrollen was inmiddels Wiel Denessen aangetrokken. De voor de instrumenten benodigde componenten werden uit Duitsland geïmporteerd. In 1922 kwam Petrus Beckx's zoon Mathieu in de directie. Het totaal aantal werknemers schommelde een groot deel van het bestaan van de firma tussen de acht en de tien. Met de komst van radio en grammofoons in de cafés kwam er een einde aan de vraag naar orchestrions. Dit leidde er toe dat het bedrijf in 1941 werd geliquideerd. **Literatuur:** *Jongen, J. en M. Stikkelbroek, 'De orchestrionfabriek van P.J. Beckx-de la Fai' in De Buun jrg. 5 nr. 2 (zomer 1997) 35-40.*

Orgelbouwers In het begin van de negentiende eeuw vestigde zich in Tegelen de uit Rotterdam afkomstige orgelbouwer Petrus Franciscus van Dinter (1785-1853). Twee van zijn kinderen volgden hem hierna op in het orgelvak, Pieter Adam (1808-1887) en Mathias Hermanus (1822-1890). Ze leerden het vak van hun vader. Mathias emigreerde uiteindelijk naar Amerika, waar nog verschillende generaties Van Dinter het vak uitoefenden. De eigen productie van de Tegelse fabriek, die in kasteel Holtmühle was gevestigd, was gering. Rond 1844 bouwde de firma twee of drie orgels. Na de Franse tijd bouwde Van Dinter veel orgels om, die uit gesloten kloosters kwamen en in parochiekerken een nieuwe plek hadden gevonden. De werkplaats in Tegelen legde zich toen vooral toe op het verrichten van reparaties. Begin twintigste eeuw werden er ook orgels (en vooral orchestrions) vervaardigd bij de firma Beckx aan de Spoorstraat. **Zie:** *Orchesterionfabriek.*

Oude Munt, De **Zie:** *Munt, De.*

Oudheidkamer In Tegelen werd in 1935 met steun van de Industriële Kring, onder leiding van industrieel George Goossens en onderwijzer Jo Storms, een oudheidkamer opgericht die zich als doel stelde Tegelse volkskunstvoorwerpen te verzamelen en te behouden. Van alle kanten ontvingen de initiatiefnemers schenkingen, zodat er nauwe-

Spoorstraat tijdens watersnood, 2 januari 1926.

lijks aankopen hoefden te worden gedaan. De oudheidkamer werd op 23 juni 1935 officieel in gebruik genomen in de Sint-Annahoeve aan de Haandertweg. Later verhuisde het lokale museum naar de zolder van het nieuwe raadhuis en nog later naar het gebouw van Gemeentebedrijven aan de Roermondseweg. In 1971 werd de collectie van de Oudheidkamer een onderdeel van het nieuw opgerichte Pottenbakkersmuseum. **Zie:** *Goossens, George; Pottenbakkersmuseum.*

Overstromingen Vele malen trad de Maas zover buiten haar oevers dat grote gedeelten van de gemeente Tegelen onderliepen. Zo waren er water-rampen in 1651 en in 1740, 1751, 1790 en in 1795. In 1880 stond het water in Tegelen tot bij de Grotestraat. Ook in 1918 was er watersnood, maar een absolute recordhoogte werd in 1926 bereikt toen de hele Rijksweg van de Sint-Martinuskerk tot in Venlo blank stond. Sinds de kanalisatie van de Maas in 1928 had men het water beter onder controle, wat echter geen garantie bleek tegen overstromingen. Zo zorgde een extreem hoge waterstand er rond Kerstmis 1993 voor dat aanzienlijke delen van Tegelen onder water kwamen te staan. De aanleg van een dijk voorkwam dat dit in januari 1995 opnieuw gebeurde: enkel een klein gedeelte van Steyl, dat slecht te beveiligen was, had toen last van het Maaswater. Om nieuwe overstromingen te voorkomen, werden in het begin

van de eenentwintigste eeuw kades aangelegd, terwijl het rivierbed van de Maas werd verbreed.

Overtegel Zuidelijk deel van Tegelen dat tussen de Kruiserbeek en de Aalsbeek ligt, oostelijk van de weg Venlo-Roermond. Rond 1400 werd Overtegel bij de heerlijkheid Tegelen gevoegd. Dat gebeurde na een huwelijk tussen de families Van Tegelen en Holtmeulen. Vanaf de negentiende eeuw werd het gebied Nabben en Siep genoemd. In de zestiende eeuw vormden Tegelen en Overtegel één 'gemeente'. Overtegel werd destijds van het dorp Tegelen gescheiden door een groot moeras waardoor de Peskesbeek stroomde. **Zie:** *Nabben.*

Paardentram **Zie:** *Tramlijn.*

Paardensport **Zie:** *Heideruiters, De.*

Paer Naam voor het gebied aan het einde van de Sint-Michaëlstraat en het begin van de Kloosterstraat in Steyl. Hier stond vroeger het café-restaurant van de weduwe Roemers. Eind negentiende eeuw werd Op de Paer het kaetelgerich opgevoerd. De naam zou op de aanwezigheid van perenbomen kunnen duiden, aangezien de paters van het Missiehuis er een boomgaard hadden.

Onderscheiding De Pannekletser.

Pannekletser, De 1/Zie: Basisonderwijs. 2/Onderscheiding. De Pannekletser is de hoogste onderscheiding van vastelaovesgezelschap De Beerpiëp. De onderscheiding werd op initiatief van oud-vorst Jan Jacobs in 1981 in het leven geroepen. Aanvankelijk kwam iedereen in aanmerking, maar na enkele jaren werd de prijs uitsluitend toegekend aan mensen die zich verdienstelijk hebben gemaakt voor de Tegelse gemeenschap. De Pannekletser ging onder andere naar Pierre Jacobs, Piet Kolster en Herm Gommans. **Zie: Beerpiëp, De.**

Pannekletsers 1/Bijnaam voor inwoners van Tegelen. De Tegelenaren danken deze bijnaam aan hun dakpannenindustrie. Pannekletser dateert uit de tijd dat er nog pannen met de hand werden gemaakt. Vóór de pannen in de pers gingen, werd de klei destijds op een gipsen mal geslagen, wat een 'kletsend' geluid maakte. 2/Drumband. In augustus 1989 werd drumband De Pannekletser opgericht, een muzikaal gezelschap dat bestaat uit mensen met een verstandelijke beperking uit de regio Tegelen, Helden, Venlo en Baarlo. Initiatiefneemster was Tiny Peelen en de eerste dirigent Frans Clabbers. Na een jaartje oefenen in de brandweerkazerne aan de Muntstraat werd een eerste optreden verzorgd. Sindsdien treedt de band regelmatig op tijdens allerlei evenementen. Drumband De Pannekletser musiceert onder auspiciën van harmonie Sint-Cecilia.

Pannenfabrieken **Zie: Dakpannenfabrieken.**

Pannesjop 1/Tegelse dialectnaam voor een dakpannenfabriek. **Zie: Dakpannenfabrieken.** 2/Dagverblijf voor mensen met een verstandelijke handicap. De Pannesjop aan de Bongerdstraat werd in 1971 geopend.

Park Waterloo **Park.** In 1994 werd het voormalige kloostercomplex van de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid verkocht. Het zes hectaren grote park, omsloten door de Maas, Steyl en de Aalsbeek, kwam vervolgens in handen van allerlei projectontwikkelaars. Uiteindelijk kochten particulieren in 2000 de oude villa en werden de omliggende grond, klooster en kapel door een bouwbedrijf ontwikkeld tot woonpark onder de naam Park Waterloo. Waardevolle elementen, zoals de Mariagrot, de lindencirkels, het grote gazon en de steilrand langs de Maas en de Aalsbeek bleven gehandhaafd. **Zie: Klooster van de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid; Moubis, familie.**

Literatuur: Polmans, Joh., Historisch erfgoed in het Steylerveld: transformatie van St. Josephklooster tot Park Waterloo (Tegelen 1996).

Parochieel Gemengd Zangkoor **Zangkoor.** In 1981 richtte pastoor Steeghs van de Sint-Rochusparochie het Parochieel Gemengd Zangkoor Steyl op. Jan Bongaerts werd de eerste dirigent en Jos Rievers de vaste organist. Vanaf 1992 kwam de muzikale leiding in handen van Piet van Bree en een jaar later werd Marcel Kuepers de nieuwe organist. Hoogtepunten van het koor waren een televisieoptreden voor de KRO in 1989 en optredens bij de zaligverklaring van kloosterzuster Helena van Stollenwerk in 1995 en bij de heiligverklaring van priester Arnoldus Janssen in 2003.

Parochies **Zie: Kerkelijke indeling.**

Passiespel **Cultureel evenement waarin het lijdensverhaal van Jezus Christus wordt uitgebeeld.** De uitvoerenden, allen amateurtoneelspelers, komen overwegend uit Tegelen en uit de nabije regio. In 1931 werd voor de eerste maal in Tegelen een passiespel opgevoerd. Het idee werd geboren nadat het laatste spel dat het comité Openluchtspel Tegelen in De Doolhof had georganiseerd, op een mislukking was uitgelopen. Na een verkennend bezoek aan het Beierse Oberammergau viel het besluit om het stichtelijke openluchtspel om te zetten in een passiespel. Piet Peters werd aangesteld als

Passiespel.

artistiek leider en de regie kwam in handen van Jean Leenders. Voor het Tegelse Passiespel werden aanvankelijk teksten gebruikt van pastoor Anton van Delft met muziek van Hubert Cuypers. Het jaar daarop volgde meteen het tweede speelseizoen. Drie maanden lang kwamen de mensen van heinde en verre naar De Doolhof. Op de houten banken was plaats voor twee- tot drieduizend toeschouwers. Maar soms werden er wel vierduizend kaartjes verkocht.

Het Passiespel werd in Tegelen opgevoerd in: 1931, 1932, 1935, 1940, 1946, 1950, 1955, 1960, 1967, 1971, 1973, 1975, 1980, 1985, 1990, 1995, 2000 en 2005. Over publieke belangstelling had men vrijwel nooit te klagen. Zo kwamen er in de jaren vóór de Tweede Wereldoorlog steevast tussen de 30.000 en 40.000 bezoekers. Het hoogtepunt was in de jaren vijftig, toen aantallen van 160.000 werden bereikt om in 1967 plotseling te zakken tot 10.000. Dat gebeurde mede onder invloed van de secularisatie en de crisis in de kerk. Tussen 1975 en 1995 steeg het aantal toeschouwers overigens weer van 28.000 naar 65.500. Tot 1940 werd met de tekst van Van Delft gewerkt. Daarna gebruikte men een geheel berijmde tekst van de priester-dichter Jacques Schreurs, die hier en daar werd aangepast. Vanaf 1980 werd geëxperimenteerd met bewerkingen en nieuwe teksten. In 1995 volgde opnieuw een uitvoering met een bewerking van de tekst van Schreurs en in 2000 met een tekst van Marieke

van Leeuwen. Die laatste was niet meer puur bijbels. Sinds 2005 wordt een tekst van de Maastrichtse dichter en literatuurprofessor Wiel Kusters gebruikt.

In 2000 trokken de 24 uitvoeringen 57.000 bezoekers. Artistiek was het spel geslaagd, maar commercieel was het geen succes, wat tot een conflict en een crisis in het bestuur leidde. De medewerkers kregen hierna inspraak in het spel via een medezeggenschapsraad. De oprichting van de raad kwam voort uit kritiek op een 'te moderne interpretatie' van regisseur Ben Verbong. Als regisseur trad vanaf 1933 André Thijssen op. Hierna waagden zich de volgende regisseurs aan het spel: Gabriël Beckers, Hubert Thissen, Har Huys, Richard den Dulk, Pierre Driessen, Ben Verbong en opnieuw Pierre Driessen. Voor de uitvoeringen van 2010 is Cees Rullens als regisseur aangetrokken. **Zie: Doolhof, De; Driessen, Pierre; Huys, Har; Leenders, Jean; Openluchtspel; Peters, Piet; Verbong, Ben.** **Literatuur: Rambout, J., 'De Passiespelen een levende traditie' in De Buun jrg. 3, nr. 2 (zomer 1995) 1-4; Stichting Passiespelen Tegelen, Van openluchtspelen tot Passiespel (Tegelen 1952).**

Patersberg Het terrein in Steyl waar nu de wateroren staat, was vroeger een 'wildernis' met nogal wat struiken. Het was een overblijfsel van de Spekberg. De Patersberg was een ideaal speelterrein voor de jeugd. **Zie: Spekberg, De.**

Patersmolen In 1885 werd in Steyl in het Missiehuis een eenvoudige graanmolen gebouwd. De molen bestond uit vier hoekkolommen en een plateau, twee molenstenen en een spil. De aandrijving geschiedde vanuit een transmissie van de stoommachine. De graansilo bevond zich op de dakzolder van de zuidbouw. In 1893 werd de molen verplaatst naar de grote werkplaats. In 1929 kreeg ze wederom een nieuwe plek en werd ze gemoderniseerd. De molen was echter niet rendabel en na verloop van tijd werd ze afgebroken. De molengebouwen werden later als wasserij gebruikt. Alleen een molensteen aan de westhoek van het gebouw herinnert nog aan de Patersmolen.

Patersmuur Volksnaam voor de muur aan de Maasoever nabij het veer in Steyl.

Patersplak *Binnenterrein met tuin van het Missiehuis.* Het terrein, ten noorden van de Parkstraat, werd door de paters aangelegd als sportveld en is toegankelijk via twee poorten. De eerste trainingen van FC Steyl '67 vonden hier plaats en de Kaetelaers organiseerden er voetbaltoernooien. De Patersplak wordt vanaf 2000 incidenteel gebruikt voor evenementen, zoals Steyl Promotion. Ook wordt er jaarlijks met Sintermerte een troshoop verbrand.

Patronaat *Organisatie die naast godsdienstige en andere vorming, ontspanning bood aan de jeugd.* Met name rond 1900 kreeg jeugdvorming binnen de katholieke kerk veel aandacht. Om de lokale jeugd te beschermen tegen allerlei verderfelijke invloeden werden patronaten in het leven geroepen. Het Tegelse patronaat, dat de naam kreeg Sint-Aloysiuspatronaat, opende in het begin van de jaren twintig van de twintigste eeuw voor de eerste maal zijn deuren. Aanvankelijk was het gehuisvest in het voormalige postkantoor aan de Spoorstraat. In 1928 verrees aan de achterzijde van dit gebouw een nieuw patronaatsgebouw. Dat pand werd gebouwd in een zakelijk-expressionistische bouwtrant met horizontale belijningen. In 1932 werd haaks op de zuidgevel een aanbouw gerealiseerd voor de katholieke jeugdbeweging Jonge Wacht.

Het patronaat bood in de jaren vóór en kort na de Tweede Wereldoorlog onderdak aan tal van clubs en verenigingen met een katholieke signatuur. De Sint-Martinusparochie beheerde het patronaat tot 1972, waarna de gemeente het pand tot 1978 huurde. Het pand bood nadien onderdak aan een peuterspeelzaal, de stichting Scouting Tegelen en het Centro Recreativo Italiano Tegelen. In 1976 werd het verbouwd tot Open Jongeren centrum. In 1978 kocht de gemeente het patronaat dat tot 1999 dienst deed als gemeenschapshuis. In Steyl was een patronaat in een voormalig café met een zaal aan de Maasstraat. Het gebouw dat onder meer door de verkenners en de KAJ werd gebruikt, raakte in de loop der jaren echter in verval. De rol van het patronaat werd in Steyl vanaf 1968 overgenomen door gemeenschapshuis Trianon. **Zie: Centro Recreativo Italiano; Moskeeën; Trianon.**

Paviljoen Modern **Zie: Lucker.**

Peeters, Gerardus *Kapelaan/geschiedschrijver.* Petrus Gerardus Peeters werd op 23 mei 1829 in Tegelen geboren. Na zijn priesterwijding op 8 maart 1856 in Roermond volgde op 20 oktober zijn benoeming tot kapelaan te Echt. Daar bleef hij totdat hij op 23 oktober 1865 werd overgeplaatst naar Blerick. Tijdens zijn 16-jarig verblijf in Blerick verdiepte hij zich in de geschiedenis van de streek. Dat leidde in 1870 tot de publicatie van de *Geschiedkundige beschrijving van het aloude kerspel Blerick bij Venlo*. De beschrijving was opgenomen in de reeks *Publications de la Société Historique et Archéologique de Limbourg*. Het was het eerste overzicht van de Blerickse geschiedenis. Zes jaar later publiceerde Peeters de *Chronologische beschrijving van Tegelen benevens aantekeningen over Belfeld en Steyl*. In de *Publications* verscheen eerder van zijn hand een *Geschiedkundige beschrijving der gemeente Echt, in vroegere en latere tijden* (1867). Op 31 maart 1881 kwam een eind aan zijn verblijf in zijn geboortestreek, hij werd benoemd tot pastoor in Wijnandsrade. Ook aan die plaats wijdde hij een historische studie. De 'Korte schets der geschiedenis van de Valkenburgsche heerlijkheid Wynandsrade' verscheen in de *Publications* van 1885. Peeters overleed in Wijnandsrade op 21 september 1887.

Jacques Peeters.

Peeters, Jacques *Fotograaf.* Jacques Peeters werd op 14 januari 1940 in Steyl geboren. Halverwege de jaren zestig volgde hij de studierichting fotojournalistiek aan de Folkwangschule (onderdeel van de universiteit van het Duitse Essen), onder leiding van prof. dr. Steinert. Na de opleiding ging hij aan de slag als freelance fotograaf. In 1969 kwam hij in vaste dienst van het *Dagblad voor Noord-Limburg* in Venlo. Die krant fuseerde in 1996 met *De Limburger* in Maastricht. Nadien werkte hij tot 2002 voor de fusiekrant, *Dagblad De Limburger*. Naast zijn journalistieke werk, maakte Peeters foto's voor een groot aantal boeken en andere publicaties. Zo werd hij huisfotograaf van het cultureel-historisch jaarboek *Buun*, het Limburgs Landschap en de Zonnebloem. Verder fotografeerde hij voor de Gemeente Venlo, de Passiespelen, Cirque Plume en niet commerciële projecten in de gezondheidszorg. **Literatuur: Lei Coopmans e.a., Niets is zwart-wit (Venlo 2001).**

Pers **Zie: Tegelse Courant; Tegels Nieuwsblad; Tweede Wereldoorlog.**

Peske 1 /Volksnaam voor een stuk grond aan het einde van de Kerkstraat, bij de inmiddels overkluisde Peskesbeek. **2** /Woonzorgcomplex aan de Schoolstraat in het gebouw van het voormalige Tegelse ziekenhuis.

Peskesbeek Beek die vanuit de steilrand door het moerassig gebied vanaf de Kerkhoflaan liep, langs het raadhuis, tussen de Industriestraat en de Betouwstraat, langs de Rieth en de Rolandstraat, ten westen van de Maasstraat en de Maashoek naar de Maas. De naam van de beek is waarschijnlijk afgeleid van 'pas', een doorwaadbare plaats. Er waren verschillende doorwaadbare plaatsen in de beek, onder meer bij de huidige Drink en bij de aansluiting Riethstraat/Spoorstraat. Omstreeks 1940 werd de beek overkluisd. De beek heet in het zuiden van Tegelen Kruiserbeek en in Steyl Steylerbeek.

Petatte Nelke *Bekende Tegelse kasteleinsvrouw.* Petatte Nelke werd op 22 september 1871 in Tegelen geboren als Petronella Muller. Op 26 augustus 1895 trouwde ze met de Tegelse weduwnaar Gustaaf (Joes) Schreurs, die als ijzergieter bij

de Globe werkte. Het echtpaar exploiteerde een klein huiskamercafé met beugelbaan aan de Hoogstraat. Petatte Nelke dankte haar bijnaam aan het gegeven dat zij aardappelen schildte voor de missiepaters en zusters in Steyl. Omdat het altbier dat zij in haar café schonk nogal bitter smaakte, deed Nelke er suiker in. Nelke Muller overleed op 30 oktober 1952. Dankzij een Tegels volksliedje (*En as weej wir nao Tegele gaon*) bleef Nelke in de herinnering voortleven. Het waren waarschijnlijk niet-Tegelse gasten die onderweg naar het kleine café van Joes en Nelke de tekst schreven op muziek

Petatte Nelke.

van *Mein Herz das ist ein Bienenhaus*. In 1977 verrees op de markt in Tegelen een standbeeld voor dit bijzondere kasteleinschtpaar en in 2009 werd aan de Hoogstraat, waar haar cafeetje lag, een plaquette onthuld.

Peters, Piet *Beeldend kunstenaar.* Piet Peters werd op 9 mei 1889 in Tegelen geboren. Met uitzondering van een korte periode in zijn jeugd, woonde hij zijn hele leven in Tegelen. Peters was een van de initiatiefnemers van het *Passiespel*. Daarnaast publiceerde hij regelmatig gedichten en beschouwingen in de *Tegelse Courant*. In 1942 zette hij samen met J. Driessen een kunstkeramisch atelier op (PEDRI), dat echter in 1948 schipbreuk leed. Qua thematiek en vormgeving onderscheidde Peters zich weinig van de katholieke kunstenaars van zijn tijd die teruggrepen op de glorieus tijd van de Middeleeuwen. Zijn boetseerwerk kenmerkt zich vooral door het gebruik van roodbakkende Tegelse klei. Van zijn achttiende tot zijn twintigste volgde Peters op zondag schilderlessen. Doorde-weeks werkte hij bij verschillende decoratie- en kerkschilders in de regio. In 1909 vertrok hij naar

Antwerpen en vervolgens naar Brussel om daar aan de kunstacademie te studeren. Hij reisde naar München en Bern waar hij schilder- en tekenlessen volgde. Vandaar trok hij verder naar Italië. Hij runde zijn studiereis in 1913 af in het Trappistenklooster op de Ülingsheide, waar hij zich verdiepte in de liturgie. Dat deed hij omdat hij die kennis nodig had voor het maken van wandschilderingen in kerken en kapellen. In de jaren dertig en veertig produceerde hij een groot aantal schilderijen die hij in winkels, restaurants en musea exposeerde. Buitenshuis bracht hij allerlei wandschilderingen aan (zoals in de Tegelse Scala-bioscoop en in een kerkje in het Belgische Clouse) en ornamenteerde hij graven op kerkhoven. Bekende werken zijn het oorlogsmonument bij Klein Zwitserland (1940) en het Christusbeeld in de tuin van kunstencentrum De Raay te Baarlo (1944). Piet Peters overleed op 14 juli 1950 te Maastricht. **Zie: Frankton; Keramische industrie; Oorlogsmonumenten; Passiespel. Literatuur: Fleuren, Huub en Willem Kurstjens, 'Kunst, devotie en gemeenschapszin' in *Buun* 2005, 98-206.**

Piép, De Muziekkapel. De Piép werd op 25 maart 1975 opgericht. De muzikanten trokken als eerste Tegelse joekskapel mee met carnavalsoptochten, maar het gezelschap steeg, onder leiding van Thei Beijers, uit boven het niveau van de gemiddelde joekskapel. Het orkest speelt vanaf eind jaren tachtig een veelzijdig repertoire van polka tot wals en van semi-dixieland tot schlager.

Pileers, De Pilaren. De 'pileers' stonden bij de vier toegangswegen naar kasteel de Holtmühle. De laatste originele pilaar verdween in 1971 bij de aanleg van de streekweg. De pilaren bij de Kaldenkerkerpoort werden later in kopievorm herbouwd.

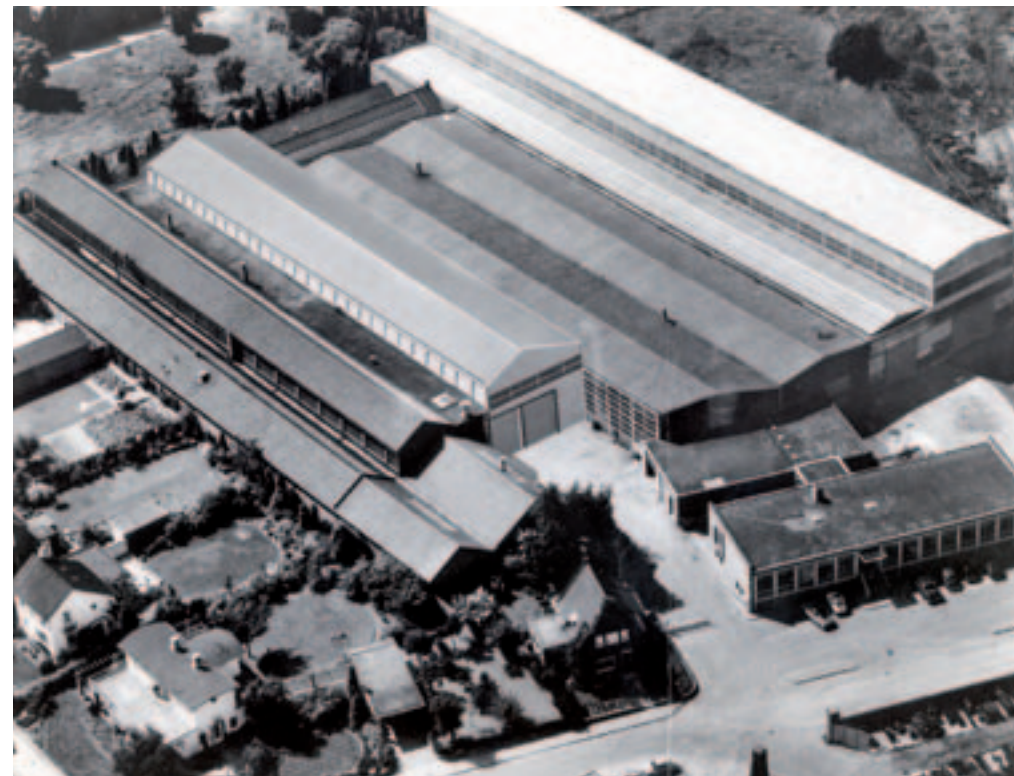
De Pileers.

Plakpunters, De BMX-club de Plakpunters werd in 1983 opgericht door Thei Ewalts en John Pollmans. Destijds heette BMX (Bicycle MotoCross, de x staat voor 'cross') nog fietscross. De club rijdt op het circuit De Zilverplak, een gravelcircuit van circa 380 meter aan de verlengde Populierstraat. Daarmee beschikt de club over een moderne snelle technische baan met drie verharde kombochten. De naam van het circuit verwijst naar de vondst van een grote hoeveelheid zilveren rijksdaalders op het terrein in 1983. Twee keer organiseerden de Plakpunters hier het Nederlands kampioenschap voor clubs. De laatste maal in 2008. Paul Sloesen werd in 2002 Nederlands kampioen Sportklasse. De vereniging telt in 2009 circa honderd leden.

Plechelmus (*Vermoedelijke*) stichter van de Tegelse kerk. In oude bronnen wordt gemeld dat de uit Ierland afkomstige Plechelmus omstreeks 720 de kerk in Tegelen stichtte. Plechelmus was een missionaris die veel inwoners uit plaatsen aan de Maas tot het christendom bekeerde. In Rome werd hij tot bisschop gewijd. Plechelmus overleed waarschijnlijk op 15 juli 732. De door Plechelmus gestichte kerk zou volgens sommige bronnen de moederkerk van Venlo zijn geweest. De herinnering aan hem wordt in Tegelen levendig gehouden door afbeeldingen in een zijmuur van het schip van de Sint-Martinuskerk en in de doopkapel. In 1951 werd ook een straat naar Sint-Plechelmus vernoemd. **Zie: Sint-Martinuskerk.**

Poeth Machinefabriek. In 1921 startte Willem Poeth, die eerder werkzaam was geweest bij de ijzergieterijen Industria en Hekkens, in Tegelen een fabriek voor de vervaardiging van drijfwerken voor wind- en watermolens en maalwerken. Dat gebeurde in de oude wagenmakerij en vroegere woning van Hekkens aan de huidige Hoogstraat. Hij startte er met drie werknemers, waarna al vrij snel ook zijn drie zonen Mathieu, Harrie en Gerard in het bedrijf werden opgenomen. Vlak voor de Tweede Wereldoorlog had het bedrijf 27 mensen in dienst. Poeth bouwde toen silo's, elevator en maalinstallaties in Nederland, België en Indonesië. Dichter bij huis werden aan de limonadefabriek De Snelle Sprong flessenspoelmachines geleverd. Vanaf 1937 gebeurde dat vanuit een nieuwe fabriekshal aan de Hoogstraat. Na de oorlog kwam het accent te liggen op grotere productie-eenheden voor grote bedrijven. In de jaren 1947 tot 1949 verrees er aan de Tichlouwstraat een nieuw fabriekscomplex met diverse

Machinefabriek Poeth.

hallen. Dit complex werd in de loop der tijd diverse malen uitgebreid. In 1960 waren er zo'n tachtig en in het begin van de jaren zeventig rond de 120 personeelsleden. Er werden toen onder meer silo- en losinstallaties gebouwd en installaties voor pneumatisch zuig- en druktransport en veevoederfabrieken en installaties voor gieterijen en zandbereidingen. De laatste jaren legde het bedrijf zich toe op service en onderhoud. In 2009 werken er bij Poeth aan de Tichlouwstraat circa negentig personen. **Literatuur: Poeth, P.J.W., 75 jaar Poeth machine- en installatiebouw 1921-1996 (Tegelen 1996).**

Poeth, Piet Heemkundige. Piet Poeth werd op 18 mei 1921 in Tegelen geboren. Poeth was actief als machinefabrikant, maar verwierf vooral bekendheid als schrijver van een aantal boeken over de geschiedenis van Tegelen en omgeving. In 1975 verscheen *Peuten: Een genealogisch onderzoek*. In 1978 publiceerde hij *Van Tekenschool St. Eligius en Handelsavondschoon naar Stichting Nijverheidsonderwijs van 1938-1978; beknopt overzicht van het technisch onderwijs en het handelsonderwijs in Tegelen*. In 1982 was hij de initiatiefnemer voor de publicatie *Ôs Tegele*. Hierna bewerkte hij een zestal oorlogsdagboeken tot een boek dat in 1985 verscheen onder de titel *Zij kwamen en gingen; 6 dagboeken over de geschiedenis van Tegelen en Steyl in de Tweede Wereldoorlog; balans*

over de jaren 1945-1985. In hetzelfde jaar vertaalde hij het oorspronkelijk in het Duits geschreven boek *Kerken en oratoria van het St. Michaëlsklooster te Steyl*. In 1989 verscheen het boekje *De congregatie van de zusters van de Goddelijke Voorzienigheid; ontstaan; groei; activiteiten*. In 1994 volgde een tweede *Ôs Tegele*. In 1997 gevolgd door *Een studie over de verschuiving der continenten en de Venloer Scholle en de Grote Afrikaanse Slenk*. In 1996 publiceerde hij *75 Jaar Poeth Machine- en installatiebouw 1921-1996*. Piet Poeth, die een van de oprichters was van de Heemkundige Kring Tegelen, overleed op 15 april 2001.

Poeth, Ties Animatiefilmer. Ties Poeth, zoon van heemkundige Piet Poeth, werd op 23 juni 1957 in Tegelen geboren. Na de middelbare school begon hij in 1977 met een studie aan de Academie voor Beeldende Kunst in Breda. In 1982 ging hij naar de Rijksacademie voor Beeldende Kunst in Amsterdam, waar hij visuele communicatie studeerde. In 1982 verscheen zijn eerste film *Tranquillizer*. Poeth draait films met versnelde bewegingen, met bewegende keramiepoppen en tekenfilms. In de jaren hierna maakte hij vele 16 mm films, waaronder: *Music for an owl, A short passion play* (Over het Tegelse Passiespel in 2000) en *De reis van een draak* (over het bouwen van een carnavalswagen). In 1989 stapte hij over naar de meer mogelijkheden

biedende 35 mm films. *Mission ville* was de eerste rolprent die met dit materiaal werd gemaakt. Andere films van Poeth zijn: *Marching for Mother Meuse* (2003) en *Love Loop* (2006). Poeth won met zijn films talrijke prijzen in binnen- en buitenland, waaronder in 2000 de Holland-Filmprijs. Bij enkele films werkte hij samen met Erik Visser (Flairck), die voor de muziek tekende. Vanaf 1997 trok Ties Poeth ook aandacht met ludiek gevormde meubelstukken. **Literatuur: Meusen, Twan, 'Ties Poeth. Animatiefilmer wil bewegend schilderij maken' in *Buun* 2002, 22-27.**

Politie In de vijftiende eeuw was een gemeentebode in Tegelen verantwoordelijk voor de handhaving van de openbare orde. Vanaf 1740 was er een veldwachter, die 'armenjäger' werd genoemd. Indien nodig kon er een beroep worden gedaan op de schutterij en vanaf 1821 op de nachtwacht. In de negentiende eeuw werden de veldwachters tijdens kermissen en andere bijzondere gelegenheden geassisteerd door de marechaussee uit

Politiebureau.

Venlo. Veel problemen waren er kennelijk niet, want in 1930 waren er slechts drie agenten op een inwonertal van rond de tienduizend. Ondertussen was in 1929 in Tegelen een korps gemeentepolitie opgericht. Met uitzondering van de jaren 1945 tot 1947, toen het korps deel uitmaakte van de rijkspolitie, bleef die gemeentepolitie actief tot 1994. In dat jaar waren er in Tegelen zo'n vijftig mensen bij de politie werkzaam. De politiebureaus waren respectievelijk gehuisvest aan het Wilhelminaplein, de Industriestraat, de Kruisstraat, de Drink en aan de Maasstraat in Steyl (1993). Na een landelijke reorganisatie, waarbij rijks- en gemeentepolitie samen verder gingen als regiopolitie, kwam er eind 1993 een einde aan het zelfstandige Tegelse korps. Sindsdien was er een 'basiseenheid Tegelen' onder leiding van het regionaal politiekorps Limburg-Noord. Het bewakingsgebied van de basiseenheid Tegelen bestrijkt het gebied Belfeld, Tegelen en Venlo-Zuid. **Literatuur: Kolster, Piet C., Hans van Kruchten, *Van veldwacht tot basispolitiezorg* (Tegelen 1993).**

Politiek Vanaf 1800 werden Tegelse burgers vertegenwoordigd door raadsleden. Tot 1851 werden die raadsleden door hogerhand benoemd, daarna kon men kiezen, althans degenen die het censuskiesrecht bezaten, daarvoor moesten zij een bepaald inkomen hebben. Kandidaten paaiden de kiezers vaker met borrels en bier. In de raad zaten aanvankelijk vertegenwoordigers van grondbezitters, handelaren en fabrikanten. Gaandeweg werd het kiesrecht verruimd en konden ook andere groepen invloed uitoefenen. In 1913 lukte het voor het eerst om in de persoon van Jac. Heijnen een vertegenwoordiger namens de arbeiders in de raad te krijgen. Tot 1917 hadden de arbeiders drie van de elf zetels. De invoering van het algemeen kiesrecht zorgde ervoor dat de politieke verhoudingen verschoven. In Tegelen werd het aantal raadszetels toen van elf naar dertien vergroot. De eerstvolgende verkiezingen leverden de arbeiders maar liefst zeven zetels op, waarmee ze een meerderheid kregen. Heijnen werd hierna wethouder. In de jaren dertig kende Tegelen naast de arbeiders een werkgevers- en industriële fractie en een middenstandsfractie. Al die fracties waren landelijk lid van de Rooms Katholieke Staatspartij. De Communistische Partij Holland haalde in Tegelen nooit meer dan een paar procent van de stemmen. Wel werden in 1939 NSB-ers via plaatselijke lijsten in de raad gekozen. De verkiezingscampagne van 1939

College en gemeenteraad in 1982.

was de felste die Tegelen ooit kende. De tegenstellingen, zoals over de locatie van het nieuwe raadhuis, waren groot en over en weer werd flink met modder gegooid. Een lijst die werd aangevoerd door NSB-er Marius Welters behaalde in dat jaar met vier zetels een grote overwinning. Tijdens de Tweede Wereldoorlog bleef de gemeenteraad tot september 1941 in functie. Daarna bestuurdde burgemeester F. Pesch de gemeente volgens het zogenoemde leiderschapsbeginsel. Alleen tussen 8 september 1944 en 1 maart 1945 was het bestuur van de gemeente in handen van de Duitse Ortsgruppe Tegelen van de NSDAP, met als Ortsgruppenführer (de nieuwe burgemeester) Wilhelm Potthoff. De invloed van de NSB bleef tijdens de oorlog gering. Na de oorlog, op 12 november 1945 kwam de zogeheten voorlopige gemeenteraad van Tegelen weer voor het eerst bijeen. Deze bestond uit burgemeester Pesch, de secretaris en enkele van de achttien raadsleden die in 1939 waren gekozen. Ook waren er enkele nieuwe leden. In 1952 kwam Sjeng Coopmans in de raad namens de zogeheten Eenheidslijst. Dat was de eerste lijst waarop vertegenwoordigers stonden uit diverse lagen van de bevolking. Coopmans zelf werd in de periode 1970-1974 wethouder en bleef tot 1986 in de raad. Direct na de Tweede Wereldoorlog stelde de Tegelse politiek, op initiatief van Mathieu Gitmans (KVP), één grote eenheidslijst samen met alle vertegenwoordigers van werkgevers, werknemers en middenstand. In 1954 werd die lijst echter afgestraft door de dissidenten Toon Lamers en Hans Verhaeg, die tegen de eenheidslijst protesteerden door slechts twee namen op hun lijst te plaatsen om vervolgens veel meer voorkeurstemmen te trekken dan nodig waren voor de twee zetels. Dit leidde ertoe dat alle groeperingen na 1958 weer met eigen lijsten aan de verkiezingen meededen. In 1958 deed de eerste vrouw haar intrede in de

Tegelse raad. Dat was Mien Helmes. In datzelfde jaar nam de PvdA voor het eerst met een eigen lijst deel aan de raadsverkiezingen, overigens zonder een zetel te behalen. Die zetels waren er wel voor de Lijst Reynders (6), de Lijst Laumans (4), de Lijst Olders (Middengroepen: 4), de Lijst Lamers (2) en de Lijst Brokmann (1 zetel). In de jaren zestig verscheen een nieuwe politieke groepering: Algemeen Belang. Een 'partij' die al snel drie zetels haalde. Er kwamen nadien steeds meer lijsten, met als hoogtepunt 1966, toen er maar liefst negen lijsten aan de raadsverkiezingen deelnamen met in totaal 102 kandidaten voor slechts vijftien zetels. De zetels werden uiteindelijk over zes lijsten verdeeld (Lijst Olders 4, Lijst Jacobs 2, Lijst Laumans 2, Lijst Coopmans 3, Lijst Brokmann 1, Lijst Hanssen 1 en Lijst Smits 2). Nieuwkomers in 1970 waren Actief '70 en de Progressieve Konsentrasie Tegelen. De eerste was een afscheiding van de Middengroepen en kreeg bij de raadsverkiezingen twee zetels (Hein van der Velden en Wiel 'Meister' Hermans). Progressieve Konsentrasie Tegelen won één zetel, maar lijsttrekker Henk Opsteegh moest wel wachten tot hij 23 jaar werd om in de raad zitting te mogen nemen). Werknemers en Tuinders (Sjraar Jacobs), Middengroepen (eerst Olders en na zijn dood in 1972 Har Sloesen) en Sjeng Coopmans vormden het college. Na de dood van Hein van der Velden in 1976, werd Niek Goossens van de lijst Van Bree diens plaatsvervanger in het college. In 1976 werd door Sjeng Derks de VVD afdeling Tegelen/Belfeld opgericht en in datzelfde jaar kwam er een afdeling van het CDA, opgericht door Jo van der Velden en Lambert Rooskens. Beide partijen namen deel aan de verkiezingen van 1978. Aktief 70 en de Middengroepen sloten zich toen aan bij het CDA en de lijst Van Bree koos gedeeltelijk voor het CDA en deels voor de VVD. In 1978 werd het college gevormd door Niek

Goossens (CDA, zes zetels), Sjraar Jacobs (Werknemers en Tuinders, vier zetels) en Henk Opsteegh (PvdA, vier zetels). De VVD (twee zetels) kwam toen met de Lijst Coopmans (één zetel) in de oppositie.

In 1982 richtte Geert Mussers met enkele plaatsgenoten de Realisten '82 op. Dat gebeurde uit onvrede over het beleid van het toen zittende gemeentebestuur. De nieuwe partij wist bij de verkiezingen in dat jaar bijna zeshonderd stemmen binnen te halen, wat genoeg was voor één raadszetel. Vier jaar later waren dat er twee, weer vier jaar later vier. In 1994 kregen de Realisten zelfs vijf van de zeventien zetels en werd Mussers wethouder. Bij de raadsverkiezingen van 1982 behaalde het CDA zes, Werknemers en Tuinders vier, de PvdA drie, de VVD twee, Lijst Coopmans één en de Realisten '82 één zetel. De lijst Coopmans was een gemeentelijke groepering rond Sjeng Coopmans. Coopmans zat ruim dertig jaar in de raad, waarvan vele jaren voor de Arbeidersfractie. Met die fractie brak hij eind jaren zestig, waarna hij vanaf 1970 met eigen lijst aan de verkiezingen deelnam.

In 1989 ging de lijst-Coopmans in het CDA op. In 1986 won de PvdA twee zetels, waarna er een coalitie werd gevormd van CDA, PvdA en VVD. Elk van de drie partijen leverde een wethouder, dat waren respectievelijk: Jo van der Velden, Henk Opsteegh en Sjeng Derks. In 1989 kwam het tot een fusie tussen het CDA Tegelen en de fractie Werknemers en Tuinders, die toen drie zetels had. Die laatste fractie was een voortzetting van de lijst Werknemers, die in 1925 was opgericht en sindsdien in de raad was vertegenwoordigd. In het begin van de jaren zestig sloten de Tuinders zich bij hen aan. Sjraar Jacobs was hun grote voorman, die maar liefst 21 jaar wethouder in Tegelen was. Na de verkiezingen in 1990 kwam er een raad van CDA (zeven zetels), PvdA (drie zetels), Realisten (vier zetels) en VVD (één zetel). Het college werd hierna gevormd door CDA en PvdA. Het CDA leverde twee wethouders (Jo van der Velden en Pierre Janssen) en de PvdA één (Henk Opsteegh, die in 1991 burgemeester werd van Swalmen en toen werd opgevolgd door Piet Hovens).

In 1994 wonnen de Realisten vijf zetels, het CDA bleef de grootste partij met zes zetels, terwijl de PvdA naar drie zetels ging, de VVD naar twee en D'66 een zetel kreeg. Jo van der Velden (CDA), Geert Mussers (Realisten) en Piet Hovens (PvdA) vormden hierna het college. D'66 was in 1994 de vierde landelijke partij die

actief aan de raadsverkiezingen deelnam en met één zetel in de raad kwam (Willem Kurstjens). Er werd hierna een college geformeerd uit PvdA, CDA en Realisten '82. Die coalitie leed echter twee jaar later schipbreuk, omdat Realisten en PvdA niet meer door een deur zeiden te kunnen met het CDA. Het CDA moest vervolgens na zeventien jaar in de oppositiebanken plaatsnemen. PvdA en Realisten gingen toen verder met de VVD. Aan de vooravond van de verkiezingen van 1998 was het in de Tegelse politiek erg onrustig. Jan Lamers, die in 1994 niet verkozen werd tot lijsttrekker van de PvdA en toen de partij verliet, richtte met enkele van zijn aanhangers het Links Alternatief Tegelen op. De oppositie-rol van het CDA deed de partij ook geen goed en toen op 13 oktober 1997 niet Pierre Janssen, maar Thea Moors als lijsttrekker werd gekozen, werd door Pierre Janssen en enkele anderen reeds op 15 oktober de Tegelse Democraten opgericht. De verkiezingen van 1998 (de laatste van een zelfstandig Tegelen) zorgden voor een aardverschuiving in de zetelverdeling: De Tegelse Democraten kwamen van nul op vier zetels, Links Alternatief Tegelen won één zetel en de VVD ging van twee naar drie. Verliezers waren de PvdA (van vier naar twee), het CDA (van zes naar vier), de Realisten (van drie naar twee) en D'66 dat zijn ene zetel verloor. De PvdA bond na twintig jaar in de oppositie en er werd een coalitie gevormd van CDA (Thea Moors, de eerste en tevens laatste vrouwelijke wethouder van Tegelen), de VVD (Piet Janssen) en Realisten 82 (Geert Mussers). Die coalitie bleef in stand tot de herindeling van 1 januari 2001. **Zie: Burgemeesters; Gitmans, Mathieu; Herindeling; Kurstjens, Willem; Opsteegh, Henk.**

Postduivenvereniging Tegelen **Zie: Duivensport.**

Postduivenvereniging De Verenigde Liefhebbers **Zie: Duivensport.**

Posthuis **Zie: Postkantoor.**

Postkantoor In het Güllickse Tegelen werd rond 1665 een poststation gevestigd dat tevens dienst deed als distributiekantoor. Koeriers konden hier van paard wisselen. Het station lag aan de lijn Antwerpen-Wesel en werd geleid door posthouder Simon Houdaigue. Deze posthouder was in dienst bij de rijkspost Thurn en Taxis en was tevens ver-

antwoordelijk voor het bezorgen van brieven in Tegelen en omgeving. In 1717 kreeg Tegelen een poststation op het terrein van De Munt. Dit was echter alleen een transitokantoor. Later werd het poststation verplaatst naar het huis van de familie Franssen, die rond 1730 de leiding over de post had. In 1766 liet Willem Franssen op de hoek van de Grotestraat, Beekstraat en Posthuisstraat een nieuw posthuis bouwen, waar de post uit alle richtingen bijeen kwam. Het huis bestond uit een kantoor met herberg en stallen voor de postpaarden. Met de komst van de Fransen in 1798 kwam aan de activiteiten van de rijkspost een einde. Op 9 maart 1800 werd het Tegelse posthuis opgeheven. De laatste postmeester van Tegelen was Caspar Franssen. Inwoners van Tegelen konden nadien hun brieven afgeven op het postkantoor te Venlo of ze meegeven met vrachtrijders of gelegenheden. Eind 1829 kwam er in Tegelen een zogenaamd bewaarkantoor – in een vertrek in de woning van de burgemeester – waar de postiljon pakketten met post kon ophalen en afgeven. Gemeentesecretaris Jacob Gubbels werd toen aangesteld als brievenbesteller. Het systeem functioneerde maar korte tijd, omdat vrijwel geheel Limburg in 1830 bezet werd door het Belgische leger. Van 1836 tot 1865 was een zogenaamde plattelandspost actief. Een bode zorgde toen voor het afhalen en bezorgen van de post. In 1865 kreeg Tegelen, toen de spoorlijn Venlo-Roermond in gebruik was genomen, een hulppostkantoor. Nadat de brievenbussen werden gelicht, werd de post per trein verder vervoerd. In 1897 werd het hulpkantoor aan de Spoorstraat (de voorbouw van het patronaat) een volwaardig postkantoor dat tot 1919 in gebruik bleef. Van 1919 tot 1974 was het postkantoor gehuisvest in de voormalige fabriekantenvilla van de familie Assmann aan de Grote-

Het postkantoor aan de Grotestraat.

straat (het latere pand Stassen). In 1974 werd aan de Industriestraat een nieuw groot postkantoor geopend, ontworpen door architectengroep HBO uit Maastricht. Het postkantoor bleef hier tot in 2005. In dat jaar verhuisde de dienst naar een detailhandelszaak in De Passage aan de Kerkstraat. De aanzet voor een postkantoor in Steyl werd gegeven door de kloosters, die veel post verzonden. Aanvankelijk was het kantoor gehuisvest aan de Maasstraat, naast de pastorie. Later verhuisde het naar een drogerij aan de Rochusstraat. In 2009 was er enkel nog een postagentschap in Tegelen-centrum. **Literatuur: Ickenroth, J., 'De postdienst in Tegelen' in De Buun jrg. 3 nr. 4 (winter 1995) 22-27.**

Potkuilen *Gebied tussen de Tegelse watertoren en het buurtschap Egypte.* Het gebied dankt zijn naam aan door de winning van potleem ontstane kuilen, die later met grond- en regenwater werden gevuld. De naam Potkuilen komt al in de vijftiende eeuw voor.

Pottenbakkers Tegelen is van oudsher een van de bekendste pottenbakkerscentra in het gebied van de Nederrijn. De bloeitijd van de keramische nijverheid ligt in de eerste helft van de negentiende eeuw als Tegelen twintig werkplaatsen van pottenbakkers (pothuizen) telt. Dat er zich in Tegelen veel pottenbakkers vestigden, kwam door de aanwezigheid van goede klei en door de Maashaven in Steyl. De oudst bekende pottenbakkers waren in 1733-1734 Geurt Driessen en Dionysus en Laurens Pottbecker. Zij legden zich vooral toe op huishoudelijk sieraardewerk. De oudst bekende Tegelse sieraardewerk-schotel stamt uit 1753 en is gemaakt door Wilhelmus Mingels. Vanaf dan zijn er in de achttiende eeuw steeds tussen de drie en vijf pottenbakkers. De pottenbakkerijen concentreren zich meestal in de buurt van een beekje, zoals op de Leemhorst, langs de Aalsbeek, op Steyl en in Tegelen-Dorp. Het overgrote deel van de Tegelse pottenbakkers behoorde tot de families Van Dijk, Engels, Gitmans, Glasmachers, Hamakers, Hammans, Jentjens, Kranebrucher, Kurstjens, Mingels, Nijssen, Plum, Pras, Rievers, Sprengers en Thurlings. Veel van die pottenbakkers waren uit het Rijnland afkomstig. Pas in de Franse Tijd (1794-1814) en in de jaren kort daarna vindt de grote groei plaats. In 1812 zijn er twaalf pottenbakkerijen en in 1830 al twintig. De keramische producten, zoals theekannen, melkkannen, bekens en borden, werden in grote aantallen gemaakt, vaak op bestelling van handelaren. Vanwege hun donkere kleur werd een deel van deze producten 'zwartgoed' genoemd. Een groot afzetgebied lag in het westen van Nederland, maar de producten werden ook naar Frank-

rijk en zelfs naar Spanje verscheept. De hoogtijdagen lagen tussen 1821 en 1830. De Belgische omwenteling in 1830, met als gevolg het afsluiten van de Maas voor het scheepsverkeer, maakte een einde aan de bloei van de potfabrieken. Mede door de opkomende industrie, zoals de in 1836 opgerichte aardewerkfabriek van Regout in Maastricht, slonk het aantal pottenbakkerijen in de hierop volgende decennia naar bijna nul. In 1876 waren er nog vijf pottenbakkers en in 1930 was er nog maar één bedrijf over: dat van Jac. Gitmans, die tijdig was omgeschakeld op de productie van bloempotten. In de jaren dertig van de twintigste eeuw ontstond er een hernieuwde belangstelling voor keramiek, die Tegelen opnieuw tot een keramisch centrum maakte. Met name Joep Felder en Russel-Tiglia legden zich toen toe op meer kunstzinnige producten. En in 1945 bloeide Pedri (Peters en Driessen) op in de oude pannesjop van Denissen. In 1952 waren er ook weer enkele kleinere pottenbakkers actief, die begonnen met de fabricage van rood en later (geloofd) zwartgoed. **Zie: Felder, Joep; Frankton; Keramische industrie; Kranenbreukershuis; Peters, Piet; Pottenbakkersmuseum; Russel-Tiglia.**

Pottenbakkersmuseum Het Pottenbakkersmuseum is een voortzetting van de in 1935 opgerichte oudheidkamer. Omdat de verzameling van de Oudheidkamer nogal wat keramiek bevatte en die collectie groeide, werd in 1971 besloten om de Oudheidkamer om te zetten in een pottenbakkersmuseum. Dit was geruime tijd gehuisvest op de zolder van het gemeentehuis, maar verhuisde in 1987 naar de tiendschuur van kasteel de Holtmühle. Het Pottenbakkersmuseum herbergt een unieke collectie van voornamelijk Tegels aardewerk. Van gebruiks aardewerk loopt er een lijn naar pronkstukken. Er is een werkplaats nagebootst uit het begin van de negentiende eeuw en er is aandacht voor hedendaagse keramiek en keramische bouwmaterialen. De hedendaagse collectie bevat werk van Joop Crompvoets, Niek Hoogland, Horst Göbbels, Matthieu van der Giessen, Richard Godfrey, Siegfried Gorinskat, Netty Janssens en Hein Severijns. Regelmatig is er in het museum een wisselexpositie. **Zie: Oudheidkamer, de; Tiendschuur.**

De Präöskes.

Powesie Literair tijdschrift. Powesie werd in 1970 opgericht door Peter Huys en Ben Verbong. Vanaf het derde nummer werd de redactie uitgebreid met Huub Beurskens. Het blad bevatte voornamelijk gedichten en literaire teksten. Wim Jacobs zorgde met Ben Leenen en Ferd Verstraelen voor de illustraties en de lay-out. De redactie nam de sociale functie van literatuur als uitgangspunt en koos stelling in de strijd om de spellingshervorming door zich 'redaksie' te noemen en poëzie als 'powesie' aan te duiden. In totaal verschenen er zeven nummers in een oplage van achthonderd stuks. Het laatste nummer van Powesie verscheen in juli 1972. **Zie: Beurskens, Huub; Verbong, Ben; Verstraelen, Ferd. Literatuur: Kurstjens, Willem, 'Titaantjes in Tegelen' in Buun 2001, 85-90.**

Präöskes, De Volksnaam voor het voormalige hotel Driessen, later Chinees restaurant De Maan, aan de Kerkstraat. De naam is ontleend aan de rieten stoeltjes die er stonden. Het pand zelf wordt gekenmerkt door een fraaie geronde gevel.

Prikker, De **Zie: Jacobs, Pierre.**

Priorij Nazareth **Zie: Congregatie van de Zusters Benedictinessen van het Heilig Sacrament; Klooster van de Zusters Benedictinessen van het Heilig Sacrament.**

Probst-monument.

Probst, Anton Grondlegger van de industrieeltechnische vorming in Tegelen. Anton Aloys Probst werd op 28 maart 1853 in Koblenz geboren. Rond 1879 vertrok hij naar Tegelen, waar hij in 1880 als modelmaker aan de slag ging. Hier werkte hij bij de zogeheten IJzerfabriek, later Industria. Vanaf 1897 maakte hij zich sterk voor de modelmakerij. Hij gaf in zijn vrije tijd (technische) tekenles aan metselaars en timmerlieden. Zo kweekte hij vakmensen, die zelf later weer bedrijven in Tegelen stichtten. Uit zijn lessen kwam in 1906 de zogenaamde Tekenschool voort, de voorganger van de LTS. Probst overleed op 26 april 1898. In 1998 verrees aan de Riviersingel, op de plek waar voeger de IJzerfabriek stond, een gedenkteken, van de hand van Sjer Jacobs, ter herinnering aan Probst. **Zie: Probst-Award; Technisch onderwijs. Literatuur: Gorissen, A., 'Anton Probst, vakman en idealist in De Buun jrg. 6 nr. 3/4 (herfst/winter 1998) 82-85.**

Probst-Award Op initiatief van de Kamer van Koophandel Noord- en Midden-Limburg wordt sinds 1996 jaarlijks de Probst-Award toegekend aan een persoon of organisatie die zich bijzonder verdienstelijk heeft gemaakt voor het onderwijs in Noord- en Midden-Limburg. De award, een beeldje van de Japans-Amerikaanse kunstenaar Tajiri in de vorm van een knoop, is genoemd naar de Tegelse modelmaker Anton Probst. **Zie: Probst, Anton.**

Café Quatre Bras.

Protestantse Kergemeenschap In de zestiende en zeventiende eeuw drongen Lutherse en Calvinistische denkbelden tot Tegelen door. Zo was Frans I van Holtmeulen een overtuigd aanhanger van de hervormde leer. De heerlijkheid Tegelen werd daardoor een schuilplaats voor gereformeerde predikanten. Frans van Holtmeulen verving in 1562 zelfs de pastoor van Tegelen door Johan Backhaus, die de nieuwe leer was toegedaan en met zijn preken veel aanstoot gaf. Dat gold ook voor diens opvolgers. In 1567 werd er officieel van een gereformeerde gemeente Tegelen gesproken. Met de hulp van de hertog van Gulick werd in 1575 de gereformeerde predikant Clementius door de inwoners van Tegelen uit de kerk verdreven. Hiermee kwam een einde aan de gereformeerde gemeenschap Tegelen. De protestanten gingen hierna in Bracht en later in Kaldenkerken en Venlo ter kerke.

Puch-Tomosclub Club van liefhebbers van bromfietsen die in de jaren zestig enorm populair waren. Puch en Tomos zijn brommers met een hoog, smal stuur en uitgerust met een buddyseat of zweefzadel. De club werd eind jaren tachtig opgericht door de broers Hein en Frank Poeth, die eerder in Breda aan een Puch-toertocht deelnamen. De eerste rit vanuit Tegelen werd op 27 augustus 1989 verreden. De Tegelse club organiseert sindsdien jaarlijks een tourtocht met deelnemers uit binnen- en buitenland.

Quatre Bras Kruispunt/café. Het kruispunt op de hoek van Roermondseweg en de Kruisstraat wordt al sinds mensenheugenis aangeduid als Quatre Bras, wat in de Franse taal 'vier armen' betekent. Op de hoek ligt een uitspanning met dezelfde naam. In het begin van de vorige eeuw lag er bij dit café een beugelbaan.

Raadhuis Zie: Gemeentehuis.

Raam, Het *Expositieruimte*. In 1998 namen Mieke Smits, Niek Hoogland en Miep Tielen het initiatief om een raam in pand Grotestraat 52 als expositieplek in te richten. Vijf jaar lang konden passanten hier werk zien van 42 kunstenaars. Dat gebeurde in een 218 centimeter hoge, 132 centimeter brede en 36 centimeter diepe ruimte. Tot de exposanten, die specifiek iets voor deze plek maakten, behoorden Theo Lenders, Hans Reijnders, Leo Stappers, Jos Deenen en Pii Daenen. Het Raam was bedoeld als stem tegen de gevestigde cultuurinstellingen.

Literatuur: Gorissen, Adri, 'Het raam. Spelden-prikken voor passanten' in *Buun* 2005, 207-211.

Rabobank *Coöperatieve bank*. De op een coöperatieve gedachte gebaseerde Raiffeisenkas, later Boerenleenbank geheten, werd in Tegelen in 1917 in het leven geroepen op initiatief van onder anderen H. Schreurs, A. van Wylick, J. Coopmans en A. Jacobs. A. van Wylick werd de eerste directeur. De eerste locatie was in het woonhuis van kassier J. Sturme aan de Industriestraat. Later werd dit de Muntstraat en de Beekstraat. In 1955 was de bank zo gegroeid dat het nodig was een groter pand te betrekken, dat bovendien dagelijks kon worden opengesteld. In eerste instantie was dat in mei 1955 een pand aan de Beytelstraat 23 in afwachting van het gereedkomen van de nieuwbouw aan de Gasthuisstraat. Dit nieuwe gebouw werd in juni 1955 betrokken. De groei zette door, zodat de bank in 1966 moest worden uitgebreid met de bouw van een bijkantoor aan de Pottbeckerstraat in de nieuwbouwwijk De Alland. Dat de bank groeide, bleek uit het ingelegde spaargeld en uit de omzet. Zo steeg het spaarsaldo van 16.500 gulden in 1917 naar 11 miljoen in 1966. De omzet liep in dezelfde periode op tot 77 miljoen. In november 1970 opende de bank een bijkantoor aan de Nachtegaalstraat, gevolgd door een filiaal aan het Glazenapplein in mei 1976. Inmiddels was het kantoor aan de Gasthuisstraat te klein geworden en was het hoofdkantoor in december 1973 naar de Kerkstraat verhuisd. Vanaf de oprichting tot in de jaren vijftig was de bank een zuivere tuindersbank. Na 1967 voltrok zich een structurele wijziging naar een volledige 'handelsbank'. De naam Boerenleenbank Tegelen veranderde in 1972 in Coöperatieve Raiffeisen Boerenleenbank, bij verkorting genaamd: Rabobank. Op 1 januari 1996 fuseerde de bank met de Rabobanken in Beesel,

Belfeld en Reuver. Op 1 januari 2006 volgde opnieuw een fusie, waarna de bank samenging met de Rabobank Venlo, Blerick en Baarlo. Het kantoor aan de Kerkstraat werd daardoor een vestiging van de Rabobank Venlo e.o.

Radio Rozenhof Zie: Jean Leenders.

Revue *Theaterstuk*. De geschiedenis van de Tegelse revue begint vóór de Tweede Wereldoorlog. Zo voerden leden van de RK Toneelclub Tegelen in de jaren twintig stukken op als 't *Is knudde* en *Passeere Laote*.

Hierna waren het voetballers van RK TVV Tiglia die revues opvoerden. Zo zetten zij in 1934 *Halt dig maar aan mig vas!* op de planke. In 1936 en in 1937 voerde 'zangverein Ecselsior' onder regie van G. Noten, twee revues op met als titels: *Waat ein gedoons* en *Zoë môt ut zien*.

Na de Tweede Wereldoorlog verdween de revue, waarna vastelaovesvereniging D'n Oeles in 1977 de draad oppakte en onder de titel *Umdet 't zoë lekker* is een nieuwe revue op de planken zette. In die revue werd in spelvorm en in liedjes de draak gestoken met allerlei actuele Tegelse onderwerpen. De eerste revue was een succes en ook volgende edities trokken steeds volle zalen. De eerste revue werd geschreven door Wim Siebgens en Louis Lucker, terwijl Dré Geraeds en Piet van Bree de liedjes voor hun rekening namen. Later werden de liedjes geschreven door onder andere Leo Benders, Giel Aerts, Hay Stevens, Henk Willemsen en Hans Janssen, Leo van Dijk en Peter van den Akker. De teksten waren van Wim Siebgens, Pierre Jacobs, Sjeng Denessen, Jos van de Beuken, Dré Geraeds, Piet van Bree, Leo van Dijk, Wim Beurskens en Piet Janssen. Voor de muzikale omlijsting van de eerste vijf afleveringen zorgde muziekgezelschap De Piép, onder leiding van Thei Beijers, terwijl de liedjes aan het orgel werden begeleid door Piet van Bree. Later werd de rol van De Piép overgenomen door het revueorkest onder leiding van Dré Geraeds. Dat orkest bestond uit leden van het Tegels Symfonie Orkest en individuele muzikanten van diverse kapellen. Bij gelegenheid van het 3 x 11 jarig bestaan van D'n Oeles werd in 1984 een LP uitgebracht met liedjes uit de revuecyclus tot dat moment.

Voor de revues werden spelers gerekruteerd uit diverse Tegelse toneelgezelschappen. Eerste regisseur was Sjeng Denessen, die na een aflevering de fakkel overdroeg aan Pierre Driessen. In de jaren

115 hierna volgden de revues *Haaj dich maar aan mich vas* (1978), *Wat doon weej d'r mei-j* (1979), *Oet ut Tegels laeve gegrepe* (1980), *Oét en toch toés, oftewaal ... toés en toch oét* (1981), *In einen aovend de waereld rôngk* (1982), *Tegele vanaaf 't ôzelend begin toet negetiën nôw* (1983), *Lach met ôs mei-j euver Tegels grei-j* (1984), 't *Sjiteit in de sterre gesjreve* (1985), *Tiën jaor Oelesrevue vur de Tegelse luuj* (1986), *Minse leef ut is zoë wiëd, kenne weej wir get wazel kwiet* (1987) en *D'n hemel op aerd* (1988). Nadat enkele vaste medewerkers met spelen stopten, kwam er in 1988 opnieuw een einde aan de Tegelse revuetraditie. Op initiatief van Piet Janssen, oudvorst van D'n Oeles, werd de revue in 1992 echter voor de tweede maal nieuw leven ingeblazen. Met hulp van anderen schreef hij in het Tegels dialect een musical in vier bedrijven: *D'r waas ens*, geënt op het sprookje van Sneeuwvitje. In 1996, bij gelegenheid van het 44ste bestaansjaar van D'n Oeles werd wederom een echte revue opgevoerd, met als titel *Ein kosbaar sjtök*. De teksten waren dit keer van schrijverscollectief Weej Weite Get, met Hay Stevens, Hans Janssen en Henk Willemsen, terwijl de revue zestien liedjes telde van Loek Gielen, Jack Kort en Leo de Ronde. De regie was in handen van Tatja Peters. In het kader van het 5 x 11-jarig bestaan van D'n Oeles werd er in 2007 opnieuw een revue op de planken gezet. Ditmaal met teksten van Wim Beurskens en Paula Nelissen als regisseuse. De liedjes werden geschreven door Jack Kort en Leo de Ronde. De Tegelse revues werden opgevoerd in de Harmoniezaal en vanaf 1982 in CC De Haandert. In de jaren tachtig werden er ook vele kinderrevues opgevoerd, eerst in de Harmoniezaal en later eveneens in De Haandert. Die revues werden geschreven door Wim Siebgens, Leo van Dijk, Wim Beurskens, Huub Verstappen, Hay Testroote en door 't duo Alain Sijbers en Frank Rijvers. Zie: *Beurskens, Wim; Driessen, Pierre; Oeles, D'n; Piép, De*. **Literatuur:** "t *Sjiteit in de sjerre geschreeve*' in: *Paul Weelen (eindredactie), Ha! Tjieng! Boem! Limburgse Revues, Operettes en Musicals* (Maastricht, 2004) 146-147.

Riolering De eerste riolering werd in Tegelen in het begin van de twintigste eeuw aangelegd. In 1910 was er nog maar een paar honderd meter riool, in 1930 al acht kilometer. Ook de aansluiting van het aantal woningen steeg. Hiermee kwam een einde aan het 'tönne' (legen van de gierkelder). In de jaren dertig waren er nog veel bovengrondse waterlopen die gaandeweg in het rioolstelsel werden opgenomen. In 1952 had het rioleringsnet in Tegelen een lengte van ruim 29 kilometer.

RKVV Steyl Zie: Voetbal.

Mike Roelofs.

Roelofs Mike *Jazz-muzikant/componist*. Mike Roelofs werd op 24 maart 1980 in Tegelen geboren. Vanaf 1991 volgde hij pianolessen op de Tegelse muziekschool. In 1999 ging Roelofs naar het conservatorium in Maastricht, waar hij piano studeerde bij Irv Rochlin en Frank Giebels. In 2000 richtte hij het Mike Roelofs Trio op. Hierin speelde hijzelf toetsen en werd hij ondersteund door twee Duitse muzikanten: Uli Winz (contrabas) en Jonas Burgwinkel (drums). Een eerste succes was er in 2001, toen het trio in Maastricht het prestigieuze Concours Chambre Ceramique won. Het prijzengeld werd geïnvesteerd in het debutalbum *Viewmusic*. In 2002 werd Uli Winz vervangen door de Belgische bassist Christophe Devisscher en werd het trio aangevuld met saxofonist Frank Sackenheim, waarna men verder musiceerde als Mike Roelofs Quartet. Dit kwartet won in 2002 de Frysian Crossover Competition in Leeuwarden. Als freelance pianist werkte Roelofs onder andere met Eric Vloeimans, John Engels, Richard Thompson, Do, Boris, Dewi, Iain Matthews en Mo'Jones. Als studiomuzikant werkte hij mee aan meer dan veertig albums. In 2007 ontving de Tegelenaar in Maastricht, als waardering voor zijn werk als promotor van de jazz-muziek in Limburg, de 'Jerry van Rooyen Award' en in 2008 mocht hij de 'Glenn Corneille Talent Award' in ontvangst nemen en won hij de Dutch Jazz Competition voor de beste compositie. Mike Roelofs speelt in jazzcafés, theaterzalen en festivals, waaronder het North Sea Jazz Festival (2003 en 2008). Ook bracht hij een groot aantal cd's uit, zoals: *Fattime* (2004); *No Surroundings* (2004); *Down South Project* (2004); *Dialogin* (2004); *Cambrinus Sessions* (2005); *Mind Made Up* (2007); *Roepaen Sessions* (2007), *Fox Farm Fusion* (2008) en *Catharsis* (2009). Vanaf 2007 treedt Roelofs op met de door hem opgerichte Mike Roelofs Band. Die band bestaat in 2009 uit Geert Roelofs (drums) en Werner Lauscher (bas).

't Ronckhuis.

Romeinse Tijd Tegelen lag in de Romeinse Tijd aan de landweg van Heerlen (Coriovallum) naar Xanten (Vetera). Tegelen was toen een deel van de provincie Neder-Germania met als hoofdstad Aduaca (Tongeren). Waarschijnlijk hadden de Romeinen op de Oelesheide een kamp waar pannen- en pottenbakkers waren neergestreken. In totaal werden in dit gebied overblijfselen van acht ovens opgegraven. Romeinse veldovens, voor het bakken van dakpannen en stenen, bevonden zich ook in de kom van de huidige gemeente (omgeving Hoogstraat-Potkuilen). Zowel bij de nederzetting aan de Potkuilen als in het centrum lag een begraafplaats. Ook in Steyl, op de plaats van de huidige Sint-Rochuskerk, was een begraafplaats. De Romeinen noemden Tegelen Tegula ('dakpan'). Tijdens opgravingen kwamen geldstukken aan het licht met beeltenissen van de Romeinse keizers Hadrianus (117-138) en Marcus Aurelius (161-180). Een deel van de Romeinse vondsten (veelal munten en aardewerk) bevindt zich in het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden. **Zie: Begraafplaatsen; Keramische industrie; Wegen. Literatuur: Oehlen, W.L.M., Romeinse vondsten uit Tegelen en Venlo (Nijmegen 1971).**

Ronckhuis, 't Herberg. De welgestelde koopmansfamilie Ronck was in de zeventiende eeuw uit de omgeving van Luik naar Steyl gekomen. Hier bezat ze onder meer een herberg, schuin

Het Rood Dorp.

tegenover het dorpskerkje. Met de teloorgang van de Maashaven nam de klandizie van hun herberg af. Het groengekalkte huis, omgeven door een groentetuin en een boomgaard, werd in 1875 door pater Arnoldus Janssen gekocht, die er een missiehuis van maakte. Het huis werd later afgebroken om plaats te maken voor de paterskerk. **Zie: Kapel van Ronck; Missiehuis Sint-Michaël.**

Rood Dorp Arbeiderswijk rond het voormalige Emmaplein. De woningen in het Rood Dorp werden in 1914 in opdracht van de Tegelse Bouwvereniging gebouwd onder de rook van de kleiwarenfabrieken van Kurstjens en Teeuwen. Het complex bestond uit drie blokken. Het wilde echter na de oplevering niet vlotten met de ver-

huur van deze woningen, wat de bouwvereniging weet aan de gemeente Tegelen die weinig haast maakte met het onbewoonbaar verklaren van slechte panden in de dorpskern. Pas in de loop van 1916 werden de laatste woningen verhuurd. De bewoners, die een hechte gemeenschap vormden, kwamen hoofdzakelijk uit arbeiderskringen. Tussen 1974 en 1976 sloopte de bouwvereniging de 108 woningen. De buurt in het Broek kreeg de naam Rood Dorp vanwege de rode dakpannen. Na de sloop werd het gebied heringericht als kleinschalig bedrijventerrein.

Rours, Ludy Musicus. Ludy Rours werd op 6 juni 1947 in Susteren geboren en begon op zeer jonge leeftijd met zijn pianostudie. Daarnaast volgde hij vanaf zijn negende jaar vioollessen en bespeelde hij enkele blaasinstrumenten in de harmonie en fanfare. Op veertienjarige leeftijd werd hij toegelaten tot het Maastrichts Conservatorium, waar hij piano studeerde bij Jean Franssen en viool bij Jo Juda en Emanuel Koch. Eenmaal afgestudeerd, combineerde hij een lespraktijk met het geven van concerten. Het pedagogische aspect van het muziekvak trok hem zodanig aan dat hij daarvan zijn hoofdberoep maakte. Op 27-jarige leeftijd werd hij directeur van de Tegelse Muziekschool, wat hij dertig jaar zou blijven totdat deze in 2005 opging in het Kunstencentrum. Onder zijn leiding groeide de Tegelse Muziekschool uit tot een bloeiende instelling, waar veel leerlingen die later naar het Conservatorium in Maastricht gingen, hun eerste opleiding kregen, maar ook popmuziekgroepen een onderdak vonden. Na zijn directeurschap concerteerde hij weer als solo-pianist, speelde in gelegenhedensembles en begeleidde hij zangers, instrumentalisten en koren. Ook was hij dirigent van het koor van de Martinuskerk.

Zie: Culturele Raad; Keméliemakers; Muziekschool; Sint-Martinus.

Rozenkwekerijen De rozenkweek in en rond Tegelen kreeg grote bekendheid door de kwekersfamilie Leenders. Het waren Johannes en Andreas Leenders, die rond 1880 in Steyl een boomkwekerij startten waarin rond 1885 ook rozen werden gekweekt. Hun bedrijf, Gebr. Leenders genaamd, werd later door hun vier zonen voortgezet, terwijl een vijfde zoon, Mathieu, in 1909 onder de naam M. Leenders & Co, een eigen speciale rozenkwekerij begon. Met name dat laatste bedrijf verwierf internationale bekendheid. Door al die activiteiten lagen er tussen 1880 en 1960 in en om Steyl uitgestrekte rozenvelden, die het plaatsje de officieuze naam 'rozendorp' bezorgden. Nadat de rozenteelt op zijn retour was, werden de voormalige rozen-

velden in Steyl opgevuld met woningbouw. Als laatste werd in de jaren negentig van de vorige eeuw het lager gelegen terrein tussen de Arnoldus Janssenstraat, de Maasstraat, de Veerweg en de Patersstraat (het zogenaamde 'gaat van Leenders') opgevuld. De Rozenstraat en het Rozenpaadje herinneren nog aan de rozencultuur in Steyl. Veel kwekers uit de regio genoten hun vakopleiding bij Leenders, hetzij bij de Gebr. Leenders, bij M. Leenders & Co of later bij de 'Leja' van Jan Leenders. **Zie: Leja. Literatuur: Venhorst, H.J., 'Geschiedenis van de rozenteelt in Noord-Limburg' in *Rozenbulletin* (augustus 1989) 19-22.**

Roze zusters **Zie: Congregatie van de Dienaresen van de Heilige Geest.**

Ruitersport **Zie: Heideruiters, De.**

Russel, Alfred **Zie: Kleiwarenfabriek Alfred Russel; Russel-Tiglia.**

Russel-Tiglia *Keramische fabriek.* Het bedrijf Russel-Tiglia ontstond in 1936 uit een fusie tussen Tiglia Stoomfabriek van Kleiwaren en de Kleiwarenfabriek Alfred Russel. De fabriek bevond zich aan de Steenweg, terwijl de kleigroeve ongeveer een kilometer van de Tegelse watertoren lag. Het grofkeramische bedrijf produceerde stenen, dakpannen en (vensterbank)tegels. Op initiatief van directeur George Goossens gingen in de fabriek in 1936 fijn-keramische ateliers van start. Hier werd in 1948-1949 gewerkt door kunstenaars als Appel, Corneille, Rooskens en Constant. Zij beschilderden al in de fabriek gevormde schalen, vazen en kommen, en enkele zelfgevoormde voorwerpen. Ook prinses Beatrix boetseerde in 1952 in het atelier. Tijdens de Tweede Wereldoorlog bereikte de productie van dit sieraardewerk een hoogtepunt onder de artistieke leiding van René Smeets. De jaren vijftig golden als de laatste bloei-periode voor de keramiek. Hierna zakte de markt in. In 1966 fuseerde de NV Russel-Tiglia met Canoy-Herfkens en werd verder gewerkt onder de naam Tegula. Het atelier voor sierkeramiek werd toen overgenomen door de laatste werknemers. In 1976 stopte Tegula BV met de productie van grofkeramiek. **Zie: Keramische industrie; Goossens, George; Kleiwarenfabriek Alfred Russel; Tiglia Stoomfabriek van Kleiwaren. Literatuur: Giелens, A.P., *De geschiedenis der NV Russel-Tiglia (Tegelen 1960)*; Teeuwen, P.J.M., *Uit aarde geschapen: aspecten van bedrijfsbeleid in de keramische nijverheid binnen het oude industriegebied van Noord-Limburg 1815-1965* (Leeuwarden 1991).**

Rijk, familie De Lodewijk (Louis) de Rijk werd in 1763 in Heyen geboren. Van eenvoudig schippersknecht werkte hij zich op tot koopman-schipper. In Tegelen trouwde hij met de koopmansdochter Wilhelmina Gubbels. Louis de Rijk verdiende kapitalen. In 1799 bouwde hij in Steyl een prachtig landhuis aan de Maas en in 1827 kocht hij onder meer kasteel de Holtmühle. Lodewijk was raadslid van Tegelen en assessor (wethouder). In 1830 overleed hij. Louis' enige zoon Gerard huwde met Theodora Maria de Koning, dochter van een grootgrondbezitter uit Helden. Gradus de Rijk richtte omstreeks 1815 in Reuver een steenfabriek op en was daarnaast scheepsreder. Hij bezat meerdere schepen en had omstreeks 1850 met anderen twee stoomboten die diensten onderhielden tussen Rotterdam en Roermond. Bovendien was hij grootgrondbezitter. Hij bezat 88 boerderijen. Verder was hij burgemeester van Tegelen, lid van Provinciale Staten van Limburg en lid van de Eerste Kamer. De koopman/grootgrondbezitter woonde in een paleisachtige villa in Steyl. Ministers (onder wie Thorbecke) en kamerleden vertoefden dikwijls in zijn huis. Zijn oudste zoon Ludovic (Louis) werd op 14 augustus 1823 in Tegelen geboren. Hij volgde zijn vader op in zaken, werd in 1850 burgemeester van Tegelen en was eveneens lid van Provinciale Staten van Limburg. Van 1862 tot 1879 was hij lid van Gedeputeerde Staten van Limburg. Hij huwde Maria Wilhelmina van den Boogaart en stief op 6 juni 1879 te Tegelen. Louis woonde enige tijd op kasteel de Holtmühle. Zijn enige kind huwde met Johan van Basten-Batenburg en bleef hierna op het kasteel wonen. **Zie: Basten Batenburg, familie Van.**

Rijstpelmolen *Molen*. Omstreeks 1931 bouwde Peter Frans van Dinteren, pachter van kasteel de Holtmühle, uit liefhebberij bij de Pileers een rijstpelmolen die door paarden werd aangedreven. De gemalen rijst werd als rijstbloem of als gepelde rijst verkocht.

Scala **Zie: Bioscopen.**

Schaken **Zie: Tegelse Schaakvereniging.**

Schalm, De **Zie: Basisonderwijs.**

Schietterrein George Goossens Schietterrein aan de Trappistenweg werd in 1974 in gebruik genomen nadat de Tegelse schutterijen vanwege

een toenemende bebouwing en het scheepverkeer op de Maas geen gebruik meer konden maken van hun eerdere schietlocaties. Op 25 juni 1982 werd op het nieuwe terrein een plaquette, geboetseerd door Matthieu Oehlen, onthuld waarbij de accommodatie de naam George Goossens Schietterrein kreeg. De industrieel Goossens was een groot promotor van het schuttersleven. **Zie: Goossens, George; Sint-Antonius; Sint-Hubertus; Sint-Martinus.**

Schietvereniging **Zie: Juliana; Schutterijen.**

Scholen **Zie: Basisonderwijs; Lings, De; Maartens-college; Sint-Annaschool; Sint-Jozefschool; Technisch onderwijs; Voortgezet onderwijs.**

Schutterijen In de zestiende eeuw trad in Tegelen een gilde op als schutterij. Dat gilde was genoemd naar Sint-Antonius. De gildebroeders waren gewapend met jachtflinten en onderverdeeld in grenadiers en gewone schutters. Hun koning was overladen met zilveren platen. Zes weken voor de eerste kermis schoot de schutterij de vogel en werd de nieuwe koning gekroond. De schutterij was militaristisch georganiseerd en de bevelen werden in het Duits gegeven. Gaandeweg ontstonden er meer schutterijen. Aanvankelijk kwamen die voort uit religieuze broederschappen. Zo ontstond in Tegelen, naast Sint-Antonius, schutterij Sint-Martinus en in Steyl Sint-Sebastianus. Met de Franse Revolutie werden de broederschappen en schutterijen opgeheven, maar in de loop van de negentiende eeuw bloeiden ze weer op. Dat was bij Sint-Sebastianus (opgericht in 1872) slechts tot 1920 het geval. De Tegelse schutterijen namen ook deel aan het Oud Limburgs Schuttersfeest (OLS). En niet zonder succes, want in 1923, 1927, 1938 en in 1964 werd het OLS door een Tegelse schutterij gewonnen. Met name in de periode tussen 1835 tot 1919 hadden de schutterijen veel leden vanwege de zogenoemde schutterijbussen, een soort onderlinge sociale verzekering. In 1998 bestonden de drie Tegelse schutterijen (Sint-Antonius, Sint-Martinus en Sint-Hubertus) samen 750 jaar. Dit werd met een knallend schietfestijn op het George Goossens Schietterrein aan de Trappistenweg gevierd. De succesvolste schutter was Sjeng Trienes, die in 1963 Europees schutterskoning werd. Succes was er ook voor Jan Faasen, die het presteerde om in 2004 voor de derde maal op rij het koningsschieten van de drie Tegelse

schutterijen te winnen, waardoor hij zich keizer voor het leven mocht noemen. Tot behoud van de Tegelse schutterscultuur werd in 1998 een stichting opgericht, die werd vernoemd naar Harry Thissen, een Tegelenaar die zich vrijwel heel zijn leven inzette voor de Limburgse schutterswereld. **Zie: Broederschappen; Sint-Antonius; Sint-Hubertus; Sint-Martinus; Sint-Sebastianus. Literatuur: Driessen, Th. W.J., *Geschiedenis van Tegelen (Tegelen 1952)*; G. Peeters, *Chronologische beschrijving van Tegelen, benevens aantekeningen over Belfeld en Steyl (Roermond 1876)*.**

Schutterijmuseum *Museum van het schutterswezen*. De collectie wordt gevormd door schuttersattributen uit Nederlands- en Belgisch Limburg. Ze was vanaf 1976 in kasteel Hoensbroek en na 1997 in Stramproy te zien. In Steyl vond het museum onderdak in de voormalige kapel Notre Dame van het Sint-Gregor kloostercomplex aan de Sint-Michaëlstraat. Op 25 augustus 2001 opende het museum in Steyl voor het eerst haar deuren voor het publiek. Op 10 april 2008 werd het schutterijmuseum door brand verwoest, waarbij een deel van de collectie verloren ging.

Scopias *Atletiekvereniging*. Scopias ontstond op 26 november 1992 uit een fusie van de atletiekverenigingen Festina uit Venlo en AVT (Atletiek Vereniging Tegelen). De naam verwijst naar een zekere Scopias van Thebe, die aan de oude Olympische Spelen deelnam en bekend stond als een snelle atleet. Scopias is een vereniging voor wedstrijd- en recreatieve atletiek. De vereniging was eerst actief op twee locaties: sportpark Snelle Sprong te Tegelen en sportpark de Herungerberg te Venlo. Een keer per jaar organiseert Scopias de estafetteploeg van Vaals naar Venlo. In 2006 verhuisde Scopias van De Snelle Sprong naar het nieuwe sportpark aan de Wittendijkweg in Venlo. Ook de accommodatie aan de Herungerberg in Venlo werd hierna verlaten. **Zie: Atletiek Vereniging Tegelen.**

Scouting *Vrijtijdsorganisatie voor jeugd- en jongeren*. In 1936 zag in Tegelen de eerste padvinderijgroep het levenslicht. De kern werd gevormd door jongeren die eerder lid waren geweest van de Venlose groep Sint-Paulus. De eerste Tegelse groep kreeg als naam Sint-Martinus. De vereniging groeide gestaag zodat er in 1937 al een welpengroep kon worden toegevoegd. Ondanks het Duitse verbod en een brand in 1944, die de blokhut van de jeugdvereniging in vlammen deed opgaan, wist de padvinderij de Tweede Wereldoorlog te overleven. Zo kon men bij de repatriëring van de vele Tegelse

vluchtelingen, direct na de oorlog, goed werk verrichten. Bij gebrek aan een eigen gebouw verspreidde de groep zich over heel Tegelen. Een probleem dat pas met de komst van een eigenhandig gebouw onderkomen werd opgelost. De groep groeide in de jaren vijftig en zestig voorspoedig. De beweging bestond uitsluitend uit jongens, tot in 1959 de eerste gidsengroep Margaretha Sinclair werd opgericht.

In de Sint-Josephparochie ontstond in 1967 een tweede groep: de Prins Willem Alexander. Beide groepen werkten in de jaren zeventig veel samen. Na het veertigjarig jubileum van Sint-Martinus, in 1976, fuseerden de drie verenigingen, waarna ze verder gingen onder de naam Scouting Tichlouw. Begin jaren tachtig kreeg Tichlouw een nieuw onderkomen in clubgebouw 't Brook aan de Populierstraat. De vereniging kent naast verkeners (jongens) en gidsen (meisjes) voor de oudere jeugd de rowans (jongens) en pivo's (gemengd). Voor de kleuters zijn er de bevers, terwijl met de esta's (7 tot 11 jaar) kabouters (meisjes) en welpen (jongens) werden geïntegreerd. Gidsen en verkeners gingen later samenwerken onder de naam scouts. **Literatuur: Kolster, Piet, C., *Jubileumboek scouting Tichlouw 1936-1986 (Tegelen 1986)*.**

Seelen, Sander *Kapper/grimeur*. Sander Seelen werd 30 november 1901 in Tegelen geboren. Seelen oefende meer dan zestig jaar het beroep uit van kapper, maar deed vooral van zich spreken als grimeur en toneelkapper. Hij maakte zich daarbij verdienstelijk voor verschillende toneelverenigingen in de omtrek. Seelen werkte onder meer

Sander Seelen

Sempre Avanti.

voor het Tegels Toneel, de revue en het Passiespel. Ook schminkte hij meer dan 33 jaar de prinsen van d'n Oeles. In 1949 werd Seelen, kort nadat hij het Limburgs kampioenschap op zijn naam had geschreven, landskampioen toneelkappen. Sander Seelen overleed op 3 oktober 1986.

Sempre Avanti Harmonie. De harmonieën Voorwaarts en Eendracht fuseerden in 2002 tot één muziekvereniging. Dat deden ze omdat beide besturen vreesden dat in de nabije toekomst in Tegelen te weinig animo zou zijn voor drie harmonieën. Aan die fusie was in 2000 een gezamenlijk concert vooraf gegaan. In het fusiejaar speelden beide muziekgezelschappen in de Eerste Afdeling. Voorwaarts telde bij het samengaan ongeveer 115 leden, terwijl in het korps zelf zo'n 45 musici speelden. Verder was er een jeugdharmonee (25 muzikanten) en een drumband (15 muzikanten) en ongeveer dertig leden in opleiding. Harmonie Eendracht had 52 muzikanten, 15 majorettes, een tiental leerlingen in opleiding en een aantal oud-

muzikanten die nog steeds lid waren. Harmonie Sint-Cecilia deed niet mee vanwege het niveauverschil. De harmonie speelde twee klassen hoger. In 2003 behaalde Sempre Avanti een eerste prijs met promotie en de titel Limburgs Kampioen in de eerste afdeling voor harmonie-orkesten. In het hierop volgende jaar werd de Tegelse harmonie Nederlands kampioen. Naast de harmonie heeft de vereniging een drumband en een majorettenkorps. Eerste dirigent werd Jacques Claessens. Onder zijn leiding promoveerde de harmonie in 2004 van de vierde naar de derde divisie. In 2006 werkte Sempre Avanti mee aan de cd *Blaasmeziek* van Gé Reinders. In 2008 werd de Tegelse harmonie landskampioen in de derde divisie, waarna ze in de tweede divisie mocht spelen. Sempre Avanti, Italiaans voor 'altijd voorwaarts', telt in 2009 ongeveer honderd leden, waarvan ruim negentig spelend. **Zie: Eendracht; Voorwaarts.**

Sequoyahof.

Sequoiahof Woonwijkje. Sequoiahof ligt in Steyl op een terrein dat oorspronkelijk bij het voormalige landhuis van de koopmansfamilie De Rijk hoorde en later bekend stond als het gezellenhuis. De woningen staan rond een plein met een historische Sequoiaboom. De voormalige kloostermuur sluit het pleintje af ter hoogte van de Veerweg. **Zie: Gezellenhuis.**

Shellton's, De Muzikaal duo. Ton Dalhuisen (1949) vormt met zijn dochter Shelly (1972) een zangduo dat onder de artiestennaam de Shellton's optreedt. In 2007 stapte het duo af van het dialectrepertoire en ging het verder onder de naam 'Ton & Shelly'. In datzelfde jaar verscheen een achtste cd met als titel *Jij bent mijn zomeschijn*. In 2008 verscheen ter gelegenheid van het tienjarig bestaan het album *Viva Limburgia*.

Siep **Zie: Nabben.**

Sigarenfabrieken **Zie: Tabaksindustrie.**

Simons, Frans Bisschop. Frans Simons werd op 30 juli 1908 in Tegelen geboren. Hij doorliep het klein en groot seminarie en werd in 1932 in Rome tot priester gewijd. In 1934 promoveerde Simons op een proefschrift over *De transsubstantiatie volgens St. Thomas*. Twee jaar later vertrok hij als missionaris naar India. In 1952 werd Simons door de paus tot bisschop benoemd van Indore. In 1968 baarde de geboortige Tegelenaar veel opzien toen hij in een publicatie de onfeilbaarheid van de Paus in twijfel trok. Na zijn terugkeer uit India, in 1971, woonde hij nog enkele jaren in Tegelen. Monseigneur Simons overleed in Teteringen op 28 januari 2002. **Literatuur: Theo Laumans, Missionarissen en martelaren uit Tegelen, Belfeld en Steyl (Venlo, 2008).**

Sint-Annaklooster **Zie: Klooster van de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid.**

Sint-Annaschool **Basisschool.** De meisjesschool aan de Sint-Annastraat werd in 1932 gebouwd naar een ontwerp van architect J. Franssen. Het is een tweelaags gebouw in zakelijk-expressionistische vormen. De school hoort bij het belendende klooster van de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid. **Zie: Basisonderwijs; Klooster van de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid.**

Sint-Antonius Schutterij. Wanneer Sint-Antonius exact werd opgericht is niet bekend. Meestal wordt 1511 genoemd als oprichtingsjaar, maar bronnen ontbreken. De schutterij startte als broederschap van Sint-Antonius Abt. De leden vormden een burgerwacht, die Tegelenaren moest verdedigen tegen aanvallers en rondtrekkende verdachte personen. Aan het hoofd stond een Hauptman. De schutterij wierp landweren op, versterkte verdedigbare plaatsen en hield de wacht op de kerktoren. Ook kwam zij in actie bij grensgeschillen of bij schermutselingen bij het turfsteken. Een eervolle taak was verder de bescherming van het Allerheiligste tijdens processies. Met de Franse Revolutie werden de broedersschappen en schutterijen opgeheven. In 1817, nadat Tegelen weer bij Nederland was gekomen, bloeide de schutterij op. Er werden opnieuw missen gelezen en er werd op de vogel geschoten. Van 1835 tot 1919 was er bij de schutterij ook een ziekenbus, dat was een ondersteuningsfonds voor zieke en overleden leden. Deze 'sociale verzekering' droeg in belangrijke mate bij aan de populariteit van de schutterij, maar betekende ook bijna haar ondergang omdat veel nieuwe leden niet schoten. Uit onvrede werd daarom door enkele jongere leden op 11 november 1846 een nieuwe schutterij met de naam Sint-Martinus opgericht. Na de opheffing van de zieken-

Harmonie Sint-Cecilia.

bus in 1919 leidde Sint-Antonius een kwijnend bestaan. De vereniging dankte haar voortbestaan aan het feit dat in 1931 een groep die zich de Oranjeschutters noemde en vanaf de jaren twintig in Tegelen actief was, in zijn geheel over ging naar Sint-Antonius. Mede door die impuls konden er in de jaren tot de Tweede Wereldoorlog aardig wat successen worden geboekt. Tijdens de Tweede Wereldoorlog lagen de activiteiten stil, maar na 1945 kon er weer worden geschoten en meldden zich nieuwe leden aan. Er brak een periode aan van ups en downs. Door een toenemende bebouwing en scheepvaart op de Maas mocht er begin jaren zeventig niet meer op het terrein aan de Hoogstraat worden geschoten. Hierna werd geschoten op het George Goossens Schietterrein aan de Trappistenweg. Het verenigingslokaal van Sint-Antonius was inmiddels café De Kievit aan de Grotestraat, waar sinds 2002 ook vrouwelijke leden welkom zijn. **Zie: Broederschap; Schietterrein; Schutterijen; Sint-Hubertus; Sint-Martinus; Sint-Sebastianus.** **Literatuur: Huys, H.W., Aartsbroederschap St. Antonius, 1511-1961 (Tegelen 1961).**

Sint-Cecilia Harmonie. In 1853 richtte een aantal Tegelse notabelen een fanfare op, die in 1904 werd omgevormd tot een harmonie. Vanwege zijn muzikale verdiensten, werd aan die harmonie, die de naam droeg van Sint-Cecilia, in 1909 het predicaat 'koninklijk' verleend en werd de officiële naam: Koninklijke Harmonie Sint-Cecilia Tegelen. In 1966 boekte het gezelschap een van zijn grootste

successen: het landskampioenschap in de afdeling Superieur. Die titel vergde echter offers. Er was voor het kampioenschap zo ontzettend veel gerespeteerd, dat het natuurlijke groeiproces verstoord raakte en er wrevel ontstond. Veel musici haakten na het kampioenschap af en het voortbestaan van de harmonie kwam in het geding. In de jaren zeventig had de Sint-Cecilia zelfs zo weinig leden dat het niet meer mogelijk was om op concours te gaan. Hierdoor kon de harmonie haar oude niveau niet handhaven. Degradatie na degradatie volgde. In 1983 kwam echter de ommekomst. Onder dirigent John Bartels, die dat jaar de muzikale leiding kreeg, krabbelde Sint-Cecilia uit het dal. De in 1975 opgestarte jeugd afdeling begon z'n vruchten af te werpen en in 1987 had het gezelschap weer zoveel leden en kwaliteit, dat het promoveerde naar de afdeling Uitmuntendheid. In 1992 promoveerde Sint-Cecilia opnieuw naar de Ere-afdeling. In 1992 werd de harmonie zelfs landskampioen in de afdeling Ere en in 1997 volgde promotie naar de afdeling Superieur. Sint-Cecilia maakte ook regelmatig concertreizen. Zo was er in 2003 een memorabele reis naar Oostenrijk, waar op een vlot in de Weisensee werd gemusiceerd. Harmonie Sint-Cecilia telt in 2009 een dertigtal muzikanten die repeteren in Zaal Vriendenkring. **Literatuur: Koopman, Chr. en G. Siebgens, 125 Jaar 1853-1978 Koninklijke harmonie St. Cecilia (Tegelen 1978).**

123 Sintermerte Feest. Het feest van de heilige Martinus wordt jaarlijks op 11 november gevierd. Wanneer dit voor het eerst gebeurde, is niet bekend. Vermoedelijk komt de viering met lampions en lichtjes voort uit een heidens lichtfeest. De aard van de viering was in ieder geval niet altijd hetzelfde. Zo was er vroeger een Sintermerteskermis en slachtte men een Sint-Maartensgans. Sint-Maartensvuren waren er al in de negentiende eeuw. Het feest wordt de laatste decennia in Tegelen geopend met een gezinsmis in de Sint-Martinuskerk. Traditiegetrouw wordt de mis ook bezocht door 'de arme man' en schutterij Sint-Martinus. Na de mis is er een fakkeloptocht met de troshoop op De Drink als eindbestemming. Daar voltrekt zich het schouwspel van Sint-Martinus en de bedelaar. De bij het feest horende vuurhoop herinnert aan het verbranden van afgodsbeelden en slechte geschriften door de heilige Martinus. **Zie: Sint-Martinus.** **Literatuur: Peeters, G., Chronologische beschrijving van Tegelen, benevens aantekeningen over Belfeld en Steyl (Roermond 1876).**

Sint-Josephkerk.

Sint-Franciscus openluchtspel **Zie: Openluchtspel.**

Sint-Gregorklooster Missieklooster. Sint-Gregor is een onderdeel van het complex van het Sint-Michaëlklooster in Steyl. Klooster en kapel, die rond 1895 werden gebouwd, bevinden zich in een vleugel die evenwijdig loopt aan de Sint-Michaëlstraat. De kapel bestaat uit een boven- en een beneden deel. Het oudste deel van dit klooster, het voormalige wijnkoperhuis van de familie Moubis, steekt qua bouwstijl af tegen de rest van het complex. Het is een bakstenen gebouw uit begin negentiende eeuw met mansardekap en segmentboogvensters. In het Sint-Gregorklooster had Arnoldus Janssen zijn werkvertrek. Zijn kamer was na zijn overlijden enige tijd als kapel ingericht. Het Sint-Gregorklooster deed tot april 2008 dienst voor de huisvesting van bejaarde SVD-ers. In een deel van het complex is het Missiemuseum gehuisvest, terwijl zich in een ander deel van het Limburgs Schutterijmuseum bevond. Dat laatste deel werd op 10 april 2008 door een aangestoken brand verwoest. **Zie: Klooster van de Zusters Augustinessen; Missiehuus Sint-Michaël; Schutterijmuseum.**

Sint-Hubertus Schutterij. Op 5 oktober 1905 werd door de Tegelenaren Louis Cremers, Willem Seelen, Jan Janssen en Hênke Koppers schietvereniging Sint-Hubertus opgericht, later bekend als schutterij Sint-Hubertus. De schutterij schoot eerst achter het verenigingslokaal van Hubert

Cremers en naderhand er tegenover naast Benders aan de Kaldenkerkerweg. Vanaf 1974 schiet Sint-Hubertus op het George Goossens Schietterrein op de Heide. Sint-Hubertus won maar liefst driemaal het Oud Limburgs Schuttersfeest. Dat gebeurde eerst in 1923 en in 1927 en later in 1964. **Zie: Schutterijen.**

Sint-Josephkerk De Sint-Josephkerk werd tussen 1956 en 1957 in Tegelen-Noord gebouwd naar een ontwerp van de architecten G. Snelders uit Maastricht en H. Ververgaert uit Tegelen. De kerk vervangt een noodkerk uit 1950. Op 2 september 1956 legde pastoor Lemmens de eerste steen en op 7 december van het hierop volgende jaar zegende deken Stoot de kerk in. De Sint-Josephkerk is een zaalkerk met absis en toren en is opgetrokken in rode baksteen. De toren is met een verbindingsgang tegen het schip geplaatst. De gevel aan de Gûlickstraat heeft een topgevel die naar de Kerkhoflaan doorloopt. In de zijde aan de Kerkhoflaan staat de uitbouw aan de voorkant van de kerk, met daarin een dagkapel. In de kerk kwamen mozaïeken van de kunstenaars Sylvia Nicolas en Rheis. Vanaf de jaren zestig werden in de kerk kleine glas-in-loodramen aangebracht van Daan Wildschut. In 2009 werd de Sint-Josephkerk vanwege een dalend aantal kerkgangers en teveel achterstallig onderhoud gesloten, om daarna te worden afgebroken. De laatste pontificale hoogmis werd op donderdag 19 maart 2009 opgedragen in aanwezigheid van bisschop Wiertz.

Sint-Jozefschool.

Sint-Josephklooster Zie: Klooster van de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid.

Sint-Jozefschool Basisschool. Het schoolgebouw aan de Roermondseweg werd gebouwd naar een ontwerp van de Tegelse architect Caspar Franssen. Het pand kreeg een neoclassicistische gevel met opvallende frontons (driehoekige afsluitingen), risalieten (over de volle hoogte vooruitspringende delen) en pilasters (halfzuilen). In 1917 nam men de school in gebruik, eerst als openbare Juliana-school en vanaf 1927 als bijzondere Sint-Jozef-school. Het schoolgebouw werd in de loop der tijd diverse malen gerenoveerd en uitgebreid. Hele generaties brachten er zes of meer schooljaren door. Gaandeweg voldeed het oude markante schoolgebouw echter niet meer aan de eisen van de tijd, waarna de architecten Verheijen en Smeets de opdracht kregen om het bestaande gebouw aan te passen. Wijzigingen aan het monumentale pand werden daarbij niet verdoezeld, maar juist architectonisch benut. In 1999 betrok de basisschool haar 'nieuwe' gebouw. Zie: **Basisonderwijs; Franssen, Caspar.**

Sint-Julia Zie: Klooster van de Zusters van Onze Lieve Vrouw.

Sint-Martinus 1/*Patroonheilige van Tegelen*. Martinus werd omstreeks 316 in Hongarije geboren als zoon van een Romeins tribuun en werd soldaat. Bij de stadspoort van Amiens deelde hij volgens de legende zijn mantel met een bedelaar. Hierna bekeerde hij zich tot het katholicisme en werd monnik. In 371 volgde een benoeming tot bisschop van Tours. Sindsdien werkte hij aan de bekering van Gallië. Martinus stierf te Candes op 8 november 397.

2/*Broederschap/schutterij*. Op 11 november 1846 werd broederschap Sint-Martinus in het leven geroepen. De initiatiefnemers waren Joannes Franssen, Gerard Roggen en enkele andere leden van schutterij Sint-Antonius die ontevreden waren met hun oude vereniging. Ter onderscheiding van Sint-Antonius noemde men zich ook wel de 'Jonge sjötterie'. De band met de kerk was in de beginjaren bijzonder hecht. Zo was het deelnemen aan processies en het bijwonen van hoogmissen verplicht. De vereniging kwam tot bloei nadat men in 1867 was overgegaan tot de oprichting van een zogenaamde ziekenbus, een ondersteuningsfonds bij ziekte en overlijden. Die 'bus' bleef tot in 1919 bestaan. Vanaf de oprichting kwamen de leden bijeen in café Hubert Leenen (later café Schillings) aan de Koningsstraat. Op het erf van dit café stond de schietboom van waar richting Maas werd geschoten. In 1938 won Sint-Martinus het Oud-Limburgs Schuttersfeest, waarna de vereniging dit feest zelf mocht organiseren. In 1966 werd de schietboom verplaatst naar het terrein van schutterij Sint-Hubertus aan de Kaldenkerkerweg. Dit vanwege het gevaar dat het schieten opleverde voor de scheepvaart. Sinds 1974 heeft Sint-Martinus haar thuishaven op het George Goossens Schietterrein aan de Trappistenweg. Sint-Martinus heeft sinds 1980 zowel mannelijke als vrouwelijke leden. In 2009 telt de vereniging circa veertig schutters. Ook is vanaf 1961 een eigen klaroen- en trommelkorps actief. 3/*Kerkkoor*. Het Sint-Martinuskoor werd opgericht in 1896. Aan de wieg stond de toenmalige pastoor van de Sint-Martinusparochie J. Meertens. Het koor startte met elf mannelijke zangers. Met de veranderende liturgie in de jaren zestig en zeventig en de teruggang van het kerkbezoek brak een moeilijke periode aan voor het koor. Op initiatief van deken R. Salemans werd in 1978 een dameskoor opgericht, dat in 1985 met het mannenkoor werd samengevoegd. Het koor staat onder leiding van Ludy Rours. 4/*Zie: Volksbond, De. 5/Zie: Scouting Literatuur: Ververgaert, K.P.H., en J.H.J. Gommans, Kerkkoor St. Martinus 1896-1996 (Tegelen 1996).*

Sint-Martinuskerk.

Sint-Martinuskerk De Sint-Martinuskerk staat op het hoogste punt van Tegelen-dorp, op een plek waar al in de achtste eeuw een kerkje stond. Dat kerkje lag destijds niet in het centrum van het dorp, maar aan de rand van de bebouwing. Wanneer de eerste kerk is gebouwd, is niet precies bekend. Waarschijnlijk was dat rond 720 en gebeurde dat op initiatief van de Ierse bisschop Plechelmus. Dit eerste gebedshuis was vrijwel zeker een klein rechthoekig houten gebouw. In een volgende bouwfasen, rond 1150, verrees een stenen zaalkerk van bescheiden afmetingen. Een volgende laatgotische kerk stamde uit de vijftiende eeuw. Ze was dertig meter lang en zestien meter breed en had een gewelfhoogte van twaalf meter. Bij die kerk werd een 32 meter hoge zware massieve toren gebouwd, die een groot contrast vormde met de lage kerk. In 1874 werd deze kerk onder leiding van architect Pierre Cuypers vergroot, waardoor een betere verhouding ontstond tussen kerk en toren. Op 31 augustus 1898 sloeg het noodlot echter toe. Bij de viering van de kroning van Koningin Wilhelmina was er een groot vuurwerk op de bovenste galerij van de toren, waarbij de torenspits en het dak van de kerk in vlammen opgingen. In 1899 bouwde men tegen het resterende deel van de toren, die van een nieuwe spits werd voorzien, de huidige Sint-Martinuskerk. De Tegelse architect Caspar

Franssen maakte hiervoor de bouwplannen. De nu nog bestaande kerk is gebouwd als een neogotische kruiskerk en heeft een lengte van vijftig meter en een dwarschip van dertig meter, terwijl de kleinste breedte zestien meter bedraagt. Het gewelf van het middenschip is zeventien meter hoog. Het schip heeft zeven traveeën (gewelfvlakken tussen twee bogen) en in de koorsluiting een geribd stervormig gewelf, de overige traveeën hebben geribde kruisgewelven. De consecratie van de nieuwe Sint-Martinuskerk vond plaats op 26 juni 1900. Tijdens de Tweede Wereldoorlog kwamen kerk en toren diverse malen onder vuur te liggen. Het bovenste deel van de spits werd kapotgeschoten. Op 1 maart 1945, de dag van de bevrijding, werd de toren zwaar beschadigd. Architect Joseph Franssen restaureerde de toren in 1956 waarbij hij zijn huidige vorm kreeg. De Sint-Martinuskerk telt 63 gebrandschilderde ramen uit het begin van de twintigste eeuw, allen vervaardigd door de firma Nicolas en Zn. uit Roermond. Het meest recente raam dateert uit 1912. Zie: **Franssen, Caspar; Plechelmus. Literatuur: Noten, S.M.J. en R.H.M. Denessen, Sint-Martinuskerk Tegelen (Tegelen 1987).**

Sint-Martinusmavo Zie: Maartenscollege.

Sint-Martinusparochie Zie: Kerkelijke indeling.

Sint-Michaëlkerk *Kloosterkerk in Steyl.* De Sint-Michaëlkerk, een neogotische kerk met twee slanke torens, werd als 'Doppelkirche' gebouwd. De onderkerk dient als gebedsruimte voor de kloostergemeenschap en haar gasten. Hier bevindt zich de sarcofaag met het lichaam van de stichter van de congregatie van het Goddelijk Woord, Arnold Janssen. De bovenkerk werd gebouwd in de jaren 1881-1884 naar tekeningen van de Keulse priester-architect J. Prill. Deze liet de vensters boven het hoogaltaar verwijzen naar de vijf continenten, die Janssen als het werkterrein van zijn gemeenschap beschouwde. De Sint-Michaëlkerk is een neogotische basiliek met kooromgang en straalkapellen. De onderkerk heeft zware pijlers, de bovenkerk zuilen met goudgeschilderde koolbladkapitelen. Aan de westgevel bevinden zich twee torens, bekroond door achtkanten met spitsen. De bovenkerk is alleen via het Missiehuis toegankelijk en wordt sinds 1969, toen het pensioonaat werd gesloten, nauwelijks meer gebruikt. De gelijkvloerse en lage benedenkerk werd in 1972 ingrijpend gerestaureerd en gemoderniseerd.

Sint-Michaëlklooster *Zie: Missiehuis Sint-Michaël.*

Sint-Rochus *Patroon van Steyl.* Rochus ('rots') was een Franciscaner monnik uit de veertiende eeuw die een van de veertien noodheiligen werd. In de kerkelijke kunst wordt hij gewoonlijk met een hond afgebeeld. Rochus werd met name aangeroepen in verband met de pest. In 1993 werd ter ere van het zestig jarig bestaan van de Sint-Rochusparochie een kleiplastiek van de heilige onthuld bij de Patersmuur. Het beeldje werd vervaardigd door kunstenaar Jacques Bongaerts. De verering van Sint-Rochus in Steyl dateert uit de zeventiende eeuw. *Zie: Bongaerts, Jacques.*

Sint-Rochuskapel In 1857 werd ter hoogte van de huidige Sint-Michaëlsstraat een eenbeukige neogotische kapel gebouwd, naar een ontwerp van de Roermondse architect C. Weber. In 1859 werd deze kapel als rectoraatskerk in gebruik genomen. De toren kwam in 1874 gereed. De kapel werd in 1928 door de paters SVD gekocht en in 1932 afgebroken om plaats te maken voor een uitbreiding van hun klooster. *Literatuur: Camps, Hen, Steyl. Prenten met een plaatje (Venlo 1982).*

Sint-Rochuskerk

Sint-Rochuskerk In de jaren 1930-1931 werd op de terrasrand langs de Rozenstraat de Sint-Rochuskerk gebouwd naar een ontwerp van de Venlose architect Frans Stoks. Op 15 maart 1931 werd die kerk ingezegend door pastoor Grispen en in 1933 werd zij plechtig geconsacreerd door monseigneur Lemmens. Lemmens verraste de Steyler bevolking bij die gelegenheid met de mededeling dat Steyl een zelfstandige parochie werd. De Sint-Rochuskerk is een driebeukige neogotische kerk met een toren. In de kerk bevinden zich glas-in-loodramen van onder andere Wilhelm Derix (1931) en Charles Eyck (1950). *Literatuur: Camps, Hen, Steyl. Prenten met een plaatje (Venlo 1982).*

Sint-Rochusparochie *Zie: Kerkelijke indeling.*

Sint-Sebastianus *Schutterij.* In 1872 werd in Steyl schutterij Sint-Sebastianus opgericht. Veel leden waren eerder lid geweest van de Tegelse Sint-Antoniusschutterij. In 1883 ging de schutterij zich

127 muzikaal begeleiden door het zingen van marsliedjes. Dat was het begin van Zangvereniging Vriendenkring. De schutterij zelf ging hierna langzaam ter ziele. Leo Engels was in 1920 de laatste schutterskoning. Sint-Sebastianus schoot eerst Op de Berg in Steyl, daarna Aan de Peer en ten slotte aan de Maas tussen het veer en de Maashoek. *Zie: Schutterijen; Vriendenkring. Literatuur: Heemkundige Kring Tegelen, Ôs Tegele (Tegelen 1982).*

Slenk, De *Groengebied op de Heide.* De naam verwijst naar een ondiepe kom.

SLOT *Stichting Lokale Omroep Tegelen.* SLOT ontstond uit de Tegelse afdeling van LATE (Lokale Abonnee Televisie Echt), die vanaf 1987 lokale televisie-uitzendingen verzorgde. Op 15 november 1989 werd door het Commissariaat voor de Media zendtijd toegekend, waarna de SLOT haar uitzendingen via het kabelnet kon verzorgen. Een paar jaar later kwamen daar uitzendingen via de ether bij. In de programmaraad waren twaalf sociaal-culturele stromingen uit Tegelen tegenwoordig. In eerste instantie zond SLOT zowel radio als televisie uit. Later hield de omroep zich bezig met radio-uitzendingen. Televisie-uitzendingen werden alleen nog gemaakt tijdens de Tegelse carnavalsoptocht.

De huis-tuin- en keukenapparatuur uit de beginjaren werd gaandeweg vervangen door hightech apparatuur. De eerste uitzendingen vonden plaats vanuit een kelder van de toenmalige Welzijnsstichting aan de Bongerdstraat. In 1994 stelde de Tegelse Bouwvereniging een deel van de kelderruimten van het souterrain van de Bongerdflat beschikbaar als nieuwe locatie. Op 25 november werd hier een nieuwe studio in gebruik genomen. Het groepje lokale radiopioniers was toen uitgegroeid tot een stichting met meer dan tachtig medewerkers. Populaire radioprogramma's waren: *SLOT Magazine, Tegelen op Verzoek* en *Mingelmoos*. Na de herindeling van Tegelen met Venlo in 2001 fuseerde SLOT met de Stadsomroep Venlo tot Omroep Venlo. Daartoe werd ze min of meer gedwongen, omdat er in Venlo al een omroep was die uitzendingen verzorgde en het Commissariaat voor de Media maar één vergunning per gemeente verstrekt. *Zie: Tegelse Zieken- en Bejaarden-omroep.*

Slotklooster *Zie: Klooster van de Dienaressen van de Heilige Geest van de Altijddurende Aanbedding.*

Slow Cats *Beatgroep.* De Slow Cats, bestaande uit Henk Faassen, Sieb Sijbers, Loek Vaessen en Jack Haanen, traden vanaf 1965 op onder begeleiding van Pierre Orval. 'Oefenlokaal' was de slaapkamer van Sieb Sijbers. Aanvankelijk trad de groep alleen op in Tegelen, maar al snel groeide de populariteit waarna de band regionale bekendheid kreeg. De Slow Cats traden in de beginjaren op met zangeres Michelle Denessen. De band speelde onder meer in het voorprogramma van Rob Hoeke, Q65 en The Lords. In 1970 gaven de Slow Cats de pijp aan Maarten als gevolg van de opkomst van discotheken, die om een ander repertoire vroegen.

Slow Rockets *Dans- en rock & roll-orkest.* In 1960 richtten Jan Sturme en Wiel Spruijtenburg een orkest op. Het orkest bestond naast de beide oprichters uit Frans Mooi, Louis Lamée en Peter

Slow Rockets.

Dorpmans. Aanvankelijk noemde het vijftal zich The Rocket Strings, maar al snel werd dat Slow Rockets, een naam die beter bij het repertoire paste. De Slow Rockets speelden in 1960 en 1961 – na een gewonnen talentenjacht – in de City Bar in Venlo en daarna in Duitsland. In 1963 werden de Slow Rockets opgeheven, waarna enkele leden met oud leden van de Bobcats verder gingen spelen onder de naam (nieuwe) Bobcats. De Bobcats speelden tot 1968-1969. *Zie: Bobcats.*

Smartlappenkoor *Zie: Steyler Staar.*

Smeets, Alex *Judoka.* Alex Smeets werd op 14 februari 1970 in Steyl geboren. Hij leerde als kind de grondbeginselen van de judosport bij DOS. Bij die vereniging werd hij op zestienjarige leeftijd de jongste Nederlandse tweede dandraget. Smeets drong al snel tot de nationale top door in het middengewicht. Zo werd hij in 1988 en 1989 Nederlands jeugdkampioen en in 1990 Europees kampioen bij de junioren. In 1993 volgde een derde plaats

op de Europese kampioenschappen (algemeen) en in 1991 een wereldkampioenschap bij de militairen, waar hij werkzaam was als sportinstructeur.

Snelle Sprong ¹/Sportpark aan De Windhond. De Snelle Sprong werd geopend op 19 juli 1964. Naast voetbalvelden bevonden zich op het complex hockeyvelden, tennis- en bocciabanen. Het sportpark moest rond 2006 plaatsmaken voor de A73-zuid. Alleen de bocciabanen en de tennisbanen bleven. ²/Natuurgebied ten oosten van de weg tussen Tegelen en Belfeld langs de Duitse grens. Het hoogterras is hier begroeid met eikenberkenbos met overgangen naar het eikenhaagbeukenbos. Het terras zelf is grotendeels beplant met grove dennen. Het natuurgebied is genoemd naar de bron van een beekje. ³/Beek en bron. De beek, in Tegelen Snelle Sprong genaamd, ontspringt op het hoger gelegen terras tussen de Horsterberg en de Hondsdijk in de richting van de Duitse grens en op de grens met Belfeld. Het beekje stroomt van hieruit naar de molenvijver van kasteel de Holtmühle, waar het zich bij de Aalsbeek voegt. ⁴/Zie: Bronwaterfabriek.

Snelle Sprongcross Zie: Atletiek; Scopias.

Sökkerpáek Joekskapel. Joekskapel Sökkerpáek is op 6 maart 1977 opgericht. Het woord Sökkerpáek is dialect voor dropwater, een drankje gemaakt van laurierdrop, dat in een flesje wordt gedaan. Door ermee te schudden, ontstaat schuim dat wordt opgezogen. De joekskapel, die uit circa 25 leden bestaat, trekt al vele jaren met het supporterslegioen van het Nederlands voetbalelftal mee tijdens grote toernooien en belangrijke wedstrijden. Zie: Vastelaovend.

Soldatenmis Ter nagedachtenis van allen die vanaf 1939 zijn gevallen, en dan vooral van diegenen die bij de invulling van hun dienstplicht omkwamen, vindt er sinds 1 november 1940 een herdenkingsmis plaats in de bovenkapel van de Trappistenabdij. Na de mis wordt bij het herdenkingsmonument, nabij speelpark Klein Zwitserland, een bloemstuk gelegd.

Speeltuín Zie: Klein Zwitserland.

Spekberg, De Heuvelrug die zich van Steyl tot in Tegelen uitstrekt. De verhoging in Steyl, waar zich de watertoren bevindt, is hiervan een restant. In

1908 werd de Spekberg door de Steyler kerk aan het Missiehuis verkocht. De Spekberg was toen niet meer dan een bult zand.

Spirit of Love Gospelkoor. Spirit of Love werd op 1 juli 2001 opgericht. Het koor gaf op 9 november 2003 zijn eerste concert in de Heilig Hartkerk, waar het ook repeteert. Spirit of Love telt zo'n twintig leden en staat onder de muzikale leiding van Miranda Verstegen. Het repertoire van het koor bestaat uit gospels en negrospirituals.

Spoorlijn Op 6 november 1865 kwam de spoorlijn Venlo-Maastricht gereed. De lijn passeert de Veestraat op de grens van Tegelen en Belfeld en gaat daarna over het dal van de Aalsbeek en links langs kasteel de Holtmühle. Daarna snijdt de lijn de Stationsstraat en gaat hij bij De Haandert over de Kaldenkerkerweg verder over de oude Mulbeek en het Smal Broek en door het Groot Broek richting Venlo. Zie: Station; Viaducten.

Sportclub Irene Sportclub Irene ontstond op 1 augustus 1949 uit een fusie tussen vv Tegelen, Tegelse Herten en Steyl '27. De clubkleuren werden rood, wit en blauw. Er waren zo'n vijfhonderd leden. Het eerste en tweede elftal speelden aan de Alland, de rest Aan de Watertoren. Aan de Heide-weg lag een terrein voor de jeugd. Het eerste elftal van Irene startte in 1949 in de derde klasse KNVB. Een jaar later promoveerde Irene al naar de tweede klasse. Vertrek van spelers naar het profvoetbal werd nadien zo goed en zo kwaad mogelijk gecompenseerd met veelbelovende jeugdspelers. In 1951 speelde ook het eerste elftal Aan de Watertoren, waar de accommodatie aanzienlijk was verbeterd. Een nieuw succes was er in het jubileumjaar 1957 toen Irene kampioen werd van de tweede klasse en naar de eerste klasse promoveerde. In het begin van de jaren zestig en in het begin van de jaren zeventig draaide de club mee in de hoogste regionen van het amateurvoetbal en stredden de Tegelse voetballers regelmatig om het landelijke amateurkampioenschap. In 1973 volgde degradatie naar de tweede klasse, maar het hierop volgende seizoen werd er opnieuw in de eerste klasse gespeeld. Hierna was het echter een hele tijd afgelopen met de sportieve successen. Het eerste elftal kwam zelfs in een vrije val terecht tot in de vierde klasse en ook qua ledental ging het niet best. Aan de sportieve neergang kwam in 1988 een einde met het Europees kampioenschap van het

Sportclub Irene (2009).

Nederlands elftal, wat de voetbalsport in Nederland een impuls gaf, en de komst van trainer Jeu Hegger. Er volgde een promotie naar de derde klasse. In de volgende twintig jaar slaagde het eerste elftal van Irene er niet meer in een titel te veroveren. Erger nog: de rood-witten degradeerden in 2002 zelfs naar de vijfde klasse. Hierna wist Irene via nacompetities nog tweemaal te promoveren zodat er vanaf het seizoen 2005-2006 weer in de derde klasse KNVB kon worden gespeeld. In 2005 verhuisde Sportclub Irene van De Watertoren naar het nieuw aangelegde sportpark Bakenbos. De club telde toen zo'n achthonderd leden. Zie: Voetbal.

Sportthal In 1971 werd aan De Drink een sporthal in gebruik genomen die de naam Gülick kreeg. De sporthal biedt sindsdien onderdak aan veel Tegelse sportverenigingen.

Jeu Sprengers.

Sprengers, Jeu

Bestuurder. Jeu Sprengers werd op 24 mei 1938 in Steyl geboren. Toen hij vier maanden oud was, overleed zijn vader en vertrok hij met zijn moeder naar Blerick. Na zijn middelbare schooltijd studeerde hij economie in Tilburg.

Hierna was hij van 1963 tot 1967 economisch directeur van de LOZO en werkte hij van 1967 tot 1990 in het bedrijfsleven. Van 1990 tot 1996 was hij respectievelijk vice-voorzitter, voorzitter en plaatsvervangend algemeen secretaris van de Kamer van Koophandel Noord-Limburg. Sprengers was van 1980 tot 1990

voorzitter van voetbalclub v v v. Eind 1993 werd de Tegelenaar voorzitter van de KNVB. Daarnaast was hij van 1996 tot 2008 actief als bestuurslid van de Europese Voetbalunie (UEFA). Sprengers speelde een belangrijke rol bij het binnenhalen van het Europees kampioenschap voetbal in Nederland en België in 2000 en was vice-voorzitter van het organisatiecomité van dit kampioenschap. Jeu Sprengers overleed op 6 april 2008. **Literatuur:** Abrahams, Marcel, 'Ik ging door tot het draadje knapte'. De voetballoopbaan van rasbestuurder Jeu Sprengers' in *Buun* 2008, 230-237.

Stakingen Eind augustus 1910 begon bij de klei-warenfabriek Tiglia een staking. Zo'n honderd arbeiders legden toen het werk neer om een beter loon af te dwingen. Met name doordat arbeiders uit andere fabrieken niet meededen, ontstond er een tweespalt in de Tegelse samenleving. Het uitbreken van de staking hield verband met de Wet op het arbeidscontract van 1909. De tegenstelling ging echter meer over opvattingen hoe en namens wie er kon worden onderhandeld. De directies van de grote Tegelse fabrieken wensten dit ieder met hun eigen personeel te doen en niet met vertegenwoordigers van vakbonden. Uiteindelijk zou de staking zo'n acht maanden duren. In april 1911 meldden zich vijf arbeiders bij de fabriekspoort om weer aan de slag te gaan. Een maand later werd de staking officieel beëindigd. In de tussentijd had de fabriek verder gewerkt met arbeiders die elders waren geronseld. De industriëlen trokken aan het langste eind en zetten de stakingsleiders op een zwarte lijst, zodat die nergens meer in Tegelen aan de slag konden. Opmerkelijk was dat hierna zowel de lonen als de arbeidsvoorwaarden verbeterden. Dat gebeurde na een interventie van dr. Poels, die de werkgevers aan de schandpaal nagelde.

In 1922 brak in de kleiwarenindustrie opnieuw een grote staking uit, waarbij niet alleen in Tegelen, maar ook in Swalmen, Venlo en Blerick arbeiders het werk neerlegden naar aanleiding van een loonconflict. Na zes weken kwam er een compromis uit de bus dat voor grote verdeeldheid in de arbeidersbeweging zorgde. In 1930 ontstond er in Tegelen een arbeidsconflict in de metaalindustrie over de uitbetaling van christelijke feestdagen. Toen arbeiders met een staking dreigden, werd hen de toegang tot de fabrieken ontzegd, wat feitelijk neerkwam op buiten- of uitsluiting. Om werkwilgen te beschermen werd zelfs de hulp van de marechaussee ingeroepen, waarna het tot schermutselingen kwam tussen de marechaussee en de uitgesloten arbeiders. Uiteindelijk zou het maanden duren voordat er een akkoord kwam. **Literatuur:** Kurstjens, Willem, *Tegelen in de jaren dertig* (Venlo 2005).

Stapel, Huub Acteur/televisiepresentator. Huub Stapel werd op 2 december 1954 in Tegelen geboren. Hij haalde in 1971 zijn mavo-diploma in Reuver. Na een eerdere afwijzing – en een jaar studie aan het Christelijk Cultuur Studiecetrum in Rijswijk – werd hij in 1975 op de Toneelschool aangenomen. Hij startte in Amsterdam en maakte de opleiding af in Maastricht. Meteen na zijn afstuderen debu-

Huub Stapel.

teerde Huub Stapel in 1981 in het toneelstuk *Harold en Maude* met Mary Dresselhuys en René Soutendijk. Hij speelde in enkele films, waaronder *Van de koele meren des doods* en *Het meisje met het rode haar*, voordat hij in 1983 in ruimere kring bekend werd met zijn hoofdrol als nieuwsgierige liftmonteur in de technohorror *De lift* van Dick Maas. Onder regie van Dick Maas volgden in de jaren tachtig nog twee kassuccessen: *Flodder* en *Amsterdammed*. Begin jaren negentig – na *Flodder in Amerika* – ging Stapel meer uitdagende rollen spelen. Zo speelde hij in het toneelstuk *De Emigranten* en acteerde hij in de film *De Onfatsoenlijke Vrouw* van Ben Verbong. Tussen 1995 en 2000 werkte Stapel in Duitsland, waar hij in diverse tv-films en series speelde. In Nederland presenteerde hij onder meer het autoprogramma *Stapel op auto's* en een seizoen het muziekprogramma *Tafkas*. In 1997 was hij te zien in de televisieserie *Windkracht 10* en in 1999 in de VPRO-serie *Retour Den Haag*. Na een rustperiode speelde hij in 2002 in de film *Verder dan de Maan* en stond hij op de planken in de tragikomedie *Eten met vrienden*. In 1993 regisseerde hij de dertiendelige televisieserie *Tegen wil en dank*. Stapel speelde hierna onder meer in de films *De Partizanen* (1995), *Van God los* (2003), *De dominee* (2004), *Johan* (2005), *Het wapen van Geldrop* (2008) en *Terug naar de kust* (2009). Ook was hij te zien in series als: *SOKO* en *Flikken*. In 1983 en in 1987 werd Huub Stapel uitgeroepen tot filmacteur van het jaar. In 1995 kreeg hij Het Gouden Kalf als beste acteur in het televisiedrama *De Partizanen*. In 2003 werd hij genomineerd voor de Louis d'Or, de meest prestigieuze toneelprijs die Nederland kent. Huub Stapel nam verder een cd op met het carnavalsliedje *Och was ik maar (beej moeder thoës gebleve)* van Frans Boermans en zong met Gé Reinders het duet *Jaja Limburgia*. In 2008 werd hij genomineerd voor de Arlecchino, als beste acteur in een bijdragende rol in het stuk *De Goede Dood* en stond hij met Gé Reinders maandenlang op de eerste plaats in de Limbo top tien met het duet *Eders Keer*. Huub Stapel woont al vele jaren in Amsterdam. **Zie: Verbong, Ben .**
Literatuur: Meusen, Twan, 'Het Zwitserleven van Huub Stapel' in *Buun* 2004, 25-33.

Station *Treinhaltplaats*. Sinds de ingebruikname van de spoorlijn Nijmegen-Venlo-Roermond (de zogenaamde Maaslijn) in 1863 heeft Tegelen een eigen spoorstation. Aan de Parallelweg verrees destijds het kleinste type dat de spoorwegmaatschappij bouwde, naar een ontwerp van architect

Het station in 2009.

Het oude station uit 1974.

K.H. van Brederode. Het was een gebouw met een hoog middendeel met puntgevel, met aan weerszijden een korte even hoge vleugel. In de jaren zestig van de twintigste eeuw voldeed het gebouw niet meer en werd het gesloopt. Naast het oude station werd uiteindelijk in 1974 een nieuw neergezet, dat tot 1997 dienst deed. Het was een uitgekleeft standaardstation, getekend door C. Douma. In 1997 verplaatste de Nederlandse Spoorwegen het spoorwegstation van de Parallelweg naar de Drink. Dat gebeurde om het station dichterbij de woonbebouwing en het winkelcentrum te krijgen. Het modern vormgegeven station was een ontwerp van architect Th. Fikkers. Voor de nieuwe halte werden twee perrons zes meter boven het straatniveau aangelegd. Voor een goede bereikbaarheid kreeg elk perron een lift. De glazen liftschachten (met daar omheen slingerende trappen) zijn ongeveer tien meter hoog en als torentjes aan weerszijde van het viaduct te zien. **Zie: Spoorlijn.**

Steenfabrieken In Tegelen worden van oudsher stenen gebakken, mede door de aanwezigheid van leem in het Maasveld. In de vijftiende eeuw gebeurde dat onder meer in de Waterrieth. In de achttiende eeuw waren er steenovens op de plaats waar nu het raadhuis staat. In de negentiende eeuw werd geticheld bij Canoy-Herfkens, bij Chris Hovens, Theodorus Aarts, Thissen, Teeuwen, Joosten en bij Frencken. De paters van het Missiehuis te Steyl hadden in 1888 grote ovens bij de Haandert. Een regelmatige productie van stenen kwam pas echt op gang in de tweede helft van de negentiende eeuw, en dan vooral in de jaren zeventig en tachtig onder invloed van een economische hausse in het Ruhrgebied. In 1889 waren er in Tegelen drie stoomsteenfabrieken met een persoonlijke bezetting van 160 man en vijf gewone steenfabrieken met veertig man personeel. Hierna zetten de mechanisatie en schaalvergroting door. Aan het begin van de Eerste Wereldoorlog stopte Piet Joosten met de productie van stenen aan de Kloosterstraat, in het bedrijf dat hij van Junckers had overgenomen. Voortaan waren nog slechts drie steenfabrieken actief: Russel aan de Kaldenkerkerweg, Canoy-Herfkens aan de Venloseweg en Tiglia aan de Steenweg. In 1936 fuseerden Russel en Tiglia. Dertig jaar later, in 1966, voegde Canoy-Herfkens zich bij hen en traden de drie Tegelse steenfabrieken onder de naam Tegula naar buiten. In 1976 viel het doek voor deze Tegelse industrietak, doordat de laatste fabriek de poorten sloot. **Zie: Keramische industrie; Canoy-Herfkens; Kleiwarenfabriek Alfred Russel; Russel-Tiglia; Tiglia Stoomfabriek van Kleiwaren.**

Stef en Annelies *Zangduo*. Stef Kupers en Annelies Holtman zingen lichtvoetige volksmuziek die in de landsstreek Tirol zijn oorsprong vindt. In 2001 nam het Tegelse duo met *Das grosse Glück* deel aan een internationale wedstrijd in Merano. Stef en Annelies verwierven vanaf 1993 regionale bekendheid met het zingen van vastelaovesschlagers. Meer dan eens vielen ze op liedjesverkiezingen in de prijzen. Eind jaren negentig begonnen ze met het schrijven van liefdes- en luisterliedjes in het dialect. Een deel van dit repertoire is verzameld op de cd *Ôzze druim*, die in 2007 verscheen.

Stenmanns, Hendrina *Zuster*. Hendrina Stenmanns werd op 28 mei 1852 in Issum (Duitsland) geboren. In 1884 trok ze in Steyl in het Missiehuis in als dienstmeid. Na de stichting van de congregatie van de Dienaressen van de Heilige Geest in 1889 ontving ze in 1892 als non de kloosternaam zuster Jozefa. Samen met Helena Stollenwerk legde ze het fundament voor de jonge gemeenschap van zusters. In 1898 werd ze overste van de door Arnoldus Janssen gestichte congregatie van aanbiddings- of slotzusters. Hendrina Stenmanns overleed op 20 mei 1903 te Steyl. Op 29 juni 2008 werd de zuster in Steyl tijdens een pontificale eucharistieviering zalig verklaard, omdat ze in de ogen van het Vaticaan 'aan heroïsche deugden tot God en de naasten had voldaan' en er op haar voorspaak iemand van een ongeneselijk geachte ziekte was genezen. **Zie: Congregatie van de Dienaressen van de Heilige Geest van de Altijddurende Aanbedding; Stollenwerk, Helena. Literatuur: Magdala, zuster, In dienst van de liefde. Levensbeschrijving van Eerw. Moeder Maria (Helena Stollenwerk) en Eerw. Moeder Jozefa (Hendrina Stenmanns) (Tegelen 1938).**

Steyl '61.

Steyl *Deel van Tegelen*. Van oorsprong was Steyl een kleine nederzetting bij de veerovergang tussen Tegelen en Baarlo. De Maasovergang was van oudsher een belangrijke oversteek- en overslagplaats in de verbinding tussen het Rijnland en Brabant. De naam Steyl duidt op de aanwezigheid van een 'steel', een constructie in de rivier, aangelegd voor de visvangst en speciaal voor het vangen van zalm. In 1676 was Steyl niet meer dan een gehucht met acht huizen. In 1876 telde de plaats 250 inwoners. Rijke Tegelenaren bouwden er in de loop der tijd landhuizen en villa's, met name vanwege de fraaie ligging aan de Maas. In 1933 werd Steyl een zelfstandige parochie. Door de concentratie van meerdere monumentale kloosters, die bepalend werd door de ontwikkeling van het woongebied, werd Steyl in 2008 aangewezen als beschermd dorpsgezicht. De kloosters ontstonden doordat Nederland vanaf 1875 een toevluchtsoord was voor Duitse religieuzen, die vanwege de 'Kulturkampf' hun moederland moesten verlaten. De Duitse priester Arnoldus Janssen stichtte een Missiehuis in Steyl, dat uitgroeide tot een indrukwekkende kloosterenclave met drie kloosterordes. Kloostergebouwen, kapellen en majestueuze kloostertuinen bepalen sindsdien het beeld. Steyl afficheert zich al jaren als kloosterdorp en als 't sjoênste plaatske'. **Zie: Kloosterdorp Steyl; Janssen, Arnoldus.**

Steyl '27 *Zie: Voetbal.*

Steyl '61 *Trommel- en fluitkorps*. Steyl '61 werd op 6 november 1961 opgericht op initiatief van Frans Dambacher en enkele andere inwoners van Steyl. Gestart werd met 35 muzikanten. Aanvankelijk

Steyler Blaaskapel.

werd door de tamboersectie en de afdeling fluitisten apart geoefend. Een eerste publieke optreden vond plaats tijdens de vastelaovesoptocht in het hierop volgende jaar. Vanaf die tijd luisterde het korps heel wat optochten en feesten op, zoals de intocht van Sinterklaas en Sintermerte. Op 16 mei 1965 werd voor het eerst deelgenomen aan een internationaal concours in het Duitse Bracht, waar het korps de Ehre- en Siegerpreis in ontvangst mocht nemen. Ook in de hierop volgende jaren vielen de Steylenaren regelmatig in de prijzen. Meermalen mocht het korps zich Limburgs kampioen noemen en in 1986 werd Steyl '61 bovendien landskampioen in de Eerste divisie en in 1991 in de Eredivisie. Het aantal leden nam in het begin van de eenentwintigste eeuw echter dusdanig af dat het trommel- en fluitkorps in 2005 werd opgeheven.

Steyler Beek *Zie: Peskesbeek.*

Steyler Blaaskapel *Muziekgezelschap*. De Steyler Blaaskapel werd opgericht op 1 april 1975 door Hen Beurskens. In een grote kast van een vergeten muziekkamer van het Missiehuis vond Beurskens muziekinstrumenten van het voormalige broedersorkest. De aankoop van deze instrumenten vormde de aanleiding om in Steyl een blaaskapel op te richten. De muzikale leiding was achtereenvolgens in handen van Wout Weijmans, Pierre Engelen en Wiel Hermans. Een van de hoogtepunten van de Steyler Blaaskapel was een optreden in het Oostenrijkse Schwarzach. Het repertoire van de vijftien man sterke kapel varieert van muziek van Ernst Moss tot die van James Last.

Steyler Duuvels *Zie: Kaetelgerich.*

Steyler Mannenkoor *Zie: Vriendenkring.*

Steyler Muzikanten *Muziekgezelschap*. De Steyler Muzikanten werden opgericht op 28 januari 1984. Het initiatief werd genomen door een aantal leden van de Steyler Blaaskapel dat na een conflict met dirigent Pierre Engelen was opgestapt. De blaaskapel repeteerde aanvankelijk in Zaal Vriendenkring. Vanaf 1995 werd dat De Wylderbeek in Venlo. De muzikanten treden vooral op in bejaarden-, en verzorgingstehuizen. In 2006 gingen de Steyler Muzikanten samen met de Blaoskepèl Bôggeskook uit Baarlo waarna de naam werd gewijzigd in Blaoskepèl Bôggeskook nije Steyl. Na de fusie werd er in Baarlo gerepeteerd.

Steyler Sjaag *Muziekkapel die omstreeks de jaren tachtig van de negentiende eeuw in Steyl actief was*. De Sjaag was een klein korps, dat meer op een orkest leek. De leden behoorden vooral tot de deftige Steyler families. Het gezelschap gaf niet alleen concerten, maar luisterde ook diensten op in de Steyler kapel. Wanneer het muziekgezelschap werd opgeheven is niet bekend, maar dat was waarschijnlijk rond 1870.

Steyler Soppers *Jeugd vastelaovesgezelschap*. De Steyler Soppers werd in 1960 opgericht door de jeugdbeweging Katholieke Arbeiders Jongeren en dankte zijn naam aan het gegeven dat de Steyler jeugd elkaar tijdens het zwemmen in de Maas kopje onder duwde (sopte). Eerste prins van de Soppers was Jan Tuithof. De Soppers zijn de oudste vastelaovesvereniging in Noord- en Midden-Limburg die een jeugdprins uitroept. **Zie: Vastelaovend.**

Steyler Staar Koor. Smartlappenkoor Steyler Staar werd in 2003 opgericht op initiatief van Geert en Marlies van Horck. Het koor bestaat uit een kleine vijftig zangers en wordt begeleid door vier accordeons. De muzikale leiding heeft Piet van Bree. De Steyler Staar treedt vooral op in Venlo en omgeving.

Steylerveld *Terrein aan de rand van de Maas*. In het Steylerveld (vijftien meter boven het rivierniveau) liet de weduwe Moubis in 1860 een deftig landhuis bouwen. Thans bevindt zich op het terrein het woonpark Waterloo. **Zie: Park Waterloo.**

Steyllandertjes, De *Jeugdchoor*. De Steyllandertjes werden opgericht in 1976 toen twee schoolkoren besloten om voortaan samen de gezinsmissen in de Sint-Rochuskerk op te gaan luisteren. In 1985 viel het besluit om als jeugdchoor verder te gaan. Er waren toen zo'n tachtig leden. Het koor nam verschillende muziekcassettes en cd's op. De Steyllandertjes stonden aanvankelijk onder de muzikale leiding van Jan Knapien die in 2005 het dirigeerstokje doorgaf aan Mariëtte Thijssen. In 2004 voerden de Steyllandertjes de jeugdopera *Brundibar* van de Tsjechische componist Hans Krása op. Het repertoire van de Steyllandertjes bestaat uit zowel kerkelijke liederen als licht klassiek en populair. In 2008 speelden de Steyllandertjes een door henzelf geschreven musical: *Het geheim van de zes deuren*.

Steyl Promotion *Tweedaags promotiefeest met feesttent, veel muziek en een braderie*. In 1996 nam zangvereniging De Vriendenkring het initiatief om Steyl een keer per jaar speciaal in de schijnwerpers te plaatsen. Samen met vastelaovesgezelschap De Kaetelaers werden de handen uit de mouwen gestoken, met name op het terrein voor Villa Elise. Aanleiding voor de organisatie van het zomerfeest was in 1996 het gereedkomen van een nieuwe waterkering. Vanaf 2000 werd de locatie de Patersplak en enkele straten daaromheen.

Stichting Lokale Omroep Tegelen **Zie: SLOT.**

Stijlvol Steyl *Zomerevenement*. In 1983 organiseerde de Stichting Stijlvol Steyl, waarin zes Steyler verenigingen participeren, voor het eerst een volksfeest ter gelegenheid van een aantal jubilea van Steyler verenigingen. Dat waren de Kaetelaers, zangvereniging Vriendenkring, het Missiemuseum, zang-

vereniging Animo, de Sint-Rochusparochie en Jochumhof. De eerste drie bestonden toen honderd en de laatste drie vijftig jaar. In de hierop volgende jaren zette de stichting zich in voor het behoud van cultuur en folklore in de Steyler gemeenschap. Zo werden er regelmatig bijzondere activiteiten begeleid of georganiseerd, zoals de eeuweesten van de missiezusters, de slotzusters en het 125-jarig bestaan van de missiecongregatie SVD. In 2008 was er opnieuw een jubileumjaar, waarin ook de stichting zelf haar zilveren jubileum vierde.

Stoffels, Sjeng *Auteur van boeken over lokale geschiedenis*. Sjeng van d'n Eike was de bijnaam van Johannes (Sjeng) Stoffels. Stoffels werd op 16 augustus 1896 in Steyl geboren. Zijn bijnaam dankte hij aan zijn vader, die vanwege zijn kracht 'd'n Eike' werd genoemd. Stoffels was van beroep sigarenmaker en startte op latere leeftijd een kapperszaak. Hij publiceerde tussen 1970 en 1981 honderden in dialect geschreven korte artikelen in de *Tegelse Courant* onder de kop 'Steyler notities'. Het waren vooral jeugdherinneringen. Zijn verhalen werden in twee boekjes gebundeld: *Ich kèn mich nag good herinnere* (1976) en *As ich dink aan vruuger* (1981). Behalve auteur was Stoffels een verdienstelijk amateurschilder. Hij overleed op 19 december 1990.

Helena Stollenwerk.

Stollenwerk, Helena *Missiezuster*. Helena Stollenwerk werd geboren op 28 mei 1852 te Rollesbroich in de Eifel. Al in haar jeugd nam ze het besluit om zich voor kinderen in China in te zetten. Toen ze op twintigjarige leeftijd dit verlangen wilde volgen, stelde ze echter vast dat er in Duitsland geen klooster te vinden was dat zusters naar China uitzond. Tijdens een bezoek aan Steyl vernam Helena dat Arnold Janssen een congregatie wilde stichten voor missiezusters. In Steyl werkte de toen dertigjarige zuster eerst enkele jaren als hulp in de missiehuiskuken. In 1898 stapte zij op verzoek van Janssen over naar de 'Aanbiddingzusters'. Haar droom om naar China te gaan, ging zo nooit in vervulling. Helena Stollenwerk stierf op 3 februari 1900. Op 7 mei 1995 werd ze door Paus Johannes Paulus II in Rome zalig verklaard vanwege een aan haar

135 toegeschreven wonderbaarlijke genezing van een Japanse vrouw. **Zie: Congregatie van de Dienaresen van de Heilige Geest van de Altijddurende Aanbidding; Stenmanns, Hendrina. Literatuur: Magdala, zuster, In dienst van de liefde. Levensbeschrijving van Eerw. Moeder Maria (Helena Stollenwerk) en Eerw. Moeder Jozefa (Hendrina Stenmanns) (Tegelen 1938).**

Stoombootvaart Gerardus de Rijk bezat omstreeks 1850 twee stoomboten. De firmaanaam was L. de Rijk en Compagnie. De boten onderhielden een regelmatige vaart van Tegelen naar Amsterdam, Rotterdam, Den Bosch, Venlo, Roermond en tussenliggende plaatsen. De boten van De Rijk voeren tot 1861.

Stoomtram **Zie: Tramlijn.**

Studio B *Dancing*. In 1968 opende Ton Ummels in het voormalige pand van de Scala bioscoop aan het Wilhelminalplein een discotheek, die al snel uitgroeide tot een trepfont voor de jeugd. In het café werden onder meer missverkiezingen gehouden en het nationaal kampioenschap tapdansen. Studio B werd in 1972 gesloopt. **Zie: Cafés.**

Sultan Ahmet Camii moskee *Islamitisch gebedshuis*. Op 18 april 1999 werd aan de Haandertstraat in Tegelen de Sultan Ahmet Camii moskee officieel in gebruik genomen. Hiervóór moest de islamitische gemeenschap in Tegelen voor gebedsdiensten gebruik maken van een nogal primitieve moskee, ondergebracht in een barak aan de Neeringerweg. De moskee heeft een rechthoekige plattegrond en is opgetrokken in rode baksteen. Langs het platte dak is een fries (een doorlopende band) gemetseld. Op de eerste verdieping van de oostvleugel steekt een halfronde nisvormige ruimte uit, de mihrab. De noordgevel heeft een uitbouw aan de westzijde, waarop de minaret staat. De minaret bestaat uit een ronde schacht, met daarop een cilindrische uitbouw. Daarop komt weer een stuk schacht, dat is afgedekt met een kegeldak en is gekroond met een bol en een halve maan. Op de begane grond zijn een winkeltje en een koffieruimte ingericht. **Zie: Moskeeën.**

Swinkels, Frans *Voetballer/keeper*. Frans Swinkels werd op 2 november 1931 in Tegelen geboren. Swinkels startte zijn voetbalcarrière in zijn geboorteplaats bij Sportclub Irene. Bij de invoering van het betaalde voetbal in 1954, stapte hij over naar Sportclub Venlo, even later omgedoopt in v v v. Swinkels stond vijftien seizoenen (390 com-

Frans Swinkels.

petitiewedstrijden) onder de lat bij de Venlose semi-profclub. Daar was 'de Sjwink' met zijn onafscheidelijke pet tot het seizoen 1968/1969 een betrouwbare sluitpost. In 1960 werd Swinkels uitverkozen voor het Nederlands B-elftal, waarin hij uitkwam tegen Zwitserland. Ook speelde hij regelmatig voor het Limburgs elftal. Hoogtepunt uit zijn carrière was het winnen van de KNVB-beker met v v v in 1959. De Tegelse goalie stond ook onder de lat toen v v v, in het seizoen 1960/1961, achter Ajax en Feyenoord, op de derde plaats eindigde en mee mocht spelen in de intertoto-competitie. In 1969 beëindigde hij zijn voetbalcarrière. Frans Swinkels overleed op 3 mei 1994.

Tabaksindustrie Al in de achttiende eeuw werd er vanuit de haven in Steyl tabak verhandeld. Die tabak was met name bestemd voor sigarenmakers in het Rijnland. Na het verdwijnen van de Maashandel in de negentiende eeuw moest een aantal Tegelse ondernemers op een andere manier aan de kost zien te komen. De tabakskoopman Andreas Kreykamp was een van hen. Hij hield zijn handel voor gezien en schakelde omstreeks 1841 aan de Maasstraat over op het vervaardigen van kerftabak (pijptabak). Zijn voorbeeld vond aanvankelijk weinig navolging. Met name na 1890 breidde de tabaksindustrie zich echter sterk uit. Zo startte P. Vossen in 1891 sigarenfabriek De Tabaksplant (na 1935 Vossen-Breuers). Hierna volgden in 1900 De Kroon (Later Vitola, H. Feyen) en in 1902 De Kruier van N. Hekkens. De tabaksin-

Tabaksindustrie.

dustrie in Tegelen profiteerde tussen 1914 en 1918 van het wegvallen van de Duitse sigarenindustrie. Naast genoemde tabaksfabrieken waren heel wat kleinere fabrieken actief, zoals: Topra (Smit), De Jager (Beurskens), Puccini (Hovens) en Bosita (Bors). Verder wemelde het van de thuiswerkers, die op eigen gelegenheid sigaren maakten. Omstreeks 1921 telde Tegelen een roltabakfabriek en negen tabakskerverijen en sigarenfabrieken. In 1929 vestigde Feyen zich in een nieuw gebouw waar tachtig arbeiders aan het werk waren. Ook Vossen liet een nieuwe fabriek bouwen. Sigaren maken was tot in de jaren dertig handwerk. In het begin verwerkten de sigarenmakers inlandse tabak, onder meer uit de Peel, later werkte men met Javaanse en Amerikaanse tabakken. In 1939 waren er in Tegelen zo'n 35 grote en kleine sigarenfabrieken. De huisnijverheid was nog niet verdwenen, omdat de mechanisatie in de tabaksindustrie toen pas langzaam op gang was gekomen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog kwam de invoer van tabak stil te liggen. In en om Tegelen verschenen toen veel tabakskwekerijen. Meteen na de oorlog kende de tabaksindustrie met zogenaamde 'eigen teelt' een tweede bloeiperiode. Het tij keerde echter voorgoed met de opkomst van de (Amerikaanse) sigaret. Hoge accijnzen, onderlinge concurrentie en een toenemende automatisering maakten ver-

volgens een einde aan de Tegelse familiebedrijfjes. Coen Hovens aan de Gasthuisstraat was in 2009 de enig overgebleven Tegelse sigarenmaker. **Zie: Hekkens, Nicolaas; Kreykamp, familie. Literatuur: Rambout, J., 'De Tegelse tabaksindustrie van weleer' in De Buun jrg. 2 nr. 2 (zomer 1994) 13-17.**

Tachtigjarige Oorlog Periode tussen 1568 en 1648. Hoewel het hertogdom Gulick, waartoe Tegelen behoorde, niet direct betrokken raakte in de Tachtigjarige Oorlog, de opstand van de Noordelijke Nederlanden tegen de Spaanse overheersing, bleef het grensgebied niet gespaard van oorlogsgeweld, hongersnood, brand en plundering. Noch de Staatsen, noch de Spanjaarden respecteerden de grenzen van het neutrale hertogdom. Ook leed kasteel de Holtmühle schade, omdat de Spanjaarden optraden tegen Frans van Holtmeulen, die herhaaldelijk eigenmachtig optrad in godsdienstzaken.

Om de neutraliteit van het gebied te waarborgen werden toegangswegen onbruikbaar gemaakt en landweren opgeworpen. Ook werden er tegen het einde van de zestiende eeuw schutterijen opgericht. Het mocht echter niet veel baten. Pas op 24 oktober 1648 werd de Vrede van Munster getekend, waarmee een einde kwam aan de Tachtigjarige Oorlog.

Taekwon-do-vereniging Jungshin.

Taekwon-do Gevechtssport. De Tegelse Taekwon-do-vereniging Jungshin werd in 1984 opgericht. Dat gebeurde nadat strubbelingen binnen de Venlose vereniging Oh Do Kwan tot opheffing van die vereniging hadden geleid. Met Jungshin ging het vanaf de start crescendo, niet alleen qua ledental, maar ook op sportief vlak. De Tegelse taekwon-do-vereniging Jungshin organiseerde in 1993 het officiële Nederlandse kampioenschap semi-contact-taekwondo. In 1995 organiseerde de vereniging de Open Nederlands Taekwon-do kampioenschappen in sporthal Gulick. Een van de meest succesvolle Tegelse leden was Bern Daniëls (1961), die later als hoofdtrainer optrad. De Tegelenaar werd zes maal Nederlands kampioen bij het sparren en eenmaal bij het onderdeel breektesten. Bij de Europese kampioenschappen sparren veroverde hij tweemaal een derde plaats. De eveneens uit Tegelen afkomstige Faisal Setou werd Nederlands kampioen stijlvormen bij de lagere banden tot de zwarte band. Venlonaar Jos Hendriks, lid van Jungshin, werd vier maal Nederlands kampioen stijlvormen en in 1997 Europees kampioen op het onderdeel Tuls.

Tafeltennis **Zie: Tegelse Tafeltennis Club.**

Technisch onderwijs In 1907 startte in Tegelen Teekenschool Sint-Eligius op initiatief van de Rooms Katholieke Volksbond Sint-Martinus. De school begon met haar lessen in een lokaal van het oude gemeentehuis bij de Sint-Martinuskerk. Later verhuisde de school naar de grote zaal van de Volksbond in de Kerkstraat. Op initiatief van August Goossens kwam er aan de tekenschool in 1938 een opleiding klei-industrie. Uit de tekenschool ontwikkelde zich in de loop der jaren een echte lagere school voor technisch onderwijs. Eerst nog in de vorm van een avondschool, maar vanaf 1953 mocht er ook met gesubsidieerd dagonderwijs worden gestart met de afdelingen gieterijtechniek, metaalbewerken en timmeren. Omdat de Tegelse LTS als enige in Nederland een afdeling ijzergieterijtechniek had, noemde de school zich lange tijd Gieterijschool Tegelen.

Op 1 september 1960 werd aan de Bergstraat een nieuw schoolgebouw voor de LTS in gebruik genomen, dat was ontworpen door architect W. van Amstel uit Maastricht. Twee jaar later werd de avondschool opgeheven, evenals de parttime cursus textieltechniek. Aan de andere kant kwamen er opleidingen bij als elektrotechniek en autogeenlassen. In 1972 werd de afdeling gieterijtechniek wegens te geringe belangstelling gesloten en in 1981 fuseerde de LTS met de lhno. Die scholengemeenschap ging in 1991 met de Mavo Sint-Maarten verder als Maartenscollege. In 1995 vond er opnieuw een fusie plaats, waarbij het Maartenscollege onderdeel werd van College Den Hulster. Aanvankelijk bleef er ook technisch onderwijs in Tegelen, maar vanaf 2007 werd al het onderwijs aan de onderwijsboulevard in Venlo ondergebracht. **Zie: Maartenscollege; Probst, Anton; Tekenschool; Voortgezet onderwijs. Literatuur: Poeth, P.J.W., Van teekenschool St. Eligius a(nn)o 1907 en handelsavondschool a(nn)o 1926 naar RK Stichting Nijverheidsonderwijs van 1938-1978 (Tegelen 1978).**

Teeuwen, Gebroeders Dakpannenfabriek. Landbouwer Paulus Teeuwen maakte vanaf 1844 bakstenen in veldovens op een perceel in het Engerveld. In 1867 werd door zijn zoons Paul en Steven daarnaast gestart met de fabricage van pannen aan de Kaldenkerkerweg. Uit hun activiteiten kwam in 1899 het bedrijf van de Gebroeders Teeuwen voort. In de loop der jaren bouwde de familie Teeuwen dakpannen-, steen-, en gresbuisenfabrieken in Tegelen, Reuver, Blerick en in het Duitse Kaldenkerken en Gilrath. In 1940 werd het bedrijf gesplitst in de NV Paul Teeuwen en de NV Greswaren Industrie Teeuwen (GIT). Die twee bedrijven gingen in 1971 weer samenwerken als Teeuwen BV met vestigingen in Tegelen, Reuver, Weert, Kaldenkerken, Antwerpen en Compiègne. De naamsverandering, waarbij de 'u' uit de naam

Dakpannenfabriek Gebroeders Teeuwen.

verdween, was een gevolg van het feit dat buitenlandse relaties hun tong braken over de oude naam. Teewen werd na de fusie de grootste grofkeramische industrie in Nederland. In 1973 kwam het bedrijf, dat op dat moment zeventienhonderd medewerkers telde, in handen van DSM. Twaalf jaar later verkocht DSM het aan het Engelse bedrijf Redland Bouwproducten, waardoor de verkoop van greswaren en verblendstenen wegviel. Teewen werd vervolgens ondergebracht in de holding Redland Nederland, samen met de baksteen- en dakpannenfabrieken van de Verenigde Brederobedrijven en Braas. Zeven jaar later vond er een grote sanering plaats in de baksteenindustrie. In 1993 ging Redland een joint venture aan met Koramic, waardoor één van de grootste producenten van bouwproducten ter wereld ontstond onder de naam Terca. In 1996 werden de baksteenactiviteiten van Redland overgenomen door Wienerberger. Twee jaar later werd het kantoor verplaatst van Tegelen naar de regio Zaltbommel. **Zie: Wienerberger. Literatuur: Teeuwen, P.J.M., Tee(u)wen van vruêger (s.l.).**

Tegeliërspluim **Zie: Garde Tegeliërs.**

Tegels bont *Keramiekstijl.* Tegels bont is de naam voor een stijl waarbij lichtgekleurde slib overwerpen wordt geschud, die zijn vervaardigd uit roodbrandende klei. Op deze ondergrond worden met aardkleuren motieven geschilderd. De kleuren beperken zich tot rood, geel, bruin, groen en blauw. De stijl werd vanaf 1942 ontwikkeld door de in Maasbracht geboren kunstenaar René Smeets, die lange tijd in Tegelen actief was. De stijl werd later verrijkt tot Tegels Edel Bont. **Zie: Keramische industrie.**

Tegels dialect Tegelen behoorde eeuwenlang tot het hertogdom Gûlick, terwijl Venlo Gelders was. Vandaar dat noordelijk van de gemeente Tegelen van oudsher een taalgrens loopt. Het Tegels dialect verschilt op belangrijke punten van het Venlose dialect. Opmerkelijk afwijkend zijn bijvoorbeeld woorden als woë (waar), wao in het Venloos. Andere duidelijke verschillen vormen de sj/sch (sjoon, sjeep) en de ik/ich en ouk/ouch-grens, respectievelijk de Uerdinger linie en de Panninger lijn genoemd. Specifiek Tegelse woorden zijn: zêkdimpel (mier) en sjoet (kalkoen) en hōngk (hond). In 1968 verscheen *Tegels Dialek*, een boekje met een uiteenzetting over de klankleer, de spraak-

kunst en de woordenschat van het dialect van Tegelen. Samenstellers waren J. Houx, A. Jacobs en P. Lucker. Het Tegels kende voor die tijd geen 'officiële' schrijftaal. Weliswaar werden er regelmatig artikelen in het dialect gepubliceerd in de *Tegelse Courant* en in de jaarlijks verschijnende *Oeleskrant*, maar van enige uniformiteit in de schrijfwijze was geen sprake. Met de door de genoemde auteurs ontworpen spellingsregels kwam hieraan een einde. Net als andere dialecten is het Tegels dialect onderhevig aan een voortschrijdend proces van nivellering en verwatering. Met name door migratie verdwenen dialectische woorden als moer (waterketel), haoze (kousen), pletskes (koekjes) en helpe (bretels). Een fervent promotor van het Tegels dialect is Toine Ambaum. Deze Tegelse onderwijzer geeft cursussen 'Laeze en Sjrîeue' en stelde in 2006 't Brónsgreun Bukske samen, een Tegels Groene Boekje – volgens de Veldeke spelling – met circa 5500 woorden. **Zie: Tegels dictee.**

Tegels dictee *Taalwedstrijd.* Het Tegels dictee werd voor de eerste maal in 1999 georganiseerd – in navolging van het Groot Dictee der Nederlandse taal. Dat gebeurde in het kader van het dertigjarig bestaan van voetbalvereniging FC Oranje. De opbrengst was bestemd voor een goed doel. De penenvruchten van de deelnemers werden door correctoren beoordeeld aan de hand van de handleiding *Tegels Dialek*. In 2002 volgde een tweede editie. Beide dictees werden gewonnen door Truus Verbong-Simons. **Zie: Truus Verbong-Simons.**

Tegelse Bouwvereniging *Woningcorporatie.* Op 13 september 1912 werd op initiatief van enkele Tegelse grootindustriëlen een oprichtingsvergadering belegd voor een Tegelse woningvereniging. Doel van de vereniging was het bouwen van arbeiderswoningen. Daartoe werd in oktober 1913 gestart met de bouw van 31 woningen aan de Oostsingel (Mauritsstraat)–Geldersebaan. Vanaf de start was de Tegelse Bouwvereniging (TBV) een vereniging met een in aandelen verdeeld kapitaal, die daarnaast gebruik maakte van de financieringsmogelijkheden die de Woningwet bood. Tijdens en na de Eerste Wereldoorlog had de vereniging het moeilijk, maar in 1926 vertoonde de exploitatierekening voor het eerst weer winst. In de jaren dertig zorgde de economische crisis opnieuw voor moeilijkheden. De aandeelhouders moesten zelfs op hun aandelen bijstorten om de aangeane ver-

plichtingen te kunnen voldoen. In 1938 waren er door de vereniging 245 woningen gebouwd, waarin 1200 mensen woonden. Dat was zo'n tien procent van de Tegelse bevolking. Na de Tweede Wereldoorlog moest er veel oorlogsschade worden hersteld en ontstond een grote behoefte aan woningen. In nauwe samenwerking met de gemeente realiseerde men vervolgens het ene na het andere bouwproject. De band met de lokale overheid verstevigde toen de gemeente Tegelen in 1947 het aandelenpakket, op zes aandelen na, overnam. De corporatie werd daarmee een semipubliekrechtelijke instelling. In het bestuur bleef de meerderheid van de uit te brengen stemmen echter in particuliere handen. Dat er stevig werd gebouwd, bleek uit het gegeven dat men in 1956 de duizendste woning in gebruik nam. Zeven jaar later kon de vlag opnieuw uit omdat de Tegelse Bouwvereniging vijftig jaar bestond en de vijftienhonderdste woning aan het woningbestand kon worden toegevoegd. TBV beheerde toen bijna de helft van het totaal aantal Tegelse woningen vanuit haar kantoor aan de Beijtelstraat. Daar bleef de vereniging tot in 1981 op de hoek Industriestraat/De Drink een nieuw kantoor met werkplaats in gebruik werd genomen. TBV bouwde niet alleen huurwoningen. Vanaf 1926 werden ook woningen voor de verkoop gebouwd. Huurders betaalden voor deze woningen een huurbedrag plus een kleine aflossing, waardoor ze hun woning op termijn in eigendom konden krijgen. De opzet mislukte echter bijna geheel door de economische crisis, want er werd uiteindelijk maar één woning verkocht. Gelijksortige projecten ter bevordering van het eigen woningbezit in de jaren vijftig waren meer succesvol. In 1963 waren er in totaal 72 woningen verkocht. De verkoop van woningen werd uiteindelijk in 1987 gestaakt. Lang hadden de huurders weinig invloed op het beleid van TBV. Daaraan kwam in 1982 een einde toen zij via de ledenvergadering hun invloed gingen uitoefenen op het bestuur. Het aandelensysteem kwam toen te vervallen. In 1995 werden de banden met de overheid grotendeels doorsneden. De bouwvereniging werd toen een particuliere onderneming met een maatschappelijke taak. In 1996 bouwde TBV voor het eerst in haar toen ruim tachtigjarige bestaan buiten Tegelen. Dat gebeurde in Blerick, waar op een deel van het perceel waar eerder het klooster Maria Regina stond, appartementen verrezen. In 2000 fuseerde de Tegelse Bouwvereniging met Woningstichting De Horst uit Meijel en Woningstichting Blariacum uit Blerick tot Antares Woonservice, met het hoofdkantoor aan de Venloseweg in Tegelen. **Zie: Antares Woonservice.**

De Tegelse Courant van woensdag 15 juli 2009.

Tegelse Courant *Weekblad.* Het eerste nummer van de *Tegelse Courant*, met als ondertitel *Nieuws- en Advertentieblad voor Tegelen en Omstreken*, viel op 30 juli 1921 bij alle Tegelse gezinnen op de deurmat. Het initiatief was afkomstig van enkele ambtenaren van de gemeentesecretarie, die een medium zochten om de burgers beter te kunnen informeren. De courant werd gedrukt bij de Tegelse drukkerij De Mercur, oorspronkelijk eigendom van de heren W. Huys en J. Pollart. Het blad verscheen iedere zaterdag, telde vier pagina's en kostte in de eerste jaren een gulden vijftig per jaar. Het redactieadres bevond zich aan de Oude Marktstraat 2 (later Sint-Martinusstraat), het huis van medeoprichter Wim Houba. De inhoud bestond voornamelijk uit lokaal nieuws, gemeentelijke, kerkelijke en algemene informatie. Na enige tijd ontstonden er echter problemen om de kolommen gevuld te krijgen, waarop het weekblad in 1924 werd overgenomen door drukkerij Wijnard Huys. Mathieu Cornet, een van de initiatiefnemers, bleef in eerste instantie de redacteur. Vanaf 1 april 1928 verscheen het blad tweemaal per week. Nadat er enkele jaren zonder vaste redacteur was gewerkt, nam Venlonaar Wiel Reiné het redacteurschap op zich. Hij schreef onder meer de rubriek 'Schijnwerper'. In de Tweede Wereldoorlog verscheen minder lokaal nieuws en kwam er meer aandacht voor de oorlogstoestand, waaronder gaandeweg steeds meer door de bezetter verplicht gestelde artikelen. In april 1942 besloot uitgever Huys met de uitgave van de *Tegelse Courant* te

stoppen. Het laatste nummer verscheen op 11 april 1942. Kort na de bevrijding op 19 mei 1945 werd de uitgave hervat. Het blad kreeg toen eerst als ondertitel: *Nieuwsblad voor Tegelen, Steyl en Omstreken*. In de loop van 1951 werd dat *Nieuwsblad voor Tegelen, Steyl, Belfeld en Omstreken*. De *Tegelse Courant* verscheen toen nog maar eenmaal per week: eerst op zaterdag en na 1985 op donderdag. Het waren na de oorlog met name Piet Kolster en Frans Oehlen die de *Tegelse Courant* aanzien gaven. Toen Oehlen in 1990 opstapte, kwam de krant in een vrije val terecht. Er verscheen nadien vrijwel uitsluitend verenigingsnieuws. Een andere prominente medewerkster was Bertha Berkers, die vele jaren onder de naam 'Bertje' gedichten en verhalen schreef in het Tegels dialect. In 1978 kwamen weekblad en drukkerij in handen van het Audet-concern. Het zetten en de opmaak vonden vanaf 1981 bij het *Dagblad voor Noord-Limburg* plaats, terwijl Van Grinsven in Venlo voor de druk verantwoordelijk werd. Vanaf 2000 verschijnt de *Tegelse Courant* op woensdag en wordt ze gedrukt bij Janssen Pers in Gennep, onderdeel van de Nederlandse Weekbladen Groep. **Zie: Kolster, Piet; Oehlen, Frans; Tweede Wereldoorlog. Literatuur: Dings, Marcel, 'De Tegelsche Courant in de periode 1921-1942' in *De Buun*, jrg. 4 nr. 3 (herfst 1996) 16-22.**

Tegelse Herten **Zie: Voetbal.**

Tegelse Hockeyclub De Tegelse Hockeyclub (THC) werd opgericht op 25 februari 1933. Dat gebeurde op initiatief van Karel Lengs en Pierre Delvaux. Eerste voorzitter was Thei Cremers. In 1935 fuseerde THC met de Tegelse Dames Hockeyclub. De eerste wedstrijden werden gespeeld op een geïmproviseerd veld achter De Drie Kronen. Later verhuisde men naar de Alland. In 1972-1973 nam de vereniging twee hockeyvelden in gebruik aan De Snelle Sprong. Op eigen verenigingsinitiatief verrees daar een kleedaccommodatie annex kantine. Met de aanleg van de A73 verhuisde de club in 2006 naar sportpark Vrijenbroek, waar een schitterende accommodatie in gebruik werd genomen. In het seizoen 1936-1937 speelden de Tegelse hockeyers voor het eerst competitie in de derde klasse van de KNHB. Daar werd de club direct kampioen, waarna promotie volgde naar de tweede klasse. In die klasse bleef THC twintig jaar spelen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog kwamen de acti-

Tegelse Hockeyclub.

viteiten stil te liggen, omdat de Duitsers het veld bij de Alland als exercitieterein gebruikten en deels omploegden voor de installatie van een batterij veldgeschut. Na de oorlog wilde het aanvankelijk (met uitzondering van de seizoenen 1961-1963) niet vloten met de hockeysport in Tegelen. THC belandde zelfs in de vierde klasse. In 1972 werd de lijn omhoog weer gevonden en kon opnieuw in de derde klasse worden gespeeld. In de jaren tachtig ging het vervolgens verder bergopwaarts na het aantreden van een nieuwe coach in de persoon van Hay van Heijster. Onder diens leiding promoveerde het eerste elftal in 1993 naar de eerste klasse. Hierin bleven de Tegelse heren tien jaar spelen. De dames, die lang in de tweede klasse speelden, degradeerden in 2002 naar de derde klasse. Na één seizoen waren beide teams echter weer terug in respectievelijk de eerste en de tweede klasse. In 2007 promoveerden ook de dames naar de eerste klasse. De heren moesten echter in 2003 een stapje terug doen. Zij spelen sindsdien in de tweede klasse. In de zaal spelen zowel de dames als de heren van THC in de landelijke topklasse. In 2009 telt de Tegelse Hockey Club ruim 620 leden. **Literatuur: THC Tegelen 50 1933-1983 (Tegelen 1983).**

141 Tegelse Hofzangers De Tegelse Hofzangers werden in 1960 opgericht op initiatief van enkele leden van het koor van de Sint-Martinuskerk. Met een knipoog naar de Mainzer Hofsänger was het koor onder leiding van Jo Stapel een veel gevraagde act op carnavalszittingen. Met de komst van dirigent Jan Timp in 1967 brak een nieuw tijdperk aan. De Venlonaar, die het koor twintig jaar dirigeerde, koos voor een serieuzer repertoire en een hoger niveau. Vooral de gezangen uit de slavisch-byzantijnse liturgie bleken de hofzangers op het lijf geschreven. Er volgden vele optredens en concertreizen, zoals in 1973 en 1975 naar Rome, met als hoogtepunt een optreden voor radio Vaticaan en een audiëntie bij de Paus. Muzikaal hoogtepunt was zonder twijfel een optreden in 1991 op het wereldkorenfestival in het Franse Nancy onder leiding van Timps opvolger Paul Janssen (1987). Een nieuwe uitdaging volgde in 1996 en 1998 toen het Tegelse koor enkele kerstconcerten verzorgde met de bekende bariton Ernst Daniël Smid. Sinds 1992 staat het koor onder leiding van Bert Ramakers. In 2002 presenteerde de Tegelse zangers hun eerste cd met daarop Byzantijnse en Oost-Europese liederen. In 2005 volgde een tweede cd met een internationaal repertoire.

Tegelse Schaakvereniging De Tegelse Schaakvereniging werd opgericht op 1 maart 1983 op initiatief van Piet Houben en anderen. In tien jaar groeide de vereniging uit tot een club met meer dan honderd leden, die aanvankelijk hun partijen speelden in de vergadering van sporthal Gülick. In 1993 werd de vereniging door de Limburgse Schaakbond uitgeroepen tot 'club van het jaar'. De Tegelse Schaakvereniging telt in 2009 circa zestig leden.

Tegelse Tafeltennis Club Begin jaren vijftig was er in Tegelen een tafeltennisclub actief onder de naam TTV BAT (Biedt Altijd Tegenstand). In 1959 hield deze vereniging op te bestaan. Op 14 maart 1962 werd in het Patronaat aan de Spoorstraat in Tegelen de oprichtingsvergadering gehouden van de Tegelse Tafeltennis Club (TTC). Achtereenvolgens werd er gespeeld in zaal Thissen, zaal Thielens, de sportzaal aan de Hoogstraat, de gymzaal aan de Lingsweg en opnieuw aan de Hoogstraat waar tot op de dag van vandaag de thuisbasis is. In 1989 bouwde TTC hier een eigen ontmoetingsruimte ('t Trepke). Het eerste grote sportieve succes was er in 1968 toen TTC 1 het kampioenschap in de eerste klasse behaalde en naar de overgangsklasse promoveerde. In 1973 zakte het team terug tot de derde klasse. In de jaren hierna pendelde de club tussen de tweede en derde klasse, tot men in 1983

voor één seizoen naar de eerste klasse promoveerde. In 1987 wist het team opnieuw te promoveren naar de eerste klasse. De club bereikte in 1990 een record met honderd leden. Daarna zakte het ledental gestadig terug. In 1993 promoveerde het eerste seniorenteam van TTC naar de vierde divisie. In de periode 1994-1997 bleef dit team heen en weer pendelen tussen deze vierde divisie en eerst de eerste en later de promotieklasse. TTC mocht in 2006 weer een jaar in de landelijke derde divisie spelen. Dit was echter opnieuw van zeer korte duur. Het niveau van de vereniging is de laatste jaren wel in de breedte gegroeid, waardoor TTC in 2009 met twee teams in de hoogste afdelingsklasse (promotieklasse) speelt.

Tegelse Zieken- en Bejaardenomroep De Tegelse Zieken- en Bejaardenomroep (TZBO) werd opgericht in september 1963. De omroep startte zijn uitzendingen in het voormalige Sint-Willibrordziekenhuis. Aanvankelijk ging het enkel om radio-uitzendingen voor het ziekenhuis. Later konden de uitzendingen ook door bewoners van Huize Erkenkamp en – nadat het Sint-Willibrordziekenhuis op was gegaan in het Sint-Maartensgasthuis – door bewoners van Martinushof worden beluisterd. Vanaf 1985 verzorgde de omroep ook video-uitzendingen. Aanvankelijk werd gewerkt onder de naam Tegelse Ziekenomroep. In 1969 werd dat TZBO. In 2003 stopte de omroep met uitzendingen via de ether. Ze bleef nadien wel via de interne kabel nieuwsbulletins uitzenden voor bewoners van verpleeg- en verzorgingstehuizen in Tegelen. Vanaf 1990 verzorgt de omroep haar uitzendingen vanaf de zolder van 't Peske. **Zie: SLOT. Literatuur: Siebgens, Wim, 25 jaar TZBO Stichting Tegelse Zieken- en Bejaardenomroep, 1963 september 1988 (Tegelen 1988).**

Tegels Hert In de Tegelse klei, die 1,5 á 2 miljoen jaar geleden werd afgezet in een riviereengebied waar nog geen mensen woonden, werden bij opgravingen in 1962 de fossiele resten van een hertensoort gevonden. Uit de Tegelse kleilagen kennen we twee soorten herten: het Grote Tegelse hert (*Eucladoceros teguliensis*) en het Kleine Tegelse hert (*Cervus rhenanus*). Het Grote Tegelse hert leek wel wat op een edelhert, maar was een slag groter. Het kleine hert daarentegen was nog kleiner dan een damhart. Tegelen is de enige Nederlandse plaats waar grote aantallen zoogdierfossielen zijn gevonden. **Zie: Tiglien. Literatuur: Heemkundige Kring Tegelen, Ôs Tegele (Tegelen 1982).**

Tegels Symfonie Orkest (1914).

Tegels Plat Vastelaoveskoor. Tegels Plat (= Tegels dialect) werd in december 1992 opgericht. Het koor, dat vooral in de eigen regio optrad, bracht bekende 'vastelaoves-sjlagers' ten gehore. Tegels Plat was een initiatief van diverse Tegelse solisten als Leo de Ronde, Jack Kort, Rob Schweitzer en Wim Beurskens. Het koor trad veelvuldig op bij diverse bals en zittingen, met name bij Martinushof, De Erkenkamp, De Bongerd en bij Maria Auxiliatrix. Alle leden van Tegels Plat namen ook een rol voor hun rekening in de Oelesrevue van 1996. Het koor had geen dirigent. Leo de Ronde verzorgde de boekingen en was tevens de aangever van de koorleden. Het koor hield in 2002 op te bestaan.

Tegels Symfonie Orkest Het Tegels Symfonie Orkest (TSO) werd op 22 februari 1910 opgericht onder de naam Mignon. Initiatiefnemer was Paul Guillaume, directeur van harmonie Sint-Cecilia. In 1948 kreeg het orkest zijn huidige naam. Eerste dirigent was Jacques Bongaerts. In 1913 werd Bongaerts opgevolgd door de heer Droogleever-Fortuyn. Tijdens de Eerste Wereldoorlog liep het aantal muzikanten sterk terug als gevolg van de mobilisatie en toen aan het einde van de oorlog Droogleever-Fortuyn zijn vertrek aankondigde, leek het einde nabij. Jacques Bongaerts werd hierop weer aangesteld. Het orkest bloeide op en het aantal leden nam toe. Het strijkorkest groeide in de loop der jaren uit tot een regionaal orkest dat meewerkte aan een aantal grote uitvoeringen

(zoals het Tegelse Passiespel). In 1928 verzorgde het gezelschap een radioconcert voor de KRO. Het orkest beleefde hierna vele hoogtepunten. Heel succesvol was in 1939 de opvoering van de operette *Baron von Glasenapp*, samen met het koor Zanglust (Een operette die in 2009 werd heropgevoerd). In 1942 hield het orkest, als gevolg van de Duitse bezetting, op te bestaan. Nog geen zes weken na de bevrijding werd het heropgericht. In 1950 werd Wieke Jordans aangesteld als dirigent. Dit resulteerde in een aantal grootse concerten. TSO repeteerde tot dan toe nog steeds in de Harmoniezaal. Vanaf 1977 gebeurde dat in De Haandert. TSO geeft eigen concerten en doet koorbegeleidingen. In 1989 begeleidde het orkest onder leiding van Rien Soeren – die in 1986 het dirigeerstokje van Jordans had overgenomen – voor de eerste maal een gehele opera, te weten *Ernani* van Verdi, in 1992 gevolgd door de opera *Elisir d'amore* van Donizetti. Van 2001 tot 2006 stond het orkest onder leiding van Josef Suilen. Een van de hoogtepunten vormde het begeleiden van de opera-bouffe *Schinderhannes*, die in 2002 in de Oranjerie te Roermond werd opgevoerd. In 1985 ontving het orkest, ter gelegenheid van zijn 75-jarig bestaan, de Koninklijke erepenning. Het orkest telt zo'n veertig leden en staat sinds 2006 onder leiding van Raymond Spons. **Literatuur:** Kolster, Piet, C., et al, *75 jaar Tegels Symphonie Orkest 1910-1985* (Tegelen 1985).

143 Tegels Toneel *Toneelvereniging*. Op 7 maart 1935 werd in het Sint-Antoniuspensionaat een toneelvereniging opgericht die aanvankelijk uitsluitend voor liefdadige doeleinden speelde. Circa twintig oud-leerlingen van het pensionaat – waaronder enkele jongeren die eerder bij het Tegels cabaret speelden – werden lid. De vereniging kreeg als naam RK Tooneelvereniging Charitas. Rector De Winter werd de eerste regisseur. In 1936 werd een eerste voorstelling gegeven en twee jaar later waagde men zich aan een volwaardig toneelstuk onder leiding van Pierre Jacobs, die in 1939 door Jac. Versteegen werd opgevolgd. De vereniging kreeg toen als nieuwe naam Tegels Toneel en er mochten sindsdien ook dames meedoen. Na de Tweede Wereldoorlog zette de groep het ene na het andere stuk op de planken van de Harmoniezaal. In 1950 overleed Versteegen en nam Sjeng Denessen de honneurs enkele jaren waar, totdat in 1954 in de persoon van George Grein een nieuwe regisseur werd gevonden. Grein startte met een nieuw genre: detectivestukken en thrillers. In 1969 werd hij als regisseur opgevolgd door Har Huys, die tot circa 1978 de artistieke leiding had. De groep speelde toen voornamelijk drama's van gerenommeerde schrijvers. Het laatste stuk van het Tegels Toneel, *De dans van de reiger* van Hugo Claus, werd op 28 november 1987 geregisseerd door Pierre Driessen. In datzelfde jaar werd de vereniging opgeheven door een gebrek aan spelers. **Zie:** Driessen, Pierre; Huys, Har. **Literatuur:** *Tegels Toneel 25 jaar* (Tegelen 1959).

Tegels Woordenboek **Zie:** Tegels dialect.

Tegula **Zie:** Canoy-Herfkens; Russel-Tiglia.

Tekavok *Stichting/Atelier*. In 1936 werd de stichting Tegelse Keramiek en Volkskunst, kortweg Tekavok, opgericht. Dat was een keramische opleiding met als doel jongeren aan te moedigen om met klei te werken. De Belgische kunstenaar Suzanne Nijs, echtgenote van glazenier Joep Nicolas, gaf er les. Door de Tekavok werden ook andere kunstenaars naar Tegelen gehaald. Later werd onder dezelfde naam een atelier opgericht waar Tegelse kunstenaars aan de slag gingen. De producten van Tekavok werden verkocht via de NV Triangel, een zusterbedrijf van Russel-Tiglia. Triangel is tot in de Tweede Wereldoorlog actief gebleven. **Zie:** Boetseerclub; Russel-Tiglia.

Tekenschool **Zie:** Technisch onderwijs.

Tennis In oktober 1935 werd de Tegelse tennisclub opgericht. Initiatiefnemers waren enkele Tegelse vrienden die samen een sociëteit vormden, onder wie fabrikant George Goossens en dokter Van Maarseveen. Men begon als een nogal besloten vereniging met een veertigtal leden. De eigenaar van café De Bøl verhuurde de vereniging hierna een stuk grond, waarop een betonnen baan werd aangelegd. Tijdens de Tweede Wereldoorlog speelden de Tegelse tennissers aanvankelijk gewoon door. Pas toen de Duitse bezetter mee wilde tennissen, werden de activiteiten gestaakt. In 1945 blies Quir Laumans de vereniging nieuw leven in. Ze behield toen haar besloten karakter. Nieuwe leden werden alleen na ballotage toegelaten. Dat bleef zo tot in de jaren zestig. Toen pas kreeg de club een opener karakter en veranderde de naam in Tegelse Lawn Tennis Club (TLTC). De nieuwe accommodatie op sportpark De Snelle Sprong, waarnaar de vereniging in 1964 verhuisde, werkte daarbij als een katalysator. De club kreeg vier banen en kon dus ook meer leden opnemen. Het veertigjarig jubileum in 1975 vormde het sein voor een ongekende opmars van de tennissport in Tegelen. Het ledental verdriedubbelde in tien jaar tijd. In oktober 1989 opende TLTC aan De Snelle Sprong haar gerenoveerde tennispark met negen prachtige kunststofbanen. In 2005 debuteerden de Tegelse tennissers in de eredivisie. In 2009 telde de TLTC zo'n 225 leden. **Literatuur:** Steeghs, Frans, Anita Brands, Sylvie de Bruin et al., *50 jaar Tegelse lawn tennis club 1935-1985* (Tegelen 1985).

Thei en Marij *Zangduo*. In 1986 traden Theo Sturme en Marij Verhaag voor het eerst als duo op met het vastelaovesnummer *Dôw bôs 't gans* waarmee ze meteen in de prijzen vielen. Eerder namen beide individueel deel aan liedjesavonden in Venlo en Tegelen. Vanaf 1992 stond het duo 14 jaren op rij in de finale van het Limburgse Vastelaovesleedjes Konkoer (LVK). In 1992 behaalden ze in Linne de tweede plaats met de *Sjterrewals* en het hierop volgende jaar stonden ze in De Haandert in Tegelen op het ereschavot als winnaar van dit LVK met het lied *Unne Late*. Hierna volgden ook optredens buiten het carnavalsseizoen. In 1993 brachten zij hun eerste cd *Veur dich* uit met het inmiddels legendarische liedje *Veldboeket*. In 1996 verscheen de cd *Astebleef*, in 1999 *Ôs Geveul* en in 2002 *Sjpringlaevend* met een mix van feestnummers en luisterliedjes in het dialect. In 2000 kreeg het duo de Tegelse onderscheiding 'Vot met Oere' en in 2001 van de Samenwerkende Limburgse Vastelaovesvereniginge de Gouden Narrenkap, de hoogste onderscheiding die eenmaal per vier jaar wordt uitgereikt aan een persoon of groep die

Thei en Marij.

zich als vastelaovesartiest(en) gedurende langere tijd bijzonder verdienstelijk heeft gemaakt voor de provinciale vastelaovend. In 2003 verscheen hun eerste vaselaoves-cd met als titel: *Önger ein Gouden Narrekap*. In 2005 gevolgd door de vijfde cd *Puur*. In het voorjaar van 2008 kwam naar aanleiding van het twee maal elf jarig jubileum een verzamel cd *Golde Melodieje* uit, met reeds eerder verschenen liedjes en in het november van dat jaar hun 6de Limburgstalige cd *Passie*. **Zie: Vastelaovend.**

Theresiakapel *Gebedshuis*. De kapel in het bosgebied Egypte werd in 1926 zowel ontworpen als gebouwd door de steenfabrikant Alfred Russel (1864-1937) uit dankbaarheid voor een geslaagde maagoperatie. De Theresiakapel was het eerste kerkelijke gebouw in Nederland dat werd gewijd aan de karmelietes Theresia van Lisieux (1873-1899). In de Tegelse volksmond ook wel 'klein Treeske' of 'roëzetreeske' genoemd, omdat ze op haar ziekbed had beloofd na haar dood rozen te zullen strooien op aarde. Rond haar naamfeest op 1 oktober vindt er een rozenprocessie plaats. Theresia is de patrones van de zieken, het gezin en de missie. De jonge karmelietes werd in 1925 door de Paus heilig verklaard. Haar werkelijke naam was Marie Françoise Thérèse Martin. De Tegelse kapel werd eind jaren zeventig gerestaureerd, maar viel hierna ten prooi aan vandalisme. In

1996 werd de kapel verplaatst naar een plekje voor de ingang van speeltuin Klein Zwitserland. Een replica van het Theresiabeeld bleef bewaard net als twee zitbanken. Het originele beeld, naar een model van Louis Orval (1923), werd vernield. Twee wandtableaus van keramist Jacques Bongaerts bevinden zich thans in De Tiendschuur. **Zie: Bongaerts, Jacques.**

Thijssen, firma *Zie: Metaalindustrie.*

Thurlings, Theo *Politicus*. Theo Thurlings werd op 24 december 1916 geboren in Tegelen en overleed op 10 september 1997 in Wageningen. Thurlings bezocht het gymnasium van het Sint-Thomascollege in Venlo, waarna hij economie studeerde aan de Economische Hogeschool in Rotterdam. Hier studeerde hij af in 1941. Op 13 december 1945 promoveerde Theo Thurlings tot doctor in de economische wetenschappen met een proefschrift

Theresiakapel.

Tiendschuur.

over de Maashandel van Venlo en Roermond in de zestiende eeuw (1473-1572). Thurlings publiceerde diverse boeken en artikelen, waaronder in 1958 een studie over de Kamer van Koophandel en fabrieken voor Noord-Limburg. Van 1973 tot 1983 was Thurlings voorzitter van de Eerste Kamer. In die hoedanigheid leidde hij in 1980 de Verenigde Vergadering in Amsterdam, waarin koningin Beatrix werd ingehuldigd. Daarvóór was hij onder meer financieel woordvoerder van de KVP-fractie in de Eerste Kamer, waarvan hij van september 1956 tot september 1983 lid was. Naast politicus, was Thurlings hoogleraar aan de Landbouw Hogeschool te Wageningen en voorzitter van het wetenschappelijk bureau van de KVP.

Tichlouw *Zie: Scouting.*

Tiendschuur Oorspronkelijk was de tiendschuur een plaats waar pachters van kasteel de Holtmühle één tiende van hun oogst moesten afleveren voor de kasteelheer. De tiendschuur dateert van circa 1700 en biedt vanaf 1987 onderdak aan het Keramiekcentrum dat de geschiedenis van de pottenbakkerij met het beroemde Tegels zwartgoed en de typische Tegelse driekleurenteknik toont. In de schuur is naast het Keramiekcentrum Tiendschuur Tegelen het Towana Bezoekerscentrum gevestigd. **Zie: Kunst Keramisch Centrum; Pottenbakkersmuseum; Towana.**

Tiglia Oude naam voor Tegelen. De naam verwijst naar het Latijnse woord voor dakpan: 'tegulae'.

Tiglia Stoomfabriek van Kleiwaren In 1901 besloten zeven investeerders, waaronder C. en K. van Basten Batenburg en P. en G. Buskens, tot de oprichting van een stoomfabriek voor kleiwaren, genaamd Tiglia NV. Een medewerker van Russel werd aangetrokken en er werd gestart met het ontsluiten van een kleigroeve aan De Snelle Sprong. Het jaar daarop startte aan de Steenweg de bouw van een perslokaal en een ovengebouw. Twee jaar nadien waren er al vier ovens in gebruik. Twintig mensen vonden werk in de fabriek en een even groot aantal in de kleigroeve. Aangezien de klei 'van het kasteel' opraakte, werd in 1906 landgoed Wambach aangekocht. Rond 1910 legde Tiglia zich toe op de fabricage van verglaasde producten. In 1911 beschikte de fabriek over acht vlamovens, maar het werd gaandeweg steeds moeilijker arbeidskrachten aan te trekken. Daar kwam in 1910-1911 nog een grote staking bij, die maar liefst een half jaar duurde. In 1912 ging Tiglia over tot het vervaardigen van handvormstenen waartoe een nieuwe ringoven werd geplaatst, maar snel luidde de Eerste Wereldoorlog een periode van nieuwe moeilijkheden in. Na de oorlog ging het de kleiwarenindustrie weer voor de wind. Er was in de omringende landen veel vernield en die schade

moest worden hersteld. In 1936 besloten de directies van Tiglia en Russel tot een fusie. Het nieuwe bedrijf kreeg als naam: NV Russel-Tiglia Klei-warenfabrieken. **Zie: Canoy-Herfkens; Kleiwarenfabriek Alfred Russel; Russel-Tiglia; Stakingen.** **Literatuur: NV Russel-Tiglia, De geschiedenis der NV Russel-Tiglia Tegelen (Tegelen 1960).**

Tiglieja In 1925 werd door bewoners van de Venloseweg en omgeving de Tegelse Voetbal Vereniging opgericht, die vanaf 1929 onder de naam Tiglia speelde. In 1955 fuseerde Tiglia met de bedrijfsvoetbalvereniging van Egidius Janssen, waarna verder werd gevoetbald onder de naam Tiglieja (de laatste drie letters vormden de afkorting van Egidius Janssen). Tiglieja kende vóór de Tweede Wereldoorlog steeds problemen met het vinden van een geschikt veld. Dat terrein vond men eigenlijk pas in 1950, toen Op d'n Alland kon worden gespeeld. Na elf jaar verhuisde de club naar De Snelle Sprong en in 2005 vond men een nieuw onderkomen op sportpark Bakenbos. Tot en met de oorlogsjaren (1940-1945) speelde de vereniging hoofdzakelijk in de derde en vierde klasse K N V B. In het seizoen 1955-1956 promoveerde de wit-zwarten voor het eerst in hun historie naar de tweede klasse. Hier bleven ze tot 1961. In dat jaar promoveerde de club naar de eerste klasse. Na degradatie in 1962 ging het op en neer. Tiglieja slaagde er zelfs in om drie maal in vier jaar tijd (1972-1976) kampioen te worden en vanuit de vierde klasse naar de eerste klasse te promoveren. Van 1976 tot 1987 speelde de vereniging opnieuw in de eerste klasse. Van 1987 tot 1992 werd er in de tweede, derde en vierde klasse gespeeld. De jaren negentig kenden pieken en dalen. Zo werd er enkele seizoenen in de tweede klasse gespeeld, waarna er in 1993 en 1994 twee degradaties op rij volgden. In 1995 was er weer een promotie naar de derde klasse. In 1999-2000 keerde Tiglieja na zes jaar weer terug naar de tweede klasse. In de seizoenen 2001-2002 en 2002-2003 speelde de club weer in de eerste klasse, maar in 2003 volgde opnieuw degradatie naar de tweede klasse. In 2004 fuseerde Tiglieja met voetbalclub Steyl '67 tot Tegelen Steyl Combinatie '04 (TSC '04). **Zie: Voetbal. Literatuur: 40 Jaar RKVV Tiglieja (Tegelen 1965).**

Tiglien *Geologisch tijdperk van circa twee miljoen jaar geleden.* In deze periode tussen twee ijstijden meanderde een circa 250 meter brede rivier door het huidige Noord-Limburg. Na verloop van tienduizen-

den jaren ontstond hieruit een sterk vertakt systeem van riviertjes. Die riviertjes deponeerden in het Tiglien dikke lagen klei. In deze kleipakketten zijn bij afgravingen voor de Tegelse klei-industrie diverse fossielen aangetroffen. Waar nu de Maas stroomt, bevonden zich moerassige wouden, gevoed door vertakkingen van de Rijn en de regen. Het zogenaamde Tegels Broek, in de omgeving van de Geldersebaan, is een overblijfsel uit die tijd. Er leefden toen in deze omgeving neushoorns, apen, nijlpaarden, olifanten en het beroemde Tegelse hert. Het was de paleontoloog Eugène Dubois (geboren in Eijsden) die in 1904 er de aandacht op vestigde dat in Tegelen, bij het steken van klei, fossiele zoogdieren werden gevonden. Dubois legde contact met een van de plaatselijke kleibaronnen, die ervoor zorgde dat nieuwe vondsten werden opgestuurd naar het Teylers Museum in Haarlem, waar hij curator was van het paleontologisch kabinet. Tegelen is de enige Nederlandse plaats waar grote aantallen zoogdierfossielen gevonden zijn. Flora en fauna waren zo specifiek dat deze periode Tiglien werd genoemd. **Zie: Jochumhof; Tegels hert. Literatuur: Bernsen, J.J.A., The geology of the Teglian clay and its fossil remains of rhinoceros (Amsterdam 1927); Heemkundige Kring Tegelen, Ôs Tegele (Tegelen 1982).**

TLV **Zie: Trim- en Loopvereniging Tegelen.**

Toneel In het begin van de twintigste eeuw ontstonden in Tegelen enkele toneelclubjes die blijven treurspelen op de planken brachten. Zo was er in de jaren 1907-1908 binnen de RK Volksbond, onder leiding van kapelaan Van Soest, een toneelclub die Tegelse arbeiders ontspanning bood. Talrijke stukken werden met succes opgevoerd. Deze club ging later op in de RK Toneelclub van de Katholieke Arbeidersbeweging (KAB). Onder regie van Sjeng Huberts vonden talrijke opvoeringen plaats in het Volkshuis aan de Kerkstraat, waaronder Vondels *Joseph in Dothan*. Studentenclub Juventus speelde toneelvoorstellingen in het Patronaat en ook studenten van het Missiehuis in Steyl speelden toneel. In 1935 werd toneelvereniging Charitas (vanaf 1939 Tegels Toneel) opgericht. Na de Tweede Wereldoorlog volgden Zet Door (1945), Tosjopa (1961) en gelegenheidsgezelschap de Keméliemaekers (2000). In 2009 zijn er in Tegelen drie toneelgezelschappen actief. **Zie: Keméliemaekers, De; Tegels Toneel; Tosjopa; Zet Door.**

147 Tosjopa *Speelgroep/toneelvereniging.* Tosjopa ontstond omstreeks 1961 toen Jan Schweitzer en Aloys Probst op een Cecilia-avond van het kerkkoor toneelstukjes opvoerden. Dit sloeg zo goed aan dat beide in 't Zaelke in de Sint-Josephparochie met vrienden en familie, onder de naam Tosjopa (Toneelvereniging Sint-Joseph Parochie) allerlei stukken gingen repeteren. Het eerste stuk dat voor een groter publiek werd gespeeld was *Oma komt logeren*. Het volgende stuk *De oplichter*, oftewel *Der Hochstapler*, werd ook in Duitsland opgevoerd. Tussendoor vroeg de Limburgse Federatie van Amateur Toneel (LFA) aan Tosjopa om als dialectgroep uit Noord-Limburg te bewijzen dat dialect ook in serieuze stukken kon worden toegepast. Dit resulteerde in de opvoering van het stuk *Groenten uit Balen*, onder leiding van regisseur Peter Stam. Eind 1994 moest Tosjopa noodgedwongen verhuizen van 't Zaelke naar de Harmoniezaal. In deze accommodatie werden kluchten als *De sjuunsmasjeerder* (1995), *Pap gezôch* (2001) en *Ich zeen was dôw neet zuus* (2002) opgevoerd. Vanaf 2004 speelt de toneelgroep in CC de Haandert. Ook hier wordt jaarlijks een stuk opgevoerd. De regie was twaalf jaar in handen van Jaap van Donselaar, terwijl Karen Buwalda in 2008 en 2009 regie voerde bij de blijspelen *Gennen daag sjpiet* en *Eindelijk!... Allein?*. Door de LFA werd de groep enkele malen uitgeroepen tot beste vereniging van Limburg. Negentig procent van de stemmen die in het Limburgs Museum te Venlo zijn te horen, werden ingesproken door leden van de Tegelse vereniging. Tosjopa telt in 2009 circa 35 leden. **Zie: Toneel.**

Towana *Euregionaal Toeristisch Centrum in de Tiendschuur.* Towana werd op 28 april 2002 geopend. De naam is een samenvoeging van Ton, Wasser en Natur (klei, water en natuur). Towana is een samenwerkingsverband tussen de Nederlandse en Duitse gemeenten Venlo, Swalmen, Nettetal en Niederkrüchten. In het bezoekerscentrum wordt het publiek geïnformeerd over de ontstaansgeschiedenis van de natuurlijke omgeving van Brügggen, Nettetal, Niederkrüchten, Beesel, Swalmen en Venlo (inclusief Belfeld en Tegelen). De geologie, de kleiafzettingen, kleiwinning en de kleiwarenindustrie worden extra toegelicht, verder wordt toeristische informatie over het gebied en de grensgemeenten gegeven. **Zie: Tiendschuur.**

Tractaat van Aken *Verdrag.* Op 26 juni 1816 werd in Aken een verdrag getekend waarmee Tegelen en Steyl bij het Koninkrijk der Nederlanden kwamen. In de jaren daarvoor vormden beide plaatsen, als voormalig Gülicks gebied, een twistappel tussen Pruisen en Nederland. Er waren dertien zittingen

van de grenscommissie nodig voor Pruisen zijn toegang tot de Maas opgaf. In ruil daarvoor ontving het Herzogenrath en de rechten op een weg bij Aken. Op 24 februari 1817 vond de officiële overdracht plaats. Een gedenksteen in de Sint-Jozefschool en de naam van het plein voor de school (Plein 1817) herinneren aan deze voor Tegelen belangrijke gebeurtenis.

Tramlijn Het eerste openbare vervoermiddel tussen Steyl en Venlo was een paardentram. Op 21 mei 1888 werd het zes kilometer lange traject geopend. De lijn werd geëxploiteerd door de NV Tramwegmaatschappij Venlo-Tegelen-Steyl. De reis van het Venlose station tot de tramremise in Steyl (de Kiët) duurde circa drie kwartier. In het begin werd er met twee personenrijtuigen gereden met veertien zitplaatsen en tien staanplaatsen op twee balkons. De tramwegmaatschappij verving in 1910 haar paarden door een motor. De rijtijd bedroeg toen nog dertig minuten. Op 9 november vond de eerste rit plaats. In april 1911 droeg directeur August Wendehorst de onderneming over aan Leonard Syrier uit Tegelen, Arthur Steegh uit Blerick en Cesar Haffmans uit Venlo. De tram vervoerde veel Duitse reizigers van het Venlose station naar het Missiehuis en de kostscholen in Steyl. Aanvankelijk werden er acht ritten per dag gemaakt, later nog zes. In 1911 vervoerde de tram 110.000 reizigers. Hierna liep dat aantal terug door de concurrentie van autobussen. De Eerste Wereldoorlog bracht de klad in het bedrijf. Een groot deel van de Duitse reizigers bleef weg en de brandstof werd erg duur. In 1918 kwam er, nadat de dienst al enige tijd stil had gelegen, een definitief einde aan de tramlijn. Alfred Russel kocht hierna de motortram, die tot 1934 dienst deed als kleitram. **Zie: Kiët, de. Literatuur: Klomp, R.G., Tramlijn Venlo-Tegelen-Steyl 1888-1918 (Venlo 1988).**

Trappistenabdij **Zie: Klooster Trappisten Cisterciënzers.**

Trappistenbier *Lagerbier.* In 1891 kwam in het klooster van de Trappisten op de Ülingsheide een brouwerij gereed waar tot 1947 Trappistenbier werd geproduceerd. Dat gebeurde volgens een eeuwenoud recept. De verkoop van het bovengistend bier vormde voor de kloostergemeenschap een bron van inkomsten. **Zie: Klooster Trappisten Cisterciënzers.**

Tremke, 't **Zie: Basisonderwijs.**

Triangel **Zie: Tekavok.**

Trianon *Gemeenschapshuis*. Trianon is gevestigd in de voormalige gymnastiekzaal aan de Sint-Sebastianusstraat in Steyl. Het was de opvolger van het destijds in verval geraakte jeugdhuus en patronaatsgebouw aan de Maasstraat. Het door architect Caspar Franssen ontworpen gebouw, met zaal en caféruimte, biedt onderdak aan tal van verenigingen en organisaties. Trianon werd officieel geopend op 22 juni 1968. Het gemeenschapshuis wordt geëxploiteerd door de Stichting Gemeenschapsaccommodaties Tegelen.

Trias Tegula *Tegelse gemeentelijke onderscheiding*. De Trias Tegula is een bronzen sculptuur die werd uitgereikt aan personen of instellingen die zich op bijzondere wijze inzetten voor de Tegelse gemeenschap en die in beginsel vanwege de leeftijd (nog) niet in aanmerking kwamen voor een koninklijke onderscheiding. De prijs werd toegekend door het voormalige college van burgemeester en wethouders. Op de bronzen sculptuur, vervaardigd door de Tegelse kunstenaar Har Creemers, staan afbeeldingen van het Passiespel en van de kleiwaren- en de metaalindustrie. Het eerste exemplaar van de onderscheiding ging in 1983 naar Frans Dambacher, secretaris van de stichting Stijlvol Steyl. Op 24 november 2000 werd de Trias Tegula voor de laatste maal uitgereikt aan Ton Metsemakers. Eerdere laureaten waren mevrouw M. Vasterd-Coffin vanwege haar verdienste voor de sport, de heer F. Jacobs, vanwege zijn inzet voor de ontwikkeling in het gebied Op de Heide, de vrijwilligers van het verpleeghuis Martinushof en burgemeester P. Visschers. De onderscheiding kwam te vervallen omdat Tegelen onderdeel was geworden van de gemeente Venlo.

Trienes, Harry *Kunstenaar*. Harry Trienes werd op 22 november 1919 geboren in Helden, maar woonde vanaf zijn zesde levensjaar in Tegelen. Trienes ging hier naar de ambachtschool, waarna hij onder meer werkzaam was als schilder. Vanaf 1937 werkte hij in de fabriek van Alfred Russel, waar hij het vak van keramist leerde bij Jacques Bongaerts en René Smeets. Na de Tweede Wereldoorlog werkte hij enige tijd in het atelier van Mathieu Oehlen. Gaandeweg maakte hij ook onafhankelijk werk. Zijn eerste opdracht was een kerstgroep. Eind jaren veertig werd een piëta van hem in de Tegelse Sint-Josephkerk geplaatst. Zijn grootste opdracht was het inrichten van een kerk in het Zuid-Limburgse Heer. Toen het bergaf-

waarts ging met in keramische industrie, ging Trienes in Steyl bij Flos werken op de glaskunstafdeling. *Zie: Atelier Flos.*

Trienes, Sjeng *Zie: Schutterrijen.*

Trim- en loopvereniging Tegelen *Sportvereniging*. Trim- en loopvereniging Tegelen (TLV) werd op 19 april 1991 opgericht door Hay Thurlings en een aantal ontevreden leden van de trimloopafdeling van Atletiek Vereniging Tegelen. De nieuwe vereniging ging zich bezighouden met een combinatie van trimmen en wandelen. TLV organiseert allerlei activiteiten, waaronder sinds 1990 de Holtmühleloop. *Zie: Scopias.*

Trio Rijs *Muzikaal trio*. Het trio Rijs, bestaande uit de zussen Gerdie en Joke Rijs en hun broer Theo, ontstond naar aanleiding van een succesvol optreden tijdens een fancy fair van harmonie Voorwaarts in het midden van de jaren vijftig. Na een aarzelend begin volgde het ene optreden na het andere. In 1957 maakte het Tegelse trio, met Theo op gitaar en accordeon, zijn platendebuut met *Blonde Anna* en *Maantje boven Havana* (met vertaalde teksten van Johnny Hoes, waarvan 10.000 exemplaren werden verkocht). In 1958 verscheen een Duitstalige single met *Fünf Minuten vor Zwölf* en *Du liegst mir im Herzen*, in 1959 gevolgd door *Ik weet een oude molen staan* en *Marie*. In 1960 verscheen opnieuw een Duitstalige single met *Das Glück hat noch keinen vergessen* en *So schön*. Hierna volgde nog een singeltje met de nummers *Waldfrieden* en *Traumlied*. De platen van het Trio Rijs werden vooral in Tegelen en omstreken goed verkocht. In 1960 trad het trio op in het programma Springplank van de KRO voor veelbelovende amateurs. Het trio stopte begin 1963 met optreden.

Trio Rijs.

TSC '04 *Voetbalclub*. Tiglieja Steyl Combinatie is in 2004 voortgekomen uit een fusie van RKTVV Tiglieja en FC Steyl '67. TSC '04 voetbalt sindsdien in de clubkleuren rood, wit en zwart. Aanvankelijk speelde de club op sportpark De Snelle Sprong, maar in het seizoen 2005-2006 verhuisde ze naar sportpark Bakenbos aan de Bakenbosweg. TSC '04 telde in haar eerste jaar circa 570 leden. Daarvan waren er 350 lid geweest van Tiglieja en 220 van Steyl. Tiglieja speelde in het fusiejaar in de onderste regionen van de tweede klasse en Steyl in de vijfde klasse. TSC '04 kende in sportief opzicht geen gelukkige start. Het eerste elftal degradeerde in 2005 naar de derde klasse en vervolgens naar de vierde klasse. In 2009 telt de vereniging circa 450 leden. *Zie: Voetbal.*

TTC *Zie: Tegelse Tafeltennis Club.*

Turnen *Zie: Leonidas.*

De twaalf apostelen.

Twaalf apostelen *Rij identieke woningen aan de Bakenbosweg*. De twaalf woningen werden rond 1924 aan de rand van Tegelen gebouwd voor arbeiders die onder meer uit Groningen en Drenthe naar Tegelen kwamen om bruinkool te winnen. De woningen dienden slechts enkele jaren als behuizing voor de veenarbeiders, omdat de exploitatie van bruinkool geen succes bleek te zijn. *Zie: Leemhorst, De.*

Tweede Wereldoorlog Tegelen raakte in de vroege ochtend van 10 mei 1940 betrokken bij de Tweede Wereldoorlog toen Duitse troepen via de Kaldenkerkerweg de gemeente binnentrokken. Vanuit Steyl staken zij in roeibootjes de Maas over om het Nederlandse leger in de rug aan de vallen. Later die dag werd er door de Duitsers een pontonbrug geslagen, die vier dagen in gebruik bleef. De veerpont was eerder door de Nederlanders opgeblazen. Toen het Nederlandse leger de strijd op 15 mei moest staken, volgde een bezetting die vijf jaar zou duren. Aanvankelijk hernam het leven in Tegelen zijn gewone loop. Wel kwamen er instructies die uiteindelijk tot een volledige Duitse greep op het openbare leven leidden en het voedsel ging op de bon. Gaandeweg begon men de bezetting echter sterker te voelen en nam de terreur toe. Zo werden jongens en mannen verplicht om in Duitsland te werken en vonden er vanaf 1944 razzia's plaats om 'weigeraars' op te sporen. Het culturele klimaat ging verloren door de Duitse regelgeving en allerlei vervoermiddelen werden door de bezetter gevorderd.

De gemeenteraad bleef tot september 1941 in functie, waarna burgemeester F. Pesch de gemeente bestuurde volgens het zogenoemde leiderschapsbeginsel, waarbij de verenigingsdemocratie werd afgeschaft. Alleen tussen 8 september 1944 en 1 maart 1945 stond Tegelen niet onder Nederlands gezag. Het bestuur van de gemeente was toen overgenomen door de Duitse Ortsgruppe Tegelen van de NSDAP, met als Ortsgruppenführer Wilhelm Potthoff, die zich als nieuwe burgemeester opwierp. De invloed van de NSB bleef in Tegelen tijdens de oorlog gering. Van verzet onder de bevolking was aanvankelijk nauwelijks sprake, wel vond vanaf 1943 georganiseerde hulp plaats aan gevluchte krijgsgevangenen. Na de afkondiging van de totale oorlog in het voorjaar van 1943 nam de terreur toe, waardoor het verzet groeide. Dat laatste was ook een gevolg van een groeiend vertrouwen in een spoedige bevrijding. De inspirator van de georganiseerde illegaliteit in Tegelen was kapelaan L. Akermans. Aanvankelijk hield hij zich bezig met het verspreiden van illegale bladen, hulp aan krijgsgevangenen en het zoeken van onderdak voor onderduikers. Jan van Eijk was in 1944 de districtleider van het georganiseerd verzet. Hij hield zich met name bezig met de verzorging en onderbrenging van talloze onderduikers. De zogeheten duikhoofden kwamen wekelijks aan de Roermondseweg bijeen bij de familie Leenders. Een deel van de Tegelse verzetsmensen werd door de Duitsers in de loop van 1943 en 1944 opgepakt en afgevoerd. Afgezien van kapelaan P. Peters, die op 6 april 1945 in

Buchenwald om het leven kwam, vielen onder het Tegelse verzet geen dodelijke slachtoffers.

Tijdens de oorlog verschenen er in Tegelen meerdere illegale bladen, zoals *Christofoor*, *Moed en Vertrouwen* en 't *Snoekje*. De eerste twee werden elders samengesteld en in Tegelen gedrukt, alleen 't *Snoekje* werd volgeschreven door de Tegelse kelner A. van Rooij. Dit gestencilde blad verscheen dagelijks tot 20 december 1944, de dag dat Van Rooij overleed. Opmerkelijk was de rol van de Steyler kloosterleiding, die trouw bleef aan de Nederlandse bisschoppen en weigerde NSDAP-drukwerk te verspreiden en vanaf 1944 zelfs onderdak bood aan omwonende onderduikers.

Met de Tegelse industrie ging het in de eerste oorlogsjaren goed. Slechts geleidelijk kwam daaraan op het einde van de oorlog verandering door een tekort aan grondstoffen, razzia's, plunderingen en beschietingen. Met name de bombardementen richtten veel schade aan. Zo vond er in de nacht van 16 op 17 augustus 1941 een zware luchtaanval plaats, waarbij zo'n zestig bommen werden afgegooid. Ook op 3 december 1944 werden vele woningen vernield.

In de winter van 1944 lagen Tegelen en Steyl in het frontgebied. De inwoners moesten in de kelders bescherming zoeken. Er ging bijna geen dag voorbij zonder dat er doden en gewonden vielen als gevolg van granaatinslagen. De bezetter besloot hierop de Tegelse bevolking te evacueren. Die evacuatie zou de eerste volle week van januari beginnen. Eerder, op 5 november, arriveerde in Tegelen een enorme stroom Venlonaren, die waren gevlucht voor zware bombardementen. Die evacués werden ondergebracht bij particulieren, in scholen en kloosters. De laatste maanden vóór de bevrijding waren voor Tegelen het moeilijkst, omdat de Maas de frontlijn was. Met de evacuatie van Tegelen werd pas op 11 februari 1945 begonnen. Vijfhonderd mensen werden toen naar Kaldenkerken gedreven, vanwaar het per trein verder ging naar Oldenzaal. Een algehele evacuatie ging op het laatste moment niet door. De achtergebleven bevolking moest zich in kelders schuilhouden voor de offensieven van de geallieerden. Die hadden effect en op 1 maart 1945, na honderd dagen, konden de kelders verlaten: Tegelen was bevrijd. Van de 2080 gebouwen werden er 31 totaal verwoest, 15 nagenoeg onherstelbaar beschadigd, 58 zwaar en 820 licht beschadigd. Daarnaast was er veel schade aan ruiten en daken. Straatverlichting en telefooninstallaties lagen op 1 maart 1945 in puin.

In totaal verloren 63 Tegelenaren het leven en raakten 68 mensen zwaar gewond. **Zie:** *Gitmans, Matthieu; Windhausen, pastoor Paul. Literatuur: Camps, Hen, Steyl. Prenten met een plaatje* (Venlo 1982); *Dings, Marcel, Tegelen in oorlogstijd. Het dagelijks leven onder de Duitse bezetting* (Tegelen 1985); *Kurstjens, Willem, Tegelen in de Tweede Wereldoorlog* (Venlo 2005); *Oehlen, F.J.T., De harde taal der feiten. Tegelen in de granatentijd* (Tegelen 1995); *Verstraelen, Frans, Tegelen en Steyl '44/'45. Oorlogsbelevissen van Noordlimburgse mensen in het laatste oorlogsjaar* (Venlo 1985); *Ververs, Carel, Wie we d'n oorlog doorkwame...* (Venlo 2005).

Ühlingsheide Natuurgebied ten oosten van Tegelen.

Op de Ühlingsheide werd in 1839 met de ontginning begonnen. De naam van het gebied is wellicht afkomstig van Uilenheide, wat een verwijzing inhoudt naar de uilen die in dit onbewoonde gebied huisden. Een andere theorie verwijst naar de kleiwinning en stelt dat de naam afkomstig is van het Duitse Uhler, wat pottenbakker betekent. **Zie:** *Klooster Trappisten Cisterciënzer; Wijnstekerij.*

Ülingshoeve Boerenhoeve. De boerderij Ülings- of Eulingshoeve werd in 1837 gebouwd door de fabrikant Jan Meinhard Zillissen uit Kaldenkerken.

In 1887 verkocht de toenmalige eigenaar de hoeve aan de Trappisten uit Westmalle, die het complex verbouwden en uitbreidden tot een klooster. **Zie:** *Klooster Trappisten Cisterciënzer; Ühlingsheide.*

Vaerhoès, 't Café. Het vanouds aan de veerweg gelegen Steyler café werd lange tijd geëxploiteerd door Door en Jos van Heel. Door van de Kiët en haar man de Dieke van de Kiët hadden voorheen een café in een uit hout opgetrokken keet. Deze 'kiët' lag schuin voor het Vaerhoès. Het café kreeg pas na 1949 de naam Vaerhoès. Het eigenlijke woonhuis van de veerman was vóór die tijd een deel van het Grubbenhuis, dat aan de overkant van de Veerweg lag. Dit veerhuis werd in 1943 afgebroken. **Zie:** *Kiët, de.*

Vakbeweging Vanaf 1904 werden in verschillende bedrijfstakken vakverenigingen opgericht. Aan de basis lag de Tegelse RK Volksbond Sint-Martinus (1904), die echter geen vakbond in de huidige betekenis was, maar zich vooral bezighield met het vormen en scholen van arbeiders tot respectabele burgers. De metaalbewerking organiseerden zich in Sint-Eloy (1906) en de arbeiders

Vastelaovend.

uit de tabaksindustrie in Sint-Willebrordus (1908). De bond van de steen-, buizen- en pannenfabrieksarbeiders heette vanaf 1918 Sint-Stephanus en de in 1908 opgerichte bond van spoor- en tramwegpersoneel noemde zich Sint-Raphaël. Ook was er vanaf 1917 een afdeling van de Nederlandsche RK Bouwvakkers Arbeidersbond Sint-Joseph (de latere Bouw & Houtbond). Van al deze bonden was vóór de economische crisis meer dan de helft van de arbeiders in elke bedrijfstak lid. Zo had Sint-Stephanus in 1922 472 leden. De leden van de vakbonden moesten tevens lid zijn van de Volksbond en andersom. Uit de vakbeweging kwamen allerlei organisaties voort, die ertoe bijdroegen dat de arbeids- en leefomstandigheden van de Tegelse arbeiders verbeterden. Er ontstonden sport- en ontspanningsverenigingen, er kwam een coöperatie (de financiële ruggengraat van de Tegelse vakbeweging), een bibliotheek en een spaar- en verzekeringsinstelling. Op 29 november 1934 werd de Kring van de Werkmeestersbond Sint-Johannes de Dooper opgericht. Na vele fusies en aansluitingen werd dat de Unie BLHP. In de eerste jaren kwamen voornamelijk de oprichting van een werklozenkas en een crisisfonds ter sprake. In juli 1941 werd de Werkmeestersbond door de Duitsers geliquideerd, maar in juli 1945 werd ze heropgericht. Later veranderde de naam in Katholiek Leidinggevend Personeel. In 1953 werd de fabrieksarbeiderbond Sint-Willibrordus omgedoopt in Bond van Industriële bedrijven Sint-Willibrordus en in 1972 fuseerde deze bond met Sint-Eloy tot de Industriebond NKV. De Tegelse afdeling van dat vakverbond telde in 1979 671

leden. In 2009 is er een vakbondscentrum van de FNV aan de Sint-Annastraat. **Zie:** *Coöperatie; Volksbond, R.K. Literatuur: Eijk, Bert van en H. Driessen, 75 jaar Industriële Arbeidersbeweging Tegelen: Een korte beschrijving vanaf het gouden jubileum tot aan het ontstaan van de Industriebond NKV* (Tegelen 1979); *Huibers, Bert, Industrialisatie en Katholieke Arbeidersbeweging in Tegelen ±1880-1940: Tegelen gezien tegen de achtergrond van de landelijke ontwikkeling* (Nijmegen 1983); *Werkgroep 90 jaar vakbeweging, Beweging in beeld: een impressie van 90 jaar vakbeweging in Tegelen* (Tegelen 1994); *Jacobs, Piet en L.M. Huys, Vijftig jaar KAB in Tegelen* (Tegelen 1954).

Vastelaovend Volksfeest. Wanneer er in Tegelen voor het eerst vastelaovend werd gevierd, is niet bekend. Wel dat carnavalsvereniging De Kaetelaers uit Steyl al in de laatste decennia van de negentiende eeuw actief was. Ook was er toen een club die zich 'Leefhebbers' noemde en trok er in 1886 al een humoristische optocht door Tegelen. In de jaren dertig werd in de kern van Tegelen met vastelaovend feestgevierd. In 1937, 1938 en 1939 riep een zich 'het Tegels Belang' noemende groep een eigen prins uit. De eerste prins in 1937 was Sef Kreykamp. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was er weinig reden tot feesten. Sterker nog: met Kerstmis 1944 ondertekenden inwoners van Tegelen een document waarin ze beloofden dat de hele gemeente de eerste 25 jaar na de bevrijding geen carnaval meer zou vieren als ze de oorlog zouden overleven. Een gelofte die in 1946 door de gemeenteraad in een verordening werd bekrachtigd. In juli 1951 kwam er echter al een einde aan

deze zelf opgelegde gelofte toen de gemeenteraad – na sterke aandrang vanuit de burgerij – en zeer tegen de zin van de geestelijkheid – ermee instemde de verordening in te trekken. Dat gebeurde met name omdat het verbod weinig zin meer had, aangezien grote groepen Tegelenaren naar Venlo trokken om daar vastelaovend te vieren. Enkele maanden later werd vastelaovesgezelschap D'n Oeles opgericht (met als eerste prins in 1952: Theej Smeets), gevolgd door De Boereraod in 1955. In de hierop volgende jaren zouden er nog heel wat grotere en kleinere verenigingen volgen, zoals: De Beerpiëp (1967) en de Kleitrappers (1993). Traditioneel start de vastenavond op 11 november om 11.11 uur. Het seizoen wordt dan ingeluid met het 'insjeete' op de tot Oelesplein omgedoopte kruising tussen de Bergstraat, Engerstraat en Posthuisstraat. Het prinselijk trio wordt vervolgens enkele maanden later uitgeroepen tijdens het prinsbal. Eerst gebeurde dat in De Harmoniezaal maar, nadat die zaal in 2008 was gesloten, in een tent op het Wilhelminaplein.

Op vastelaovesmaandag trekt de grote Tegelse optocht door het Oelesrijk. In de aanloop naar de dolle dagen zijn er traditiegetrouw veel bals (zoals het Brouwersbal, het Narrenbal en het Oeles-hokkie-bal). Daarnaast zijn er (hière)zittingen en concerten, zoals sinds 1987 de Prelude (georganiseerd door d'n Oeles en harmonie Eendracht), die later verder ging onder de naam Ouverture Carnevale in de grote Haandertzaal, georganiseerd door harmonie Eendracht en vastelaovesgezelschap D'n Oeles.

Ook de eigen schlagers horen bij de Tegelse vastelaovend. Dat die liedjes vaak kwaliteit hebben, kwam in 1993 aan het licht toen de Tegelse schlager 'nne Late, van componist Peter van de Akker en gezongen door Thei en Marij, het Limburgs vastelaovesleedjes Konkoer won. Deze en andere schlagers worden stevast gespeeld door de vele

Vastelaovend.

joekskapellen, die vanaf de jaren zeventig in het straatbeeld verschenen. Die kapellen luisteren naar namen als: De Kaetelaers, Sökkerpæk, Petatte Nelke, Ocherm, De Wakkere Makkers, 't Geit; De Kaetelaers, Oere Toe, Boereraod, Tegels Blood en Oét is Oét. De eerste dames-joekskapel maakte zijn opwachting in 1979 en noemde zich Ich weit ut neet. Sinds 1977 organiseren vG D'n Oeles, De Kaetelaers en v v de Boereraod gezamenlijk een Tegelse liedjesavond, vanaf 1990 werd dat een liedjesmatinee. Tot in de jaren tachtig werkte ook vG De Beerpiëp hieraan mee. Een groot aantal van die vastelaovendschlagers werd op lp, en later op cd, uitgebracht. De eerste vastelaoves-platen verschenen vanaf eind jaren vijftig onder auspiciën van D'n Oeles. In 1976 verscheen een eerste gezamenlijke ep van d'n Oeles, de Boereraod en de Kaetelaers. In het seizoen 1979-1980 en 1980-1981 gevolgd door twee ep's uitgebracht door de s t v (Samenwerkende Tegelse Vastelaovesgezelsjappe), waar D' n Oeles, de Boereraod, de Kaetelaers en aanvankelijk ook De Beerpiëp deel van uitmaakten. Na enkele succesvolle ep-jaren volgde in het seizoen 1981-1982 de eerste lp met als titel: *Vastelaovesliedjes van vruuger wies nôw*. Naast de vier winnende liedjes van dat seizoen werden hierop diverse liedjes uit eerdere jaren opgenomen, terwijl de lp werd afgesloten met het onofficiële Tegelse volkslied: *En as weej wir nao Tegele gaon*. Dit lied, althans de melodie, stamt uit Midden-Duitsland en is er bekend onder de titel *Mein Herz ist nur ein Bienenhaus*. In 1982 volgde een tweede lp onder de titel *Pak vas, en doot nôw mei-j...* waarop ook enkele liedjes uit de inmiddels florerende Oeles-Revues waren te beluisteren. In 1983 verscheen de derde lp. De zang werd telkens verzorgd door De Vlaegels onder leiding van Piet van Bree. In 1984 bracht D'n Oeles een lp uit met enkel revueliedjes, maar in 1985 werd de draad weer opgepakt, echter nu zonder vG de Beerpiëp. De vierde lp kreeg als titel mee: *Same zinge weej mei-j, met Tegele, Sjteyl en de Hei...*. Op deze lp kwamen onder meer de eigen lijdlieders: *D'n Oeles hoëg*, *Boereraods-lied* en *Steyl is 't sjoênste plaatske*. De vijfde en laatste lp kreeg in 1986 als titel: *Tegele blif Tegele!*. Na enkele jaren een muziekcassette te hebben uitgebracht, kwam vervolgens de cd-periode, die tot op de dag van vandaag voortduurt. Sommige Tegelse vastelaovesliedjes waren ook buiten de eigen gemeente succesvol. Zo won 'nne Late (Peter van de Akker) het Limburgs Vastelaovesleedjes Konkoer en sleepten Piet en Suzanne van Bree met *De Sjtterre-*

153 *wals* en *As dôw ein sjtérke waas...* op het LVK twee maal een tweede plaats in de wacht. Sinds 2002 vindt er op de zondag voorafgaande aan de vastelaovend in het centrum van Tegelen een muzikale happening plaats onder de naam *Jao, det is Tegels*, met medewerking van veel Tegelse kleinkunstenaars en verenigingen. Een van de hoogtepunten die dag is de uitreiking van de onderscheiding 'Vot met oére', door Loterijvereniging De Toekomst.

De Tegelse vastelaovend is in drie subculturen onder te verdelen. Zo zijn er in Steyl activiteiten rond het kaetelgerich, is er op de Hei een boerenbruiloft en organiseert d'n Oeles in het centrum de grote optocht.

Net als Blerick, kent Tegelen – als tegenhanger van de hiërezittingen – vanaf 1983 een avond speciaal voor dames: het Aad Wiever Fiës. Dit feest, een initiatief van het Gilde van de Aaj Mert en joekskapel Petatte Nelke, raakte enkele jaren later in de versukkeling, waarop een aantal kasteleins de avond in 1999 nieuw leven inblies. Nieuwe initiatieven leidden in het begin van de eenentwintigste eeuw tot het Tegelse SamBal, dat op zondagavond werd gehouden. Om de uittocht van Tegelenaren naar Venlo een halt toe te roepen, werd vanaf 2008 op het Wilhelminaplein een groot feestpaviljoen geplaatst dat de naam Ut Witte Hoës kreeg. Hier werd op de vrijdag vóór carnaval het Veurpreuversbal georganiseerd. **Zie: Beerpiëp, de; Boereraod, de; Joekskapellen; Kaetelaers; Kaetelgerich; Loterijvereniging; Oeles, D'n; Piëp, De; Sökkerpæk; Steyler Soppers; Tegels Plat; Thei en Marij; Vlaegels, De.**

VCT **Zie: Volleybal.**

Veerhuis **Zie: Vaerhoës.**

Veerpont De Maasovergang bij Steyl is een onderdeel van de oude handels- en postrouteverbinding tussen Tegelen en Baarlo, maar vooral ook tussen het Rijnland en de Meierij. Van de veertiende tot in de zeventiende eeuw waren de heren van de Holtmühle de eigenaren van het veer. Later werden de heren van de Berckt in Baarlo eigenaar. In de Franse Tijd werd het veer door de staat onteigend en werd het via Domeinen, die de eigendommen van de Nederlandse staat beheert, verpacht. Dat gebeurde bij inschrijving, eerst voor drie en later voor telkens zes jaren. In de achttiende eeuw lag het veer in de Maashoek, maar door de verandering van de Maas werd het een zestigtal meters verlegd naar zijn huidige plek. Aanvankelijk was er een zogenaamde 'halfs veer pont', dat wil zeggen een platte houten schuif met slechts aan één zijde een brede oprijplank. Hierna werd de pont diverse

Het nieuwe Veerhuis.

malen door een modernere vervangen. Het casco van de huidige pont, die langs een ketting over de Maas wordt getrokken, dateert uit 1949. Vóór de Tweede Wereldoorlog was het veer Baarlo-Steyl een van de drukste Maasovergangen. Dagelijks staken hier veel arbeiders uit de westelijke Maasdorpen de rivier over om in de Tegelse industrie te werken of om er een van de nijverheidsscholen te bezoeken. Bij de Duitse inval op 10 mei 1940 werd de pont midden op de Maas tot zinken gebracht om de vijandelijke opmars te bemoeilijken. Hierna deed een pontonbrug dienst tot de gerepareerde pont op 14 mei weer in gebruik kon worden genomen. Toen Tegelen in 1945 in de frontlinie kwam te liggen, werd de pont opnieuw vernield. Het zou hierna, vanwege materiaalschaarste, tot oktober 1946 duren eer de pont weer in de vaart genomen kon worden. Ook na de Tweede Wereldoorlog bleef het veer in Steyl, dat sinds 1984 eigendom is van het Gewest Noord-Limburg, een van de meest lucratieve Maasveren. Het veer speelt de laatste jaren met name een rol als onderdeel van recreatieve fietsroutes. **Literatuur: Hoek, Ragdy van der en Ad Bogers, Aan de ketting over de Maas: veerponten in Noord-Limburg (Venlo 1997).**

Veldkruisen Zie: Wegkruisen.

Veldovens Ovens voor het bakken van stenen. In Tegelen hebben meerdere veldovens gestaan, zoals aan de Kloosterstraat en tussen de Industriestraat en de Parallelweg. De ovens hadden meestal een oppervlakte van twaalf vierkante meter en waren ongeveer vier meter hoog. In de onderste lagen waren kanalen uitgespaard om het vuur doorgang te geven. De nog groene stenen werden vervolgens in de oven op een stapel geplaatst en gebakken. De veldovens werden aanvankelijk met hout en later met kolen gestookt. Een nagebouwd model bevindt zich thans in het Limburgs Museum te Venlo. Zie: **Keramische industrie; Pottenbakkers.**

Ben Verbong.

Verbong, Ben Regisseur. Ben Verbong werd op 2 juli 1949 in Tegelen geboren. Hij studeerde van 1970 tot 1974 regie aan de Amsterdamse Film en Televisie Academie. In 1977 schreef hij met regisseur Guido Pieters het draaiboek voor de film *Dokter Vlimmen*. Hierna regis-

seerde hij de korte films *De vitusdans* (1977), *De verleiding* (1978), *This property is condemned* (1990) en *Swan Song* (1992). Zijn eerste succes als regisseur kwam met de film *Het meisje met het rode haar* (1981). Hierna volgden de films *De Schorpioen* (1984, met Huub Stapel), *De Kassière* (1989), *De onfatsoenlijke vrouw* (1991, met Huub Stapel), *De flat* (1994), *Charlotte Sophie Bentinck* (1996) en *Prettige Kerst, mr. Moose* (2006). Voor de Nederlandse televisie regisseerde hij onder meer de serie *Kats & Co* (1997). Vanaf 1996 werkte Verbong regelmatig in Duitsland. Dat deed hij om afstand te nemen van de in zijn ogen vastgeroeste Nederlandse filmcultuur en daarbinnen de heftige kritiek die was geuit op *De Flat*. Ben Verbong woonde twee jaar in Keulen en momenteel in München.

In vier jaar draaide hij acht films. Hij regisseerde er de serie *Die Gang* (1995), *Geliehens Glück* (1997), *Schock – Eine Frau in Angst* (1997), *Tatort – Kinder der Gewalt* (1999) *Lieber böser Weihnachtsmann* (1999), *Zerbrechliche Zeugin* (2000), *Hanna, wo bist du?* (2001), en de bioscoopfilms: *Das Sams* (2001 Nederlandse titel *Sproet*), *Sams in Gefahr* (2003), *Es ist ein Elch entsprungen* (2005) en *Herr Bello* (2007) en,

in 2008, *Ob Ihr wollt oder nicht!* (2008). Verbong werkte daarnaast als theaterregisseur. In 2000 regisseerde hij het Tegelse *Passiespel*. Vanaf 2003 geeft hij les aan de filmacademie van Ludwigsburg. In 2002 ontving hij de Duitse Filmprijs voor de beste familiefilm voor *Das Sams*. Eerder won dezelfde film al de Bayerischer Filmpreis. In 2006 won Ben Verbong deze prijs opnieuw, ditmaal voor de familiefilm *Es ist ein Elch entsprungen*. Voor 2009 staat de film *Ik heet Anne Frank, en jij?* gepland, gevolgd door een film over de zangeres Zarah Leander. Zie: **Passiespel; Powesie. Literatuur: Meusen, Twan, 'Ben Verbong: passie voor het spel' in De Buun jrg. 5 nr. 3 (najaar 1997) 14-18.**

Verbong, Mariet Schrijfster. Mariet Verbong werd op 30 juli 1939 in Tegelen geboren. Na de lagere en middelbare school studeerde ze aan de kweekschool in Venlo-Blerick. In 1960 startte ze een loopbaan in het basis- en bijzonder onderwijs, waarin ze meer dan dertig jaar werkzaam was. Hoewel ze al tijdens haar middelbare school met schrijven was begonnen, verscheen een eerste uitgave pas in 1988, toen ze 48 jaar oud was. Het waren vier verhalen in de verzamelbundel *Vandaag winnen we*. In 1989 en 1990 werden verhalen van haar opgenomen in de bundels *Onzin- en gruwelverhalen* en *Ontrouw*. Haar debuut in boekvorm maakte ze in 1992 met de novelle *Die Jungfrau*. Begin 1997 won Mariet Verbong – die vanaf de jaren negentig aan multiple sclerose leed – een door het Fonds voor Chronisch Ziekten uitgeschreven verhalenwedstrijd. Haar winnende verhaal werd gepubliceerd in de bundel *De pen als lotgenoot*. In 1997 en in 1999 verschenen respectievelijk de kinderboeken *Sjefke* en *Onze juf verzamelt stenen*. In 2001 publiceerde ze haar eerste roman: *Nonna*, gevolgd door *Gouden ovalen* in 2004. Verbong maakte deel uit van de hoofdredactie van het blad *Doorkijk*. Ook was ze medewerkster van een literair programma bij Omroep Venlo FM en bestuurslid van Literair Café Helden. Mariet Verbong overleed op 20 november 2006. Literatuur: **Gorissen, Adri, Limburgs literatuur lexicon (Maastricht 2007).**

Verbong-Simons, Truus Kinderboekenschrijfster. Truus Verbong werd op 27 december 1953 in Belfeld geboren en woont sinds 1986 in Tegelen. Vanaf 2001 schrijft ze kindergedichtjes voor de jaarlijkse declamatiewedstrijden van Veldeke Krink Venlo en organiseert ze met een werkgroep de Tegelse declamatiewedstrijden voor kinderen van

Viaduct.

de basisscholen, waarmee ze een bijdrage wil leveren aan het instandhouden van het Tegels dialect. In 2007 verscheen van haar hand een boekje met kindergedichtjes, met als titel *Tovere in Tegele*. In 2008 verscheen *Tegelse vertèlselkes*, een voorleesboek met sprookjes die zich in en rondom Tegelen afspelen. Truus Verbong schrijft in het Tegels dialect. Ze won tweemaal het Tegels Dictee (dat in 1999 en in 2001 werd gehouden) en éénmaal het Venloos Dictee (2004). Ook leverde ze een bijdrage aan de bundel *Tegels Kwartet*. Zie: **Tegels Dictee.**

Verrijzeniskapel *Gebedshuis*. De verrijzeniskapel bevindt zich in een hoek in het oostelijk deel van de tuin van het Missiehuis aan de Sint-Michaëlstraat. De wanden van de kapel bevatten vijf kleurige rondboogvormige glas-in-loodramen, alle voorzien van Latijnse teksten met betrekking tot het Paasmysterie. In de koepel van de uitbouw is de verrijzenis van Christus weergegeven en in een van de wanden staan op geglazuurde tegels de namen van kloosterlingen uit Steyl die in den vreemde zijn gestorven en niet op de kloosterbegraafplaats konden worden begraven.

Verstraelen, Ferd Kunstenaar. Ferdinand Verstraelen werd op 9 juni 1939 in Steyl geboren. Na de mulo studeerde hij midden jaren vijftig aan de Academie voor Industriële Vormgeving in Eindhoven. Hierna vestigde hij zich als zelfstandig kunstenaar in Baarlo en later in Venlo, waar hij als docent aan de Vrije Academie werkte. Verstraelen maakte expressionistisch werk, vervaardigde decors en speelde toneel. Zo vertolkte hij in 1967 en in 1971 de rol van Christus bij het *Passiespel*. Voor veel (aankomende) Tegelse kunstenaars was hij een soort mentor. Ferd Verstraelen overleed in Venray op 12 november 1994. Literatuur: **Lenssen, Thijs, 'Een man liep uit de pas. Portret van Ferd Verstraelen (1939-1994)' in Buun 2006, 31-48; Verbong, Ben, 'Bij het afscheid van een dierbare vriend' in De Buun jrg. 3, nr. 1 (voorjaar 1995) 38-40.**

Verzet Zie: Tweede Wereldoorlog.

Ververs, Carel *Schrijver/Chirurg*. Carel Ververs werd op 22 augustus 1922 in Tegelen geboren. Hij bracht zijn jeugd in Tegelen door, waar hij al vroeg begon met het schrijven van versjes en liedjes. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was hij Rode-Kruismedewerker. Zijn herinneringen hieraan bundelde hij in een boek *Wie we d'n oorlog doorkwame*. Na zijn studie medicijnen in Amsterdam vestigde hij zich in Deurne, maar bleef met Tegelen verbonden, onder meer door zijn verhaaltjes in de *Tegelse Courant* en enkele publicaties in het Tegels dialect. Hij was zegsman voor Tegelen bij het Meertens instituut en leverde een bijdrage aan het boek *Tegels Dialek*. Zijn eerste werk verscheen in 1992 met als titel: *Versjot geej mich nog?*. Het tweede boek, dat in 1994 verscheen, kreeg als titel mee *Sjprok en Sjaores*. In 1999 volgde *Me zaet al 'ns get* en in 2005 *Wie we d'n oorlog doorkwame*. In 2003 leverde hij een poëtische bijdrage aan *Tegels Kwartet*. In alle vier de publicaties staat het leven van alledag centraal. In 2001 schreef Carel Ververs de tekst voor het tweede Tegels dictee. Zie: **Tegels dictee.**

Viaduct *Spoorbrug*. Bij de Kasteellaan werd in 1865 een bakstenen viaduct aangelegd als onderdeel van de spoorwegverbinding Maastricht-Venlo. Van 1924 tot 1973 was er ook een viaduct ter hoogte van het Rood Dorp ten behoeve van de aftakking van de spoorlijn die vanaf het station richting Duitse grens liep. Die lijn deed dienst voor het transport van klei en afgewerkte producten. In 1964 werd gestart met de bouw van een groot spoorwegviaduct aan de Drink. Door de aanleg van dit viaduct ontstond een betere verbinding tussen de Heilig Hartparochie en het centrum van Tegelen. De oude spoorwegovergang aan de Muntstraat werd hierna opgeheven. Voor de afvoer van gedolven klei werden nabij Egypte door Russel en Canoy enkele viaductjes gebouwd over een smalspoortramlijn.

Vua Elise.

Villa Elise *Villa*. In 1905 kreeg architect P. Rassaerts van Joseph en Frans Kreykamp de opdracht om aan de Sint-Michaëlstraat in Steyl een villa te ontwerpen voor hun ouders. De broers waren op dat moment beiden directeur van de gelijknamige tabaksfabriek. De villa die in 1906 gereed kwam, kreeg de naam van hun zus Elise. Rassaerts bracht in zijn ontwerp verschillende stijlen bijeen. Duidelijk herkenbaar zijn onder meer de invloeden van de art nouveau, neorenaissance en het traditionele bouwen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog richtten de Duitsers de villa in als officiersmess. De familie Kreykamp kwam na de oorlog niet meer terug in Villa Elise. Een bewindvoerder van de fabriek nam er zijn intrek. Villa Elise werd hierna verkocht, waarna de nieuwe eigenaar het pand verbouwde tot hotel. In 1980 werd er aan de achterzijde een zaal aangebouwd, die lange tijd dienst deed als gemeenschapsruimte. In 1992 kocht de stichting De Voorde, die een zingevingscentrum exploiteerde, het gebouw. Hierna veranderde de villa diverse malen van eigenaar. In 2009 heeft het pand een kantoorfunctie.
Zie: Kreykamp, familie.

Villa Maria *Villa*. Villa Maria aan de Kaldenkerkerweg 73 is een woonhuis in neorenaissance- en chaletstijl-vormen met een aangebouwd laboratorium en een kleine achtzijdige duiventoren. De villa werd in 1894 gebouwd naar plannen van architect P. Rassaerts voor fabrikant Alfred Russel.

Vindeldijk *Restant van een middeleeuwse landweer tussen Tegelen (Gülick) en Venlo (Gelre)*. Vindels is Nederrijns-Limburgs voor 'Venlose'. Sporen van de landweer bevinden zich oostelijk van het Trappistenklooster. **Zie: Landweer.**

Vistrap Op 26 juni 1994 werd in de Aalsbeek bij kasteel de Holtmühle een vistrap in werking gesteld om de vismigratie in de beek te verbeteren. Op de plek waar de vistrap ligt, bedraagt het hoogteverschil van de beekbodembodem circa vier meter. Een hoogte die vissen niet kunnen overbruggen, waardoor ze niet vanuit de Maas stroomopwaarts naar de paaigebieden kunnen zwemmen. Via de trap kunnen de vissen en andere waterdieren de bodemval wel passeren. De vistrap heeft een lengte van circa honderd meter en werd aangelegd door het waterschap Peel en Maasvallei. **Zie: Aalsbeek.**

Vistrap in de Aalsbeek.

157 Vlaamse dagen *Buurtfeest*. In 1987 werden de Vlaamse dagen voor de eerste maal georganiseerd in de wijk Op de Heide. De organisatie is in handen van de stichting Heidefeesten en harmonie Een-dracht. Naast wijkbewoners trekken de Vlaamse dagen bezoekers uit Tegelen, Belfeld en Venlo. Middelpunt van de festiviteiten vormt een braderie.

Vlaegels, De Orkest. Nadat Piet van Bree en Elbert Schroers enkele jaren samen carnavalsliedjes hadden geschreven, besloten ze om ook liedjes in een ander stijl te componeren. Dat resulteerde in *Ja, ja, in Zanzibar* en *Olé Pepita*, twee nummers die in 1977 op single werden uitgebracht. Voor de muzikale vertolking zorgden De Vlaegels, een zanggroep die, naast beide componisten, uit een dertiental zangers en zangeressen bestond.
Zie: Bree, Piet, van; Vastelaovend.

Voetbal In 1904 deed de voetbalsport in Tegelen zijn intrede bij Kuebeske op de bleik. Het waren Sjeng Driessen en Lot Meyboom die tijdens hun militaire dienst hadden gevoetbald en eenmaal terug in Tegelen hun vaardigheid met de bal wilden demonstreren. Er werd een bal aangeschaft, doelpalen werden in de grond geslagen en het spel kon beginnen. De eerste Tegelse club kreeg de naam Voetbalclub De Drie Kronen. De Bosserwei was het eerste speelterrein. Hierna moest er verschillende malen van 'speelveld' worden gewisseld, want sportvelden waren er destijds niet in Tegelen. Inmiddels waren rond de Kerkstraat in 1906 vriendenclubs ontstaan die onder de namen Tiglia en Wilhelmina voetbalden. Het waren deze twee clubs, die op 12 mei 1907 met Voetbalclub De Drie Kronen fuseerden tot een echte voetbalclub. Die club kreeg als naam Tegelse Voetbalvereniging (TVV). Onder leiding van Sjeng Joosten, Sjeng Driessen en anderen ging de voetbalsport in Tegelen een eerste bloeiperiode tegemoet. Vier jaar speelde TVV op de Hofmansplak aan de Hoogstraat, waarna men in 1911 verkaste naar een omheind terrein aan de Rivierstraat. In datzelfde jaar deed de club voor het eerst aan de competitie mee van de Limburgse Voetbal Bond. Het ledental nam toe en het eerste elftal werd algemeen kampioen van de eerste klasse Noord en promoveerde naar de derde klasse van de Nederlandse Voetbalbond. De Eerste Wereldoorlog gooide echter roet in het eten, omdat nogal wat spelers toen in militaire dienst moesten. Daar kwam bij dat men het terrein aan de Hoogstraat moest verlaten, waarna men zich uit de competitie terugtrok. Ondertussen was in 1908 in Steyl een voetbalclubje opgericht dat onder de naam Steyler Voetbal Vereniging Achilles (SVVA) eerst op de Belfelder

'Berg' en later op een veldje aan de Mergelstraat speelde. In 1911 sloot Achilles zich aan bij de Limburgse Voetbal Bond en speelde zo in dezelfde klasse als TVV. Op de Hei werd in 1910 eveneens een voetbalclub opgericht die de naam Tegelse Sport Vereniging (TSV) kreeg en van 1914 tot 1920 als Geel-Blauw voetbalde. In eerste instantie speelde die club op een terrein aan de Horsterberg en later op een veld van fabrikant Russel. Geel-Blauw speelde aanvankelijk in de tweede klasse. Ook TVV en TSV kregen in 1914 te maken met de misère die de mobilisatie met zich meebracht. Na de Eerste Wereldoorlog waren er in Tegelen drie clubs actief, die echter met moeite het hoofd boven water konden houden. Op 18 april 1918 besloten Achilles en TVV samen te gaan tot TVV Achilles Combinatie, kortweg TAC. De eerste twee jaar kon de club enkel uitwedstrijden spelen, omdat ze niet over een geschikt veld beschikte. Eind 1919 veranderde die situatie toen men op een veld aan de Kerkhoflaan mocht spelen. TAC speelde toen in de zuidelijke tweede klasse van de Nederlandse Voetbal Bond. Ondertussen was er in Tegelen een nieuwe voetbalclub opgericht met als naam Tiglia Avanti. In de loop van 1919 sloot deze club zich aan bij TAC, waarna die vereniging een geduchte tegenstander werd. Na een conflict ging TAC in 1924 bij de RK Federatie spelen, waar ze in de Limburgse eerste klasse werd ingedeeld. Een jaar later speelde men in de Brabantse eerste klasse RK F, maar dat beviel niet zo. Ondertussen was het TSV niet voor de wind gegaan. Er kwam bijna geen publiek en ook financieel wilde het niet vloten. Uiteindelijk kwam het in 1926 tot een grote fusie onder de naam VV Tegelen en met rood-geel als clubkleuren. Met deze reorganisatie leefde de publieke belangstelling weer op. De wedstrijden werden voornamelijk op het oude TSV-terrein gespeeld. In 1927 werd dat ingeruild voor een beter gelegen speelveld De Haandert. Met de verhuizing brak een periode van hoogconjunctuur aan voor het Tegelse voetbal. Er werden heel wat toernooien gewonnen en de prijzenkast raakte behoorlijk vol. Veel rood-gelen speelden in de jaren dertig ook in Noord-Limburgse of Limburgse elftallen. Het absolute hoogtepunt vormde in 1934 de met 10-2, onder het oog van achthonderd meegereisde Tegelse supporters, gewonnen uitwedstrijd tegen Helmond waarmee VV Tegelen kampioen werd. Het zou hierna drientwintig jaar duren voordat Tegelen opnieuw kon juichen om een tweede klasse-kampioenschap. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de voetbalsport naar de achtergrond verdrongen. In het seizoen 1941-1942 degradeerde VV Tegelen zelfs naar de derde klasse, maar veel kon het niet schelen, men had

Tiglia Avanti.

op dat moment andere zaken aan het hoofd. Na de bevrijding behaalde Tegelen in de eerste de beste competitie het kampioenschap en kon men weer terugkeren in de tweede klasse. Het Tegelse voetbal ging een goede toekomst tegemoet, want de belangstelling onder de jeugd was bijzonder groot. Omdat er meer aandacht aan de junioren werd besteed, kwamen de sportieve prestaties van de senioren onder druk te staan. De omwenteling kwam in 1949 toen er een grote fusie plaatsvond. Dat kon aangezien er tussen 1925 en 1931 in Tegelen maar liefst vijf voetbalverenigingen waren bijgekomen.

In 1925 was door bewoners van de Venloseweg en omgeving de Tegelse Voetbal Vereniging opgericht, die – om naamsverwarring te voorkomen – vanaf 1929 onder de naam Tiglia speelde. In 1955 fuseerde Tiglia met de bedrijfsvoetbalvereniging van Egidius Janssen waarna verder werd gevoetbald onder de naam Tiglieja (de laatste drie letters vormden de afkorting van Egidius Janssen). Tot en met de oorlogsjaren (1940-1945) speelde de vereniging hoofdzakelijk in de derde en vierde klasse N V B. Na de Tweede Wereldoorlog vertoefde Tiglieja vele jaren in de eerste klasse. Door degradaties en promoties speelde de club echter ook

jaren in de tweede, derde en zelfs in de vierde klasse. Na elf jaar aan De Snelle Sprong te hebben gespeeld, vond Tiglieja in 2005 een nieuw onderkomen op sportpark Bakenbos.

In 1927 richtten voetballiefhebbers in Steyl R K V V Steyl op die aanvankelijk op de Belfelder Berg en later op het oude Achilles-terrein aan de Mergelstraat speelde. In 1928 ging in Tegelen Door Sport en Spel (D S S) voetballen in de Leemhorst en in 1931 zag Op de Hei Vooruitgang is Ons Streven Tegelen (V I O S T) het levenslicht. Het was laatstgenoemde club die in 1944 ging samenwerken met D S S, waarna beide clubs in de tweede klasse voetballen onder de naam Tegelse Hertent. Na de bevrijding in 1945 telde Tegelen vier voetbalverenigingen: V V Tegelen, Tegelse Hertent, Tiglia en Steyl '27. Hoezeer de voetbalsport was uitgegroeid tot volksvermaak nummer één, bleek uit het feit dat alle verenigingen vier of vijf elftallen op de been wisten te brengen. Op 1 augustus 1949 volgde een grote fusie waarin drie van de vier resterende clubs samen gingen. Alleen Tiglieja wilde niet meewerken, omdat die vereniging onder alle omstandigheden zelfstandig wilde blijven. De naam van de nieuwe fusievereniging werd via een prijsvraag bepaald met als winnaar:

159 Sportclub Irene. In het begin van de jaren zestig en in het begin van de jaren zeventig draaide de club mee in de hoogste regionen van het amateurvoetbal en streden de Tegelse voetballers regelmatig om het landelijke amateurlkampioenschap. Van recentere datum zijn het kampioenschap in 1988 in de vierde klasse K N V B en de promotie in het seizoen 2005-2006 naar eveneens de derde klasse. In 1998-1999 degradeerde Irene naar de vierde klasse en in 2002 volgde een desastreus jaar met degradatie naar de vijfde klasse. Twee jaar later ging het weer bergopwaarts toen de rood-wit-blauwen promoveerden naar de vierde klasse en mocht Irene zich opnieuw twee jaren derdeklasser noemen.

Op 22 juni 1967 werd in Steyl een voetbalclub opgericht die onder de naam Steyl '67 ging voetballen. In 1968 en 1969 werd de club kampioen. In 1977 volgde promotie naar vierde klasse. Zes jaar speelde Steyl vervolgens op dit niveau. In 1983 moesten de rood-witten echter een stapje terug doen, waarna het eerste team tot in 1988 in de vijfde klasse vertoefde. Na één seizoen in de vierde klasse werd Steyl in 1990 wederom vijfdeklasser. Hierna volgden in 1991 en in 2004 opnieuw degradaties, waardoor de club uiteindelijk in de zesde klasse uitkwam.

Aangezien zowel Steyl als Tiglieja met een terugloop van leden kampten en sportieve successen uitbleven, besloten beide verenigingen in 2004 te fuseren, waarna ze verder gingen als Tegelen Steyl Combinatie '04 (T S C '04), een vereniging die in 2009 in de vierde klasse speelt met in totaal circa 450 leden. Zo waren er na 2004 van de zeventien voetbalclubs die ooit in Tegelen actief waren, nog twee (grote) verenigingen over.

In 2005 verhuisde ook Sportclub Irene van De Watertoren naar het nieuw aangelegde sportpark Bakenbos. De club telde toen zo'n achthonderd leden en speelde in de derde klasse K N V B. Dat beide Tegelse voetbalverenigingen op één sportcomplex spelen, wil echter niet zeggen dat de van oudsher bestaande rivaliteit is verdwenen. Iedere club heeft z'n eigen ingang, eigen veld, eigen kantine en kleedlokalen. **Zie: Oranje, FC; Sportclub Irene; T S C '04. Literatuur: Camps, Hen, Steyl.**

Prenten met een plaatje (Venlo 1982); 10 Jaar D S S 1928-1938 (Tegelen 1938); 40 Jaar R K V V Tiglieja (Tegelen 1965); 20 Jaar Steyl '61 (Steyl 1981); 50 Jaar voetbal in Tegelen. Sportclub Irene (Tegelen 1975); Kolster, Piet, Gerrit Hagens en Nic. Goossens, Sportclub Irene 75 (Tegelen 1983); Lückner, Paul, Pierre Probst, Cas Aerts et al, Voetbalvereniging Tegelen 1907-1932: Gedenkboek bgv. 25-jarig bestaan (Tegelen 1932).

Voetbalvereniging Tegelen **Zie: Voetbal.**

Voetbalvereniging Steyl **Zie: Voetbal.**

Vogelsport In Tegelen zijn drie vogelsportverenigingen: De Vogelvrienden, E T K Z (Eerste Tegelse Kleur en Zang) en Kanexo, die zich bezighouden met kweek en/of tentoonstellingen. De eerste club is aangesloten bij de Algemene Nederlandse Bond van Vogelhouders, de beide andere bij de Nederlandse Bond van Vogelliefhebbers. Vroeger organiseerden de verenigingen om de vijf jaar een wedstrijd: 'de kampioen van Tegelen'. **Zie: Duivensport.**

Volharding, De **Zie: Coöperatie; Volkshuis, Het.**

Volksbond, De Standsorganisatie. Op 4 maart 1904 werd in Tegelen een afdeling van de Limburgse Rooms Katholieke Volksbond (later R K Werkliedenvereniging) opgericht. De vereniging kreeg de naam van Sint-Martinus en had als doel de godsdienstige ontwikkeling en de sociale scholing en vorming van de arbeiders te bevorderen.

Staannde de vergadering werden 180 arbeiders lid. De arbeiders moesten in de ogen van de initiatiefnemers eerst een hogere graad van ontwikkeling bereiken om een betere positie te kunnen vererven in de maatschappij. Zo ontstond tevens een kweekvijver waaruit leiders voor andere verenigingen konden worden gerecruteerd. Een van de oprichters van de Volksbond was de jonge kapelaan Felix van Meerwijk en Henri Hermans was de stuwende kracht. Directe aanleiding voor de oprichting van de arbeidersorganisatie was de sociale onrust als gevolg van de grote spoorwegstaking van 1903. De oprichting van de bond was tevens bedoeld om de Tegelse arbeiders af te houden van het socialisme. Ook werd er strijd gevoerd tegen drankmisbruik, het vloeken en het maken van schulden. Vloeken en drankmisbruik werden bestreden via het zogenaamde Kruisverbond, het maken van schulden door de oprichting van een coöperatie. Apathie werd bestreden via de zogenaamde Propagandaclub. De aangesloten arbeiders konden op de Tekenschool een opleiding krijgen. Een bibliotheek, toneelclub en diverse andere verenigingen zorgden voor afleiding en ontspanning. De leden van de bond waren verplicht lid te worden van een vakvereniging, als die een afdeling in Tegelen had. Dat gold ook andersom. In 1908 richtte de Volksbond coöperatie De Volharding op. **Zie: Coöperatie; Stakingen; Vakbeweging; Volkshuis, het. Literatuur: Jacobs, Piet, L.M. Huys, Vijftig jaar K A B in Tegelen : in opdracht van het comité gouden jubileum K A B (Tegelen 1954).**

Volkshuis, Het *Tehuis voor de arbeidersbeweging.*

Na 1911 breidden de activiteiten van de RK Werkliedenvereniging zich dermate uit dat de behoefte ontstond aan een eigen verenigingsgebouw. Vandaar dat de vereniging in 1914 aan de Kerkstraat een Volkshuis liet bouwen. Dat gebeurde naar een ontwerp van de Tegelse architect Lambert Noten. Het gebouw kreeg aan de straatzijde een café met woonhuis en aan de achterzijde een grote zaal. Er kon worden vergaderd, gebiljart en er was een complete bioscoopinstallatie. Omdat de werkliedenvereniging de exploitatie van Het Volkshuis moeilijk kon rond krijgen, werd de betaling van de huur na de Eerste Wereldoorlog overgenomen door coöperatie De Volharding. Tijdens de Tweede Wereldoorlog liep Het Volkshuis veel schade op. Na de oorlog werden café en zaal geheel vernieuwd. In het begin van de jaren vijftig was er elke avond een activiteit. In de zalen werden toneelvoorstellingen en concerten gegeven en er was enige tijd een bibliotheek gehuisvest. In 1959 werd Het Volkshuis opgenomen in een nieuw te bouwen winkelcomplex. **Zie: Bioscopen; Coöperatie; Volksbond, De. Literatuur: Jacobs, Piet, L.M. Huys, Vijftig jaar KAB in Tegelen: in opdracht van het comité gouden jubileum KAB (Tegelen 1954).**

Volleybal Volleybalclub Tegelen werd op 1 mei 1950 opgericht op initiatief van 'meester' Coopmans van het Sint-Thomascollege te Venlo. Aanvankelijk werd gespeeld op een weiland op de Alland, daarna op een veldje in de tuin van de familie Teeuwen, verhard met sintels uit de steenfabriek en een net dat was gemaakt door een visser. Hierna werd een danszaal aan de Hoogstraat omgebouwd tot gymnastiekzaaltje. Van hieruit ging het naar de sporthal Gülick. Met de hulp van de Tegelse industrieel Gerard Giesen trok VCT eind jaren zestig, begin zeventig de, van de Volleybalvereniging Valuas Venlo afkomstige, oud-international Jac Ewalds als speler/trainer/coach aan, voor zowel heren 1 als 2 en promoveerden beide teams driemaal in successie. Door dit succes, gevoegd bij het succesvol trainerschap van de dames door Martin van Stiphout, maakte VCT een bloeiperiode door. In de jaren zeventig werd een nieuw onderkomen gevonden in de sporthal Gulick. In 1964 werden de VCT-meisjes Zuid-Nederlands jeugdkampioen. Het eerste damesteam speelde toen in hoofdklasse-Zuid. In 1974 fuseerde VCT met het Venlose Valuas tot Valuas/VCT en in 1989 fuseerde de nieuwe ver-

Volleybalclub Tegelen.

eniging met Stella Duce tot volleybalclub Civitas. In Steyl werd in 1968 vanuit het open jeugdwerk van de Jongeren Sociëteit Steyl (JSS) een volleybalclub opgericht onder dezelfde naam als de sociëteit. Vanaf 1995 liep het ledenaantal van de club sterk terug. Op 1 juli 2001 bundelde JSS de krachten met het Belfeldse Holyoke en ging verder onder de naam BVC Holyoke.

Voortgezet onderwijs De eerste vorm van voortgezet onderwijs was in Tegelen de tekenschool die in 1907 van start ging. Daaruit ontwikkelde zich het technisch onderwijs dat tot 2007 in Tegelen zou blijven. In 1920 werd in Steyl een eerste meisjes-ulo Maria Virgo opgericht, aanvankelijk als Duits internaat van het Sint-Josephklooster, maar gaandeweg ook voor externe Nederlandse leerlingen. De school verhuisde in 1938-1939 naar de Kerkstraat in Tegelen toen het internaat werd opgeheven. De eerste (m)ulo voor jongens, genoemd naar Sint-Martinus, ging in 1946 van start. Die was tot 1956 in enkele lokalen van het Missiehuis gehuisvest, waarna de school naar een eigen gebouw aan de Muntstraat in Tegelen verhuisde. In 1926 werd in Tegelen een nieuwe school voor beroepsonderwijs gesticht: de handelsavondschoon. Deze was gehuisvest in de tabaksfabriek van Vossen en in de Sint-Jozefschool. Toen in 1936 het middenstandsdiploma verplicht werd gesteld voor het starten van een eigen zaak, nam het leerlingenaantal sterk toe. Naast Nederlandse taal, Duits en godsdienst stonden lessen in rekenen, boekhouden en handelsvakken op het rooster.

Harmonie Voorwaarts.

In 1951 gingen er twee nieuwe scholen voor voortgezet lager onderwijs (vglo) van start: Een streekschool voor jongens (de Sint-Lambertusschool) in het gebouw van de Sint-Rochusschool te Steyl en een meisjesschool in enkele lokalen van de lagere school aan de Kerkstraat. De Mater Amabilis meisjesschool, gehuisvest in enkele lokalen van het patronaatsgebouw aan de Spoorstraat, werd in 1955 omgezet in huishoudschool Sint-Agnes, vanaf 1965 voortgezet als onderdeel van De Rieth. Die school betrok in 1972 een nieuw gebouw Aan de Breuken. Voor jongens verrees aan de Beekstraat een Levensschool in een noodbehuizing. In 1981 fuseerde de school met de Tegelse lts tot een lbo-scholengemeenschap. Die school ging tien jaar later met Mavo Sint-Maarten verder als het Maartenscollege, dat in 1995 onderdeel werd van College den Hulster. **Zie: Maartenscollege; Technisch onderwijs.**

Voorwaarts *Harmonie en drumband.* Voorwaarts werd op 17 oktober 1900 opgericht in de bakkerij van de gebroeders Giesen als Stafmuziek Voorwaarts. Het gezelschap, dat in de volksmond 'de Sijtaaf' werd genoemd, telde bij de start slechts negen personen. Dat waren leden van de Koninklijke Harmonie Sint-Cecilia die het oneens waren met het verplaatsen van de repetities van hun harmonie naar een ander lokaal. De repetities van het nieuwe muziekgezelschap vonden aanvankelijk plaats in café De Klomp aan de Kerkstraat en daarna bij Paons Kaat aan de Grotestraat. Als dirigent werd Piet Verdonck aangesteld, die na enkele repetities vervangen werd door H. Brech, lid van

het te Venlo gedetacheerde Stafmuziekkorps van de 2e Regiment Infanterie. Vanaf 1906 was de muzikale leiding in handen van J. Tummers, gevolgd door Th. Jordans (1918-1919), S. van Leeuwen (1919-1923), Th. Felten (1923-1936) en opnieuw S. van Leeuwen. Al in 1920 behaalde de vereniging, uitkomend in de 3e afdeling, bij de korpswedstrijd de eerste prijs met lof der jury. In 1922 werd daar in de Tweede Afdeling een eerste prijs, in zowel de korps- als de marswedstrijd, aan toegevoegd. In 1928 en 1934 volgden eerste prijzen in respectievelijk de afdeling Uitmuntendheid en in de Ere-afdeling. Enkele jaren later, in 1937, kwam het echter tot een breuk binnen de vereniging, waarna enkele leden zich afscheidten om verder te gaan als harmonie De Eendracht. Positiever was de komst van een tamboerkorps in 1940. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de vereniging ontbonden, waarna de Tegelse muzikanten in maart 1945 de instrumenten weer oppakten. In 1947 musiceerde men onder leiding van Ant. van Leest. Er volgde een periode van ongekende bloei, met radio-optredens, concertreizen en veel overwinningen op concoursen. Tot de absolute hoogtepunten behoorden het behalen van het hoogste aantal punten op een internationaal concours in Frankrijk in 1953 en tijdens het Wereldmuziekconours te Kerkrade in 1958 en later nogmaals in 1988. Optredens die resulteerden in een uitnodiging om voor de KRO-radio op te treden. J. van de Peet was dirigent in 1959 en vanaf 1960 was dat A. Posthumus. Onder diens leiding behaalde de harmonie vele successen, met name in Duitsland. In de jaren zestig speelde Voorwaarts in de Supe-

rieure Afdeling. De animo voor deelname aan concoursen nam echter gaandeweg af. Vandaar dat Voorwaarts in 1972 in de toen pas gestarte Vrije Afdeling ging musiceren. In 1973 was Willy Schobben dirigent. Onder zijn leiding kwam er een nieuwe bloeiperiode waarin vele concerten werden gegeven. In het jaar dat Schobben aantrad, werd uit de gelederen van Voorwaarts het dansorkest de Havo Dance Pipers geboren (later de Havo Bigband). Eerder in 1970 was er een majorettenkorps opgericht. Vanaf 1968 organiseerde de harmonie vele jaren een avondwielersdaagse op hometrainers en vanaf 1977 het Midzomernachtfeest. Voorwaarts gaf veel concerten, maar ging tussen 1967 en 1988 niet op concours. Dat gebeurde pas weer in oktober 1988. De harmonie keerde toen in Kerkrade terug in de klasse Uitmuntend. Onder leiding van dirigent Leon Simons werd vervolgens vanaf 1995 in de Tweede Afdeling gespeeld en vanaf 1999 in de Eerste. In 2002 fuseerde Voorwaarts met harmonie Eendracht. Beide verenigingen kenden een te krap ledenbestand om nog langer zelfstandig verder te gaan. De nieuwe harmonie, die onder de naam Sempre Avanti ging musiceren, telde bij oprichting meer dan tweehonderd leden. **Zie: Eendracht; Havo Bigband; Midzomernachtfeest; Sempre Avanti.**
Literatuur: Jubileumkrant harmonie Voorwaarts 75 (Tegelen 1975).

Henk Vossen.

Vossen, Henk *Auto-coureur*. Henk Vossen werd op 16 juli 1945 in Tegelen geboren. Hij maakte zijn rallydebuut in 1968 met een Morris Glider 1300. Daarna reed hij in privé- en importeursteams met vele auto's (Saab, Opel Ascona, Kadett, Escort II, Manta 400, BMW 325i,

BMW M3, Lancia Delta Integrale, Audi quattro, Mitsubishi Galant, Ford Escort Cosworth, Mitsubishi EVO). In 1985 werd Vossen kampioen in groep N, en in 1987 kampioen groep A. In 1983 en in 1998 werd hij Internationaal Nederlands Rallykampioen. Henk Vossen reed honderden rally's in binnen- en buitenland, waaronder veel EK en WK rally's zoals in Monte Carlo en in San Remo. Ook reed hij mee in de RAC-rally, de 24 uur van Ieper en de Rally van Polen. Sinds 1999 rallied Vossen

met zijn vaste navigator Johan Findhammer. Vanaf 1995 rijdt Vossen met zijn eigen Helichem Rally Team.

Vot met Oere *Zie: Loterij-vereniging.*

Vredesboom *Linde aan de Grotestaat*. De boom werd op 11 november 1869 geplant als verwijzing naar een verzoening tussen de kernen Tegelen en Steyl. Het planten van de boom maakte een symbolisch einde aan de rivaliteit tussen de jeugd van beide kernen. Die rivaliteit was vooral aanwezig aan de vooravond van het Sint-Maartensfeest als gevolg van het verzamelen van brandbaar materiaal voor het stoken van Sint-Maartensvuren.

Vredeshuis *Middenstandswoning aan de Grotestraat*. Het Vredeshuis werd in 1881-1882 gebouwd als woonhuis annex bedrijfspand voor een groothandel in wijnen en huiden. De naam Vredeshuis is mogelijk een gevolg van het bijleggen van een conflict. Dat conflict zou zich hebben voorgedaan tussen eigenaar Gitmans en de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid, die in de directe nabijheid een meisjesschool hadden. Het statige huis, met zijn modieuze pleisterwerk, torende in de negentiende eeuw boven de andere woningen uit. Het huis werd in de volksmond ook een tijdlang

Het Vredeshuis.

Zangkoor Vriendenkring, 2009.

Zangkoor Vriendenkring anno 1908.

Zaal Vriendenkring.

Passiespelenhuis genoemd. Dit omdat de Stichting Passiespelen het pand na 1950 als secretariaat en reserveringsbureau gebruikte. Het pand kwam hierna in particuliere handen.

Vriendenkring 1/Zangkoor. Op 4 juli 1883 werd door schutterij Sint-Sebastianus een mannenkoor opgericht dat tijdens het uittrekken van de schutters marsen zong. Al spoedig vond een groep het zingen belangrijker dan het schieten en zo ontstond Zanggezelschap Vriendenkring Steyl. Onder leiding van de kerkorganist werden 's zondags eenvoudige liedjes gezongen. De zangers toonden echter al snel een prestatiedrang op zowel muzikaal als organisatorisch gebied. De besloten vriendenkring groeide zo uit tot een volwaardige vereniging, die aan het eind van de negentiende eeuw tal van contacten aanknoopte in de eigen regio en het naburige grensgebied. In 1923, bij het veertigjarig bestaan, telde het gezelschap 35 zangers. De muzikale leiding was toen in handen van J.B. Lichtenberg, stafmuzikant van het 2e regiment

huzaren in Venlo. Na Lichtenberg werd het schoolhoofd meester Perry dirigent. Tijdens de Eerste Wereldoorlog moesten veel koorleden in dienst en lagen de activiteiten van de Vriendenkring stil. In 1918 meldde zich een twintigtal jongeren aan als lid. Binnen een half jaar vormden die de kern van het koor. Dirigent was toen Jacques Jacobs uit Venlo. Jacobs werd opgevolgd door Martin Schmitz, die meer dan veertig jaar de muzikale leiding in handen had. In 1928, toen de vereniging al 45 jaar bestond, werd voor het eerst aan een concours deelgenomen. In Helmond won men toen de tweede prijs in de Derde Afdeling. In 1930 volgde promotie naar de Tweede Afdeling. In 1938 sloot de vereniging zich aan bij de bond van Middenlimburgse Zangverenigingen, waarna men deelnam aan de zogenaamde Zangersdagen. Die werden in latere jaren (1978 en in 1983) ook in Steyl georganiseerd. Na de Tweede Wereldoorlog veranderden de muziekfeesten in zaalconcerten. De Vriendenkring maakte sinds de jaren zeventig diverse concertreizen (onder meer naar Noorwegen, Israël,

Portugal, Finland, Ierland en Spanje) en nam deel aan festivals in binnen- en buitenland. Hoogtepunten waren de ontvangst van de Pauselijke Penning, een koninklijke erepenning van koningin Beatrix, de plaquette in goud van de Vereniging Nederlandse Korenorganisaties (beide in 1983) en een concertreis naar Italië met een audiëntie bij paus Johannes-Paulus II in 1984. In 1980 nam het koor de lp *Zingend door Israël* op en in 1989 werden bekende kerstliederen op cd gezet. Van 1992 tot 2001 was Pierre Gerrits dirigent. Daarna kwam de muzikale leiding in handen van Swalmenaar Cor Dorsers. In 2009 telt het koor een kleine honderd leden. **Literatuur:** Camps, Hen, Steyl. *Prenten met een plaatje* (Venlo 1982); Dambacher, Frans, Maurice Houba en Frans Oehlen, *Vriendenkring 1883-1983* (Tegelen 1983). 2/Zaal. Zaal Vriendenkring aan de Arnoldus Janssenstraat in Steyl werd in 1924 gebouwd in opdracht van de gebroeders Wetzels, de eerste exploitanten. In de nacht van woensdag 11 maart op donderdag 12 maart 1936 brandde de zaal volledig af, alleen het cafégedeelte bleef gespaard. De zaal werd hierna herbouwd. In 1983 werd de ingang van de zaal, die voorheen direct naast de ingang tot het café lag, verplaatst naar de huidige situatie: geheel links. In 2009 doet de Vriendenkring dienst als café-restaurant met zaal.

Wambacher Beek Beek, ook wel *Wambacher Molenbeek* genoemd. De beek ontsprong vlak bij de Kaldenkerker grens. De bron verdween echter door de kleiwinning in de Wambachgroeve. Het water van de beek stroomde tot in de zeventiende eeuw in de Mulbeek en vulde de grachten van kasteel de Munt. Thans is de beek overkluisd en herinnert alleen de straatnaam Molenbeek in de wijk Op de Heide nog aan de oude waterloop.

Wambachgroeve De Wambachgroeve aan de Kaldenkerkerweg is ontstaan door het winnen van klei. De groeve werd vervolgens vele jaren gebruikt als stortplaats en daarna heringericht als een natuurgebied met een hertenkamp. In 2007-2008 werd de twintig hectare grote groeve een natuurspeelbos, waartoe een deel met bomen werd herplant.

Wambach, Huis Kasteel. Oorspronkelijk stond er aan de huidige Kaldenkerkerweg vlak bij de Duitse grens een met grachten omgeven huis. Dit Huis Wambach, of Wambeke, werd al in de veertiende eeuw in archiefstukken vermeld, maar volgens

Huis Wambach.

sommige bronnen zou het nog ouder zijn. In de vroege middeleeuwen diende Wambach voor de bewaking van de oostelijke toegang tot Tegelen. Ook was het lange tijd het jachthuis van kasteel Holtmühle. Gedurende de zeventiende eeuw verkeerde het huis in een ruïneuze toestand. In 1774 bouwde de predikant Ludoph Hamboch uit Kaldenkerken op het buitengoed een jachthuis. Het Huis Wambach wisselde vele malen van eigenaar. Zo was het in de zestiende eeuw in bezit van Engelbert van Holtmeulen. In 1757 verkocht Joachim Reinold von Glasenapp huis en goed aan baron Willem Frederich, baron van Olne. Ook hierna wisselden de eigenaren elkaar snel af. In 1906 was Wambach met al zijn grond eigendom van de NV Tiglia. Het hoofdgebouw was toen een eenvoudig vierkant (gewit) bakstenen gebouw met twee verdiepingen en gedekt met een mansardekap. In het begin van de jaren zestig werd het huis gesloopt in verband met kleiwinning. **Literatuur:** Goossens, G., *Landgoed Wambach Tegelen* (Tegelen z.j.).

Wambacher Molen Zie: Watermolens.

Wambeke Zie: Basisonderwijs.

Ward, Myra *Toneelster*. Myra Ward (artiisten-naam van Myra Sijrier (ook wel geschreven als Syrier) werd op 23 augustus 1916 in Tegelen geboren. Ze speelde in 1928 haar eerste kinderrollen en trad op bij de Frits Hirsch Operette. In 1935 debuteerde ze bij het Rotterdamsch Hofland Tooneel, waaraan zij tot 1939 verbonden bleef. Tussen 1946 en 1949 werkte ze onder Cor Ruys. In 1950 trouwde Myra Sijrier met de acteur Paul Steenbergen. Van 1949 tot 1973 was ze verbonden aan de Haagse Komodie. Ward speelde in vele toneelstukken, films en hoorspelen. Ze deed in de jaren vijftig mee aan het populaire hoorspel *In Holland staat een huis* en speelde in 1975 in de film *Rooie Sien*. Ward werd drie keer gekozen tot beste (toneel)actrice en kreeg in 1957 de Theo d'Or voor de beste vrouwelijke hoofdrol. Myra Ward/Sijrier overleed op 26 juni 1990.

Waterleiding In 1929 nam de gemeenteraad van Tegelen het besluit een eigen waterleidingbedrijf op te richten. Het beheer kwam in handen van de toen ingestelde gemeentebedrijven. Vóór die tijd haalden Tegelenaren hun water uit putten of uit een van de vele beken. In 1931 opende het pompstation aan de rand van het hoogterras. Sindsdien werd water uit bronnen in het Groot Broek, het noordoostelijk deel van de gemeente, aan de bodem onttrokken. Door de sterke groei van het aantal aansluitingen werd op 26 maart 1938 een watertoren, met een inhoud van vijfhonderd kubieke meter, in gebruik genomen. In de loop der jaren breidde het aantal bronnen, het pompvermogen

Watermolen aan d'n Bas.

en de hoeveelheid filters van de waterleiding flink uit. In 1989 nam de WML het Tegelse waterleidingbedrijf over. De waterwinning in Tegelen kwam in 2004 stil te liggen. **Zie: Watertorens.**

Waterloo 1/Naam voor de brug over de Aalsbeek. De brug, die in 1825 grotendeels door enkele kapitaal-krachtige inwoners van Steyl werd betaald, maakte de weg naar Belfeld met name bij een hoge stand van het Maaswater een stuk veiliger. Als symbool van de overwinning op het water kreeg de brug de naam Waterloo, verwijzend naar de laatste veldslag van Napoleon in 1815. 2/Zie: **Park Waterloo.**

Watermolens In Tegelen waren vroeger meerdere watermolens in bedrijf. Een molen stond bij kasteel de Holtmühle en een andere bij het Huis Wambach. De molen bij Huis Wambach staat al in bronnen uit 1326 genoemd en was er nog in 1794. De molen lag vóór de latere kleiwarenfabriek van Russel Tiglia aan de Molenbeek. De graan- en oliewatermolen bij kasteel de Holtmühle, die werd gevoed door de Aalsbeek, dateert mogelijk uit de veertiende eeuw. Het aandrijven van de molen gebeurde aanvankelijk met een bovenslag-water-rad (waarbij het stromende water op de raderen viel). Omstreeks 1914 kwam er een turbine met generator. Op 8 mei 1967 werd de molen door brand verwoest. Een van de oude molenstenen staat thans nog bij de poort van het kasteel. De watermolen van De Holtmühle verving een nog oudere molen, die aan de Molenpas in de kom van Tegelen lag. Die molen kreeg in de zeventiende

eeuw te weinig water omdat Venlo water van de Munterbeek aftapte voor de voeding van de stadsgrachten. **Zie: Wambacher molen.** **Literatuur: Heemkundige Kring Tegelen, Ôs Tegele (Tegelen 1982).**

Waterrieth 1/Gebied in het Maasveld. Waterrieth ligt achter de Hoogstraat, waar in de zestiende eeuw klei werd gewonnen voor het tichelen van bakstenen. Na de kleiwinning ontstonden er drassige terreinen, de zogenaamde rietgronden. Vanwege de historie werd het gebied de Waterrijdt en later de Waterrieth genoemd. **2**/Park in de Tegelse wijk Maasveld. Het park dateert uit 1999 en was het eerste park dat in de gemeente Tegelen werd aangelegd.

Watersnood **Zie: Overstromingen.**

Watertorens In 1909 werd in Steyl een eerste watertoren gebouwd ten behoeve van het eigen waterleidingbedrijf van het Missiehuis. De toren, een ontwerp van architect P. Scholl, kreeg een hoogte van 38 meter. Tussen 1936-1938 verrees ook in Tegelen, aan de rand van het hoogterras, een watertoren. De bouw van deze 32,1 meter hoge toren hield verband met de oprichting van een drinkwaterbedrijf voor Tegelen. De achzijdige toren heeft een betonnen schacht en een iets uitgediept vlakbodemreservoir en werd ontworpen door E. Noorman. Toen het pompstation in 2004 werd gesloten, bleef de karakteristieke toren behouden. **Zie: Waterleiding.**

Watertoren Tegelen.

Wegen In de Romeinse Tijd liepen er door Tegelen twee wegen die een verbinding vormden tussen de belangrijke Romeinse heerbanen aan de oost- en aan de westzijde van de Maas. Eén verbindingsweg liep van Blariacum (Blerick) langs Bosser- en Hulsterhof naar Ülingsheide, een andere over de Munt, door het Haandertveld, naar de Horsterberg in Belfeld. Ook in de Middeleeuwen was Tegelen een kruispunt van wegen. Van noord naar zuid werd het gebied doorsneden door de zogenaamde Koning Karelsweg, die uit de Romeinse Tijd dateerde, en in oost-westelijke richting door een middeleeuwse handelsweg. Daarnaast liepen er destijds enkele handelswegen om het centrum heen. De meeste wegen in Tegelen waren onverhard en in feite niet meer dan zandpaden. De eerste kiezelwegen verschenen pas in de negentiende eeuw. Zo kwam in 1837 de kiezelweg naar Belfeld gereed en in 1842-1844 werd een kiezelweg naar Kaldenkerken aangelegd. Later werden die wegen voorzien van kinderkopjes en/of geasfalteerd. In 1837 kwam er een nieuwe weg vanaf de Waterloobrug naar de Sint-Martinuskerk, de latere Roermondseweg. De Gelderse baan is oorspronkelijk een onderdeel van de oude Geldrische Landstrasse. In de kom van Tegelen veranderde tot 1900 bijna niets. In 1900 werd oostelijk van de Rijksweg de Kerkstraat aangelegd, gevolgd door de Schoolstraat en de Gasthuisstraat. Vooral na de Tweede Wereldoorlog ontstonden her en der netwerken van straten met de komst van nieuwe woonwijken.

Rijksweg A73-zuid.

Met de aanleg van een noord-zuidverbinding, de Kernverbindingsweg – ook wel Streekweg genoemd – werd in 1971 gestart. De weg met een totale lengte van tien kilometer, eindigde in het noorden vele jaren op de Kaldenkerkerweg wegens verzet van land- en tuinbouwers in 't Broek. Thans is de weg deels opgenomen in het tracé van de A73. Het meest recente grote wegenproject in Tegelen was de aanleg van de Rijksweg A73-zuid (in 2008 geopend), een schakel in de verbinding tussen Nijmegen en Maastricht. **Zie: Romeinse Tijd.** **Literatuur: Canoy, P.M. Tegelen en Steyl. Herinneringen van vader tot zoon overgegaan met enige uit-treksels uit oude werken (Mechelen 1861).**

Wegkruisen Binnen de gemeente Tegelen stonden vroeger meerdere wegkruisen. Begin jaren dertig was daar geen enkel kruis van bewaard gebleven. In 1932 verrees een eerste nieuwe kruis op de hoek Kaldenkerkerweg-Trappistenweg, geplaatst door de Trappisten. In 1937 werd het 'Comité Het Kruis langs den weg' opgericht. Hierna werden er meerdere kruisen geplaatst, waarvan het eerste in 1938 tegen de gevel van het laboratorium van de Globe (later Krekelberghof) op de hoek Kruisstraat/Stationsstraat werd geplaatst. Dat gebeurde op initiatief van de Katholieke Jonge Middenstandsvereniging. Het kruis verrees op een plek waar eerder een hagelkruis had gestaan. In datzelfde jaar verrees op de Hondsdijk bij De Snelle Sprong een kruis, gevolgd door een kruis op de hoek van de Gelderse Baan-Vrijenbroekweg. In 1945 werd

dit kruis door een nieuw vervangen, nadat het in de oorlog was vernield. In 1938 plaatste het Tegelse comité met buurtbewoners een kruis onder de Vredesboom bij de Oude Markt. In 1939 kwam er een zesde kruis bij Quatre Bras Kruisstraat-Roermondseweg. In 1946 een zevende op de hoek van de ringmuur bij het voormalige ziekenhuis (hoek Schoolstraat-Gasthuisstraat. Dit kruis werd nadien verplaatst naar de Schoolstraat en ingemetseld bij 't Peske). In 2009 telt Tegelen zes kruisen, te weten aan de Hondsdijk/Snelle Sprong, op de hoek Geldersebaan-Vrijenbroekweg en van de Kruisstraat-Stationstraat, aan de Oude Markt, op de hoek Kruisstraat-Roermondseweg (Quatre Bras) en op de hoek Kaldenkerkerweg-Trappistenweg. Verder is er nog het ingemetseld kruis bij 't Peske. Sinds 1974 worden de kruisen – net als de kapellen – 'beheerd' door een lokale werkgroep van de Stichting Kruisen en Kapellen.

Werkliedenvereniging, R.K **Zie: Volksbond, De.**

Wevelickhoven, Henricus van *Postmeester.*

Henricus van Wevelickhoven werd op 16 juli 1669 in Cuyk geboren. Hij stamde uit een oude adellijke familie die grote rijkdom verwierf in de posterijen. Henricus studeerde rechten en huwde met Hendrina de Bors, wier familie in 1696 beslag had weten te leggen op het buitengoed De Munt. Na de dood van zijn vrouw vestigde Van Wevelickhoven zich in 1729 in Tegelen. Vóór de ruïne van de oude burcht bouwde hij een landhuis. Hij zorgde er

Wielrennen..

mede voor dat de familie Franssen in Tegelen een postkantoor kreeg. Aan de Sint-Martinuskerk schonk hij een tabernakel, een Christusbeeld en ornamenten voor het hoofdaltaar. Henricus van Wevelickhoven stierf op 1 april 1742.

Wielrennen Tegelenaar Piet Smits was in de jaren 1934 tot 1940 een van Nederlands beste sprinters, die talrijke overwinningen op zijn naam schreef. In 1937 won hij de zesdaagse van Kopenhagen en in 1938 de Ronde van Tegelen, die toen voor de tweede maal werd georganiseerd. Na de Tweede Wereldoorlog werden de Tegelse wielersuccessen – in iets mindere mate – voortgezet door renners als Jan Kuntzelaers en Huub Vincken. Zo werd Huub Vincken in 1951 kampioen van Limburg van de Wielersfederatie Limburg. Andere bekende Tegelse wielrenners waren Joep en Theo Testroote, Piet en Hay Kuntzelaers, Cas Grijseels, Jo Bedaux, Huub Thissen, Hay Beurskens, Math Stoffels en Jan Driessen (de eerste Tegelse profwielrenner). Ook werden in Tegelen heel wat wielerrondes georganiseerd waarin nationale en internationale toprenners van start gingen. Zo verscheen in 1939 de gehele Tour de Franceploeg aan de start van de Ronde van Tegelen, die werd georganiseerd door de Vereniging Tegelsch Belang. Tussen 1947 en 1953 was de organisatie van de populaire ronde in handen van de Kajotters. In 1959 was het badmintonclub Olympia '56 die de ronde nieuw leven inblies. In de jaren tachtig werd een Tegelse profwielerronde georganiseerd door stichting De Vulkaan. Ook Souplesse, De Snelle Sprong en Wieler Sport Vereniging Tegelen organiseerden

rondes. Een van de hoogtepunten was de deelname van Joop Zoetemelk aan de ronde van Tegelen, daags na het behalen van het wereldkampioenschap op de weg in 1985.

Wienerberger Dakpannenfabriek. De Wienerberger Groep is de grootste baksteenproducent wereldwijd en nummer twee in Europa op het gebied van keramische dakpannen. De groep telt ongeveer 260 fabrieken in 26 landen. Ze werd opgericht in 1819 in Wenen. Wienerberger kocht in 1996 de baksteenactiviteiten van Teewen-Koramic. In 2003 werden de dakpannenfabrieken van Koramic overgenomen. Tot dit laatste deel behoorden sinds 1989 het Belfeldse Jansen-Dings en sinds 1992 het Tegelse JeKa (voorheen Jos Kurstjens). Omdat Janssen-Dings midden in de kom van Belfeld lag en daar weg moest, werd tot een opmerkelijke verplaatsing besloten. Voor JeKa werd onder de naam Narvik Tegelen een volledig nieuwe fabriek gebouwd op het voormalige terrein van Teewen-Koramic aan de Trappistenweg. Vervolgens kon Janssen-Dings verplaatst worden naar de voormalige JeKa-fabriek. De twee dakpannenfabrieken bieden werkgelegenheid aan 160 medewerkers. In Tegelen vindt onder meer de productie plaats van Koramic, het Wienerbergermerk voor keramische dakpannen. **Zie: Kurstjens, Jos; Teeuwen, gebroeders.**

Wilhelminaplein Het Wilhelminaplein werd omstreeks 1898 aangelegd. Dat gebeurde op initiatief van Tegelenaren die de gemeente vroegen om van de tuinen van de hoofdonderwijzer en de veld-

Wilhelminaplein.

wachter een openbaar plein te maken voor het houden van markten en kermissen. De gemeenteraad nam hierover een goedgunstige beslissing, waarop Tegelen zijn eerste plein kreeg. In 1898 kreeg het plein – bij gelegenheid van de kroning van koningin Wilhelmina – de naam Wilhelminaplein. Op het plein werd een lindeboom, de zogenaamde Wilhelminaboom, geplaatst. Het plein was oorspronkelijk een knusse plek, omgeven door bomenrijen en omzoomd door onder meer het oude gemeentehuis. In de jaren zestig werd het plein bij de uitvoering van het zogenoemde Komplan aanzienlijk vergroot. Met uitzondering van de Sint-Martinuskerk bleef geen enkel pand aan het plein overeind staan. In 2005 stond het Wilhelminaplein wederom in de belangstelling toen met de uitvoering van het Centrumplan Tegelen werd gestart. **Zie: Centrumplan; Komplan.**

Windhausen, pastoor Paul Pastoor. Paul Windhausen werd op 29 juni 1892 in Roermond geboren. In 1917 werd hij tot priester gewijd. Voordat hij in 1928 naar Steyl kwam, was hij kapelaan in Belfeld. In Steyl was hij eerst kapelaan en vanaf 1933 pastoor. In 1930-1931 bouwde hij de nieuwe kerk. Windhausen was een uitstekend predikant, die tot in de Venlose Sint-Martinuskerk vastenpreken hield. Op 11 februari 1945 pakten de Duitsers hem samen met zijn kapelaan, pater Piet Peters, en een groep Steyler onderduikers op. Zowel de pastoor als de kapelaan hebben het concentratiekamp Buchenwald niet overleefd. Paul Windhausen stierf er op 28 maart 1945.

Wooncomplex De Windhond.

Windhond, De Woonwijk. De Windhond wordt ingesloten door de treinverbinding Venlo-Maastricht aan het westen en de Streekweg aan het oosten. De wijk wordt gedomineerd door een industrieterrein en een gestapeld wooncomplex met dezelfde naam.

Café-restaurant Het Witte Huis.

Witte Huis, Het Café-restaurant op de hoek van de Markt en de Grotestraat. Het Witte Huis (eerder café-restaurant De Kroon) was vele jaren een horecagelegenheid voor mensen van standing. In 1964 werd het wit gepleisterde etablissement uitgebouwd door Johnny Zolobajlo, die er een volkszaak van maakte. Als onderdeel van het Komplan Tegelen werd het Witte Huis in 1972 gesloopt.

Woningbouwvereniging Zie: Antares Woon-service; Tegelse Bouwvereniging.

Woonwagencentrum Het eerste woonwagencentrum in Tegelen lag aan de bosrand op de hei, achter het voetbalveld van de Tegelse Hertent. Na de ontwikkeling van woonwijk Op de Heide, werd in 1979 een nieuw complex voor vier woonwagens ingericht in het noord-oosten van Tegelen, tegen de rand van het Rood Dorp.

Wylderbeek Grensbeek tussen Tegelen en Venlo. De beek stroomt aan de noordkant van Tegelen, over de terreinen van de Fontys Hogescholen en het ziekenhuis VieCuri naar de Maas. De beek vormde vroeger de staatkundige grens tussen de hertogdommen Gelder en Gülick en is tevens de taalgrens tussen het Tegels en het Venloos dialect.

Wijnstekerij Vanaf de achttiende eeuw hield de familie Canoy zich in Tegelen bezig met het laten rijpen en bottelen van wijn. In 1898 richtten ook de Trappisten op de Üingsheide een wijnstekerij op om Nederlandse parochies van miswijn te kunnen voorzien. Fusten wijn werden uit Frankrijk gehaald om daaruit in de abdij eigen wijnen samen te stellen. Dat waren wijnen als Le Petit Caillou en

Wylderbeek.

Selection des Trappistes en likeurtjes als Trappistine en de Cordial la Trappe, die later ook aan derden werden verkocht. In 1993 verkochten de Trappisten de wijnstekerij aan een groep beleggers, maar enkele jaren later kochten ze het bedrijf weer terug. Vanaf 2002 wordt de wijnstekerij door de monniken uit Echt voortgezet.

Ijzergieterijen Zie: Metaalindustrie.

Zaaier, De Monument. De Zaaier werd op het Museumplein in Steyl geplaatst als eerbetoon aan Arnoldus Janssen en zijn volgelingen. Het beeld is een schenking van de standbeeldcommissie Tegelen en werd op 16 december 1928 onthuld ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de orde SVD. Het monument is 7,5 meter hoog en weegt 3470 kilogram. Het draagt als opschrift: 'Verbum Dei – Woord Gods'. Het beeld werd gemaakt door de Roermondse kunstenaar Jos Thissen.

Zie: Janssen, Arnoldus.

Ijzergieterij Xxxxxxxx.

Zaal Lucker Zie: Lucker.

Zaal Sloesen Zie: Vriendenkring, Zaal.

Zaalvoetbal z v v Inter '80 werd in 1976 opgericht door de Duitser Rudi Hinrichs onder de naam Nimarc. Die naam was afgeleid van de namen van de kinderen van Hinrichs: Nicole en Marc. De club bestond uit bont gezelschap van Duitsers en Nederlanders die in de wijk Op de Heide woonden. In 1980 werd de naam van de club gewijzigd in Inter '80. In 1984 speelde de vereniging zijn eerste officiële competitiewedstrijd. De 'blauw-witten' dwongen hierna al snel promotie af en speelden in het seizoen 1989-1990 in de toenmalige hoofdklasse. Dat niveau wist de club echter niet vast te houden. In 2009 spelen de Tegelse zaalvoetballers in de tweede klasse.

Zaelke, 't Gemeenschapshuis. 't Zaelke aan de Ariënsstraat in Tegelen-Noord was vanaf december 1950 in gebruik als noodkerk. In 1958, nadat de Sint-Josephkerk gereed was gekomen, werd het gebouw geschikt gemaakt als parochiehuus. De naam veranderde in 1977 van parochiehuus Sint-Joseph in 't Zaelke. In 1994 werd het gemeenschapshuis met sluiting bedreigd. De eigenaar, het kerkbestuur van de Sint-Josephparochie, vond het niet langer verantwoord om er geld in te steken. Veel verenigingen, zoals Tosjopa en c v De Kleitrappers,

dreigden toen hun onderkomen kwijt te raken. Uiteindelijk werd 't Zaelke in 1994 overgenomen door een particuliere dansschool.

Zangkoren Zie: Animo; Caecilia; Campanella; Con Amore; Excelsior; Joy Juve; Koorklas; Levenslust; Mezzo Forte; Parochieel Gemengd Zangkoor; Spirit of Love; Steyler Staar; Steyl-landertjes, De; Tegelse Hofzangers, De; Tegels Plat; Vriendenkring; Zanglust.

Zanglust Gemengde zangvereniging. Op 19 oktober 1908 richtte Lei Driessen met een drietal vrienden een solokwartet op. Dit kwartet werd in 1916 uitgebreid tot een dubbel-mannenkwartet dat de naam Zanglust kreeg. Doordat de zangers op concoursen nogal wat prijzen wonnen, steeg hun populariteit. In 1924 werd het koor uitgebreid. De naam veranderde toen in Mannenkoor Kwartetvereniging Zanglust. De ontwikkelingen volgden elkaar echter te snel op, waardoor Zanglust in een impasse raakte. De verdere ontwikkeling van het koor kreeg een positieve wending door de vocale medewerking aan het Sint-Franciscus Openluchtspel, dat in 1928 voor de eerste maal werd georganiseerd. Bij die gelegenheid zong een aantal dames mee. Dat beviel de dames zo goed dat ze een eigen afdeling startten. In 1931 werd Zanglust een gemengd koor, hetgeen bij sommige heren op onoverkomelijke bezwaren stuitte. Voor de dirigent was

Zanglust (1939).

Zet Door (2006).

Ziekenhuis (1927).

dit een reden om op te stappen. De Gemengde Zangvereniging Zanglust telde in 1930 36 heren en 32 dames. Onder leiding van dirigent Jacques Penninx werd een nieuw repertoire ingestudeerd en krom Zanglust uit het dal. In 1939 volgde een eerste operette (*Baron van Glasenapp*), maar tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de vereniging ontbonden. Na de bevrijding werd er echter snel weer gezongen. In de jaren vijftig was dat op de Tegelse Tiroler avonden en jaarlijks met kerstmis bij de 'Blauwe Zusters'. Het koor nam deel aan concoursen in binnen- en buitenland. Het reisde onder meer naar Zwitserland, Oostenrijk, Tsjechoslowakije en Duitsland. Het was de Venlose dirigent Lo de Rooij (1946-1983) die na de Tweede Wereldoorlog met het koor de klassieke grote oratoria aandurfde. De vertolking daarvan werd het visitekaartje van Zanglust. Het koor stond nadien onder muzikale leiding van Jan Egberink (1983-2001), die in 2001 werd opgevolgd door Leo Smeets. Het repertoire van het koor varieert van klassiek en oratoria tot populair. Op 5 januari 2009 fuseerde Zanglust met het Venlose Gemengd Koor, waarna onder de muzikale leiding van Hans Luesink verder werd gezongen als Venloos Gemengd Koor Zanglust. **Zie:** [Openluchtspelen](#). **Literatuur:** [Zanglust Tegelen, 1908-1983 \(Tegelen 1983\)](#).

Zet Door Toneelvereniging. Zet Door ontstond op 24 oktober 1946 uit de buurtvereniging De Heide. Initiatiefnemers waren onder andere Jo Wilbers, Leni Gubbels, Herm Hendriks en Sjraar van Rhee. De eerste twee jaar werden de repetities en uitvoeringen gehouden in de kantine van steenfabriek Russel. Daarna vonden de uitvoeringen plaats in de patronaatzaal bij De Haandert. Vanaf 1979 heeft Zet Door haar vaste bühne in Cultureel Centrum de Haandert. Zet Door zette in de loop der jaren drama's, blijspelen, komische thrillers en andere stukken op de planken. Daarnaast nam de vereniging jaarlijks deel aan evenementen als de Dyonisodag, de vastelaavesoptochten en het Sinterklaasfeest. In het begin van de jaren negentig legde de vereniging zich ook toe op sketches. Zo werden er regelmatig terrasacts in speeltuin Klein Zwitserland verzorgd en was men met straattheater te gast op verschillende campings en bij braderieën. Ook oogstten de Tegelse toneelspelers vanaf 1979 veel lof met het opvoeren van wagenspelen. Hoogtepunten uit de geschiedenis van Zet Door waren opvoeringen van: *Verschroeiende aarde* (1948), *Droppie* (1957), *Im weissen Rössl* (1971) en *Het lijk is zoek* (1980). De meest recente voorstellingen waren *Griekse kemeelie* in 2007, *Ozze burger... vader?* (2008) en *En al die Meuk* (2009). Zet Door leverde veel acteurs en actrices aan de Passiepelele en aan de Oelesrevue. Bij het 50-jarig jubileum werd de historische komedie *Wambach 1758* op de planken

gezet, de grootste toneelproductie tot dan toe. In 1998 werd het pand achter de kleine Haandertzaal, dat als repetitieruimte dienst deed, door de gemeente afgekeurd en verhuisde de toneelclub tijdelijk naar een bedrijfsloods aan de Kaldenkerkerweg. Na enkele maanden vond men een tijdelijk onderkomen in de voormalige school De Pannenketser aan de Sint-Annastraat. In de loop van 1999 kocht de vereniging het afgekeurde clubgebouw om dit in eigen beheer te vertimmeren tot een prachtig onderkomen dat de naam Heierhöfke kreeg. In 2006 vierde Zet Door zijn zestigjarig bestaan met een groot volksthater, getiteld *En as weej wir noa Tegele gaan*, waarbij de Tegelse figuren Joes en Petatte Nelke een prominente rol speelden. **Zie: Revue; Toneel. Literatuur: Toneelvereniging Zet Door 50, 1946-1996 Tegelen (Tegelen 1996).**

Ziekenhuis Voor de officiële geneeskunst waren de inwoners van Tegelen lange tijd aangewezen op Venlo, Kaldenkerken of Dülken. Omstreeks 1840 was in Tegelen J. Canoy, 'heelmeester ten plattelande en vroedmeester', gevestigd. Canoy werd opgevolgd door Syrier, maar na zijn dood had Tegelen tientallen jaren geen eigen arts. Het waren de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid, die in 1876 een begin maakten met 'ambulante Krankenpflege', wat in 1912 uitgroeide tot het Groene Kruis. Op aandrang van burgemeester Carel van Basten Batenburg gaven de zusters hierna opdracht tot de bouw van een ziekenhuis. In 1913 werd aan de Schoolstraat met de werkzaamheden begonnen. Door de Eerste Wereldoorlog en de daarop volgende prijsstijgingen, bleef de bouw steken toen de fundamenten waren gelegd. Pas in 1927 kwam het R K Ziekenhuis de Goddelijke Voorzienigheid, gebouwd naar een ontwerp van architect Caspar Franssen, gereed. Op 1 augustus vond de officiële opening plaats. Het ziekenhuis telde toen 48 bedden en er waren acht zusters om de patiënten te verzorgen. Rente en de aflossing van het kapitaal voor de bouw kwam voor rekening van de zusters, die hun salarissen uit het onderwijs afstonden. Zuster Angelica verzamelde hiervoor het totale inkomen van vijftig scholen in Limburg. In 1938 werd het ziekenhuis uitgebreid met twee hallen voor tbc-lijders. Het aantal bedden bedroeg toen 68. In datzelfde jaar kreeg het hospitaal de A-status met opleidingsbevoegdheid. In 1954 werd de internist A. Hillebrand directeur. Hij kreeg de verantwoording over de medische en de verpleegkundige zorg. De zusters bleven verantwoordelijk

voor de financiën, later werd hiervoor een administrateur aangetrokken. In 1959 droegen de zusters het beheer over aan een gemengd bestuur van religieuzen en leken en werd de Stichting Sint-Willibrord Ziekenhuis opgericht. Toen verbouwingen geen uitkomst meer boden, werd in mei 1960 gestart met de bouw van een nieuw ziekenhuis aan de Raadhuislaan. Dat ziekenhuis opende op 6 november 1964 zijn deuren. Het was gebouwd in de tuin van het oude ziekenhuis, naar een ontwerp van architect N. Meurkens van het bureau Wiegerinck uit Arnhem. De voorgevel werd opgesierd met een groot mozaïekwerk van Daan Wildschut (voorstellende de Heilige Willibrordus, de Heilige Martinus, Maria en kind en de ziekenverpleging) en in de hal kwam een wandschildering van Joep Nicolas (*De dagelijkse vreugden*). Het nieuwe ziekenhuis had een capaciteit van 268 bedden. Op 26 november 1970 fuseerde het Sint-Willibrord Ziekenhuis met het Venlose Sint-Josephziekenhuis tot de Stichting Ziekenhuis Venlo-Tegelen. In 1983 werd het Tegelse ziekenhuis gesloten nadat er op de het opgehoogde winterbed van de Maas tussen Venlo en Tegelen een nieuw ziekenhuis was gekomen, wederom naar een ontwerp van N. Meurkens. Het voormalige Tegelse ziekenhuis deed daarna dienst als verpleegtehuis Sint-Martinus. **Zie: Congregatie van de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid. Literatuur: Verbeek, Herman, *Aan de beterende hand: een boek van het vijftigjarige St. Willibrord ziekenhuis in Tegelen. 50 Jaar ziekenhuis Tegelen (Den Haag 1977).***

Zwarte Hond Boerderij. De Zwarte Hond lag in de buurt van de huidige Sporenkampweg. De boerderij herinnerde aan het geslacht Von Hundt. Deze familie, die kasteel de Holtmühle bewoonde, voerde in haar wapenschild een lopende zwarte hond. De hoeve werd eind jaren zestig gesloopt.

Zwarte zusters **Zie: Congregatie van de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid.**

Zwembad De gemeente Tegelen kende twee overdekte zwembaden. Een van die zwembaden, bij het klooster De Munt, werd rond het midden van de jaren zeventig geopend en sloot in 1994. Aan de huidige Koehoornstraat werd in 1969 overdekt schoolinstructiebad Alland gebouwd, waar vanaf 1982 jaarlijks in de herfstvakantie een zwemvierdaagse wordt gehouden. Dat laatste zwembad kreeg in 1994 de naam Zwembad Nieuw-Steyl.

samenstelling	Ragdy van der Hoek
illustraties	Hans van der Beele 144(B) Chapeau 129(O) Gemeentearchief Venlo 9(B), 9(O), 12(O), 12(B), 14(O), 14(B), 15, 16, 18, 19, 20, 21, 23(B), 25, 26, 28, 30(L), 32, 33, 37(L), 37(R), 38(R), 40, 41(L), 43, 44, 49, 50, 51(L), 54(B), 54(O), 55, 57(B), 57(O), 58, 61, 64(R), 65(R), 67, 72(L), 72(R), 75, 80, 83, 84, 85, 86, 93, 101, 102, 103, 105, 107, 109, 111, 112, 116(B), 116(O), 119, 122, 131, 132, 134, 136, 137(O), 142, 149, 151, 152, 155, 158, 160, 161, 162, 163(L), 164, 165, 168, 169(B), 170(L), 171, 172, 173 Caroline van der Hoek 8, 10, 13, 22, 23, 30(R), 34, 35, 41, 47, 51(R), 52, 59, 62, 69(L), 69(R), 73, 76, 77, 78, 79, 86, 88, 89(B), 89(O), 90, 92, 94, 95, 96, 98, 99 (L), 99(R), 106, 108, 113(L), 113(R), 121, 123, 124, 125, 126, 131, 144(O), 145, 153, 156(B), 156(O), 162, 163(RO), 166, 167, 169(O), 170(R) Albert Lamberts 65(L) Reinier Linders 163(B) Egon Notermans 35(O) Jacques Peeters omslagfoto, 38(L), 59(O) Irena Rocks 115 Peter de Ronde 10 John Schweitzer 127 Edwin Smulders 130 Wolfgang Stark 24
vormgeving/dtp	Baer Cornet, Venlo
druk	vanGrinsven Drukkers, Venlo
ISBN/EAN	978-90-801054-6-1
eerste druk	oktober 2009

De uitgave van de Tegelenclupedia werd mede mogelijk gemaakt door: Culturele Raad Tegelen, Rabobank Venlo e.o., Gemeentearchief Venlo, Stichting cultuurbezit gemeente Venlo, vanGrinsven Drukkers, Venlo, boekhandel Wilbro, Tegelen/Venlo, en door de belangeloze medewerking van Baer Cornet en Jacques Peeters.

